

GLASUL BISERICII

REVISTA SFINTEI MITROPOLII A MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

ANUL LIX, NR. 5 - 8, MAI - AUGUST 2003

GLASUL BISERICII

REVISTA SFINTEI MITROPOLII
A
MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

ANUL LIX, NR. 5 - 8
MAI - AUGUST 2003

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte:

Prea Fericitul Părinte
TEOCTIST
Arhiepiscop al Bucureștilor,
Mitropolit al Munteniei și Dobrogei
și
Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române

Vicepreședinți:

I.P.S. *Teodosie* al Tomisului
Î.P.S. *Nifon* al Târgoviștei
P.S. *Epifanie* al Buzăului
P.S. *Calinic* al Argeșului
P.S. *Casian* al Dunării de Jos
P.S. *Damaschin* al Sloboziei și Călărașilor
P.S. *Galaction* al Alexandriei
și Teleormanului
P.S. *Sebastian Ilfoveanul* și
P.S. *Varsanufie Prahoveanul*,
Episcopi Vicari ai Sfintei Arhiepiscopii
a Bucureștilor

Membri:

P.C. Pr. Alexandru Armand Munteanu

Redactor responsabil:

P.C. Pr. Mihai Hau

Redactor:

P.C. Pr. Gheorghe Pop

PREA FERICITUL PĂRINTE
† TEOCTIST
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Aspect din timpul lucrărilor festive ale Academiei Române dedicate lansării noii ediții a Bibliei
(Academia Română, 2003)

CUPRINS

I. EDITORIAL

† Teoctist, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române <i>În fața provocărilor lumii contemporane</i>	5
---	---

II. PASTORALE CHIRIARHALE LA ÎNVIEREA DOMNULUI - 2003

† Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	9
† Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului	15
† Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei	20
† Epifanie, Episcopul Buzăului și Vrancei	25
† Calinic, Episcopul Argeșului și Muscelului	31
† Casian, Episcopul Dunării de Jos	36
† Damaschin, Episcopul Sloboziei și Călărașilor	41
† Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului	45

III. CUVINTE DE SUFLET!

† Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române - " <i>Întru adormire, lumea nu ai părăsit, de Dumnezeu Născătoare</i> "	51
Pr. Zarioiu Dorin - <i>Cuvânt la duminica a IV-a după Sfintele Paști, a slăbănogului</i>	59
† Ambrozie Sinaitul, Episcop Vicar Patriarhal - <i>Cuvânt la duminica samarinencii, a V-a după Sfintele Paști</i>	62

IV. ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. prof. dr. acad. Dumitru Popescu - <i>Opera teologică a Părintelui Dumitru Stăniloae</i>	67
Pr. lect. dr. Adrian Gabor - <i>Viața și misiunea parohiei azi: împliniri, probleme, perspective</i>	77
Pr. Pufulete Silviu-Petre - <i>Închinare în duh și în adevăr</i>	92

V. DOCUMENTARE

Pr. prof. dr. Emilian Cornițescu - <i>Cercetările arheologice din Țara Sfânta la început de secol și de mileniu</i>	99
---	----

Pr. prof. dr. Cezar Vasiliu - <i>Descoperirea la Halmyris a moaștelor Sfinților Epictet și Astion - arheologia confirmă hagiografia</i> . . .	119
Pr. asist. dr. Daniel Benga - <i>Ad fontes! Metodă de cercetare și analiză a izvoarelor istoriei Bisericii</i>	124
<i>Autoritatea și validitatea sfintelor canoane - autenticitatea și funcția lor liturgică</i> (Prof. Panagiotis Boumis - traducere din limba greacă de Drd. Ion Marian Croitoru, Partea a II-a)	140

VI. VIAȚA BISERICESCĂ ÎN MITROPOLIA MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

Pr. dr. Daniel Benga, Pr. Costel Stoica - <i>Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în Germania, 8-14 mai 2003</i>	149
† Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române - <i>Întru cinstirea eroilor neamului</i>	155
† Ambrozie Sinaitul, Episcop Vicar Patriarhal - <i>Parohia: Comunitate liturgică și misionară</i>	161
Drd. Mihai Ovidiu Cătoi - <i>Lucrările comisiei de Istorie bisericească comparată - Cluj-Napoca, 27 iunie 2003</i>	166
Pr. Nicolae Vladu - <i>Agenda de lucru a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist (1 mai-31 august 2003)</i>	175

VII. MEDALION

Pr. lect. dr. Adrian Gabor - <i>Părintele Prof. Dr. Ioan G. Coman - O sută de ani de la nașterea sa (1902-1987)</i>	191
Pr. Nicolae Vladu - <i>Evocare: 100 de ani de la nașterea Părintelui Prof. Dr. Atanasie Negoită (1903-2003)</i>	224

I. EDITORIAL

ÎN FAȚA PROVOCĂRILOR LUMII CONTEMPORANE*

*Domnule Președinte al Academiei Române,
Prea Sfințiile Voastre,
Domnilor Academicieni,
Onorată asistență,*

Particip astăzi la deschiderea acestei sesiuni de discuții științifice și în nădejdea că vor urma și altele în viitor, cum a precizat Domnul Vice-președinte al Academiei Române, Acad. Gheorghe Vladuțescu, în foarte interesanta sa introducere în terminologia de specialitate.

Prezența Teologiei în Academia Română, nu numai ca știință de comunicare a adevărilor despre Dumnezeu, ci și de comunicare și mijloc de cunoaștere în rândul științelor înrudite cu ea, se cerea împlinită și formal, întrucât chiar de la înființarea celui mai vechi și mai înalt for de cultură au contribuit, atât cu știința lor cât și cu sprijin material, îndeosebi cărți, și numeroși ierarhi și profesori de Teologie ai Bisericii Ortodoxe Române. De aceea mă bucur și mă folosesc de acest prilej să Vă mulțumesc, Domnule Președinte al Academiei Române, că atunci când am intervenit, după 1990, pentru reintegrarea Teologiei în Academie, am

---

* Alocuțiunea inaugurală a Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la sesiunea științifică "Filosofia și Teologia în fața provocărilor lumii contemporane", 27 mai 2003.

receptat un ecou favorabil. Ca urmare, Teologia a fost introdusă la Secția Filosofie-Sociologie, cu bunăvoința Domnului Președinte al acestei secțiuni, Acad. Alexandru Surdu. Se impunea această reglementare, ținându-se seama că la acea vreme, părintele Prof. Dumitru Stăniloae mai întâi și apoi alți ierarhi și profesori de teologie au fost proclamați membri de onoare ai Academiei Române, reluându-se astfel tradiția acestui înalt for.

Domnule Președinte, onorată asistență,

Împărtășesc în mod firesc și sincer bucuria acestui început, a acestei inaugurări, în nădejdea că vor urma și alte asemenea lucrări de atitudine în fața provocărilor lumii contemporane din partea slujitorilor și cunoscătorilor celor mai vechi și mai îndrăgite științe ale sufletului și gândirii ființei umane până la contopire: Religia și Filosofia.

Și de această dată, ca și în alte împrejurări, Dumneavoastră, Domnule Președinte, ați abordat direct tema de astăzi, definindu-i rolul și importanța ei în lumea contemporană. Rețin, de asemenea, cu satisfacție ospitalitatea sinceră a acestei reuniuni în această aulă și deschiderea spre valorile sacre, cu care de altfel ne-ați obișnuit. În acest loc și chiar de la această tribună academică, Domnia Voastră, Domnule Președinte, pentru prima dată în istoria atât de bogată a acestui înalt for al culturii și spiritualității românești, ați înscris prezența Sanctității Sale Bartolomeu I, personalitatea cu cea mai înaltă responsabilitate ecleziastică în creștinătatea ortodoxă oferindu-i prilejul de a trata tema: **"Umanismul creștin și umanismul secularizat"** pe măsura așteptărilor tuturor iubitorilor de frumos, de bine și de adevăr.

Dacă alăturăm acestui eveniment cu înrâurire puternică asupra Bisericii răsăritene, celălalt eveniment privitor la lumea creștină romano-catolică, prin declararea Episcopului Romei, Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul II, membru de onoare al Academiei Române, ne dăm seama de pasul uriaș al acestui așezământ spre aria de viață a celor două Biserici care se caută una pe cealaltă spre a-I prezenta Unicului Păstor, Iisus Hristos, dorința lor fierbinte de unitate.

Vă felicităm că îndreptați luarea aminte asupra rolului valorilor creștine în societatea de astăzi. Aceste valori, care au stat la baza culturii noastre românești și chiar a Europei, trebuie să însuflețească societatea modernă secularizată și să dea forță omului să nu fie robul lăcomiei, ci să îndrepte știința și tehnologia spre ușurarea vieții omului. Într-o societate modernă stăpânită de duhul secularizării,

de factorul economic și de tot ceea ce presupune dezvoltarea materială, la acest început de mileniu, trebuie promovate neîncetat valorile creștine, factorul moral, de credință, valori ce sunt sistematic înlăturate.

Față de provocările lumii contemporane, aș aduce aici, dacă ar mai fi nevoie, mărturia ierarhilor, a preoților și credincioșilor noștri din Germania, de unde m-am întors zilele trecute, asemănătoare cu a celor din Canada și Italia, pe care i-am vizitat anul trecut, care au dus cu ei în lumea mare valorile creștin-ortodoxe, întruchipate și promovate de noi atât ca popor cât și ca Biserică. Nu spun ceva nou. Credincioșii și credincioasele Bisericii noastre răspândiți în lume și chiar cei de acasă se exprimă prin credința și faptele lor, trăindu-le atât de convingător, încât au impresionat pe toți cei care conviețuiesc cu ei. La Universitatea din München, de pildă, unde delegația Bisericii noastre a fost întâmpinată de Rector și de Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă, ca și la întâlnirea cu conducătorii Bisericilor, a fost omagiată prezența românilor în Germania și atașamentul lor față de Ortodoxie. La fel și în Canada și Italia, peste tot s-a vorbit de suflul nou pe care românii, ierarhi, preoți și credincioși, l-au adus acolo unde stăpânește tendința de secularizare, confirmând într-un fel necesitatea unor atitudini hotărâte din partea celor ce slujesc gândirea și filosofia vieții și nu a morții.

Ei, frații noștri, sunt o cinste pentru noi, Domnule Președinte, dar și pentru gândirea românească, în concordanță cu aprecierile pe care le-ați făcut la adresa Bisericii și a scrierilor Sfinților Părinți. Ca împlinitori ai acestor valori, românii din Germania, au atras atenția lumii iubitoare de cultură și moralitate, întemeind acolo o Mitropolie Ortodoxă Română și construind o Catedrală zugrăvită atât de frumos, într-un stil atât de autentic românesc, realizând astfel în Landul Bavaria o adevărată oază de reculegere sufletească, cu un aer proaspăt, creștin-ortodox, care trebuie să se simtă peste tot în lume, lucru posibil doar cu sprijinul Bisericii, al Bisericii Ortodoxe și al Bisericii surori Romano-Catolice.

I-am auzit pe universitarii din Germania, pe Decanul Facultății de Teologie din München, omagiindu-i pe profesorii noștri de teologie, fiind cunoscut acolo părintele Acad. Prof.dr. Dumitru Popescu, care a fost mulți ani director de studii al Conferinței Bisericilor Europene, cu sediul la Geneva. Din acel timp Biserică și teologia noastră au fost cunoscute în Europa. Acum, iată, primim mulțumiri că românii noștri și preoții lor, stabiliți în Occident, sunt pildă de trăire creștină. În țările occidentale bisericile rămân în sărbători și duminici cu puțini credincioși, în timp ce bisericile românești sunt pline. Este un adevăr care trebuie cunoscut și

menținut cu eforturi, ca să reziste provocărilor lumii contemporane, cum își propune și tema de astăzi.

Suntem convinși că Sfânta Scriptură, scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii și teologia din primul mileniu, care unesc creștinii de pretutindeni, vor ajuta știința în dezvoltarea ei folositoare vieții omenești. O asemenea credință creștină nu poate fi împotriva științei, a filosofiei, a tehnologiei, a invențiilor de tot felul, dar, mai presus de toate, această credință luminată va respecta omul cu toate valorile lui ca să se dezvolte și să fie cu adevărat coroana creației lui Dumnezeu. De aceea noi, Biserica și eu personal, ca slujitor al ei, vă suntem recunoscători, Doamnă Președinte, pentru onoarea de a ne afla în această aula.

Mă bucur că avem o asistență tânără. De altfel, pe traseul parcurs peste hotare am constatat că românii sunt recunoscuți prin tinerețea lor, prin înțelepciunea lor, prin hărnicia și credința lor, care le transfigurează chipul într-un anumit fel, cum scriu Sfinții Părinți. Prezența tinerilor și aici va fi cu mult folos și nădăjduim că tematica de astăzi va avea darul să deschidă alte preocupări de felul acesta, cum ați spus Domnia Voastră, Doamnă Președinte, care așteaptă să fie cunoscute de marele public al țării noastre și al lumii.

Cu încredințarea foloaselor de astăzi, vă mulțumesc pentru atenție și pentru primire.

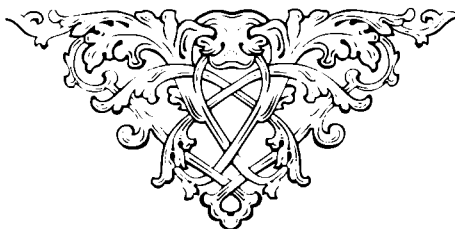
† TEOCTIST

ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR

MITROPOLIT AL MUNTENIFI ȘI DOBROGELI

ȘI

PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

II. PASTORALE CHIRIARHALE LA ÎNVIEREA DOMNULUI – 2003

**† TEOCTIST
DIN MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**

*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU-TATĂL, IAR DE LA NOI,
PĂRINTEASCĂ BINECUVÂNTARE*

*„Acum toate s-au umplut de lumină: și
cerul, și pământul, și cele de dedesubt” (Cântare
a Învierii).*

Iubiții mei fii și fiice duhovnicești,

Cât este de sfânt și prealuminat, cu adevărat, acest Praznic de mântuire în care Lumina cea fără de ani, din Mormânt, tuturor a strălucit! Ridică împrejur ochii, Prea Sfânta noastră Biserică, Maica cea duhovnicească a poporului român, și cu adâncă și sfântă duiosie privește și vezi că, iată, au venit și te înconjoară fiii și fiicele tale ca niște făclii de Dumnezeu luminate, de la Apus și de la Miazănoapte, de la Mare și de la Răsărit, urmând îngerilor purtători de lumină și împreună cu aceștia, într-un glas mărturisind, cântă: *"Astăzi este mântuirea lumii, fiindcă a înviat Hristos, ca Cel Atot-*

puternic, și tot neamul omenesc l-a luminat, cu moartea pe moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le!". Luminează-te și, cu negrăită bucurie, bucură-te și te veselește acum și în veci, că slava Domnului peste noi, slujitorii și fiii tăi, a răsărit!

În această aleasă și sfântă zi, Praznic al praznicelor și Sărbătoare a sărbătorilor, Soarele cel mai înainte de soare, Care a apus oarecând în Mormânt, ca un Mire, cu podoaba Învierii preafrumos împodobit, dintre cei din veac adormiți S-a sculat și celor ce erau în întuneric le-a strălucit lumina mântuirii. De aceea "lumina mântuirii" nu este o metaforă, ci desemnează o realitate cu conținut dumnezeiesc. Necuprinse cu mintea sunt harurile ei și multe îi sunt numirile, dat fiind că lumina este Hristos, pe care "*Dumnezeu L-a preainălțat și l-a dăruit Lui nume care-i mai presus de orice nume*" (Filipeni 2, 9). Cu adâncă evlavie și duhovnicească bucurie pascală cerem cuvânt Cuvântului să continuăm firul gândului dumnezeiescului Apostol Pavel: "*pentru ca'ntru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești, al celor pământești și al celor dedesubt*" (vers. 10). Cu adevărat El este lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, slava Lui fiind "*slava Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr*" (Ioan 1, 14), "*și din plinătatea Lui noi toți am primit și har pentru har*" (vers. 16). Această lumină acum, la Sfânta Sa Înviere însemnându-Se, peste noi strălucește, în inima noastră, ca să ne îndulcim de frumusețea și bucuria Sa întru împărtășirea cu Trupul și Sângele Său spre iertarea păcatelor și spre viața cea veșnică.

Praiubiții mei fii întru Hristos, Domnul Cel înviat,

Valoarea și trăirea mântuitoarelor adevăruri de credință nu se cuvine să le limităm numai la formele și tradițiile religioase, de altfel atât de frumoase și atât de bogate în învățăminte și în păstrarea comuniunii noastre de credință. Acestea însă nu reduc și nu sărăcesc măreția prealuminatei minuni a Învierii Domnului și nici nu restrâng această Sărbătoare a sărbătorilor doar la o idee teoretică, deoarece Fiul lui Dumnezeu, întrupându-Se, a luat chipul nostru cel muritor, intrând astfel într-o legătură personală și reală cu fiecare dintre noi. Dar, iubiți frați, Învierea nu trebuie să rămână nici un fapt istoric îndepărtat de vremurile noastre, petrecut "în timpul acela", sau numai un "eveniment" bisericesc, atât de așteptat, ci se cuvine ca această sărbătoare să devină pentru fiecare dintre noi o realitate vie, un nou fel de a fi și a gândi, mărturisind clipă de clipă că noi în Hristos Cel înviat "*viețuim și ne mișcăm și suntem*" (Fapte 17, 28). Într-o astfel de viețuire ajungem la o așa de adâncă familiaritate și unire duhovnicească cu Hristos Cel înviat, încât împărtă-

șindu-ne prin Duhul Sfânt din lumina Lui, care se sălășluiește în adâncul inimii noastre întraripate de dumnezeiescul dor, gustăm tainic chiar din această viață din "hrana nemuririi", devenind noi înșine lumină întru Domnul. Dar, după cum lumina aceasta din lume nu este pentru toți la fel, ci numai pentru cei care au ochii deschiși și se pot bucura fără nici o piedică de trecerea soarelui pe bolta cerului, tot așa și "Soarele dreptății", Hristos, nu oferă tuturor strălucirea Lui, ci numai celor curați cu inima. Și dacă pentru cei ce nu pot vedea lumina soarelui de pe cer, această situație înseamnă o nesfârșită durere, cu cât va fi mai mare paguba pentru cel lipsit de Lumina cea adevărată, care este Însuși Hristos?

Iată de ce, la acest Praznic prealuminat, întâmpinăm cu atâta bucurie și nădejde chemarea Bisericii când auzim vestirea sfințiților slujitori ai altarelor: "*Veniți de primiți lumină!*". Ca să primim această lumină și să devenim fii ai Luminii, trebuie să ne curățim simțirile ca să vedem pe Hristos tuturor viață strălucind, împodobindu-ne viața cu credința și inima cu curăția, și împreună cu acestea să împlinim cuvântul Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan care scrie: "*cel ce iubește pe fratele său rămâne în lumină*" (I 2, 10). Cât de minunat iubirea, ca virtute supremă, unește lumina cu sufletul și cât de rodnică se arată a fi ea în viața noastră, încât face ca razele ei să strălucească în lumina faptelor noastre! Ca martori și vestitori ai Învierii, suntem chemați să facem din lumina Învierii, lumina vieții noastre, împodobindu-ne viața cu faptele izvorâtoare de lumină a cugetului și a voinței, lucrând la înnoirea vieții, la biruința adevărului și a dreptății, la împlinirea comuniunii de gândire și de viață cu Hristos, Domnul nostru, și între noi ca fii ai Învierii și ai Bisericii Lui.

Sfinții și marii Părinți, cuvântători de Dumnezeu, învață că în Mântuitorul Iisus Hristos, Cel înviat, se află centrul, cheia înțelesului și sensul istoriei ca în Cel ce a fost, este și va fi, într-un veșnic prezent, în timpul creat de El și ținut prin pronia Sa. El, prin jertfa și învățătura Sa, luminează mersul istoriei, îi dă acesteia noutate și dinamism, ferind-o de monotonia repetării la nesfârșit a acelorași evenimente și o așează pe planul superior al existenței, ajutând eforturile omului în urcușul său spre desăvârșire și îndumnezeire. Pentru aceasta, ființa umană din toate timpurile și locurile, indiferent de rasă sau neam, în profunzimea existenței sale, trăiește teama de întunericul morții și, uneori deplin conștient, iar alteori mai mult dintr-un simț al veșniciei, se orientează spre valorile nepieritoare ale Luminii vieții. Prin Învierea Sa, Fiul lui Dumnezeu pe cel muritor îl îmbracă în podoaba nesticăciunii, arătându-ne tuturor izvorul vieții celei nesticăcioase, la care Biserica nu încetează a chema toate popoarele, spre bucuria unei viețuiri depline, glăsuind: "Veniți

să bem băutură nouă, nu din piatră seacă făcută cu minuni, ci din Izvorul nesticăciunii, cel izvorât din mormântul lui Hristos, prin care ne întărim!". Acest dumnezeiesc Izvor al nesticăciunii "*va schimba trupul nostru de smerenie spre a-l face după chipul trupului Său de slavă*" (Filipeni 3, 21). Acest aspect al realității noastre de pe urmă ne arată, pe de o parte, rațiunea de a fi a existenței noastre, ca ființe cu suflet și trup, și menirea ei, iar, pe de altă parte, ne arată cum trebuie să folosim valorile acestei lumi în care trăim. Credinciosul, purtător al luminii celei de Sus, percepe și folosește bunurile materiale ca posibilitate și mijloc de Dumnezeu lăsate pentru a transmite lumina dragostei către semenii marginalizați, aflați în suferințe, în lipsuri sau victime ale nedreptăților sociale. Roadele unei astfel de înțelegeri se răsfrâng binefăcător și asupra creației lui Dumnezeu – natura, încredințată de El grijii omului, care are datoria să o păstreze, ferind-o de orice exploatare irațională și sălbatică.

Dar, iubii mei frați, lumina Învierii imprimă și valorilor noastre morale mișcarea de ieșire din hotarele a tot ce este relativ, primind aureola transfiguratoare a veșniciei, investite cu autoritate divină, adevărându-se cântarea Sfințelor Paști, auzită des în aceste zile: "toate s-au umplut de lumină: și cerul, și pământul, și cele de dedesubt". Dorul neostoit al omului după lumină nu poate fi potolit decât de Izvorul de lumină și de viață dătător, Care este Hristos, "*Lumina lumii*" (Ioan 8, 12). Apoi, setea de cunoaștere a omului, dăruită lui de Creatorul său, s-a manifestat și se manifestă în progresul cunoașterii științifice și în izbânzile acesteia, ale tehnologiei și civilizației într-o creștere uimitoare. Dar, toate cunoștințele și orice talent, și mai ales științele care au ca obiect de cercetare ființa umană, simt nevoia unor repere morale precise. Astăzi, mai mult ca oricând, realitatea faptelor din lumea științei impune adevărul că doar prin recunoașterea caracterului sacru al vieții umane vrednicii cercetători ai bioeticii pot găsi reazemul necesar dovedirii respectului față de ființa umană, de la zămisirea ei până la moarte, precum și justificarea responsabilității lor. Cel mai înalt sens al vieții persoanei umane nu poate fi însă deslușit și împlinit decât în lumina credinței în Învieria lui Hristos.

Conștientizarea valorii reale a persoanei umane presupune și convingerea că drepturile fundamentale ale omului își au sursa supremă tot în învățătura Mântuitorului Iisus Hristos. Strălucirea Învierii Sale, căldura iubirii dumnezeiești și lumina harului divin transformă niște concepte, principii juridice și prevederi legale reci, în principii de-viață-dătătoare, concretizate în fapte ale iubirii, ale respectului, ale iertării, pentru că "*iubirea e plinirea Legii*" (Romani 13, 10). De aici prioritatea și deschiderea spre dialog, spre

chipul celui din față, atât de necesar în societate și în Biserică. Drepturile copilului, drepturile femeii, drepturile omului în general, se regăsesc în dreptul la dragoste acordat acestuia de Dumnezeu încă de la crearea lui, drept consacrat prin Patimile și Sângele lui Hristos și chezurit prin Învierea Sa.

Experimentată personal și de toți laolaltă în duhul sobornicității Bisericii Ortodoxe, lumina Învierii, vestită, exprimată, păstrată și trăită de două mii de ani, arată căile de renaștere, însănătoșire, înnoire adevărată și desăvârșită în toate laturile vieții omnești. Lumina și învățătura Bisericii pot alunga din viața societății marea primejdie a necinstei, lăcomiei, generate de interesul egoist, pătimăș, aducător de nedreptate și suferințe. Doar așa bunurile acestei lumi pot deveni accesibile celor mulți, în cea mai mare parte defavorizați, și distribuite frățeste. Știm cât de necesară este această lumină a Învierii la temelia familiei, la creșterea sufletească a copiilor și tinerilor, la limpezirea frământărilor și căutărilor lor în viață, la fundamentarea culturii, a educației și a formării tineretului mai cu seamă. Doar prin lumina Învierii se pot depăși și învinge valurile veacului acestuia, care pot răpi tinerilor cei mai frumoși ani, necesari împlinirii personalității lor. Sunt anii când pe tablele inimii lor trebuie să scrie adevărul apostolic că numai *"unde este Duhul Domnului, acolo este libertate"* (II Cor. 3, 17). Folosită astfel, libertatea va fi izvor de muncă, de formare a conștiinței, în stare să creeze valori pentru rodirea binelui, adevărului, a dreptății sociale, a păcii sufletești, care se răsfrânge binefăcător și asupra familiei și societății.

Lumina Învierii Mântuitorului Iisus Hristos a transfigurat valorile culturii clasice ca temelii la nașterea Europei creștine, împodobindu-le însă cu nimbul netrecător al veșniciei. Civilizația continentului nostru a reînviat sub chipul cel mai nobil datorită luminii Învierii, încât popoarele europene au cunoscut de-a lungul istoriei perioade de sporire spirituală și materială unice, înrăurite fiind în ființa lor de adierea binefăcătoare a adevărului Învierii lui Hristos. Aceeași lumină a Învierii este liantul sau "frământătura", cum se exprimă Sfântul Apostol Pavel, necesară așezării civilizației europene contemporane în continuitate și în deplină fidelitate față de propria ei identitate creștină.

Pe lângă trecutul său strălucit, demn de Europa, pe lângă tezaurul său cultural și științific remarcabil, poporul român, singurul de origine latină și credință ortodoxă, poate răspunde prin vredniciile și evlavia fiilor lui chemării de a sprijini Europa, în care să se reaprindă făclia unei *"nădejdi vii"* (I Petru 1, 3) în construirea unității și identității ei, întemeiate pe credința în Înviere. Cu smerenie se cuvine să mulțumim lui Dumnezeu că noi, românii, putem da mărturie vie despre felul în care acum, la începutul celui de-al III-lea mileniu creștin, trăim cea mai frumoasă sărbătoare, Paștile Domnului, Paștile. Ne împlinim și de data aceasta îndatorirea sfântă de a adăuga valorilor

europene de cultură și civilizație, pe cele creștine ortodoxe, exprimate în cultura noastră creștină, care i-au adus României contemporane numele de *"Grădină a Maicii Domnului"*. Binecredinciosul nostru popor român a urcat de nenumărate ori în istoria lui Golgota vitregiilor și suferințelor, dar de fiecare dată forțele întunericului au fost biruite cu puterea strălucirii Învierii. Noi, cei de acasă, ca și frații și surorile noastre răspândiți în lume, trăim în adâncul sufletului nostru, aparte, bucuria și strălucirea luminii Sfințelor Paști, dată de specificul sufletului românesc și de trăsăturile culturii și civilizației noastre creștine. Să-L rugăm pe Iisus Cel înviat să fie pururi cu noi și să ne ajute să păzim cu sfințenie specificul acestei frumuseți pascale, pe care să o afirmăm prin graiul faptelor.

Iubiții mei frați și surori în Domnul,

Păstrând cu credincioșie moștenirea noastră spirituală, să mărturisim și să trăim adevărul Învierii Domnului nostru Iisus Hristos și să vestim în fața lumii de astăzi – tot mai înrobătă secularizării și lipsită de bucuria Învierii! – *"bunățile Celui ce ne-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată"* (I Petru 2, 9). Să ne învrednicim astfel a fi *"împreună-lucrători cu Dumnezeu"* (I Cor. 3, 9), Care ne luminează sufletul cu lumina Evangheliei slavei lui Hristos (II Cor. 4, 4), și, strălucind ca niște luminători, să ținem cu putere *"cuvântul vieții"* (Filipeni 2, 16). De această mărturisire are nevoie lumea acum, când din îndemnul celui-rău, care *"de la început a fost ucigător de oameni"* (Ioan 8, 44), viața omenirii se află în primejdie, căzând pradă morții mulți dintre semenii noștri. Așadar, să nu contenim a ne ruga Părintelui ceresc pentru ca viețile acestora să fie salvate prin încetarea cât mai grabnică a războiului din Irak și așezarea păcii pe temeliiile dreptății dumnezeiești.

Cu părintească dragoste, poposind acum în mijlocul vostru, nu încetăm a vă pomeni în rugăciunile noastre, ca Tatăl slavei celei adevărate, Cel ce a împodobit ziua cu lumină cerească, să strălucească în inimile noastre lumina și căldura cea curată a cunoașterii și iubirii Sale, spre lauda lui Hristos Domnul, Cel ce ne-a arătat și împărtășit lumina preaslăvitei Sale Învieri. Îmbrățișându-vă părintește, vă vestesc tuturor adevărul mântuitor:

Hristos a înviat!

***Al vostru părinte duhovnicesc,
pururi către Preasfânta Treime rugător,***

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

† **TEODOSIE**
DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL TOMISULUI

*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTMĂRITORILOR CREȘTINI
DIN CUPRINSUL DE DUMNEZEU PĂZITEI ARHIEPISCOPII
A TOMISULUI, HAR VOUĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU
MÂNTUITORUL NOSTRU, IAR DE LA NOI
ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE*

Iubiții mei fii duhovnicești,

Învierea Domnului este cea mai mare bucurie a creștinătății. De ce ne bucurăm în această noapte? Pentru că sărbătorim un eveniment cu rezonanțe nesfârșite pentru fiecare dintre noi în parte și pentru toți deopotrivă. Cea mai puternică dintre luminile acestui praznic este biruința asupra morții pentru că Cel ce a înviat ne-a restituit nouă toate cele ce am pierdut prin Adam, și mai ales statura de fii ai lui Dumnezeu, precum și intrarea în Împărăția Cerurilor. De aceea ne și salutăm prin cuvintele care pun în evidență adevărul ce străbate prin moartea păcatelor și aduce raza luminii celei neapuse a Învierii. Privind profetic din timpuri îndepărtate și Psalmistul rostește: *"aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim într-însa"*.

Slava Învierii este copleșitoare pentru noi oamenii, căci Mântuitorul ar fi rămas Fiul iubit al Tatălui și fără înviere, însă noi cei mulți fără împărțășirea Învierii lui Hristos nu am mai fi știut de bucurie, am fi rămas departe de Dumnezeu și nu am fi putut să prăznuim pentru sufletele noastre bucuria comuniunii cu El, ca fii, după har, ai Părintelui Ceresc.

Întâmpinăm cu entuziasm și bucurie Învierea Domnului pentru că prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începutul altei vieți veșnice, a cărei sămânță este sădită în noi prin harul dumnezeiesc și îndumnezeitor. A

primit și Adam harul de la Dumnezeu, dar l-a pierdut prin păcat, iar acum harul se înnoiește și prisosește în *Hristos Care devine Noul Adam și Începătorul neamului omenesc*. Pentru El, Cel care înviază creația, Fiul lui Dumnezeu fiind, făcut Om fără de păcat, moartea este nefirească. Hristos a luat moartea asupra Sa pentru a o birui, întrucât ea a venit asupra întregii lumi prin păcatul primului om și trece apoi la toți oamenii. Dar păcatul care a adus moartea este răul ce a intrat în lume, iar Dumnezeu a hotărât ca răutatea să nu rămână nemuritoare. Domnul nu a făcut moartea ci a zidit toate lucrurile spre viață, iar acum Îl arată pe Hristos ieșind din mormânt biruitor și purtând semnele răscumpărării noastre din robia păcatului și a morții. Această viață nu mai poate fi învinsă vreodată de moarte. Pentru aceea și Sfântul Apostol Petru mărturisește: *"Hristos Domnul, omorât fiind cu trupul, viu S-a făcut cu Duhul, încât darul învierii nu este din lumea aceasta, ci este darul sfânt al lui Dumnezeu"*.

Dreptmăritori creștini,

Învierea Domnului și răscumpărarea noastră sunt roadele pătimirilor Sale, ale Jertfei prin care s-a învins tirania morții. Atunci, pe pământ, oamenii din răutate și orbire sufletească au cerut cu patimă răstignirea Lui. Dar pironirea pe cruce a Domnului nu s-a sfârșit în moarte, așa cum așteptau răuvoitorii, ci în Învierea Sa, prin care a adus la viață întregul neam omenesc. Acolo unde răutatea tâlharilor își primea răsplata omenească, în același loc prisosea iubirea lui Dumnezeu. Relele tâlharilor erau oprite prin moarte, în timp ce Hristos trece prin moarte și nu se oprește pentru că aduce în lume Învierea. El omoară moartea, iar Învierea Sa este propovăduită pe tot pământul ca bucurie din care se împărtășește toată făptura. În noaptea sfântă, sus în cer, mulțimea îngerilor se bucură pentru mântuirea oamenilor, iar jos pe pământ, la mormântul lui Iisus, femeile veneau să plângă pentru că vedeau acolo pe Cel ce făcuse numai binele și le adusese în inimi speranțele sfinte. Ele plâng la gândul că sunt îngropate pentru totdeauna toate acele sfinte doriri. Dar au plecat în noapte să ungă, cu mireme trupul lui Iisus în semn de mulțumire și recunoștință pentru toate câte făcuse. Însă plânsul se sfârșește și tristețea se schimbă în bucurie. Cerul și pământul împreună prăznuiesc vestind bunătățile cele izvorâte din mormântul lui Hristos.

Darul Învierii este harul cel mântuitor al sufletului și al trupului care îl aduce pe om din nou în comuniune cu Dumnezeu. Creatorul l-a făcut pe om cu suflet și cu trup, astfel că alături de Dumnezeu și împreună cu Dumnezeu, omul nu poate să fie decât în statura sa completă. Pentru a ajunge la această

statură trebuie să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos în lumina Învierii care luminează toată lumea și o umple de bucurie duhovnicească.

Frați creștini,

Menirea și viitorul nostru este Învierea. Această trăire a sensului vieții noastre este unica stare în care omul biruiește răul, stricăciunea și moartea. Dacă noi suntem următori adevărați ai Lui, nu se cuvine să trăim ca stăpâni în lumea aceasta, ci ca robi ai lui Hristos. Numai la lumina Învierii Sale și prin harul ce ni-L împărtășește putem să plinim și făptura noastră. De vom pătimi cu Dânsul, atunci ne vom și preaslăvi cu El.

Prin cugetele, simțirile și faptele noastre ca următori ai lui Hristos putem exprima neconținut mărturia Învierii. Acest adevăr este cel mai scump dintre toate câte le mărturisim. Așadar toate învățăturile și ostenele noastre, toate doririle și bucuriile noastre trebuie să fie îndreptate spre această lumină a Învierii lui Hristos. Ni s-au trimis de sus toate mijloacele cele de trebuință pentru a ne păstra nevătămați de lume, de trup și de diavol. Prin toate aceste daruri și puteri dumnezeiești împărtășite cu bogăție, mântuirea noastră ține de noi înșine, iar credințioșia noastră față de Mântuitorul nostru și de dumnezeiasca Lui învățătură este măsura omului duhovnicesc. Hristos Domnul Își va îndeplini făgăduința Sa, ne va povățui pe noi prin cuvântul și Duhul Său la tot adevărul, ne va îmbrăca cu putere de sus. Noi vom primi haina luminii dacă așezăm în adâncul inimii talanții harului ce ni s-au încredințat. De nu săvârșim *lucrul mântuirii noastre până e ziuă*, cum spune Sfântul Evanghelist Ioan, va veni noaptea când nimeni nu poate să lucreze. Iar "noapte" numește aici Mântuitorul depărtarea și despărțirea de Dumnezeu.

Prin Înviere inimile noastre vor primi arvuna bucuriei în mijlocul tuturor greutăților pământești, dar pentru aceasta se cuvine să ieșim din stricăciunile firii și să ne întoarcem către Dânsul fețele și cugetele, lepădându-ne de cele ce împovărează firea noastră și neoprindu-ne până când nu vom vedea biruite toate piedicile din calea vieții noastre. În caz de nepocăință și necredințioșie nu numai trupul se pierde, ci și sufletul se aruncă în gheena focului. Ce preț ar avea o viață care sfârșește în moarte? Cine nu înțelege și nu mărturisește Învierea lui Hristos nu se poate înțelege și cunoaște pe sine însuși. Așadar, prin Înviere se face lumină în toată lumea, însă lumina rămâne în lume dacă sufletele noastre o primesc. Prin urmare, aceasta trebuie să înceapă să strălucească din noi înșine.

Dreptatea și adevărul sunt, după cuvântul profetului, lumina căilor vieții noastre. Ca să nu ne îndepărtăm de acestea trebuie să străbatem prin nevoințe

și suferințe până la Hristos cel înviat, urmând astfel calea Lui. El este Apărătorul celor drepți și curați cu inima. Nici Caiafa și nici Pilat nu vor mai fi în stare să întunece cugetele noastre și nu ne vom mai teme nici de puterile de aici, nici de cele de dedesubt, ci ne vom îmbrăca cu puterea lui Dumnezeu cel înviat a treia zi din morți.

Iubiți credincioși,

Copleșiți fiind de bunătatea lui Dumnezeu care a revărsat mulțime de daruri asupra noastră, să ne întrebăm ca și proorocul: *Cu ce te vom întâmpina la ieșirea Ta din mormânt? Oare cu arderi de tot și jertfe?* Dar Tu, Hristoase Dumnezeule și proorocului i-ai răspuns că *milă voiești și nu jertfă*, voiești mai bine să ajungem la cunoașterea Ta decât să-Ți *aducem arderea de tot*. Ce înseamnă toate jertfele noastre după cea adusă de Tine, pentru noi, pe Cruce? Să Te întâmpinăm cu daruri și prinoase? Darurile mironosițelor au rămas neîntrebuințate la mormântul Tău, chiar și giulgiul lui Iosif și smirna și aloea lui Nicodim au fost lăsate de Tine pe pământ. Atunci cu ce Te vom întâmpina? Oare numai cu închinăciuni și sărutări? Dar porunca "nu te atinge de Mine!" a înlăturat și închinarea Mariei Magdalena care nu era încă lămurită în credința ei despre dumnezeirea Ta.

Cu ce să mărturisim recunoștința noastră către Tine, Tu Cel ce ne oferi bucuria bucuriilor? Cum să arătăm că noi suntem ai Tăi și Tu al nostru? Ne-ai învățat și aceasta în cuvântul propovăduirii Tale: *"De mă iubiți, păziți poruncile Mele. Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela Mă iubește"*.

Așadar, semnul adevăratei recunoștințe către Cel ce a înviat și ne-a dăruit nouă viață este împlinirea poruncilor Părintelui Său, iar toate celelalte *semne sunt deșarte*. Împlinirea neconținută a voinței Tatălui din Cer este darul iubirii cel plăcut și bine primit pentru Biruitorul răului și al morții. Prin Fiul lui Dumnezeu Cel ce a Înviat ni s-au dăruit toate puterile cele de trebuință pentru viață și mântuire. Darul primit cu bucurie de Dumnezeu din partea noastră este adevărata preamărire a numelui lui Dumnezeu, este pășirea și umblarea pe urmele Lui în curăție și dreptate pentru a putea spune din toată inima și din toată simțirea noastră *"Hristos a Înviat!"*.

Să rămâneți în suflete cu această frumoasă urare, pentru că atunci când vestim Învierea lui Hristos sufletul nostru trebuie să se bucure și să simtă că este chemat la Înviere. De aceea să păstrați Taina Învierii mergând spre Biserică și făcând din rugăciune cea dintâi grijă. Fiecare zi să vă fie cu lumină și cu pace sufletească, iar dragostea lui Hristos să ne stăpânească neîncetat, căci dacă dragostea lui Hristos este în noi, nimic nu ne mai lipsește.

Iubiți fii duhovnicești,

Strămoșii Dobrogei noastre au avut privilegiul să primească mărturia Învierii lui Hristos prin glasul celui dintâi chemat la apostolie, Sfântul Andrei. Cuvintele Sale au fost primite cu bucurie și au rodit îmbelșugat, încât pământul eparhiei noastre a fost binecuvântat nu numai prin glasurile ce exprimau credința, dar și prin sângele ce l-au vărsat martirii, ca următori ai patimilor lui Hristos, spre a fi apoi părtași ai Învierii Lui.

După ce sângele nu a mai curs pe pământ, încetând persecuțiile, a răsărit ceata cuvioșilor care împodobeau cu sufletele lor curate peșterile și sihăstriile scitice. Unii dintre acești teologi de vază au călătorit în Răsărit și Apus ducând ofranda vieții și teologiei dobrogene.

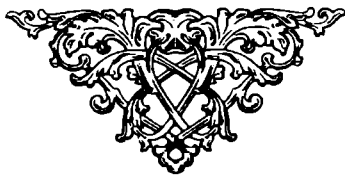
Să nu ne referim la ei numai cu amintirea ci și cu urmarea învățăturii și faptelor lor ca împreună să dovedim că suntem aceiași urmași ai Lui, trăitori întru Hristos Cel ce pentru noi S-a răstignit, a murit și a înviat, ne va învia pe toți spre viață și bucurie veșnică în ziua deplinei Sale preaslăviri, când va fi totul în toate.

Hristos a înviat!

*Al vostru smerit păstor, de tot binele doritor
și către Hristos Cel înviat rugător,*

† **TEODOSIE**

ARHIEPISCOPUL TOMISULUI

† NIFON
DIN MILA LUI DUMNEZEU,
ARHIEPISCOP AL TÂRGOVIȘTEI

*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI TUTUROR BINECREDINȚIOȘILOR CREȘTINI
DIN EPARHIA NOASTRĂ, DE DUMNEZEU PĂZITĂ
ȘI BINECUVÂNTATĂ, HAR ȘI PACE, SĂNĂTATE ȘI MÂNTUIRE
ÎN DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS CEL ÎNVIAT,
IAR DE LA NOI, ARHIPĂSTORUL VOSTRU,
PĂRINTEASCĂ ȘI ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE*

Hristos a înviat!

***Dreptmăritori creștini și cucernici slujitori
ai sfintelor noastre altare,***

Învierea Domnului este sărbătoarea biruinței creștine, a biruinței vieții asupra morții, sărbătoarea luminii și a speranței, sărbătoarea bucuriei depline. Datorită Jertfei de pe Cruce a Domnului, așa cum confirmă Sfintele Scripturi, "porțile iadului au fost sfărâmate, piatra de pe mormânt răsturnată și giulgiurile au fost găsite singure zăcând". Vestea Învierii a fost răspândită degrabă. Apoi, pentru a încredința pe apostoli și pe ucenicii Săi de faptul Învierii Sale, Iisus S-a arătat acestora în mai multe rânduri, mai ales că promisese înainte de patimi, că "iată Eu voi fi cu voi până la sfârșitul veacurilor", deci în mod concret și după Înviere.

Având această adevărire și călăuziți de Duhul Sfânt, martorii Învierii Domnului au început propovăduirea Evangheliei la toată lumea (Matei XXVIII, 19-20; Marcu XVI, 15-16). De atunci și până astăzi, Învierea se propovăduiește de-a lungul veacurilor ca o lumină călăuzitoare cu viață și ca un har ceresc ce se împărtășește fiilor și fiicelor Bisericii prin Duhul Sfânt. La fiecare generație, an de an, ea aduce bucurii duhovnicești, speranțe sfinte, pace în suflete și bună înțelegere între oameni.

Învierea Domnului este cheazăia învierii noastre (I Corinteni XV, 14, 20), piatra de temelie a credinței creștine și izvor nesecat de energii sfinte pentru propovăduirea de totdeauna a Cuvântului lui Dumnezeu. Învierea, însă, nu poate avea explicația deplină fără înțelegerea Patimilor și Jertfei de pe Cruce a Domnului Hristos.

Iubiții mei fii sufletești,

În Crucea de pe Golgota vedem cea mai rușinoasă nelegiuire a omului, comparată cu dragostea fără de margini a lui Dumnezeu față de el. Pe Golgota descoperim nerecunoștința omului în raport cu milostivirea lui Dumnezeu arătată întregii creaturi, și în special omului, căruia i-a dat "*chipul și asemănarea Sa*" (Facere I, 26).

Pe Cruce vedem jertfa ispășirii păcatelor, adusă de Mântuitorul Hristos, împlinind Legea Vechiului Testament, întemeind și sfințind astfel, prin jertfa dragostei și sângele Crucii, Testamentul cel Nou, din care va curge, peste veacuri, Mirul Sfânt al dragostei creștine, prin care se stabilește comuniunea omului cu Dumnezeu și se unește cerul cu pământul.

Cruce și Înviere, Răstignire și Înviere sunt două evenimente care nu pot fi separate unul de celălalt. Orice creștin trebuie să știe că fără Cruce n-am fi avut Învierea Domnului și că fără Cruce și Înviere n-am fi fost mântuiți. Când spui Cruce, gândul te duce la Răstignirea și Jertfa Domnului pentru mântuirea noastră. Pe Cruce, Domnul "*a purtat păcatele noastre în trupul Său, pentru ca noi, murind față de păcate, să viețuim dreptății și cu rănilor Lui să ne vindecăm*", precum spune Sfântul Apostol Petru (I Petru II, 24). Iar Sfântul Apostol Pavel zice: "*Cuvântul Crucii, pentru cei ce pier, este ne-bunie; iar pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu*" (I Corinteni I, 18) și tot el spune că dacă mulți "*se poartă ca dușmani ai Crucii lui Hristos*" (Filipeni III, 18), "*mie să nu-mi fie a mă lăuda, decât numai în Crucea Domnului nostru Iisus Hristos*" (Galateni VI, 14).

Iată deci, că Apostolii Domnului, martori ai Crucii și Învierii lui Hristos - și cu ei, de la început, Biserica însăși și credincioșii săi -, au dat cea mai mare cinstire Crucii, care a devenit, prin Răstignirea Domnului pe ea, din obiect al suferinței, cum era socotită până atunci, obiect de cinstire, sursă de energie a Harului dumnezeiesc, întrucât pe ea Domnul Și-a vărsat sângele pentru mântuirea noastră. Crucea este altarul, jertfelnicul pe care El, Domnul Hristos, l-a ales pentru a deveni simbolul plin de har mântuitor.

De la începutul vieții creștine și până astăzi neîntrerupt, Sfânta Cruce a fost semnul prin care creștinii s-au deosebit de necreștini. O casă cu un semn al crucii la poartă, un mormânt cu un semn al crucii, o troiță la margine de drum, un semn al crucii în instituții publice, toate acestea arată că acolo sunt

creștini. Desigur că Sfânta Cruce împodobește lăcașurile de rugăciune, ea domină turlele bisericilor, iar creștinul, intrând în biserică o vede întâi pe ea, așezată deasupra catapetesmei, amintind mereu de altarul jertfei mântuitoare.

Privind Crucea, orice creștin trebuie să-și dea seama că stă în fața Mântuitorului Însuși, în fața celei mai mari și mai sublime jertfe și suferințe, izvorâte dintr-o supremă iubire dumnezeiască.

Privind Crucea, orice creștin trebuie să aibă în minte toată drama mântuirii noastre și, în consecință, să participe personal, prin credință și fapte bune, pentru a-și arăta recunoștința față de această mare jertfă.

Privind Crucea, creștinul trebuie să realizeze, în viața sa, sensul profund al ascultării, umilinței și smereniei, amintindu-și spusele Mântuitorului, că *"cel ce se smerește pe sine se va înălța"* (Matei XXIII, 12; Luca XIV, 11).

Desigur că sensul Crucii, asumată de Fiul lui Dumnezeu, rodește totdeauna în marea biruință; de aceea, Crucea devine, prin Învierea lui Hristos, semnul biruinței vieții asupra morții. Oricine privește Icoana Învierii Domnului, va vedea pe Hristos ieșind din mormânt, cu steagul biruinței în mână, pe care este zugrăvită Sfânta Cruce.

Iată de ce Crucea devine *"o armă puternică împotriva celui rău"*, cum zice Apostolul Pavel, iar creștinii se roagă în vremuri de răstribite și încercări, făcându-și semnul Crucii și cerând ajutorul lui Dumnezeu și harul Său mântuitor.

Făcând semnul Sfintei Cruci, creștinul se duce cu gândul la Dumnezeu, Căruia îi cere ajutor și pentru viața de aici și pentru viața veșnică, adică pentru mântuirea lui. Însuși Domnul ne-o spune: *"dacă voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie"* (Matei XVI, 24); crucea aceasta însemnând, în principal, strădania de a trăi învățătura Mântuitorului, devenind astfel uceniciei Săi.

Iubiți fii duhovnicești,

Mulți și mari gânditori și Părinți ai Bisericii au cugetat și au scris nenumărate pagini, pline de frumusețe și înțelepciune, despre semnificația Crucii pentru viața creștină. Ceea ce trebuie să învățăm noi astăzi din marea sărbătoare a Învierii Domnului este că, prin Cruce, a venit mântuirea la toată lumea; prin ea a fost posibilă, după rânduială dumnezeiască, Învierea Domnului. Astfel, Crucea nu este numai simbolul suferinței și al jertfei, ci, în același timp, ea este simbolul biruinței, al victoriei. Ea ne învață că prin muncă, prin jertfe de tot felul, se poate ajunge la cele mai mari biruințe, fie în ce privește desăvârșirea vieții sufletești, fie în viața noastră de toate zilele, atunci când se năzuiește la dobândirea valorilor binefăcătoare persoanei și societății în general.

Să nu uităm că nici un semn și nici un cuvânt nu a reprezentat mai bine vreodată un fapt, o idee, o credință și un ideal, un mesaj și o speranță, ca semnul și cuvântul Crucii. Crucea este o realitate uriașă și prezentă, cutremurătoare și binefăcătoare în același timp, sublimă și mântuitoare ca jertfa lui Iisus Hristos. Crucea este fapta izbăvitoare de lume, este răstignirea și moartea Fiului lui Dumnezeu pentru omenirea cea păcătoasă, ea este Însuși Iisus Hristos Cel judecat, osândit și încoronat cu spini. Crucea este moartea lui Iisus Hristos, adică condamnare și eliberare, blestem și binecuvântare, umilire și ridicare, moarte și viață. Crucea este paradoxul dumnezeiesc și sublim al creștinismului, mântuirea omenirii de către Dumnezeu, prin jertfa Omului, Care este Fiul lui Dumnezeu. Crucea este iubirea și jertfa Lui dumnezeiască, este mila și bunătatea Sa față de noi. Crucea este moartea lui Iisus Hristos și cauza Învierii Lui, totodată.

Sub aspectul omenesc, Crucea a fost cel mai înjositor instrument de tortură și durere. Sub aspect dumnezeiesc, însă, Crucea a fost cea mai mare și strălucită biruință dumnezeiască asupra răutății, neștiinței și necredinței omenești. Pe Cruce, I-am dat noi, oamenii, moarte în locul vieții; pe Cruce, ne-a dăruit El viața în locul morții; întru Învierea Lui, cea după moartea pe Cruce, cuprinzându-ne pe toți, în brațele Sale întinse, cu iubirea Sa dumnezeiască. Crucea este, deci, suferința și biruința lui Hristos Cel Înviat, este suma și simbolul tuturor virtuților: iubire, milă, bunătate, iertare, îndurare, dăruire și smerenie.

Creștinismul nu se poate înțelege, învăța și trăi fără Crucea lui Hristos, purtată de fiecare dintre noi. A fi creștin înseamnă a lua Crucea și a urma lui Hristos. Creștinismul este religia convertirii, a credinței și a convingerii personale și sincere, a iubirii și speranței individuale intime a fiecăruia dintre noi. Mântuirea se însușește prin convingere personală, prin comuniunea fiecăruia cu Iisus Hristos, Mântuitorul lumii Cel răstignit pe Cruce și Înviat întru slavă.

Dreptmăritori creștini,

La nivelul vieții noastre personale duhovnicești, niciodată nu simțim pe Dumnezeu mai plin de dragoste părintească decât în ziua de Paști, pentru că astăzi vedem, cu ochii noștri launtrici, pe Domnul nostru Iisus Hristos înveșmântat în strălucirea mării dumnezeirii Sale. Iată de ce, în sufletele noastre, numai este loc pentru singurătate, pentru deznădejde și pentru întristare. Când căile vieții ne pot duce departe de toți cei pe care-i iubim sau de toți cei care ne iubesc pe noi, rămânând parcă cu crucea noastră, să ne aducem aminte că în noi, lângă noi și cu noi avem pe Dumnezeu. Iar când singura cale, ce pare a ne fi rămas în viață, este plină de lipsuri, supărări și dureri, să ne aducem aminte că o mână întinsă, în fața lui Iisus Cel răstignit

pe Cruce și Înviat întru slavă, nu rămâne niciodată nerăsplătită. Din dragoste față de noi, *"Dumnezeu poate să facă, prin puterea cea lucrătoare în noi, cu mult mai presus decât toate câte cerem sau pricepem noi"* (Efeseni III, 20).

În lumina Învierii Domnului, slăbiciunile se vindecă, temerile se alungă și sufletele întristate se înseninează. Prin Cruce și Înviere a venit bucurie la toată lumea. Zice cântarea sfântă: *"aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întru ea"* (Psalmul CXVII, 24). Se cuvine dar, *"cu bucurie, unul pe altul să ne îmbrățișăm"*, întrucât Învierea reprezintă sinteza tuturor bucuriilor credinței noastre. Prin Înviere, viața își deschide înaintea noastră porțile sale tainice, iar Cuvântul lui Dumnezeu întrupat și înviat transformă durerea în bucurie, iadul în rai și moartea în viață veșnică.

Mesajul Învierii constituie chemare dumnezeiască pentru toți cei necredincioși, îndoielnici, indiferenți și sceptici, de a se reînnoi și transforma din prigonitori în propovăduitori, apărători și trăitori ai adevărului evanghelic, contribuind astfel la restaurarea morală a ființei umane, atât de frământată și derutată de problemele vieții și ale existenței contemporane, foarte adesea lipsită de ideal.

Să nu uităm astăzi, de Sfânta Înviere, tineri și vârstnici, că identitatea noastră spirituală o păstrăm și o zidim numai dacă trăim în pace și bună înțelegere, prin credință, viață morală și respect față de Dumnezeu și față de Biserica Sa. Să nu uităm cuvintele Mântuitorului: *"Poruncă nouă vă dau vouă: Să vă iubiți unii pe alții, precum și Eu v-am iubit pe voi. După aceasta vor cunoaște oamenii că sunteți ucenicii Mei, dacă aveți dragoste între voi."* (Ioan XIII, 34-35). Iar Sfântul Apostol Petru face următorul îndemn: *"Păstoriți turma lui Hristos încredințată vouă"* (I Petru V, 3) și apărați-o de *"lupii cei răpitori"* (Ioan X, 12), care caută să sfâșie cămașa lui Hristos, care este credința noastră străbună, apărată de veacuri de strămoșii noștri, cu sângele lor martiric și sfânt.

În această zi pascală de mare însemnătate pentru credința noastră, de sfințenie și de har dumnezeiesc, care s-a revărsat din mormântul cel de viață dătător al Mântuitorului Hristos, din care izvorăște învierea și mântuirea noastră, vă binecuvintez și, cu îngerii, cu apostolii, cu sfințele femei purtătoare de Mir, cu sfinții neamului românesc și de pretutindeni, vă întâmpin, zicându-vă: *"Bucurați-vă!"* (Matei XXVIII, 9).

Hristos a înviat!

*Al vostru Arhipăstor sufletesc, către Domnul rugător,
pentru bucuria, prosperitatea și pacea voastră, a tuturor,*

† NIFON

ARHIEPISCOPUL TÂRGOVIȘTEI

† EPIFANIE

CU MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI ȘI VRANCEI

*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI,
HAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU,
IAR DE LA NOI ARHIEREȘTI BINECUVÂNTĂRI*

Hristos a înviat!

Iubiți fii sufletești,

Praznicul duhovnicesc de astăzi este cea mai luminată zi a creștinilor. Inimile noastre sunt cuprinse de lumină cerească, sărbătorind marea minune, când Mântuitorul Hristos, Cel "*Care S-a dat morții pentru păcatele noastre, a înviat pentru îndreptarea noastră*", așa cum ne încredințează Sfântul Apostol Pavel.

Taina Învierii Fiului lui Dumnezeu stăpânește întreaga noastră ființă: cugetele ne sunt luminate de strălucirea ei, iar în inimi, negrăita bucurie a Învierii a înlocuit întristarea pricinuită de moartea de pe Cruce, căci, prin jertfa Sa, Hristos Domnul – Dumnezeu-Omul – a biruit puterea morții. "*Deoarece nu era cu puțință ca El să moară – căci era nemuritor – Și-a luat un trup ce putea muri, ca să-l ducă în locul tuturor și ca, pătimind pentru toți, datorită sălășluirii Lui în el, adică a lui Hristos în trupul cel omenesc, să surpe, prin moartea Sa, pe cel ce avea stăpânirea morții, adică pe diavolul, și să izbăvească pe cei pe care frica morții îi ținea în robie toată viața*" (Evrei 2, 14-15)².

1. Romani 4, 25.

2. Sfântul Atanasie cel Mare, *Tratat despre Întruparea Cuvântului*, în "PSB", nr. 15, Editura IBM al BOR, București, 1987, p. 116.

Sărbătoare a sărbătorilor, ziua cea aducătoare de biruință a vieții asupra morții ne copleșește acum, cu sfântă bucurie. Astăzi, ne veselim duhovnicește, împreună cu puterile cerești, văzând pe Mântuitorul nostru ridicându-Se cu trupul din mormânt ca un Atotputernic. Împreună cu toți cei adormiți întru nădejdea învierii, aducem laudă Fiului lui Dumnezeu, Care ne dăruiește viață veșnică prin scularea Sa din morți, și, într-un glas cu Sfinții Apostoli, cu deosebită bucurie, dăm mărturie că *a înviat Domnul!*

Duminică a Duminicilor, ziua cea purtătoare de lumină a Învierii lui Hristos aduce, pentru totdeauna, odihnă sufletelor noastre, care poartă amprenta nemuririi, fiind însetate de viața cea veșnică. *"M-ai zidit după chipul Tău, Dumnezeule, și neliniștit este sufletul meu până ce se va odihni întru Tine"* – zice, pe bună dreptate, Fericitul Augustin.

Astăzi, așa cum dă mărturie și Sfântul Teodor Studitul, *"îngerii laudă mântuirea noastră, bucurându-se; proorocii dănuiesc, văzând împlinirea proorociilor lor; toată lumea se bucură și saltă duhovnicește, căci a strălucit această zi mântuitoare, a strălucit Soarele dreptății – Hristos Dumnezeu"*³.

Bindecuvântat este *"Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus, Care, după mare mila Sa, prin Învierea lui Iisus Hristos din morți, ne-a născut din nou, spre nădejde vie, spre moștenire nestrăcioasă, neîntinată și neveștejtită, păstrată în ceruri pentru noi"*⁴, așa cum spune și Sfântul Apostol Petru.

Bincredincioși creștini,

Ca și izbăvirea de păcat prin jertfa pe Cruce a Mântuitorului Hristos, învierea noastră este strâns legată de Învierea Domnului – căci *"Dumnezeu, Cel ce a înviat pe Hristos Domnul, ne va învia și pe noi prin puterea Sa"*⁵. *"Dacă am crescut împreună cu El prin asemănarea morții Lui, atunci vom fi părtași și învierii Lui"*⁶, ne încredințează Sfântul Pavel.

*"Ieri, m-am îngropat împreună cu Tine, Hristoase – glăsuiește o veche cântare bisericească -, astăzi, mă ridic cu Tine, înviind Tu"*⁷. Astfel, dacă, prin pătimirea Sa pentru noi, Domnul Iisus Hristos ne-a făcut părtași morții Sale, El ne-a și ridicat împreună cu Sine la viață, prin Învierea Sa. Dându-Se morții, spune Sfântul Vasile cel Mare, Hristos a dezlegat legăturile iadului și, înviind a treia zi, a făcut cale tot trupului la învierea cea din morți.

3. Sfântul Teodor Studitul, *Cuvântul 69 (în Sfânta și Marea Duminică a Paștilor...)*, în colecția "Izvoare duhovnicești", nr. 5, Alba Iulia, 1994, p. 210.

4. I Petru 1, 3-4.

5. I Corinteni 6, 14.

6. Romani 6, 5.

7. *Irmosul Cântării a 3-a, Canonul Sfințelor Paști.*

Oare, cum putem spune că *"Domnul Cel Înviat a biruit moartea, de vreme ce oamenii încă mor? Cei ce au intrat în lumea aceasta prin pântecul maicii lor, vor ieși din ea prin moarte și prin mormânt. Este lege aceasta. Dar pentru noi, care murim în Hristos, moartea nu este un abis întunecat, ci este nașterea la o viață nouă, este întoarcerea acasă"*⁸, ne spune un mare ierarh ortodox, episcopul Nicolae Velimirovici, care a trăit între anii 1880-1956 și a lucrat cu mult folos duhovnicesc în ogorul Domnului. Noi nu vom învia ca fiica lui Iair, ori ca fiul văduvei din Nain sau ca Lazăr din Betania, pentru a gusta, apoi, din nou, moartea, în trupurile noastre de acum. Făcându-ne părtași Învierii Domnului, ne vom ridica, la sfârșitul veacurilor, cu trupul, de la moarte la viață. *"Dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El, știind că Hristos, înviat din morți, nu mai moare. Moartea nu mai are stăpânire asupra Lui"*⁹.

Lubiții mei fii duhovnicești,

Fiind încredințați – prin mărturia Sfinților Apostoli – că Domnul Iisus Hristos S-a ridicat cu trupul din mormânt, credem cu tărie că învierea noastră la sfârșitul veacurilor nu mai este doar o simplă dorință sau o nădejde îndoielnică. Învierea cea de obște este o certitudine a cărei împlinire o așteptăm ca pe un adevăr de netăgăduit, pentru ca sufletele noastre să-și dobândească mântuirea. De aceea, în Simbolul de credință, mărturisim că așteptăm *"învierea morților și viața veacului ce va să fie"*.

Prin Învierea Sa, Fiul lui Dumnezeu ne-a deschis calea spre învierea cea de obște. O dată cu ridicarea Sa din mormânt, El ne-a scos și pe noi de sub stăpânirea morții. Iisus n-a înviat singur: o dată cu Hristos, am dobândit și noi, prin El, puterea de a ne muta din moarte la viața veșnică. El este *"pârgă a învierii celor adormiți, căci, precum întru Adam toți mor, așa și întru Hristos toți vor învia. Dar fiecare în rândul cetei sale: Hristos începătură, apoi cei ai lui Hristos, la venirea Lui"*¹⁰. La fel spune și Sfântul Maxim Mărturisitorul, precizând că *"fiecare se bucură de desăvârșire «în rândul cetei sale», după locul ce i-a fost rânduit, pe măsura râvnii ce a depus-o întru această viață pentru dobândirea celor spirituale, măcar că unul este mai sus decât altul, după calitatea și mărimea vârstei duhovnicești"*¹¹, iar Sfântul Atanasie cel Mare ne arată că, *"prin jertfa trupului Său, Mântuitorul*

8. † Nicolae Velimirovici, *Ziua Învierii* (predici), București, 2002, p. 10.

9. Romani 6, 8-9.

10. I Corinteni 15, 20; 22-23.

11. *Filocalia* 3, p. 40.

a pus sfârșit legii morții privitoare la noi și a înnoit începutul vieții noastre, dându-ne nădejdea învierii. Pentru că de vreme ce moartea stăpânea peste oameni, pornind de la oameni, desființarea morții și învierea spre viață s-au făcut prin... Dumnezeu-Cuvântul"¹².

Așadar, încă de acum, din această viață, purtăm în ființa noastră sămânța învierii și a vieții celei de veci. Astfel, făcându-ne părtași darurilor Sfântului Duh, noi am dobândit "arvuna" vieții viitoare, așa cum ne încredințează Apostolul neamurilor: *"Pe noi, cei ce eram morți prin păcatele noastre, Dumnezeu ne-a făcut vii împreună cu Hristos... Și împreună cu El ne-a sculat și împreună ne-a așezat în ceruri, în Hristos Iisus"¹³; "Iar dacă Duhul Celui ce a înviat pe Iisus din morți locuiește în noi, Cel ce a înviat pe Hristos din morți va face vii și trupurile noastre cele muritoare, prin Duhul Său, Care sălășluiește în noi"¹⁴.*

Frați creștini,

Îndulcindu-ne sufletește cu bucurie sfântă din bunătățile duhovnicești ale luminatului praznic al Învierii Domnului, să înălțăm, cu evlavie adâncă, cugetele noastre către Părintele ceresc, aducându-I rugăciune de mulțumire pentru marele dar al vieții veșnice cu care El a împodobit ființa noastră, prin Învierea Fiului Său iubit, Domnul nostru Iisus Hristos.

Făcându-ne părtași Învierii lui Hristos, să umblăm, în toate zilele, întru înnoirea vieții, rugându-ne să dobândim mântuirea la care suntem chemați de Dumnezeu-Tatăl, prin Hristos-Domnul, în Sfântul Duh. Întreaga noastră ființă să o păzim întru sfințenie, dovedindu-ne a fi vase alese în care să sălășluiască acum și-n veci, Cuvântul Cel de viață dăător.

Ca fii ai lui Dumnezeu, devenind și fii ai Învierii, să păstrăm cu scumpătate dreapta credință, odorul nostru cel de mare preț.

Să rugăm pe Ziditorul a toate ca să binecuvânteze țara și poporul român cel binecredincios de pretutindeni cu strădania pentru bunăstare, pentru liniște și pace.

Acum, când în unele zone ale lumii s-a ajuns la conflicte armate care duc la numeroase pierderi de vieți omenești nevinovate și la multe distrugereri materiale, să dăm urmare Apelului la rugăciune și pace trimis de către Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe a Neamului nostru – Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist – tuturor parohiilor și mănăstirilor din cuprinsul Patriarhiei

12. *Op. cit.*, p. 102.

13. Efeseni 2, 5-6.

14. Romani 8, 11.

Române, *Apel* din care, în cele ce urmează, prezentăm următoarele fragmente:

"În aceste momente grele, când, din nefericire, s-a ajuns ca armele să înlocuiască mijloacele pașnice de rezolvare a neînțelegerilor, punând în pericol viața a milioane de oameni fără apărare – copii, femei, bătrâni ș.a. – Biserica Ortodoxă Română ne cheamă pe toți, cler și credincioși, ca (...) să facem rugăciuni stăruitoare pentru încetarea cât mai grabnică a războiului și apărarea darului sfânt al vieții umane, prin pace și reconciliere.

În astfel de împrejurări, doar rugăciunea și nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu reprezintă forța și pavăza noastră duhovnicească, încredințați că *«cele ce la oameni sunt cu neputință, sunt cu putință la Dumnezeu»* (Luca 18, 27).

Să ne rugăm ca pacea și buna înțelegere să fie idealul vieții pe pământ, spre slava lui Dumnezeu și pentru prosperitatea tuturor oamenilor, pe care Dumnezeu îi iubește deopotrivă".

Să nu uităm că, prin Înviere, toți ne-am împăcat cu Dumnezeu și între noi, oamenii!

Să nu uităm că pacea este izvorul mântuirii noastre în Dumnezeu!

Să ne străduim ca – în parohiile, în casele noastre, la locurile de muncă – să trăim în bună-înțelegere cu toți, respectând Legea Domnului, printr-o viață curată, conformă cu sfințele învățături ale Evangheliei, în cinste, dreptate, în iubire frățească și jertfelnică, după exemplul Mântuitorului Hristos, Care a biruit moartea "pentru noi, nu pentru Sine. Victoria nu L-a făcut pe El mai bogat, nici mai slăvit, nici mai puternic – ci pe noi. Victoria Lui nu e înălțare de Sine, ci iubire; nu e luare, ci dăruire... Domnul cel Înviat dă biruința cu mâinile-I amândouă fiecăruia dintre noi; singur El nu se mânie, ci Se bucură când, prin biruința Lui, suntem mai bogați, mai slăviți, mai puternici!"¹⁵.

Iubiților,

Și noi, împreună cu Sfântul Ioan Gură de Aur, în această zi de aleasă prăznuire, să zicem:

"Unde-ți este, moarte, boldul? Unde-ți este, iadule, biruința? Înviat-a Hristos, și tu ai fost nimic. (...) Înviat-a Hristos, și se bucură îngerii. Înviat-a Hristos, și viața veșnică stăpânește. Înviat-a Hristos, și nici un mort nu este în groapă. Hristos, sculându-Se din morți, începătură celor adormiți S-a făcut..."¹⁶.

15. † Nicolae Velimirovici, *op. cit.*, p. 7.

16. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvânt de învățătură în Sfânta și Marea Duminică a Sfințelor Paști.*

Fie ca slujba la care ați participat astăzi să continue a se săvârși duhovnicește în sufletele fraților voastre! Să vedeți totul în lumina slavei Învierii lui Hristos, și tot ceea ce vă înconjoară vi se va arăta într-o haină nouă, mai frumoasă, mai slăvită, însăși viața de zi cu zi căpătând un alt sens, nou și deosebit.

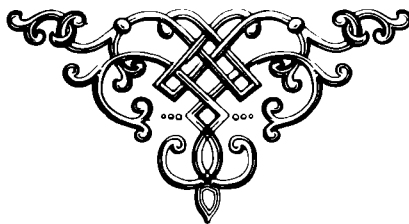
O dată cu acest cuvânt de învățătură creștinească, de povățuire și îndemn părintesc, Vă împărtășim arhieresti binecuvântări, cu doriri de sporire în toate cele bune și de folos, întâmpinându-Vă cu vestirea îngerească:

Hristos a înviat!

*Al tuturor de tot binele voitor și pururea către Dumnezeu
fierbinte rugător,*

† EPIFANIE

EPISCOPUL BUZĂULUI ȘI VRANCEI

† CALINIC
PRIN DARUL LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL ARGEȘULUI ȘI MUSCELULUI

*PREA CUCERNICI PĂRINȚI, SLUJITORI AI SFINTELOR ALTARE,
PREA CUVIOS CIN MONAHAL,
DREPTMĂRITORI CREȘTINI ȘI CREȘTINE,*

Iisus a zis: "Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni! Luați jugul Meu asupra voastră; și învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima, și veți afla odihnă sufletelor voastre! Că jugul Meu este bun și povara Mea este ușoară!" (Matei 11, 28-30).

Hristos a înviat!

Dreptmăritori creștini, iubitori ai Învierii lui Iisus,

Inimile noastre, astăzi, mai mult ca oricând în timpul anului, tresaltă de bucurie duhovnicească, ascultând glasul lui Iisus cel înviat din morți care ne cheamă din iubirea Sa dumnezeiască să venim la El, așa cum am făcut acum, în Casa slavei Sale, ca să prăznuim Învierea Sa din mormânt!

Bucuria aceasta cerească, străbate Cerul și pământul umplând de mireasma sfințeniei întreaga omenire, pe fiecare dintre noi, întreaga natură, orice mișcă și viază în frumusețea lumii văzute și nevăzute.

Întreaga povară din univers, orice durere de pe pământ, feluritele osteneți care apasă asupra întregii omeniri, deci, asupra fiecăruia dintre noi, își găsesc izbăvirea în dulcea chemare a lui Iisus: "Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni" ¹.

---

1. Matei 11, 28.

Să auzi, din vârtejul furtunii, glasul lui Iisus, glasul părintesc de sfântă chemare care este suprema bucurie, suprema nădejde și cea mai mare mângâiere ce poate fi dăruită zidirii divine, omului slăvit, să fie chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Din dumnezeieștile Scripturi auzim glasul lui Iisus: *“Iată, Eu stau la ușă și bat; de-Mi va auzi cineva glasul și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine”*².

A lăsa pe Iisus afară, la ușa inimii noastre, și a fi prea cuprinși de toate deșertăciunile acestei vieți care se prăvălesc nemilos asupra vieții noastre, înseamnă a umple de durere inima lui Iisus, care în fiecare zi așteaptă întoarcerea noastră pe drumul ce duce către Împărăția Luminii!

De aceea, a deschide ușa inimii, ușa sufletului nostru, este un jug ușor pe care trebuie să-l luăm asupra noastră. Acesta se cheamă *jugul responsabilității* noastre de a ne pregăti inima și viața pentru întâlnirea cu Iisus, a Cărui sfântă Înviere o prăznuim cu toții astăzi!

Dreptmăritori creștini,

Dintru începuturi, astăzi și în timpurile ce vor veni, este necesar, de bună seamă, să învățăm de la Iisus Hristos și să nu uităm niciodată de această *responsabilitate*, de acest jug dulce pe umerii noștri din tinerețe până la bătrânețe. Da! De a învăța cu sârguință, de a ne pregăti pentru marile întâmplări din viața noastră de zi cu zi. Dar mai presus de toate, să nu uităm de chemarea lui Iisus de a învăța *blândețea și smerenia cu inima*, aceste două virtuți fără seamăn care au ținut din totdeauna echilibrul în lume.

Blândețea – virtute și dar dumnezeiesc, deopotrivă!

Să glăsuim întreolaltă cu *blândețe*³; să cârmuim cu *blândețe*⁴; să ne rugăm la Dumnezeu ca să schimbe duhul conducătorilor întru *blândețe*⁵; lui Dumnezeu îi sunt plăcute credința și *blândețea*⁶; să fie cunoscută tuturor *blândețea* voastră⁷; să mustărăm totdeauna cu *blândețe*⁸; să nu uităm niciodată: Fericiți cei blânzi că aceia vor moșteni pământul⁹; fiți blânzi ca porum-

2. Apocalipsa 3, 20.

3. 4 Regi 6, 3.

4. Estera 3, 13.

5. Estera 5, 1.

6. Isus Sirah 1, 27; Galateni 5, 23; Coloseni 3, 12.

7. Iacob 3, 13.

8. I Petru 3, 16.

9. Matei 5, 5.

beii¹⁰; iată chemarea lui Dumnezeu la BLÂNDEȚEA sfântă, dumnezeiască, posibilă și în viața fiecăruia dintre noi!

Blândețea, împlinirea ei în viața noastră ne face *inima smerită*, inimă înțelegătoare, inimă iertătoare, inimă plină de Duhul Sfânt, inimă aprinsă de focul dragostei dumnezeiești!

Profetul Isaia mărturisește: “*Cu smerenie m-am rugat*”¹¹; iar profetul David se află “*Cu gândul întru smerenie*”¹²; *trebuie să răbdăm întru nădejde* “*necazurile smereniei*”¹³; iar “*Sufletul nostru să-l înălțăm întru smerenie*”¹⁴; iar noi să ne străduim din răspuțeri să “*Vorbim cu smerenie*”¹⁵ așa cum ne învață dumnezeiasca Scriptură.

Numai așa, Dreptmăritori creștini, vom afla odihnă sufletelor noastre¹⁶, pacea inimii, pacea adevărată care însănătoșează, deopotrivă atât trupul cât și sufletul, ființa noastră atât de zbuciumată de la leagăn până la mormânt! Așa ne îndeamnă Iisus din adâncul inimii Sale de Dumnezeu și Om, asemenea nouă, afară de păcat, Cel ce S-a jertfit pentru noi și a Înviat a treia zi după Scripturi, pentru a ne învăța și pe noi trecerea din moarte la Viață!

Dreptmăritori creștini,

În viața noastră pământească, peste umerii noștri și peste sufletul nostru apasă numeroase juguri, greutăți de toate felurile, unele mai mari ca altele. Toate aceste suferințe și robiri, dureri uneori greu de suportat, le îndurăm și încercăm să le învingem pe cât ne țin puterile. Peste toate acestea este un jug de aur la care se înjugă sufletul și inima noastră, acela de a împlini poruncile lui Dumnezeu întru sfântă credință. Aceasta înseamnă: “*Jugul Meu este bun!*”¹⁷ după cum ne mângâie în Cuvântul Său, Iisus cel Înviat din mormânt, începutul Învierii noastre! Din clipa Învierii Sale din mormânt, noi, toți creștinii din lume ne-am bucurat, ne bucurăm și în veci ne vom bucura de darul fără de preț al iertării și învierii noastre!

Să ascultăm ce scrie Sfântul Apostol Pavel creștinilor din orașul Colose: “*Așadar, dacă ați înviat împreună cu Hristos, pe cele cerești căutați-le,*

10. Matei 10, 16; 1 Tesaloniceni 2, 7.

11. Isaia 38, 26.

12. Psalmi 130, 2.

13. Isus Sirah 2, 4.

14. Isus Sirah 10, 28.

15. Isus Sirah 24, 5.

16. Matei 11, 29.

17. Matei 11, 30.

acolo unde este Hristos șezând de-a Dreapta lui Dumnezeu; la cele de sus cugetați, nu la cele de pe pământ...¹⁸.

Marele Apostol al Neamurilor, Sfântul Pavel, suindu-se până la al treilea cer, așa cum le-a scris creștinilor din Colose, Asia Mică, tot așa ne scrie și nouă celor de azi, de a ne sfinți gândurile și viața noastră în fiecare zi, de a duce povara sfântă a iubirii de Dumnezeu și de oameni, o povară de Dumnezeu binecuvântată, asigurându-ne pentru totdeauna că *“povara Lui este ușoară”¹⁹*, adică Iubirea lui Dumnezeu este cea mai ușoară povară pentru că El ne ajută s-o purtăm în toată viața noastră!

Dreptmăritori creștini,

Sfântul Apostol Pavel, cu fierbinte dragoste în Domnului Iisus Cel înviat din morți, ne mărturisește: *“Pentru aceasta îmi plec genunchii înaintea Tatălui Domnului nostru Iisus Hristos, din care orice neam în cer și pe pământ își trage numele, pentru ca El, după bogăția slavei Sale, să vă dea ca prin Duhul Său să fiți puternic întăriți în omul cel lăuntric; ca Hristos să Se sălășluiască prin credință în inimile voastre; înrădăcinați și întemeiați în iubire să puteți înțelege, împreună cu toți sfinții, ce este lățimea și lungimea și adâncimea și înălțimea, și să cunoașteți iubirea lui Hristos cea mai presus de cunoaștere, pentru ca să vă umpleți de toată plinătatea lui Dumnezeu”²⁰*. Și tot acest mare Apostol al lumii ne sfătuiește precum zic scripturile: *“Vă sfătuiesc dar, eu cel întemnițat pentru Domnul, să vă purtați într-un chip vrednic de chemarea pe care ați primit-o, în toată smerenia și blândețea, cu îndelungă răbdare; îngăduindu-vă unii pe alții în dragoste, și căutați să păstrați unitatea Duhului prin legătura păcii!”²¹*

După cum știți prea bine, omenirea a trăit în vremurile trecute și trăiește și azi spaima războiului care se poartă pe meridianele lumii. Iisus Hristos a venit în chip de Om, la noi, aici pe pământ, pentru fiecare dintre noi pentru a ne împăca pentru totdeauna cu Dumnezeu și cu aproapele nostru, zidit ca și noi de același Părinte al Luminilor.

Se cuvine, așadar, să înmulțim rugăciunile pentru pacea din lume, pentru pacea din țara noastră, pentru pacea la locul unde lucrăm, în casa noastră, în inima și sufletul nostru!

18. Coloseni 3, 1-4.

19. Matei 11, 30.

20. Efeseni 3, 14-19.

21. Efeseni 4, 1-3.

Omul blând și smerit este totdeauna om al păcii depline. La această pace și împăcare grabnică ne cheamă Dumnezeu și Sfinții Săi când citim: *"În numele lui Hristos, vă rugăm: împăcați-vă cu Dumnezeu!"*²² Așa va veni binecuvântarea lui Dumnezeu și pacea se va așeza peste noi toți!

Dreptmăritori creștini,

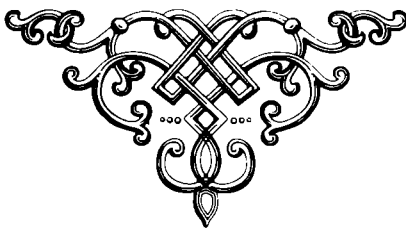
Iubirea pentru Domnul nostru Iisus Hristos, Cel Înviat a treia zi din mormânt, Mântuitorul Cel veșnic al sufletelor noastre, a aprins inimile tuturor, ca în noaptea Învierii Sale să-L întâmpinăm cu inimile pline de credință, sfinte emoții și bucurii, cântându-I din răspuțeri:

"Ziua Învierii și să ne luminăm cu prăznuire și unii pe alții să ne îmbrățișăm, să zicem fraților și celor ce ne urăsc pre noi, să iertăm toate pentru Înviere și așa să strigăm: Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcând și celor din morminte, viață dăruindu-le!"

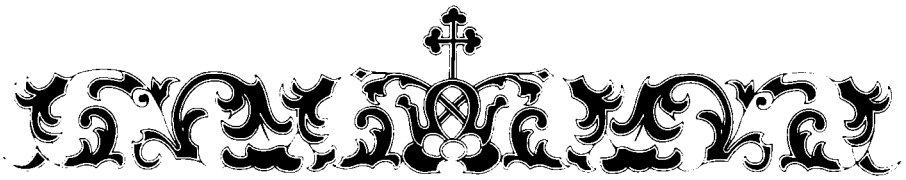
Vă întâmpină cu iubire sfântă, dorindu-Vă din toată inima să prăznuți cu pace și bucurie Sfintele Sărbători de Paști,

† CALINIC

EPISCOPUL ARGEȘULUI ȘI MUSCELULUI

22. II Corinteni 5, 19.

† CASIAN

**DIN DARUL LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL DUNĂRII DE JOS,**

*PREA CUVIOSULUI CIN MONAHAL,
PREA CUCERNICILOR PREOȚI ȘI DIACONI,
ȘI DREPTMĂRITORILOR CREȘTINI DIN EPARHIA NOASTRĂ,
HAR, PACE, SĂNĂTATE, BUCURIE DUHOVNICEASCĂ DEPLINĂ
ȘI COMUNIUNE CREȘTINEASCĂ ADEVĂRATĂ
DE LA MÂNTUITORUL ÎNVIAT DIN MORȚI, IAR DE LA NOI,
ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE.*

**Hristos a înviat!
Adevărat a înviat!**

Iubiți frați și surori în Domnul,

Ne întâlnim toți, slujitori și credincioși, iată, în acest chip, în miez de noapte, în fața sfintelor biserici din toate cătunele, satele, comunele și orașele ținutului istoric al Dunării de Jos - Galați, Brăila și Tecuci - spre a mărturisi din convingere lăuntrică, cu toată Biserica lui Hristos dreptmăritoare Ortodoxă, Învierea Mântuitorului, "*omorârea iadului, biruința morții și începutul unei alte vieți, veșnice*" (din Canonul Paștilor).

După ce am traversat duhovnicește "calea" Postului Paștilor și după ce am urcat sufletește, treaptă cu treaptă, povârnișul încercărilor personale și comunitare, când cei mai mulți, de la tineri la vârstnici, ne-am plecat genunchii inimilor și ne-am curățit de păcate prin post, fapte bune, rugăciuni și spovedanie, ne găsim împreună întăriți, purtând în mâini și în suflete lumina pascală, semnul adevărat al Învierii Domnului "*pentru noi oamenii și pentru mântuirea noastră*" (Crezul). Cu adevărat, așadar: "*Aceasta este ziua pe*

care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întru dânsa!" (din stihurile pascale).

În strălucirea duhovnicească a luminii pascale, trăind bucuria biruinței asupra morții și, mai cu seamă, în evidența păcii din sufletele noastre, să ne rugăm împreună și să primim toți darurile Mântuitorului la Învierea Sa din anul acesta, ca o adevărată comoară de mult preț pentru întreaga umanitate aflată, precum vedem, în neliniște și în suferință.

Dreptmăritori creștini,

Precum v-ați obișnuit, an de an venim unii spre alții, ne adresăm unii altora mesajul pascal, ca o adevărată mărturisire responsabilă a vieții veșnice, pe care ne-o promite tuturor celor credincioși Domnul înviat din morți.

Toți ne bucurăm de prezența numeroasă a celor ce știu că Paștile nu este doar o sărbătoare tradițională și o ocazie de petrecere lumească, ci este o stare autentică de biruință a fricii de moarte, de necunoscut, de neliniștile cele multe și de preocupările pentru greutatea apăsătoare, din viața de zi cu zi.

Toate aceste frământări, reale și adevărate, sunt comune lumii noastre. Pe toate, în singurătate, le simțim ca pe o lespede grea pe ușa sufletului, de care am dori să ne ușurăm și de care am vrea să ne eliberăm, așa cum femeile mironosițe se grăbeau să meargă la mormântul Domnului, căutând pe cineva să le prăvălească piatra grea care era pusă deasupra.

Însă, mai mult decât frământările pentru neliniștile personale, ne preocupă astăzi, pe toți, perspectiva întunecată a morții căreia îi cad pradă ființe nevinovate în războaie care, indiferent de scopul urmărit, sunt o amenințare gravă la adresa vieții oamenilor.

Într-o astfel de încercare prin care trecem în solidaritate de rugăciune cu toți cei ce suferă mutilați de pe urma războiului, purtându-i în gând și pe cei adormiți, tocmai când este momentul "*omorării morții*", al pogorării Mântuitorului la iad, ca să-i dezlege pe toți cei robiți, noi, credincioșii, de Paști, în biserici, credem profund în darul oferit lumii de Cel înviat, mai întâi Sfinților Săi Apostoli și, prin ei, nouă, tuturor, până la sfârșitul veacurilor. Este darul ce ne lipsește celor mai mulți, chiar și când nu este război sângeros. Este darul sfânt al păcii, care vine de sus, de la Părintele luminilor, dimpreună cu "*tot darul desăvârșit și cu toată darea cea bună*" (Iacov 1, 17).

Acest dar, pacea, aclamat de toată lumea, invocat uneori insistent chiar și de cei ce nu cred în pace și nu o apără mai întâi în ei înșiși, este un dar dumnezeiesc; numai în această dimensiune autentică, pacea poate să ne ofere liniștea, prin care viața își deapănă cursul ei firesc.

Prea iubiților,

Într-o stare de lipsă a păcii se aflau, după evenimentele cutremurătoare ale răstignirii, morții și îngropării Domnului, ucenicii Săi. Erau închiși în aceeași încăpere în care Domnul le spălase picioarele, le oferise Trupul Său și Sângele Său la Cina cea de Taină (Matei 26, 20-29); iar după Înviere, ușile fiind încuiate, adunați fiind ucenicii de frică, *"a venit Iisus și a stat în mijloc și le-a zis: «Pace vouă!»"* (Ioan 20, 19). După ce ucenicii s-au bucurat, Iisus cel înviat le-a zis iarăși: *"Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Și, suflând asupra lor, le-a zis: Luați Duh Sfânt"* (Ioan 20, 21-22).

Înțelegem că starea lor era ca a unor condamnați la moarte, din pricina credinței în Hristos cel răstignit și îngropat ca un făcător de rele. Dar, iată cum îi cercetează Domnul! Vine la ei în chiar ziua Învierii Sale intrând în chip miraculos, tainic, prin ușile încuiate, în mijlocul lor, pentru a le spulbera din interior, mai întâi, din suflute, frica de moarte ori de pedeapsă, dăruindu-le pace, ca, mai apoi, în același loc, să le ofere din nou acest dar, și ca o confirmare a puterii Sale dumnezeiești, aducătoare a păcii adevărate și pentru toți, cărora ucenicii le-o vor dăru.

Apostolii au primit, așadar, de Paști, nu numai o vizită a Mântuitorului în închisoarea lor, ci chiar darul ceresc al păcii lăuntrice, ca esență a energiei purificatoare a Mântuitorului și ca pe un dar ceresc de la Duhul Sfânt, care face din *noi locașuri ale păcii și dragostei față de orice semen al nostru.*

Pacea, ca dar de Paști, este chiar mărturia autentică a Învierii lui Hristos, Care a surpat, astfel, peretele cel despărțitor al vrajbei, *"căci El este pacea noastră, El care a făcut din cele două lumi una, adică a surpat peretele din mijloc al despărțiturii"* (Efeseni 2, 14). Hristos cel înviat din morți *"venind a binevestit: Pace vouă, celor de departe și pace celor de aproape"* (Efeseni 2, 17). Prin Sfinții Apostoli, ne-a zidit pe temelia păcii pe toți în comunitățile dragostei și frățietății care, iată, mărturisesc și astăzi același crez: *"Zidiți fiind pe temelia apostolilor și a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind Însuși Iisus Hristos. Întru El, orice zidire bine alcătuită crește, ca să ajungă un locaș sfânt în Domnul"* (Efeseni 2, 20-21).

Nu în mod întâmplător, zidirea lui Hristos, creștinul, în casa Domnului, biserica, începe rugăciunea comună prin invocarea Aducătorului păcii. El, Hristos, *"pacea noastră"*, ne dă pace mai întâi de toate: *"Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă, nu precum dă lumea vă dau Eu"* (Ioan 14, 27). Cu pacea lui Hristos în noi, devenim și noi înșine oameni ai păcii și din preaplinul păcii lui Dumnezeu din noi ne rugăm. Doar astfel este rugăciunea rugăciune și bine primită. *"Cu pace, Domnului să ne rugăm", "pentru pacea de*

sus", "pentru pacea a toată lumea", "Domnului să ne rugăm!", ne invită preotul la începutul oricărei slujbe din biserici și chiar din casele noastre ori de la alte împrejurări, când începem lucrarea cu rugăciunea. Dintr-o astfel de invocare a păcii dumnezeiești, care este Domnul nostru Iisus Hristos, Domnul păcii, ne împărtășim cu darurile ei ca rod al Duhului Sfânt, "căci dorința Duhului este viața și pacea" (Romani 8, 6).

Prelungirea darului dumnezeiesc al păcii în Ziua Învierii s-a făcut, prin Sfinții Apostoli, la toată lumea, ca singura cale adevărată a apărării vieții și garantării ei, în ciuda tuturor violențelor și provocărilor, de orice natură ar fi.

Așa și mărturisesc credincioșii, la slujbe, despre acest mare dar al păcii de la Hristos Domnul, prin apostolii Săi, către întreaga lume: "Înviat-ai din mormânt și legăturile iadului le-ai rupt. Stricat-ai osânda morții, Doamne, pe toți din cursele vrăjmașului izbăvindu-i. Arătându-Te pe Tine apostolilor Tăi, trimisu-i-ai pe dânșii la propovăduire și prin dânșii, pacea Ta ai dăruit lumii, Unule, Iubitorule de oameni" (Troparul Învierii la sfârșitul Utreniei).

Din abundența darurilor Domnului primim, și cei ce nu avem, pace. De aceea, la sfintele slujbe suntem îndemnați noi, slujitorii, de către Domnul să dăm, cu credincioșie, "pace tuturor". Acest dar atât de accesibil celor încrezători și ascultători de Hristos, ca unică binefacere pentru umanitatea tulburată de glasul și de forța distructivă a armelor, este, din păcate, atât de departe de cei ce pun mai presus de orice violența și forța gândirii umane independente de Dumnezeu și de înțelegerea profundă a vieții, ca dar divin, și nu doar ca fapt și realitate socială ale lumii noastre trecătoare.

Dimpotrivă, creștinii sunt invitați neîncetat de glasul conștiinței și de iubirea lui Dumnezeu pentru omenire să construiască pacea lăuntrică și să se lupte fiecare să înceapă războiul împotriva patimilor, a urii, a violenței și a dorinței de suprațenie și de dominare a semenului. În împărăția lui Dumnezeu, pe care o anticipează pe pământ Sfânta Liturghie și viața celor sfinți și îmbunătățiți, se poate ajunge doar pe calea păcii și niciodată pe cea a războiului. "Fericiți făcătorii de pace, căci aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema!" (Matei 5, 9) este chemarea permanentă a Mântuitorului către toată lumea și mai ales către noi care, cu gândul la cei ce cad prea adesea pradă armelor în război, ne bucurăm acasă, în țară, de binefacerea pacificării sufletești, de pace cu noi înșine, cu Dumnezeu și cu semenii noștri, ca să putem să dăm în dar, de Paști, pace tuturor celor ce sunt lipsiți de ea.

Iubiți credincioși și credincioase,

Așa cum ați primit de la preoți, din fața sfintelor altare, lumina pascală și așa cum v-a luminat Hristos cel înviat din morți, tot așa luați, din belșug,

tot de la Mântuitorul, și pacea Sa, ca să ne împăcăm în noi înșine, ca să ne împăcăm între noi toți și ca să mărturisim împreună toți, nu numai astăzi, ci totdeauna și nu numai nouă și celor ai noștri, ci lumii întregi, "*cât sunt de frumoase picioarele vestitorilor păcii!*" (Isaia 52, 7). Să ne umplem sufletele, inimile, viața, casele, satele, comunele, orașele de lumina și de puterea păcii lui Dumnezeu. Să dăm tuturor astăzi pace din pacea noastră sufletească! Să dăm pace tuturor celor cu care nu suntem în stare de pace! Să le-o oferim și celor cărora, adesea, noi nu le-am dat pace, și celor cărora le-am luat, cu voie sau fără de voie, pacea! Să mergem către toți cei ce nu știu că pacea este dumnezeiască! Să ne îndreptăm și către cei ce doar vorbesc despre pace, fără să o și aibă! Să le-o dăm noi și celor violenți! Mai ales lor! Să-L rugăm pe Mântuitorul să le dea pacea Sa! Nu cum o dă lumea! Dă-le, Mântuitorule, tuturor celor din lumea noastră și mai ales celor în conflicte armate, dă-le, Doamne, "*pace tuturor!*"

Astfel împăcați și întăriți astăzi, de Sfintele Paști, iubiți părinți slujitori și dragi frați creștini, să ne îmbrățișăm unii pe alții, "*să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi, să iertăm toate pentru Înviere*" și așa să slujim cu dragoste pe semenii noștri, țara, poporul și lumea noastră. Cu lumina lui Hristos în suflete, încredințați de puterea și binefacerea prezenței făcătorilor de pace, să nu-i uităm noi, toți creștinii, pe cei în suferința violenței, a sărăciei și-a lipsurilor de tot felul. Mărturisind prin credință și prin faptă pacea și dragostea lui Hristos în lumea noastră, să petrecem sănătoși de Sfintele Paști și să dăm "*pace tuturor!*"

**Hristos a înviat!
Adevărat a înviat!**

*Al vostru de tot binele doritor
și către Mântuitorul, Domnul Păcii, rugător,*

† CASIAN

EPISCOPUL DUNĂRII DE JOS

† **DAMASCHIN**
DIN MILA LUI DUMNEZEU
EPISCOP AL SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR

*CINSTITULUI CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI BINECREDINCIOȘILOR CREȘTINI DIN EPARHIA SLOBOZIEI
ȘI CĂLĂRAȘILOR: HAR, AJUTOR, MILĂ, PACE ȘI BUCURIE
DE LA DUMNEZEU, IAR DE LA NOI
ARHIEREȘTI BINECUVÂNTĂRI.*

*"Ziua Învierii, popoare să ne luminăm! Că
din moarte la viață și de pe pământ la cer.
Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce cân-
tăm cântare de biruință" (Imnosul Cântării întâia
a Canonului Învierii).*

Iubiții mei fii sufletești,

Cu ajutorul lui Dumnezeu am trecut perioada de pregătire a Marelui Post pentru a întâmpina după cuviință cea mai mare sărbătoare creștină, cea a Sfintelor Paști. Pe parcursul acestuia, dar mai ales în ultimul timp, ne-am făcut unii altora o mulțime de urări cu acest prilej. Ne-am urat unii altora un Paști fericit, ca Sărbătorile Sfintelor Paști să le petrecem cu bucurie, sănătate, satisfacție spirituală, dar și materială, pace, etc., sau ca Sărbătorile Sfintelor Paști să ne aducă toate acestea și numai bine. De azi înainte, până la Sărbătoarea Înălțării Domnului, ne întâmpinăm unii pe alții cu salutul pascal, care este o mărturisire de credință, "*Hristos a înviat!*", și ne răspundem unii altora cu același salut creștin, care la fel este tot o mărturisire de credință, "*Adevărat a înviat!*".

Dreptmăritori creștini,

Cuvântul Paști este de origine ebraică, vine de la cuvântul pesah (în grecește *pasha* sau *pascha*) și înseamnă trecere. Cuvântul românesc provine

din limba latină de la *dies pascharum*, adică zilele paștilor, și se află la plural, ca de altfel și cuvântul francez *pâques*, spre deosebire de limba greacă, italiană și slavă unde cuvântul este folosit numai la singular. Desigur că în limba română se folosește și singularul cuvântului, *paște*, formă care este considerată mai puțin corectă sau, după origine, incorectă.

Paștile este cea mai importantă sărbătoare iudaică, fiind rânduită după ieșirea evreilor din robia Egiptului. Prin ea se comemora trecerea lui Dumnezeu, care a trecut peste casele evreiești, cruțând sau salvând pe întâii născuți ai acestora, în timp ce lovea pe cele egiptene. Cu acest prilej era jertfit un miel sau un ied, în amintirea mieilor jertfiți, al căror sânge fusese folosit pentru a unge pragul caselor evreilor, pentru a fi deosebite de celelalte case de către Domnul (Ieșire, capitolul 12).

Sărbătoarea Paștelui a trecut și în calendarul creștin, cu sensul de Ziua Învierii, a trecerii de la moarte la viață prin jertfa lui Iisus Hristos, Mielul care ridică păcatul lumii, devenind astfel "*Paștile nostru Hristos, Care s-a jertfit pentru noi*" (I Corinteni 5, 7).

Paștile creștin se serbează totdeauna duminica, ziua în care a înviat Domnul și nu coincide niciodată cu Paștele iudeilor, care se serbează sâmbăta.

Ziua Învierii Domnului este ziua biruinței vieții asupra morții, a eliberării noastre din robia păcatului. Ea a devenit un semn de despărțire între lumea veche a păcatului prin neascultarea de Dumnezeu și lumea nouă a împăcării prin împlinirea voii lui Dumnezeu, a trecerii de la moarte la viață.

Sfânta Scriptură descoperă faptul că "*Dumnezeu n-a făcut moartea și nu se bucură de pieirea celor vii. El a zidit toate lucrurile spre viață și făpturile lumii sunt izbăvitoare; întru ele nu este sămânță de păcat și moartea n-are putere asupra pământului*" (Înțelepciunea lui Solomon 1, 13-14) și că dimpotrivă "*Dumnezeu a zidit pe om spre nestrăicâciune și l-a făcut după chipul ființei Sale. Iar prin pizma diavolului moartea a intrat în lume...*" (Cap. 2, 23-24). Existența morții nu este consecința intenției Creatorului, ci consecința păcatului, a neascultării față de Dumnezeu a lui Adam și a Evei, păcat care a pătruns în lume prin libera voință a omului, la care a contribuit și înșelăciunea diavolului pizmaș. Prin urmare, între păcat și moarte există o legătură strânsă.

Păcatul strămoșilor noștri Adam și Eva n-a rămas un fapt izolat, care să fi avut drept consecință moartea numai asupra celor care l-au săvârșit, ci s-a extins și la urmașii acestora, cu toate consecințele sale, inclusiv moartea.

Dumnezeu însă, din marea Sa milostivire și iubire față de creatura Sa în general și față de om în special, a trimis pe Fiul Său pentru a răscumpăra păcatul, a împăca pe om cu Dumnezeu, a înlătura moartea și, în acest fel, a

mântui neamul omenesc din robia păcatului. Domnul nostru Iisus Hristos, cea de a doua persoană a Sfintei Treimi, Dumnezeu Fiul, S-a coborât din ceruri, S-a întrupat și S-a făcut om pentru mântuirea oamenilor. El a fost conștient de misiunea pe care o avea de îndeplinit și de aceea, în repetate rânduri, Și-a profețit patimile, moartea și învierea. "*Iată ne suim la Ierusalim și se vor împlini toate cele scrise prin prooroci despre Fiul Omului. Căci va fi dat păgânilor și va fi batjocorit și va fi ocărât și scuipat. Și după ce îl vor biciui, îl vor ucide; iar a treia zi va învia*" (Luca 18, 31-33); "*Fiul Omului n-a venit să I Se slujească, ci ca să slujească El și să-și dea sufletul răscumpărare pentru mulți*" (Matei 20,28); "*Iată Mielul lui Dumnezeu Cel ce ridică păcatul lumii*" (Ioan 1, 29). Prin urmare, patimile, jertfa pe cruce, moartea și Învierea Domnului sunt câteva din faptele, evenimentele importante din istoria iconomiei mântuirii neamului omenesc. Între acestea există o legătură strânsă. Ele nu pot fi înțelese în mod separat. De altfel nu poate cineva să învieze sau să fie înviat dacă nu a murit înainte.

Învierea Domnului este trecerea de la moarte la viață, ea dă sens jertfei de pe cruce, este biruința asupra morții, speranța mântuirii oamenilor, a celor care împlinesc voia lui Dumnezeu, a împlinirii promisiunii Mântuitorului: "*Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi. Și oricine trăiește și crede în Mine nu va muri în veac*" (Ioan 11, 25-26).

Prin înviere Mântuitorul ne-a dăruit o viață nestricăcioasă, așa cum mărturisește și Sfântul Apostol Petru: "*Binecuvântat fie Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Care, după mare mila Sa, prin învierea lui Iisus Hristos din morți, ne-a născut din nou, spre nădejde vie, spre moștenire nestricăcioasă și neîntinată și neveștejită, păstrată în ceruri pentru voi*" (I Petru 1, 3-4).

Mântuitorul prin Învierea Sa a devenit "*Paștile nostru*" (I Corinteni 5, 7), Cel Care ne-a trecut pe noi de la moarte la viață, așa după cum mărturisește și imnograful: "*Ziua Învierii, popoare, să ne luminăm! Paștile Domnului, Paștile! Că din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce cântăm cântare de biruință*" (Irmosul Cântării întâia a Canonului Învierii), sau "*O, Paștile cele mari și preasfințite, Hristoase! O, Înțelepciunea și Cuvântul și Puterea lui Dumnezeu. Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai adevărat, în ziua cea neînserată a Împărăției Tale*" (Troparul al doilea al Cântării a noua a Canonului Învierii).

Iubiți credincioși,

În Postul Sfințelor Paști am ascultat glasul Sfintei noastre Biserici, care ne-a îndemnat la înfrânare, pocăință, mărturisirea păcatelor prin Taina Spo-

vedaniei, rugăciune și fapte bune, pentru ca să ne putem bucura la Marele praznic al Învierii Domnului, al Sfințelor Paști, adică al trecerii de la moarte la viață.

Această perioadă a fost umbrită de pregătirea, declanșarea și desfășurarea războiului din Irak. Am constatat încă o dată că mesajul de pace al îngerilor la Nașterea Domnului, că îndemnul Mântuitorului, Domnului Păcii, a fost nesocotit de oameni. Am constatat încă o dată că pentru a înlătura un rău, oamenii nu au găsit alt mijloc decât un alt rău, războiul, recurgerea la forță, care a adus atâta suferință și moarte pentru atâția oameni nevinovați. Încă o dată am constatat consecințele lucrării diavolului în lume și neputința omenească.

Noi însă, în calitate de creștini, de ucenici ai lui Hristos, nu trebuie să deznădăjduim niciodată. Trebuie să ne recunoaștem limitele, să apelăm la ajutorul lui Dumnezeu și să facem tot ce depinde de noi pentru ca binele să triumfe, iar răul să fie eliminat sau cel puțin limitat. Să nu uităm niciodată cuvintele Sfântului Apostol Pavel care spune că cele mai mari virtuți creștine sunt: "*Credința, nădejdea și dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea*" și că "*dragostea nu cade niciodată*" (I Corinteni 13, 13 și 8).

Din dragoste față de Dumnezeu și față de oameni să ajutăm cu tot ce putem pe semenii noștri care au nevoie de sprijinul nostru, pentru ca împreună să ne bucurăm de acest mare praznic dumnezeiesc.

Doresc tuturor ca Sfintele Paști să le petreceți cu sănătate, bucurie și multe satisfacții spirituale.

Hristos a înviat!

Al vostru de tot binele voitor și către Domnul rugător.

† DAMASCHIN

EPISCOPUL SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR

† *GALACTION*
**DIN MILA LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI**

*TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR, CINULUI MONAHAL,
PREACUCERNICILOR ȘI PREACUVIOȘILOR PREOȚI
DIN EPARHIA NOASTRĂ, HAR, PACE, SĂNĂTATE
ȘI ALESE BUCURII DUHOVNICEȘTI DE LA DUMNEZEU,
IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ ÎMBRĂȚIȘARE
ȘI ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE*

*"Cu dor am dorit să mănânc cu voi acest
Paști" (Luca XXII, 15).*

Hristos a înviat!

Iubiți fii ai Învierii

Purtându-ne pașii "*pe calea mântuirii*" și bătând cu nădejde, credință și dragoste la "*ușile pocăinței*" prin intermediul Postului cel Mare, am ajuns la Sfântul Paște – izvorul vieții și al comuniunii veșnice cu Dumnezeu.

Așadar, tristețea strălucitoare a Postului conduce la această "*primăvară duhovnicească*" a Paștelui.

Pentru fiecare an Postul și Paștele sunt redescoperirea și refacerea de către noi a stării în care am fost aduși prin propria moarte și înviere în Botez și prin Tainele Bisericii.

În cuvântul său la Înviere, Sfântul Ioan Gură de Aur († 407), spune: "*Am lepădat povara Postului dar să nu lepădăm rodul Postului... A trecut oste-neala luptelor dar să nu treacă râvna faptelor bune. S-a dus postul dar să*

rămână evlavia... A trecut postul cel trupesc, dar n-a trecut postul cel duhovnicesc".

Biserica ne descoperă prin viața sa liturgică trebuința dobândirii *"vieții celei noi"* izvorâtă din umanitatea înviată a Fiului lui Dumnezeu înnoenit. Iar în centrul acestei vieți liturgice, ca inimă și apogeu al său, precum soarele care răsărind pătrunde în tot locul, stă PAȘTELE.

Aceasta este ușa deschisă în fiecare an către negrăita frumusețe a Împărăției lui Hristos, este pregustarea bucuriei veșnice care ne așteaptă, slava biruinței care, deși nevăzută, umple deja întreaga creație.

Slujbele Bisericii, în totalitatea lor, gravitează în jurul Paștelui și, prin urmare anul liturgic, adică succesiunea praznicelor, devine o călătorie, un pelerinaj către Paște – Sfârșitul care este în același timp și Începutul: sfârșitul tuturor celor "vechi" și începutul "vieții celei noi", puntea statornică ce leagă această lume cu Împărăția deja descoperită nouă prin Hristos.

Nu este ușor de biruit *"viața cea veche"* a păcatului, însă Viața cea nouă izvorâtă din înviere se dobândește prin jertfa *"lepădării de sine și purtarea crucii"*. Chiar și apostolii când au auzit învățăturile Domnului lor, L-au întrebat cu mirare: *"Dar cum poate fi cu puțință aceasta?"* Într-adevăr nu este ușor să respingem un ideal de viață – construit prin grijile zilnice, ale căutării bunurilor materiale, siguranței și plăcerii – pentru un ideal de viață în care desăvârșirea este scopul ultim.

Lumea aceasta prin toate mijloacele sale de comunicare ne îndeamnă: *"Fii fericit, urmează calea cea mai simplă"*. Mântuitorul Hristos spunc însă în Evanghelie: *"Alege calea cea strâmtă, luptă și pătimește, pentru că aceasta este calea către singura fericire adevărată"*.

Cum putem face fără ajutorul Bisericii această teribilă alegere cum putem să ne pocăim și să ne întoarcem la negrăita fângăduință dăruită nouă în fiecare an de Paște?

Cum primim ajutorul pe care Biserica ni-l întinde nouă? Cum învățăm școala pocăinței, singura care va face posibilă primirea Paștelui nu ca pe o simplă dezlegare de a mânca, a bea și a ne relaxa, ci într-adevăr ca pe sfârșitul "celor vechi" din noi, ca pe intrarea noastră întru "cele noi".

Mai mult ca oricând de Paști, trebuie să primim încredințarea că *"Biserica este câmpul acțiunii divine, unde Hristos lucrează cu fiecare credincios în parte și cu toți credincioșii împreună, pentru ca aceștia să-și însușească în mod subiectiv, prin har, credință și fapte bune, mântuirea realizată obiectiv de El, prin sângele Crucii Sale. Pe de o parte, Hristos moare și învie*

tainic cu fiecare credincios, prin Sfintele Taine, pentru ca aceștia să transforme egoismul în iubire. Pe de altă parte, Hristos ajută pe fiecare credincios să calce pe urmele pașilor Lui și să lupte pentru triumful dreptății, libertății și adevărului... Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că sfârșitul veacurilor a ajuns la noi, fiindcă în Hristos și Duhul Sfânt, "Biserica constituie de la Cincizecime, spațiul în care este dată virtual lumea cea nouă a Împărăției lui Dumnezeu. Atâta vreme cât Biserica rămâne nedespărțită de Persoana divino-umană a lui Hristos, ea constituie lumina lumii și înaintea profetic cu lumea spre cerul și pământul nou al Împărăției lui Dumnezeu".

Iubiți frați și surori în Domnul cel Înviat,

În fiecare an de înviere, Domnul Hristos voiește "cu dor să mănânce cu noi Paștele" ca și odinioară cu Sfinții Apostoli.

Sfinții Părinți ne învață, sub călăuzirea Duhului Sfânt, cum să ne învrednicim și noi să primim Paștele în Hristos cel Înviat.

În acest an, când o parte a lumii este cutremurată de ororile războiului, vă punem la inimă, mai întâi învățătura Sfântului Efrem Sirul († 373) trăitor pe acele pământuri bogate în petrol, dar, atât de secătuite de pace.

Sfântul Efrem în cuvântul la Înviere vorbește despre dragoste și despre lipsa acesteia dinte oameni, spunând: "*Pofta cea rea este maică a păcatului. Aceasta a ridicat războaie și tulburări pe pământ*" (Iacov IV, 1). Aceasta a făcut pe Irodiada să ceară capul Botezătorului (Matei XIV, 8). Pe aceasta, iubind-o, Iuda a vândut pe Domnul slavei în mâinile celor fără de lege (Matei XXVI, 47). Aurul, iubindu-l a pierdut viața.

Pentru aceea să fugim de toată pofta cea rea, iubiiți mei frați. Pe aceasta să o depărtăm de la inima noastră. Aceasta este rană a sufletului și legătură a inimii. Aceasta ne desparte pe noi de însoțirea sfinților. Aceasta ne trage jos din ceruri și de cele pământești ne leagă. Este pom ce are frunze, iar rod nicidecum. Frunze are din destul și întru deșimile lui sunt nașterile viperelor. Taie, frate pomul răutății din sufletul tău și sădește în locul lui, pomul vieții, cinstita Cruce, nădejtile Mântuitorului, patimile morții Lui. DRAGOSTEA Lui fie întru inima ta, ca un ostrov ce stă în mare, care cheamă la limanul vieții corăbiile ce se viscolesc în noian".

"Lepădarea de sine" ca urmare a lui Hristos și trăire autentică a bucuriei pascale, este arătată și de Sfântul Grigorie Teologul († 390), în cuvântul său

la Paști, spunând: *"Am avut nevoie de Dumnezeu care să se întrupeze și apoi să moară, ca să rămânem noi vii; am murit împreună cu El, ca să ne curățim... Ne-am preamărit împreună cu El, fiindcă am înviat împreună cu El"*.

Multe au fost într-adevăr minunile vremii de atunci!

Dumnezeu răstignit, soare întunecat și iarăși aprins, căci se cuvine ca și zidurile să pătimească împreună cu Ziditorul, catapeteasmă ruptă, sânge și apă curse din coastă, sânge ca din om, apă ca din ceea ce este mai presus de om, pământ cutremurându-se, pietre despicându-se din pricina pietrei, morți înviind pentru credința în învierea cea de apoi și de obște, semnele de la mormânt, întâmplările de după mormânt pe care cine le va lăuda după vrednicie? Dar niciuna nu este ca minunea mântuirii mele! Puține picături de sânge reclădesc întreaga lume și se fac pentru toți oamenii ca cheagul pentru lapte, închegându-se împreună și adunându-se în una" .

În cuvântul său de Paști, Sfântul Ioan Gură de Aur ne îndeamnă să mâncăm Paștele cu Hristos spre a trăi cu adevărat bucuria sărbătorii: *"Acestea sunt faptele cele mari ale Crucii! Acestea sunt dovezile cele prea mari ale învierii. Astăzi îngerii saltă și toate puterile cerești se veselesc și cântă împreună pentru mântuirea întregului neam omenesc"*. Dacă pentru un păcătos care se pocăiește se face bucurie în cer și pe pământ, cu mult mai mult pentru mântuirea lumii.

Astăzi a eliberat Domnul din tirania diavolului firea omenească și a întors-o la noblețea ei de mai înainte. Când văd pârga mea, că a biruit așa moartea, nu mă mai tem de război, nu mă mai înfricoșează lupta. Nu mă mai uit la slăbiciunea mea, ci caut la puterea nespusă a Aceluia ce are să lupte împreună cu mine. Oare Cel ce a biruit tirania morții și i-a luat toată tăria, oare nu va lupta pentru cel de același neam, al cărui chip a voit să-l ia, pentru marea Lui iubire de oameni, și a voit să lupte cu diavolul?

Astăzi, pretutindeni, peste toată lumea, Dumnezeu a revărsat bucurie și veselie duhovnicească. Astăzi poporul îngeresc și corul puterilor celor de sus se veselesc de mântuirea oamenilor. Uită-te, iubite, cât de mare-i bucuria de prăznuire cu noi a puterilor de sus. Că se bucură împreună cu noi de bună-tățile cele date nouă. E a noastră bucuria pe care ne-a dat-o Domnul, dar este și bucuria lor. De asta nu se rușinează să sărbătorească împreună cu noi. Dar pentru ce spun eu că puterile de sus nu se rușinează să sărbătorească împreună cu noi? Însuși Stăpânul lor și al nostru nu Se rușinează. Dar pentru ce am spus: nu Se rușinează? Mai mult chiar, dorește să sărbătorească împreună cu noi. Dar de unde știm asta? Ascultă că Însuși Domnul o spune: *"Cu dor am*

dorit să mănânc cu voi Paștele acesta". Iar dacă a dorit să mănânce Paștele, atunci greșit a dorit să și prăznuiască.

Când vezi, dar, nu numai pe îngeri și pe poporul tuturor puterilor cerești, dar chiar pe Însuși Stăpânul îngerilor că prăznuiește împreună cu noi, ce pricină de bucurie îți mai lipsește oare?

Dreptmăritori creștini,

"Învierea lui Hristos văzând" cu ochii inimilor noastre, să ne rugăm neîncetat "pentru pacea a toată lumea". Sfântul Vasile cel Mare († 379) reamintește că "Iisus Hristos este pacea noastră" și că "cel ce caută pacea îl caută pe Hristos. Fără dragoste pentru aproapele, fără o atitudine pașnică față de toți semenii, nimeni nu se poate chema cu adevărat slujitor al lui Hristos (creștin)".

Să punem la inimă cuvintele Sfântului Efrem Sirul, la vreme de sărbătoare: *"Săvârșind pomenirile Sfinților, să ne aducem aminte de cei ce sunt în neputințe, de văduve, de sărmani, de străini, de săraci, de cei din temnițe, de cei din pustietăți, din munți, din peșteri și din prăpăstiile pământului; sărbătorile să le cinstim prăznuindu-se dumnezeiește, nu lumește, ci mai presus de lume și creștinește"*.

Să petrecem acest praznic dumnezeiesc ca "înțelepți ai lui Dumnezeu".

Marea bucurie pe care Luca și Cleopa au simțit-o spre Emaus atunci când L-au văzut pe Domnul Cel înviat, încât *"ardea în ei inima"*, nu s-a întâmplat pentru că tainele unei "alte lumi" le-a fost descoperite, ci pentru că L-au văzut pe Domnul. Și El i-a trimis să predice și să vestească nu neapărat învierea morților – ci pocăința și iertarea păcatelor, noua viață, Împărăția permanentizată în timp, în și prin Biserică.

Ei au vestit și trebuie să vestim și noi, că în Hristos noua viață a început deja, că El este Viața Veșnică, Pacea, Împlinirea, Învierea și Bucuria lumii.

Ca mărturisitori ai Învierii lui Hristos, se cuvine să fim prin fapte, iubire, suferințe și chiar prin jertfă împreună cu El, spre a ne învrednici de împreună înviere și comuniune cu El și cu toți frații noștri, astfel încât laolaltă să ne bucurăm de viața dăruită de El, care este prezentă în viața și lucrarea Bisericii – așezământ divin-uman care se întrupează în locaș văzut și oferă spațiul și timpul ca Mântuitorul Hristos, să celebreze renașterea sfințitoare și desăvârșirea noastră duhovnicească.

Cu această nădejde vie în atotputernicia iubirii proniatoare a lui Dumnezeu, Vă doresc să trăiți în toată plinătatea și bucuria sfântă a mutării noastre din moarte la viață, prin Hristos – pârga învierii noastre.

Prin harul Învierii putem și trebuie să alegem Viața "*căutând-o chiar și-n inima morții*", zidindu-ne voința și lucrarea pe "piatra care este Hristos, nădejdea noastră", "*Hristos, Care este viața noastră*" (Col. III, 3).

Din acest izvor vă pun la inimă acest cuvânt pascal, rugându-L stăruitor pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos în această sfântă zi a Învierii Sale din morți, să ne ajute să ne ridicăm și noi la viața cea plăcută Lui, prin participarea noastră la Ospățul cel mântuitor, (Luca XXII, 15), la care ne cheamă pururea sfânta noastră Biserică.

Potrivit rânduielilor noastre dreptmăritoare, Vă doresc din suflet părintesc, tuturor un Paște Sfânt, vestindu-vă cu bucurie și părintească dragoste:

"Hristos a înviat"!

*Al vostru de tot binele doritor
și către Domnul Cel Înviat rugător,*

† GALACTION

EPISCOPUL ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

III. CUVINTE DE SUFLET!

**"ÎNTRU ADORMIRE, LUMEA NU AI PĂRĂSIT,
DE DUMNEZEU NĂSCĂTOARE"***

**Înalt Prea Sfințite Părinte Mitropolit Antonie,
Domnule Președinte al Senatului,
Înalt Prea Sfințite Părinte Mitropolit Petru al Basarabiei,
Onorați demnitari de stat și reprezentanți
ai autorităților locale,
Prea Sfințiți Părinți Episcopi,
Prea Cucernici Părinți, Prea Cuvioase Părinte Stareț,
Prea Cuvioși Părinți,
Iubiți frați și surori în Domnul,**

Iată o zi binecuvântată de Dumnezeu, în care, precum Sfinții Apostoli odinioară au venit de la marginile lumii la prohodirea Maicii Domnului, așa și noi ne-am adunat din toate părțile țării și din străinătate la hramul acestei mănăstiri închinată Adormirii Maicii Domnului, care, întru adormirea sa nu a părăsit lumea. Sfânta Tradiție a păstrat, prin insuflarea Duhului Sfânt, și ne-a transmis fapte, întâmplări, nume, locuri, rânduieli liturgice, care au împodobit cultul Sfintei Fecioare Maria și au dezvoltat slujbele consacrate ei de o rară frumusețe, a promovat zugrăvirea icoanelor ei, arta broderiilor, realizându-se în mănăstiri și biserici comori de alcătuirii muzicale spre lauda ei. Sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului, iubiții mei, nu este numai o sār-

---

* Cuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST cu prilejul praznicului "Adormirii Maicii Domnului", Mănăstirea Brâncoveanu, Sâmbăta de Sus, vineri, 15 august 2003.

bătoare a noastră, a celor de aici, de la această ctitorie a Domnitorului martir Constantin Brâncoveanu și a fiilor săi, ci sărbătoarea aceasta adună astăzi, în jurul bisericilor și mănăstirilor, creștinătatea de pretutindeni, cinstitoare de sfinți, spre a o slăvi pe Maica lui Dumnezeu.

Dintre toate fiicele neamului omenesc, numai Maria, fiica sfinților părinți Ioachim și Ana, de neam împărătesc (Ps. 44, 11) s-a învrednicit să devină, prin lucrarea Duhului Sfânt, cea care a unit cerul cu pământul. Precum auziți din imnurile și cântările Bisericii închinatelor ei, ea este slăvită mai presus decât heruvimii, serafimii și decât toți sfinții. Sfânta Fecioară Maria se bucură de această preacinstire, deoarece ea, după ce și-a sfințit viața în Sfânta Sfințelor a templului lui Solomon, s-a smerit și a primit vestea adusă din cer de către Arhanghelul Gavriil, care i-a zis: *"Bucură-te, ceea ce ești plină de har..."* *"Nu te teme, Marie, fiindcă ai aflat har la Dumnezeu. Și iată în pântecele tău vei zămisli și vei naște Fiu și numele Lui îl vei chema Iisus"* (Luca 1, 28, 30-31). Se împlineau astfel cuvintele profetului Isaia: *"Iată, fecioara va lua în pântece și va naște fiu și-L vor chema cu numele de Emanuel"* (Isaia 7, 14; Matei 1, 23; Iez. 44, 2). Primind cu desăvârșită smerenie vestea Arhanghelului Gavriil, că ea va fi cea prin care taina cea din veac ascunsă să se descopere, Sfânta Fecioară Maria a răspuns: *"Iată, roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!"* (Luca 1, 38). În aceeași stare de ascultare față de chemarea și rolul ei în mântuirea lumii, ea a pus, de asemenea, la inimă și cuvântul de salut al Elisabetei: *"Bindecuvântată ești tu între femei și bindecuvântat este rodul pântecelei tău"* (Luca 1,43). Cu adevărat, toate neamurile o fericesc și o cinstesc pe Maica Domnului. Cei mai vestiți pictori ai lumii i-au zugrăvit chipul ținând în brate și veghindu-L cu iubire, pe Pruncul Iisus, din clipa nașterii, biruind cu curaj, apoi furia lui Irod, plecând în Egipt pentru a salva viața Pruncului Iisus, după cuvântul îngerului Domnului (Matei 2, 13 -14).

Pe lângă "Buna Vestire" și "Fuga în Egipt", Sfinții Evangheliști ne descriu și alte momente importante din viața Maicii Domnului, care se afla, în preajma preaiubitului ei Fiu, împreună cu Sfinții Apostoli și celelalte prietene și rude ale sale.

Așadar, Sfânta Scriptură a Vechiului și a Noului Testament menționează limpede, vrednicia cea mai presus de cuget a Sfintei Fecioare și rolul ei apoi în preajma preaiubitului ei Fiu, de la naștere și până la răstignire și înviere. Înlăturând din cult preacinstirea Maicii Domnului, a sfinților și a icoanelor, unii creștini au părăsit credința cea adevărată, afirmată de noi în fiecare zi, când cântăm: *"Am văzut Lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc, am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Sfintei Treimi să ne închinăm,*

că aceasta ne-a mântuit pre noi". Această Lumină și această credință adevărată ne-a adunat astăzi aici spre a cere ajutorul Maicii Domnului. Au trecut două mii de ani de când mărturisim această credință și, iată, încă mai mult, neamurile pământului preamăresc pe Maica Domnului, mai ales în această zi în care ea *"trece de pe pământ la cer, și din moarte la viață"*. Cu câtă nădejde ne depănăm firul vieții pământești noi, fiii Bisericii hărăziți a trece de la moarte la viață, pregătindu-ne de aici pentru viața cea veșnică! Cu această credință, înaintașii și părinții noștri, s-au învrednicit să treacă de pe pământ la cer și să fie primiți de Dumnezeu în cetele sfinților, ale martirilor, cuvioșilor, mărturisitorilor, fiind astfel coroana și slava neamului nostru românesc (Cf. Apoc. 21, 26).

Oriunde ne îndreptăm pașii, fie în țară, fie în lumea Bisericilor creștine, cinstitoare ale Sfintei și Preacuratei Fecioare Maria, întâlnim credincioși care au verificat, prin viața lor, adevărul ajutorului primit de la Maica lui Dumnezeu. Conștiința că avem asemenea părinți și frați în care luminează lumina sfinților, ne revarsă curaj în viață, ne ajută în păstrarea identității noastre de credință, având în iubirea și rugăciunile lor un sprijin puternic pentru a înfrânge greutățile, necazurile de care nu suntem scutiți în lumea de astăzi, îndepărtată de Dumnezeu. Chiar dacă rămânem fără mamă trupească, noi o știm și o mărturisim pe Maica Domnului ca Mamă iubitoare și ajutoare a noastră, a tuturor. Rugăciunile ei pentru noi, fiii ei și ai Bisericii, sunt o pavază de apărare împotriva ispitelor venite asupra noastră de la diavol. Aflată aproape de Fiul Său, cum scriu sfinții evangheliști, Maica Domnului păstra întru inima ei, cu multă atenție, cuvintele lui Iisus și totdeauna mijlocul pentru toți: *"Iar Maria păstra toate cuvintele acestea, punându-le întru inima ei"* (Luca 2, 19). Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan scrie că Maica Domnului se afla la nunta din Cana Galileii, iar când nuntașii nu mai aveau vin, Sfânta Fecioară Maria, cu discreția unei mame iubitoare, le-a spus: *"Orice vă va spune El, faceți!"* (Ioan 2, 5). Ce exemplu sfânt de mijlocire, povățuindu-i pe cei de față să se adreseze lui Iisus! Cu obișnuita Sa iubire, Iisus a înmulțit nu numai vinul necesar unei asemenea împrejurări, fapt răstălmăcit de unii frați creștini, căzuți din credință, care nu-l folosesc din fățarnicie. Aici însă este vorba nu numai de vinul obișnuit, necesar întreținerii vieții, cât mai ales de vinul cel sufletesc, al învățaturii, al bucuriei și mai cu seamă de cel ce simbolizează Sângele care a țâșnit din coasta lui Iisus, dăruit nouă împreună cu Trupul Său spre iertarea păcatelor și spre moștenirea vieții veșnice (Cf. Matei 26, 26-28). Și Împăratul și Proorocul David scrie că vinul veselește inima omului (Cf. Ps. 103, 15), ca roadă a viței pentru îndulcirea vieții noastre. În Taina Cuminecăturii, a Sfintei Euharistii,

vinul este simbolul nemuririi noastre. Ce poate fi mai înălțător și mai adânc grăitor decât gestul lui Iisus de înmulțire a vinului? Sfinții Părinți ne învață cu multă stăruință să ne spovedim și numai așa să ne învrednicim a primi Sfânta Împărtășanie, pe care Sfântul Ignatie, purtătorul de Dumnezeu, a numit-o "leacul nemuririi" noastre. În Sfânta Biserică Ortodoxă, cum știți, pruncului nou-născut nu-i sunt de ajuns numai rânduielele lepadărilor, botezul prin afundare și ungerea cu Sfântul și Marele Mir la toate încheieturile trupului său, ca să-i țină corpul unitar, ci i se dăruiește și Sfânta Împărtășanie, unindu-l astfel deplin cu Hristos și cu Biserica Sa. Spre deosebire de alte Biserici și credințe, preotul ortodox împărtășește pruncul îndată după Botez, și după ungerea cu Sfântul și Marele Mir, desăvârșind astfel intrarea lui în Trupul Bisericii, înarmându-l, întărindu-l și pregătindu-l pentru a învinge toate lucrările diavolești. În această luptă duhovnicească, Maica Domnului este mereu cu noi, așa cum a fost la nunta din Cana Galileii și mijlocește pe lângă Fiul ei pentru a ne fi de ajutor și pentru a ne învăța și pe noi cum să împlinim voia lui Dumnezeu. Când Mântuitorul Iisus Se afla pe cruce, a arătat-o pe Sfânta Fecioară Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan, aflat și el acolo, și i-a zis: "*Iată, mama ta!*" (Ioan 19, 27). Acest dumnezeiesc cuvânt ne cuprinde, iubii mei, pe noi toți, pe tot neamul cel creștinesc, cum se exprimă una dintre rugăciunile adresate Maicii Domnului. De iubirea și mijlocirea ei se bucură toată ruptura și toți oamenii, dar îndeosebi, maicile și călugării din mănăstirile care au rânduiele speciale și foarte frumoase, închinete ei, de care se folosesc toți creștinii și creștinele, toate mamele și toți fiii lor, orfanii, bolnavii și chiar necreștinii din unele părți ale lumii. Această iubire a Maicii Domnului, ca mijlocitoare către Fiul ei, este atât de vestită și atât de folositoare, încât icoanele ei împodobesc locuințele credincioșilor, însoțesc și ocrotesc ostașii, luminează idealul tinerilor, revărsând în sufletul tuturor pace, curaj și nădejde.

Dar, iubii mei frați și surori în Domnul, sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului din anul acesta, de aici, de la Mănăstirea Sfântului Domnitor Martir Constantin Brâncoveanu împreună cu cei patru fii ai săi martirizați, are o însemnătate deosebită pentru noi, românii. Ne-am învrednicit să dăruim raiului martiri și sfinți din neamul nostru, dar și gânditori, cuvântători și trăitori în Dumnezeu, de la credincioșii satelor, de la monahi și monahii, până la ierarhi și învățați, pe care Maica Domnului i-a ocrotit în anii de cruntă dictatură atee, oferindu-ne astfel posibilitatea de a ne bucura împreună în această zi, când prăznuim hramul acestui sfânt locaș monahal. Datorită credinței poporului român și, înțelepciunii domnitorilor, strămoșii noștri au păstrat neștirbită credința ortodoxă și tezaurul culturii noastre naționale, moște-

nite din timpurile înfloritoare ale Imperiului Bizantin. Atât în artă, cât și în cultură și în viața socială a românilor, oriunde ne îndreptăm pașii, ne întâmpină urmele acestei culturi, din care strălucește mănăstirea aceasta, Brâncoveanu, cu golgotele ei și cele ale ctitorilor și ale viețuitorilor ei. După cum într-un bob de rouă se reflectă lumina soarelui, tot astfel aici, spiritualitatea ortodoxă și arta acestei mănăstiri, s-au concentrat și strălucesc valorile noastre naționale prin vrednicia sfântului ei ctitor, Domnitorul Constantin Brâncoveanu și prin grija stăruitoare a mitropoliților Ardealului. Nu-i întâmplător faptul că cei doi Domnitori români, Ștefan cel Mare și Constantin Brâncoveanu, trecuți de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în rândul sfinților, au avut pentru Maica Domnului o evlavie aparte, o evlavie lucrătoare în Duhul Sfânt. Astfel, ctitoria brâncovenească de aici este închinată Adormirii Maicii Domnului, cealaltă ctitorie a sa, de dincolo de munți, Mănăstirea Hurezi, o are, de asemenea, ocrotitoare pe Maica Domnului. Ctitoria cea mai slăvită a lui Ștefan cel Mare, Mănăstirea Putna, care adăpostește și trupul său istovit de lupte în apărarea credinței, are ca hram tot Adormirea Maicii Domnului. Astfel, pentru noi, românii, această sărbătoare are un înțeles mult mai adânc, mult mai legat de sufletul nostru, atât în trecutul ei, cât și în prezent.

Avem astăzi nespusa bucurie să slujim Sfânta Liturghie, în sobor de ierarhi, preoți și diaconi, cu acest minunat cor, unindu-ne rugăciunile și cântările cu cele ale dumnevoastră și ale tuturor celor de față, împlinind astfel continuarea tradiției acestui hram din Țara Făgărașului, pentru a mulțumi Maicii Domnului, împreună cu Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Antonie, care a rectitorit și întregit mănăstirea aceasta, înălțând-o la demnitatea și strălucirea pe care merita să le aibă o asemenea ctitorie domnească, ce a fost zidită în slava și apărarea Ortodoxiei aflată în primejdie pe atunci. Prin identitatea credinței apostolice, dar și prin arta, cultura, evlavia, iubirea lucrătoare față de semeni, prin spiritul de ospitalitate, dreapta noastră credință ne-a ajutat de-a lungul secolelor să ne păstrăm identitatea noastră națională. Dumnevoastră constatați, an după an, că aici, ospitalitatea creștină și viața filocalică a părinților ce zidesc, prin rugăciuni și învățături, inimile celor ce vin în acest sfânt locaș, ne întâmpină dintotdeauna. Folosim, cu dragoste, prezența unor înalte personalități de stat, pentru a reînnoi stăruința noastră, a Bisericii Ortodoxe Române, ca, din legiuirile care se elaborează de către forurile legislative, la toate nivelurile, să nu lipsească principiile evanghelice. Așa cum Biserica a intervenit și s-au înscris în Constituția țării drepturile ei, tot astfel și în viitoarea Constituție a Europei unite trebuie înscrise valorile dumnezeiești. Aceste noi temelii ale Europei unite și lărgite trebuie

să se sprijine și pe valorile supreme, divine. Pe lângă valorile de ordin economic, material, diplomatic, ori din domeniul civilizației vieții, pe care Ortodoxia întotdeauna le-a salutat, le admite și le binecuvintează, dar insistă împreună cu toate Bisericile să se actualizeze și principiile veșnice creștine, de altfel, temelie a Europei în primul mileniu, când creștinătatea a dat lumii martiri și sfinți, pe care și noi îi cinștim în Răsărit, așa cum sunt cinșiți și ai noștri în Apus.

Această sfântă mănăstire, este, așadar, o fereastră deschisă spre Dumnezeu, dar și spre lumea cea nouă, cu valorile ei, cu istoria ei atât de frumoasă și de folositoare, cu preocupările și pilda de trăire a monahilor viețuitori, duhovnici și îndrumători ai credincioșilor potrivit iscusinței duhovnicești a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Antonie. Grija sfântă și iubirea dumnezeiască pentru ființa umană și pentru întreaga creație a lui Dumnezeu radiază aici din fiecare cântare și predică, din fiecare icoană și din întreg ansamblul brâncovenesc, așezat aici la poalele munților Făgărași, prin ale căror poteci și ferestre din piscurile lor, venea de dincolo, dorul de frați. Dar, ca în mănăstirea aceasta să se păstreze și să radieze atâta lumină, pace și înălțare sufletească s-au cerut strădanii multe. Am fost acum 10 ani, împreună cu Sanctitatea Sa, Patriarhul Ecumenic, Bartolomeu I al Constantinopolului și am sfințit noua biserică și cetatea mănăstirii. Atunci, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie, înaripat ca întotdeauna de îngrijirea sfințelor biserici, de istorie, de poezie, de cultură, pentru zidirea sufletului creștin, s-a gândit ca mănăstirea aceasta să aibă și o Academie Teologică în care tinerii și vârstnicii, profesori și preoți, să se adune și să se adape din izvorul de apă vie al Bisericii. Și, iată, după 10 ani, astăzi vom inaugura impunătoarea clădire a Academiei care va fi sălaș de spiritualitate, de ecumenism, de cunoștințe filocalice, de exerciții științifice și pastorale, așa cum mănăstirile noastre sunt chemate să desfășoare în toată vremea și în tot locul rugăciunea și grăirea despre iubirea lui Dumnezeu și despre pacea lumii.

Iată câtă bogăție de învățăminte ne aduce sărbătoarea de astăzi, când îi avem în suflet pe Domnitorul ctitor Constantin Brâncoveanu și pe cei patru fii, așezați parcă în ceată, așa cum i-am văzut în icoana din biserică, pictată și sfințită astăzi. I-am văzut pe sfinții Brâncoveni privind spre tinerii noștri, spre fiii și fiicele dumneavoastră și ai noștri, întrebându-i, parcă, în ce chip se pregătesc ei științific și moral pentru viața lor într-o Europă nouă, în care, pe lângă aspectele folositoare din domeniul științei, culturii și tehnicii, apar și aspecte care lezează morala și conduita creștină? Cine să ia aminte la acestea dacă nu Biserica, dacă nu preoții, dacă nu mănăstirile și noi înșine? Către tineretul țării noastre, iubiți frați, se îndreaptă mesajul sărbătoririi de astăzi,

mesajul transmis de tinerii sfinți Brâncoveni, care, deși foarte tineri, erau autori de cărți de spiritualitate, existente în celebra bibliotecă a Domnitorului martir. Atât de înțelepți erau aceștia, atât de siguri de viața lor demnă, încât ei au ales viața în Hristos, în locul celei pline de îndestulări. Nu-i puțin lucru pentru un tată să-și vadă copiii cu capul pe butuc, în ziua în care Doamna Brâncoveanului, Maria, își serba ziua. Credința în Dumnezeu l-a întărit atât de mult pe Domnitorul Constantin Brâncoveanu, încât atunci când fiul cel mai mic, îi cere milostivire și îl roagă să trăiască, el îndată i-a răspuns: "*Vei trăi, fiule, dacă vei pierde viața acum pentru Hristos!*". Numai cunoașterea iubirii lui Dumnezeu față de lume și posibilitatea omului de a urca pe scara desăvârșirii creștine pot zidi personalitatea unor asemenea tineri. Din fericire, tinerii și vârstnicii români, prin prezența lor, dăruiesc bucurie și în sufletele semenilor din străinătate, ceea ce am constatat și în cadrul vizitelor făcute în Germania, Italia și Canada. Dar pe de altă parte, îți plânge inima când vezi că tineri și tinere, atât de frumoși, se află într-un permanent pericol, neștiind dacă va continua să plutească și să ajungă la vreun liman corabia vieții lor sau dacă vor cădea în valuri. Trebuie să începă de aici, din familie, din parohie și din școală, formarea și educarea tineretului nostru. Orice lege spre a ajunge la astfel de scop important, trebuie să aibă izvorul și legea dumnezeiască în învățătura divină. Europa vine și admiră mănăstirile Brâncoveanu, Putna lui Ștefan cel Mare și Sfânt, Voronețul sau Tismana, mănăstiri pe care noi românii le-am păstrat cu mari jertfe. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie, de pildă, a trebuit să depună eforturi nebănuite de grele, în vremuri potrivnice unor asemenea lucrări, atunci când această mănăstire nu arăta ca acum. Sărbătoarea de astăzi a Adormirii Maicii Domnului, ne-o arată în toată strălucirea ei, așa cum ctitorul ei ar fi dorit să o admire.

Frații mei, am răspuns la invitație și am venit cu toată bucuria aici, pentru că am fost martor și împreună gânditor pentru Biserica noastră, mulți ani de zile, împreună cu Înalt Prea Sfințitul Antonie și cu Părinții Mitropoliți și Episcopi mai tineri, dar vrednici lucrători în via Bisericii noastre strămoșești. Îți felicit pentru prezența lor în acest hram, împărtășindu-ne unii altora bucuria slujirii noastre frățești. Peste puțin timp, veți putea pleca de aici, frații mei creștini, cu sufletul încărcat de această prezență a Duhului Sfânt în inima și în rugăciunile noastre. Pasul pe care un creștin îl face obosindu-se până aici, și mai ales timpul pe care îl consacră privegherii de toată noaptea și acestei Sfinte Liturghii, vor rodi pace și bucurie în viața dumneavoastră. Ca model de viață și ca hrană nemuritoare a vieții noastre sufletești, Sfânta Liturghie ne este recomandată într-un glas de Sfântul Domnitor Constantin Brâncoveanu și de mării Părinți ai spiritualității noastre creștine. Rugăciunea și

răbdarea nasc înțelepciune, nasc echilibru în viață. Cu toți avem nevoie de pace și echilibru interior, de echilibrul personalității noastre. Nu putem noi, singuri, să împlinim lucrul acesta, ci numai cu ajutorul lui Dumnezeu și al Maicii Domnului. Ea și-a zidit inima și ființa ei ca să se învrednicească a fi Maica Vieții, Maica Adevărului, Maica Dreptății, Maica tuturor bunătății lor noastre sufletești. Să nu lipsească nici o clipă icoana ei din inima și casa noastră. Cea mai scurtă rugăciune îndreptată către Maica Domnului este purtătoare de har dumnezeiesc, de liniște, de cărmă în viață. Învățați-vă copiii să rostească rugăciuni încă de la școala primară, pentru că acestea zidesc personalitatea, ființa și caracterul persoanei.

Vă mulțumim din toată inima, Înalț Prea Sfinția Voastră, pentru invitație. Am venit cu multă dragoste pentru că am cunoscut mănăstirea aceasta de mult, de mai bine de 60 de ani, când venerabilul înaintaș al Înalț Prea Sfinției Voastre, regretatul Dr. Nicolae Bălan, mi-a oferit prilejul să o văd și să admir înțelepciunea și puterea de muncă pe care o dăruieți Bisericii noastre. Sfinții Brâncoveni și Preacurata Maică a lui Dumnezeu v-au ajutat să duceți la îndeplinire dorința mărturisită, acum 10 ani, în fața slăvitei adunări de la sfințirea mănăstirii, de a ridica aici o "Academie, un leagăn de cultură, de lumină și de pace, la nivel european". Din toată inima ... vă felicităm și noi, cei de peste munți, așa cum ați primit felicitări și de la clerul și intelectualitatea Ardealului, pentru acest act nu numai de teologie profundă, filocalică românească, dar, în aceeași măsură, și de cultură universală.

Lubiți credincioși și preacuvioși părinți ai mănăstirii, vă binecuvintez cu dragoste și prețuire, pentru că străjuieți acest sfânt lăcaș cu statornicie și cu devotament. Căldura sufletească pe care ne-ați arătat-o încă de la sosirea noastră și rugăciunile pe care le-ați înălțat s-au întâlnit, în această zi, cu glasurile mulțimilor de credincioși, monahi și preoți de la toate mănăstirile din țara noastră.

Rugând pe Maica Domnului să binecuvinteze și să răsplătească eforturile pe care le-ați făcut, venind aici pentru a ne ruga împreună în această zi, vă îmbrățișez pe fiecare și rostesc împreună cu Sfântul Apostol Pavel ca "*Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Duhului Sfânt să fie cu voi cu toți!*" (II Cor. 13, 13). Amin!

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

CUVÂNT LA DUMINICA A IV-A DUPĂ SFINTELE PAȘTI, A SLĂBĂNOGULUI

Iubiți credincioși

Pericopele evanghelice din duminicile după Paști vin să ne convingă încă o dată despre adevărul Învierii lui Iisus Hristos, al dumnezeirii Lui, al biruinței Sale asupra morții.

Din întâlnirea firească a lui Hristos cu Apostolul Toma, cu femeile mironosițe și cu slăbănogul din evanghelia de astăzi ni se dezvăluie și ni se întărește convingerea Învierii.

Așadar să ne îndreptăm acum cu gândul spre Țara Sfântă pe urmele pașilor lui Iisus și să zăbovim o clipă la Poarta oilor, acolo unde, până la Hristos erau spălate animalele ce se aduceau jertfă la templul lui Solomon.

Citând pe Sfântul Evanghelist Ioan să intrăm împreună cu Mântuitorul în Cetatea Sfântă și vom vedea aici cele cinci foișoare unde *“zăcea mulțime de bolnavi, orbi, șchiopi, uscați, așteptând mișcarea apei. Căci un înger al Domnului se cobora la vreme în scaldătoare și tulbura apa și cine intra întâi după tulburarea apei. se făcea sănătos. de orice boală era ținut”* (Ioan V, 3-4).

La marginea acestei scaldători era un om neputincios care își ducea crucea suferinței sale de treizeci și opt de ani. Sfânta Evanghelie ni-l zugrăvește pe acest slăbănog ca ajuns la cel mai înalt grad de suferință, zăcând în pat, de unde nu se putea ridica. Singur în durerea sa, izolat de lume nu avea sprijin nici de la cei de o rudenie cu el și mai cu seamă de la cei străini lui.

De cele mai multe ori, nenorocirea și suferința îl izolează pe om de cei ai săi și de cunoscuți, căzând astfel pradă deznădejzii. Dar acest slăbănog deși era atât de neputincios și-i lipsea o mână de ajutor, neputând astfel să intre cel dintâi în scaldătoare când îngerul Domnului se cobora și tulbura apa, totuși nu a deznădăjduit și a așteptat treizeci și opt de ani tămăduirea. Și, iată, că încrederea și răbdarea i-au fost răsplătite. De data aceasta nu îngerul Domnului îi va aduce tămăduirea ci Însuși Fiul lui Dumnezeu, și nu prin puterea apei ci prin atotputernicia cuvântului dumnezeiesc.

Iisus, apropiindu-se de cel ce zăcea în boală i-a citit în cartea sufletului său durerea, după care cu blândețe îl întreabă: *“Voiești să te faci sănătos?”* La început, slăbănogul nu a înțeles sensul acestor cuvinte, dar după tonul și căldura vocii a dedus că Cel care îl întreabă dorește să-i vină în ajutor. Și atunci îi răspunde: *“Doamne nu am om, ca să mă arunce în scaldătoare, când se tulbură apa, că până vin eu altul se coboară înaintea mea”* (Ioan V, 7). La auzul acestui cuvânt demn și resemnat al slăbănogului, Mântuitorul îi spune: *“Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă”*.

Cuvintele acestea pline de duh și viață i-au înviorat sufletul, i-au întărit trupul, picioarele au prins putere, și acesta a luat patul și a pornit săltând de bucurie.

Din ziua aceea fericitul vindecăt a căutat pe Binefăcătorul său, dar negăsindu-l a simțit nevoia fierbinte să mulțumească lui Dumnezeu pentru tămăduirea sa.

Sfântul Evanghelist Ioan ne mărturisește în Evanghelia sa că Iisus l-a aflat pe acesta în templu, unde i-a zis: *“Iată că te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuiești, ca să nu-ți fie ceva mai rău”* (Ioan V, 14).

Așadar în ziua minunii de la Vitezda s-au întâlnit pe firmamentul vieții și al mântuirii Dumnezeu și omul. Au stat față în față cele două aspecte ale aceluiasi Adam: omul desăvârșit în persoana Mântuitorului Iisus Hristos și Adam cel căzut în persoana slăbănogului, omul suferinței în câmpul vieții pământești.

Dar dragostea divină, ca întotdeauna s-a aplecat și peste acest suflet încătușat în păcat și suferință, și i-a alungat slăbiciunea ce o purta de treizeci și opt de ani, făcându-l fericit.

O astfel de fericire o simțim fiecare dintre noi, după ce ne mărturisim păcatele și primim în ființa noastră pe Mântuitorul Iisus Hristos prin tăria Sfintei Împărtășanii.

Nu credem că greșim dacă socotim că și viața noastră uneori este la fel cu cea a slăbănogului anonim de la Vitezda. Și noi suntem de multe ori cuprinși de numeroasele și nevăzutele mreje ale păcatului, și asemenea slăbănogului rămânem ținuiți de patul suferinței noastre sufletești și trupești.

Grija, poate exagerată, pentru noi înșine, alergarea după conforturi vremelnice și egoismul ne fac să uităm de Dumnezeu și să devenim suferinzi, bolnavi spiritual.

Pentru vindecare avem nevoie și noi de o “Vitezda” care este marea și cuprinzătoarea Biserică a lui Hristos, născută prin Însăși sângele Său și prin puterea Duhului Sfânt.

Ea, străjuiește viața credincioșilor de două mii de ani și ne primește în brațele sale, asemenea unei mame iubitoare pe toți cei ce alergăm cu nădejde și credință către dânsa.

Se cuvine dar, să ne îndreptăm și noi către ea, deoarece în cursul istoriei sfinte creștine nu a fost suferință, lipsă sau boală pe care biserica să nu le mângâie, să nu le împlinească, să nu le vindece.

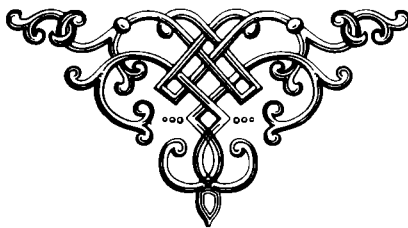
Ne așteaptă și ne îmbie totdeauna cu ușile larg deschise ca să pășim în ea, Hristos, capul ei îndemnându-ne *“Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați Eu vă voi odihni pe voi”* (Matei XI, 28).

El vine neconținut prin puterea Sa dumnezeiască în mijlocul nostru săvârșind alese minuni. Dacă ieri eram slabi, prin puterea Mântuitorului Iisus Hristos, azi ne-am întărit și putem păși cu încredere și tărie în mijlocul tuturor încercărilor și ispitelor ce ne înconjoară.

Se cuvine să dorim a ne umple continu de darul lui Hristos pe care l-am primit prin taina Botezului și îl menținem prin fiecare rostire a numelui Său cel sfânt, recunoscând cu profundă credință că El este Mântuitorul lumii și al fiecăruia dintre noi.

Să ne silim cu toții a veni la Hristos, rugându-l din adâncul sufletului după cum grăiește și condacul zilei: *“Doamne, sufletul meu cel slăbănogit de tot felul de păcate și fapte netrebnice, ridică-l cu dumnezeiescul ajutorul Tău precum și pe slăbănogul l-ai ridicat odinioară ca mântuit fiind să strig: Hristoase milostive, slavă puterii Tale”*.

Pr. Zarioiu Dorin

CUVÂNT LA DUMINICA SAMARINENCII, A V-A DUPĂ SFINTELE PAȘTI

Iubiți credincioși,

"Cei ce sunteți însetați, mergeți la apă" striga proorocul Isaia, vestind apropierea veacului de izbăvire. Nu va fi avut în minte aceste cuvinte femeia din Sihar despre care vorbește Evanghelia zilei de astăzi, pentru că samarinanii nu cunoșteau decât cele cinci cărți ale lui Moise. Și nici nu s-a gândit poate să dea vreun sens spiritual obișnuitei sale osteneli de a merge în afara cetății în care locuia, pentru a smulge din adâncurile zgârcite ale pământului o găleată de apă. Setea care se cerea stămpărată era cu siguranță istovitoare, încât a făcut-o pe această femeie să plece prin arșița ceasului al șaselea spre fântâna săpată de patriarhul Iacob.

Din pericopa citită astăzi aflăm despre un om însetat care merge la apă și se întâlnește cu Iisus. În Evanghelia de la Ioan există mai multe episoade în care Hristos se face cunoscut unor oameni aflați în căutarea apei. El își leagă prezența de apă ca de un simbol menit să anticipeze o taină ce nu poate fi sesizată decât de un suflet însetat.

Primul capitol al celei de-a patra Evanghelii îl înfățișează pe Ioan Botezătorul botezând cu apă și vestindu-L pe Hristos (Ioan 1, 26). Celor ce vin spre a se boteza și fariseilor care întreabă despre Hristos, Ioan le vorbește despre Cel Care va boteza cu Duh Sfânt (Ioan 1, 33). Ioan Botezătorul sugerează astfel o corespondență între apă și Duhul Sfânt ce va fi stabilită printr-un eveniment pe care, deși nu-l relatează, Evanghelia de la Ioan îl amintește, și anume Botezul lui Iisus. Fiul lui Dumnezeu intră în apă spre a se boteza, iar Duhul Sfânt se pogoară.

Semnificația acestui eveniment o exprimă Părintele Dumitru Stăniloae: "Fiul lui Dumnezeu întrupat, deși n-avea nevoie de această renaștere prin Botez, căci era născut de la început din Duh, acceptă Botezul pentru noi

oamenii, pentru a fi și în această privință primul om care se botează din apă și din Duh. Prin aceasta a unit Duhul din El în mod actual cu apa, ca sân și susținător al vieții, de astă dată al vieții nesupuse morții, întrucât e deplin unit cu Duhul".

Din acest "sân al vieții" pe care îl reprezintă Sfântul Botez trebuie să se nască fiii împărăției lui Dumnezeu, așa cum îi spune Mântuitorul lui Nicodim: *"De nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu"* (Ioan 3, 5).

Capitolul al doilea al Evangheliei de la Ioan descrie prima minune săvârșită de Domnul, aceea din Cana Galileii. Dacă la Botezul Său a sfințit firea apei, acum Iisus schimbă această fire, transformând apa în vin și vestește astfel preschimbarea acestuia în Însuși Sângele Său la Cina cea de Taină.

În capitolul următor Iisus apare împreună cu ucenicii botezând în Iudeea (Ioan 3, 22) deși, cum menționează Sfântul Evanghelist Ioan, *"Iisus Însuși nu boteza, ci ucenicii Săi"* (Ioan 4, 2). Hristos le iese astfel în întâmpinare celor care veneau să primească botezul cu apă al pocăinței pentru ca aceștia cunoscându-L, să poată primi și botezul cu Duhul Sfânt atunci când Mângâietorul avea să se pogoare, după preamărirea Fiului lui Dumnezeu (Ioan 7, 39).

Aceste imagini ale lui Iisus, având ca element constant vecinătatea apei, preced în Evanghelia de la Ioan episodul întâlnirii cu femeia samarineancă la fântâna lui Iacob. Discuția cu această femeie este prilejul făgăduirii *"apei celei vii"*, din care cel ce va bea nu va mai înseta în veac și care se va face *"izvor de apă curgătoare spre viață veșnică"* (Ioan 4, 14). Dacă celor ce se botezau Hristos le era aproape, ieșind în întâmpinarea căutării lor, la fântâna lui Iacob Mântuitorul face o făgăduință, iar la scaldătoarea Betezda El săvârșește o minune consemnată în capitolul al cincilea al Evangheliei lui Ioan, dezlegând un om din legătura păcatului și a stricăciunii. Reluând firul simbolurilor, să ne gândim la acești căutători de apă: cei ce veneau să se boteze căutau să se spele cu acea apă, deci să se atingă de ea; femeia samarineancă dorea să bea, adică să se împărtășească de acea apă; slăbănogul năzuia să se scufunde, așadar să cunoască revărsarea, profunzimea, preaplinul apei cu întreaga sa ființă. Gradul în care căutau apa era diferit, de aceea și Mântuitorul a răspălit căutarea lor în moduri diverse.

Înainte de a atinge punctul culminant al acestui urcuș simbolic, Evanghelistul mai consemnează o întărire a făgăduinței făcute samarinencei: *"Cel ce crede în Mine niciodată nu va înseta"* (Ioan 6, 35). Abia în capitolul al

șaptelea al Evangheliei sale Sfântul Ioan oferă sensul explicit al simbolului apei, spre care ne-a călăuzit până acum, consemnând cuvintele Mântuitorului și tâlmăcindu-le: *"Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea. Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: râuri de apă vie vor curge din pântecele lui. Iar aceasta a zis-o despre Duhul pe Care aveau să-L primească acei ce cred în El. Căci încă nu era dat Duhul, pentru că Iisus încă nu fusese preaslăvit"* (Ioan 7, 37-39).

Venind în Samaria, Mântuitorul aduce vestea izbăvirii și acestui popor devenit simbolic în conștiința evreilor pentru întinăciune și îndepărtarea de Dumnezeu. Prin această femeie "sfădăreață" (cum o numea Nicolae Steindhardt), dar însetată de adevăr, Hristos binevestește neamurilor, chemându-le la "nașterea din nou", din apă și din Duh. Samarineanca este prima femeie din neamurile înstrăinate care află că Duhul Sfânt va veni ca "apă vie, curgătoare spre viață veșnică", pentru a sătura setea oricărui om după Dumnezeu.

Este minunat și elocvent modul în care ea se apropie de Hristos. Știm că mulți dintre ucenicii Domnului, după ce au lăsat toate și I-au urmat, după ce I-au ascultat învățătura și I-au văzut minunile, s-au lepădat de El. Această femeie, într-un timp scurt, printr-o simplă discuție, a sporit văzând în Fiul lui Dumnezeu, mai întâi un iudeu (Ioan 4, 9), apoi un prooroc (Ioan 4, 19), pentru ca apoi să ajungă să presimtă venirea lui Mesia: *"Știm că vine Mesia care se cheamă Hristos; când va veni, Acela ne va vesti nouă toate"* (Ioan 4, 25). Împlinirea acestei bănuieli a ei vine din mărturia Domnului, căci omul singur nu se poate decât apropia de Dumnezeu, iar a-L cunoaște nu este posibil decât dacă El i se descoperă omului. Stând față către față cu Domnul, ca într-o rugăciune, samarineanca s-a învrednicit să primească de la Fiul lui Dumnezeu descoperirea: *"Eu sunt, Cel care-ți grăiește"*, ca și cea făcută odinioară lui Moise: *"Eu sunt Cel ce sunt"* (Ieșirea 3, 14). Sfântul Maxim Mărturisitorul interpretează semnificația ceasului al șaselea, adică a maximei străluciri a soarelui, când are loc întâlnirea samarinencei cu Iisus, ca pe momentul "când sufletul e străbătut în chip deosebit de razele cunoștinței prin venirea Cuvântului la el, după ce a trecut umbra legii". Acest har îl face pe om capabil să-L vadă pe Dumnezeu cu ochi duhovnicești.

O dată ce L-a cunoscut pe Domnul, samarineanca a alergat să-L vestească și celor de un neam cu ea. Deși ea Îl știa, conaționalilor săi le propovăduiește apropierea Lui, întocmai ca un profet. Ea le spune: *"Nu cumva Acesta este Hristosul?"* (Ioan 4, 29), chemându-i pe toți să-și găsească în El împlinirea

credinței, pentru ca fiecare să-L cunoască pe Hristos. Femeia a înțeles că închinarea *"în Duh și în adevăr"* (v. 23) înseamnă primirea Duhului și cunoașterea adevărului de către fiecare persoană umană, căci la nașterea din apă și din Duh Domnul îl cheamă pe fiecare pe nume.

Spune Evanghelistul că *"mulți samarineni din cetatea aceea au crezut în El pe temeiul cuvântului femeii care mărturisea: Mi-a spus toate câte am făcut"* (v. 39), dar *"cu mult mai mulți au crezut pentru cuvântul Lui"* (v. 41). Minunea a fost spre ajutorul credinței, dar credința este mult mai puternică decât uimirea în fața faptului neobișnuit. Ce au aflat acești din urmă samarineni? Au aflat ceva ce încă evreii nu înțeleseseră. În timp ce evreii așteptau un Mesia pământesc, un împărat al poporului lui Israel, samarinenii au văzut în Iisus pe Mântuitorul lumii (v. 42), adică al tuturor oamenilor și al întregii făpturi, deoarece, cum spune Sfântul Apostol Pavel: *"făptura însăși se va izbăvi din robia stricăciunii, ca să fie părtaşă la libertatea mării fiilor lui Dumnezeu. Căci știm că toată făptura împreună suspină și împreună are dureri până acum"* (Romani 8, 21-22). Cunoscând harul lui Dumnezeu, samarinenii au înțeles înaintea tuturor că Tatăl nu lipsește de iubirea Sa nici o făptură, iar Hristos a fost trimis pentru a arăta în mod desăvârșit măsura acestei iubiri.

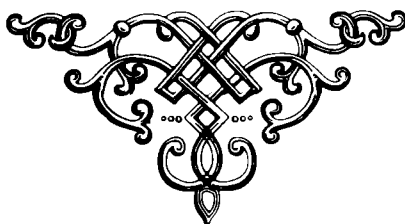
Acești samarineni au venit spre Domnul ca niște holde bogate rodite din sămânța cuvântului Său. Proorocise odinioară Isaia: *"Precum se coboară ploaia și zăpada din cer și nu se mai întoarce până nu adapă pământul și-l face de răsare și rodește și dă sămânță semănătorului și pâine spre mâncare, așa va fi și cuvântul Meu care iese din gura Mea; el nu se va întoarce către Mine fără să dea rod, ci el face voia Mea și își îndeplinește rostul lui"* (Isaia 55, 10-11). Cuvântul izbăvirii semănat de Hristos a rodit bogat, un neam nou, născut din apă și din Duh și pecetluit cu numele lui Hristos. Din Apostolul zilei de astăzi am aflat că în Antiohia s-au numit ucenicii pentru prima dată "creștini" (Fapte 11, 26), confirmându-și noua identitate, izvorâtă din Sfântul Botez.

Cei ce ne-am născut din sânul Sfântului Botez și L-am primit pe Duhul Sfânt, să și umblăm cu Duhul, după îndemnul Apostolului Pavel. Numele pe care l-am primit fiecare la Sfântul Botez este ecoul numelui lui Hristos prin care Tatăl ne cheamă la moștenirea împărăției cerurilor. Așa cum purtăm numele acesta alături de cel de creștini, să izvorâm din ființa noastră și roadele Duhului pe Care L-am primit, pentru ca Fiul și Duhul Sfânt să-Și arate și în

noi lucrarea nedespărțită. "Iar roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția" (Galateni 5, 22-23). Acestea să izvorască din inima noastră ca râuri de apă răcoritoare pentru fiecare om mistuit de văpaia suferințelor.

Această duminică pregătitoare pentru praznicul Cincizecimii este dedicată unei femei samarince, căci ea a primit, în numele tuturor celor care așteaptă și caută izbăvirea, încredințarea venirii Sfântului Duh. Să învățăm de la samarineancă setea după adevăr și îndrăzneala de a căuta la fața Domnului, cerând apa cea vie din care bând, să nu mai însetăm în veac și să se facă în noi izvor de viață veșnică.

† **Ambrozie Sinitul,**
Episcop Vicar Patriarhal

IV. ARTICOLE ȘI STUDII

OPERA TEOLOGICĂ A PĂRINTELUI DUMITRU STĂNILOAE

- Importanța ei ecumenică -

Pe parcursul prodigioasei sale activități, Părintele Stăniloae a dat la iveală o monumentală operă teologică care însumează 90 de cărți, 33 de traduceri voluminoase, 275 articole teologice, 60 de convorbiri teologice și duhovnicești înregistrate la radio și televiziune și multe altele. În cuprinsul acestei impresionante activități creatoare, Părintele Străniloae a trecut în revistă și a comentat pe larg, în lumina Revelației divine și a gândirii patristice, toate capitolele ce alcătuiesc cuprinsul unui întreg tratat de teologie ortodoxă. Dar ilustrul nostru dascăl a mai tradus în românește și o întreagă operă filocalică, pe care a însoțit-o cu ample comentarii, care au aprofundat și au pus în lumină conținutul ei pentru spiritualitatea creștină. Legătura dintre opera sa teologică și această considerabilă operă filocalică, ne-o descoperă el însuși, atunci când spune că astfel "a căutat să descopere semnificația duhovnicească a învățaturii dogmatice, să evidențieze adevărul lor în corespondență cu aspirațiile profunde ale sunetului, care-și caută mântuirea și înaintea pe drumul ei în comuniunea cât mai pozitivă cu semenii, prin care ajunge la o anumită experiență a lui Dumnezeu, care rămâne comuniune supremă și izvor al puterii de comuniune"¹.

Părintele Stăniloae a promovat astfel o fericită sinteză între spiritualitate și teologie, care ne permite să depășim dimensiunea pur teoretică a cu-

---

1. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1978, vol.I, p. 3.

noașterii lui Dumnezeu, a cunoașterii de la distanță, cum spune adesea, și să pună la baza acestei cunoașteri, experiența apofatică a întâlnirii credinciosului cu Dumnezeu, în vederea desăvârșirii lui spirituale și morale. Dar această sinteză ne mai arată că desăvârșirea credinciosului se realizează numai în măsura în care Dumnezeu coboară la om, pe firul energiilor necreate, pentru ca omul să se înalțe la Dumnezeu. Acest adevăr fundamental al Ortodoxiei îl scoate în evidență Părintele Stăniloae atunci când compară teologia dialectică, pe care a cunoscut-o în vremea studiilor sale de la München, cu teologia Sfântului Grigore de Palama, căruia i-a dedicat de altfel și teza sa de doctorat. Iată ce ne spune: "Atât teologia dialectică, cât și Sfântul Grigore Palama m-au făcut să văd un Dumnezeu viu și personal, dar în vreme ce în teologia dialectică am găsit imaginea unui Dumnezeu separat și distant, în teologia palamită am întâlnit un Dumnezeu care vine spre om, se deschide spre el ca lumină, prin rugăciune. Îl umple de energiile Sale, rămânând incomunicabil în ființa Sa, necuprins și apofatic"².

Pentru a pune în evidență coborârea lui Dumnezeu la om, Părintele Stăniloae a întreprins o adevărată reconstrucție teologică în lumina Sfintei Scripturi și a gândirii patristice, ca să ne arate că Dumnezeu rămâne deschis către lume și lumea rămâne deschisă către Dumnezeu în Hristos, Cuvântul întrupat, ca Dumnezeu și om nedespărțit. El constituie inelul de legătură dintre Dumnezeu și cosmos, iar mântuirea adusă de El are dimensiune cosmică. Această reconstrucție constituie un remediu spiritual atât pentru cultura secularizată a vremii noastre, dar și pentru o teologie creștină dominate de individualism și antropocentrism, de autonomie sau imanentism. Rolul acestei reconstrucții a fost acela de a depăși disocierea dintre lumea sensibilă și cea inteligibilă a filosofiei antice, care se află la originea culturii secularizate din vremea noastră și pentru a pune în evidență deschiderea ecumenică a Ortodoxiei. Filosofia antică a fost considerată ca pedagog către Hristos, fiindcă a pregătit calea creștinismului către popoarele lumii vechi, dar tot ea a introdus dualismul panteist dintre substanță și formă, în toate domeniile teologiei, începând cu Sfânta Treime, cu cosmosul sau cu Hristos Înșuși.

Prima problemă extrem de importantă pe care a trebuit să o rezolve magistrul nostru a fost aceea de a descoperi legătura interioară dintre firea divină și persoană, în interiorul vieții trinitare, pentru a depăși conceptul antic de natură închisă în ea și omogenă, de natură aristotelică, care a introdus în ca-

2. Pr. Prof. Dumitru Popescu, *Viața și impactul operei părintelui Stăniloae*, în "Omul fără rădăcini", Nemira, București, 2001, p.102.

drul trinitar separația dintre natura divină și persoane, dând prioritate logică persoanelor trinitare asupra naturii divine. În vederea acestui scop, Părintele Stăniloae ne spune că trebuie să depășim separația dintre natură ca substanță și persoană ca relație, fiindcă "nici unitatea nu trebuie sfârâmată în favoarea relației, nici relația anulată în favoarea unității. E necesar să vedem ființa divină simultan ca unitate-relație, ca relație în sânul unității"³. "Faptul că vorbim despre ipostasurile divine ca subiecte nu înseamnă să reducem natura divină la o realitate nesubiectivă. Persoana nu aduce caracterul de subiect ca ceva nou în natura divină, căci persoana nu e decât modul de subzistență reală a naturii"⁴. În lumina gândirii biblice și patristice, putem depăși conceptul de natură omogenă al filosofiei grecești ce exclude iubirea, pentru a pune în evidență caracterul **relațional** al naturii divine, care permite persoanei să se înrădăcineze în natura divină și să înfățișeze Treimea ca structură a iubirii și comuniunii supreme. Datorită caracterului relațional al naturii divine în care se înrădăcinează persoana, Sfânta Treime rămâne deschisă către lume. Treimea coboară în lume, de la Tatăl, prin Fiul în Duhul Sfânt, pentru ca omul să se înalțe la comuniunea de viață veșnică a Treimii mai presus de fire.

Dar tot în legătură cu teologia trinitară a Părintelui Stăniloae mai sunt încă două probleme, de mare importanță pentru edificarea noastră duhovnicească. Prima din ele se referă la "intersubiectivitatea" Persoanelor treimice. Mântuitorul Iisus Hristos ne descoperă odată cu existența celor trei Persoane divine și taina profundă a relațiilor dintre Tatăl și Fiul în Duhul Sfânt. În rugăciunea arhierescă, pe care o rostește înaintea sfințelor Sale patimi, Mântuitorul se roagă Tatălui ceresc, cu aceste cuvinte. "*Precum Tu, Părinte, în Mine și Eu în Tine, să fie și ei în Noi, ca toți să fie una și lumea să creadă că Tu M-ai trimis*" (Ioan 17, 21). Unitatea la care se referă Mântuitorul în această rugăciune, este unitatea de comuniune care se întemeiază pe prezența reciprocă a Persoanelor divine, unele în altele, sau la intersubiectivitatea Lor. Cele trei subiecte sunt atât de interioare în unitatea lor de ființă, că nu pot fi în nici un fel despărțite, ca să poată fi numărate ca trei entități separate între ele. "Căci nu se va putea în nici un fel inventa vreo tăiere sau împărțire a Treimii, încât să poată fi cugetat Fiul fără Tatăl, sau Duhul Sfânt despărțit de Fiul, ci se admite în Aceștia o negrăită și neînțeleasă comunitate

---

3. Ibidem, p. 103.

4. Ibidem, p. 103.

și distincție, că nici deosebirea ipostaselor nu taie continuitatea firii, și nici comunitatea firii nu confundă particularitățile semnelor ipostatice"⁵.

Persoanele divine își sunt din veci interioare, fără a înceta să-și păstreze modul ipostatic al existenței lor. Păcatul individualismului ne împiedică să înțelegem deplinătatea iubirii și a unității Sfintei Treimi, întemeiate pe intersubiectivitatea sau prezența interioară a unei Persoane în altă persoană. Dacă zicem că Fiul este și există de Sine, asemenea Tatălui, spune Sfântul Atanasie cel Mare, prin aceasta nu-l despărțim de Tatăl, cugetând unele spații și distanțe prin care ar fi despărțit trupește. Căci credem că ei sunt uniți în chip nemijlocit și nedistanțat și sunt nedespărțiți între Ei. Întreg Tatăl Îl are pe Fiul întreg în sânul Său și întreg Fiul e împreună concrescut cu Tatăl și se odihnește neîncetat în sânurile părintești"⁶. Intersubiectivitatea divină, ca prezență a Unei persoane divine în Alta, constituie expresia adevăratei comuniuni dumnezeiești, care rămâne fundamental opusă individualismului culturii contemporane.

În al doilea rând este vorba de Filioque. Biserica răsăriteană a susținut permanent purcederea Sfântului Duh numai de la Tatăl, pe temeiul cuvintelor rostite de Mântuitorul, că Mângâietorul este Duhul Adevărului, care de la Tatăl purcede (Ioan 15, 26). Sub aspectul Dumnezeirii Lor, cele Trei persoane ale Sfintei Treimi sunt consubstanțiale și egale între Ele. Dar sub aspectul lor personal, Fiul și Duhul Sfânt, își au originea Lor în Tatăl, Unul prin naștere, Altul prin purcedere, fiindcă Tatăl este izvorul unității personale a Sfintei Treimi. În măsura în care naște pe Fiul, Tatăl purcede și pe Duhul Sfânt, pentru ca prin Duhul să-și reverse iubirea Sa părintească asupra Fiului. Duhul Sfânt purcede numai de la Tatăl și rămâne în Fiul, fiindcă scopul iubirii Tatălui este Fiul. Duhul nu trece dincolo de Fiul, fiindcă nu există o altă persoană trinitară față de care Tatăl să-și manifeste iubirea Sa, în afara Fiului. Duhul Sfânt este legătura interioară dintre Tatăl și Fiul, care manifestă iubirea Tatălui față de Fiul, dar și iubirea Fiului față de Tatăl, fiindcă purcede din Tatăl și rămâne în Fiul. Sfântul Grigore Palama spune că "Duhul Sfânt este acea bucurie dinainte de veci a Tatălui și a Fiului, fiind comun Lor în ce privește folosirea..., dar e numai al Tatălui în ce privește existența sau purcederea"⁷. De aceea, Duhul Sfânt este Duhul comuniunii sau Mângâietorul,

5. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, op.cit., vol. II, p. 290.

6. Ibidem, p. 291.

7. Ibidem, p. 318.

care ne ferește individualism sau panteism. Persoanele divine nu se separă între ele în sens individualist, dar nici nu se confundă între ele, în sens panteist, așa cum crede H.Muhlen, fiindcă Duhul Sfânt, "mărit cu Tatăl și cu Fiul", afirmă atât identitatea persoanelor, cât și comuniunea dintre Ele, împotriva oricărui individualism sau antropocentrism. Prin purcederea Sa de la Tatăl și rămânerea Sa în Fiul, Duhul Sfânt asigură deplinătatea comuniunii dintre Tatăl și Fiul, în cadrul Sfintei Treimi. Sfânta Treime rămâne fundamentul comuniunii supreme.

Cosmosul

Părintele Stăniloae spune că în timp ce pentru filosofia antică materia era o masă amorfă, care rămâne opusă oricărui "logos"⁸, în lumina Scripturii și a patristicii "lumea ca natură se dovedește o realitate unitară rațională"⁹. Cu alte cuvinte, lumea inteligibilă nu mai rămâne o structură exterioară lumii sensibile, ca în filosofia greacă unde materia era amorfă, ci ea devine structură inteligibilă sau ordine rațională a lumii sensibile, unde materia sau natura are caracter rațional în lumina Logosului suprem, "prin care toate au fost făcute" (Ioan 1, 1-3). "Căci în El, Rațiunea supremă (Logosul) sunt fixate ferm rațiunile tuturor lucrurilor și le cunoaște pe toate înainte de facerea lor, în însuși adevărul lor, ca unele ce sunt în El și își primesc existența lor de la El, la timpul potrivit, după înțelepciunea Creatorului", spune sfântul Maxim Mărturisitorul¹⁰.

Această ordine rațională are două componente: una naturală, alta supranaturală. Dacă rațiunile divine alcătuiesc componenta supranaturală a cosmosului, datorită energiilor necreate, componenta ei naturală constă, datorită energiilor create, în raționalitatea plasticizată a creației. Pentru Părintele Stăniloae, "lumea materială este o țesătură a raționalității plasticizate sau materializate, cu caracter de obiect"¹¹, care permite omului să o modeleze prin propria lui rațiune. Sau cum spune teologul nostru, "raționalitatea lumii își descoperă un sens prin faptul că se completează cu raționalitatea subiectului uman conștient și de o bogăție inepuizabilă". "Raționalitatea lumii este pen-

8. Ibidem, p. 329.

9. Ibidem, vol. I, p. 345.

10. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, Filocalia, Sibiu, 1948, vol. III, p. 329.

11. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, București, 1878, vol. II, p.345.

tru om și culminează în om, fiindcă nu omul este pentru raționalitatea lumii, ci raționalitatea lumii este pentru om"¹². "Dumnezeu a gândit lucrurile și le-a dat o îmbrăcăminte plastică... ca să fie mijloc de dialog între om și Dumnezeu și să contribuie la desăvârșirea intelectuală și spirituală a omului"¹³. Cosmosul este păstrat în unitatea lui prin raționalitatea creației, care își are izvorul și centrul ei de gravitate în Persoana Logosului dumnezeiesc, după bunăvoința Tatălui și lucrarea Duhului.

Dar este un fapt cu totul remarcabil, că această raționalitatea a creației a început să fie recunoscută și de către fizica contemporană. "Această fizică nouă merge astăzi într-o direcție total deosebită față de fizica mecanicistă a secolelor trecute. Începând cu anii '70 se înregistrează o tendință a științelor experimentale care favorizează întoarcerea la teocentrism. Este vorba de un fenomen cunoscut sub numele de "Gnoza de la Princeton", care manifestă o înclinație surprinzătoare spre raportarea structurilor fundamentale și a descoperirilor la un Logos sau la o Rațiune superioară care își face simțite efectele ei în lume. Marii cercetători de la Princeton și Pasadena, ca și din alte centre cunoscute în lume, care studiază această raționalitate a cosmosului, ajung să afirme că universul postulează existența unei raționalități superioare. Ei sunt primii, după două secole dominate de pozitivism, de negare a oricărei metafizici și a oricărei teologii, care îndrăznesc să afirme, în mod public, că știința conduce la credință într-o "intelligență organizatoare a lumii"¹⁴. În aceste condiții nu este deloc întâmplător dacă și cardinal Paul Poupard de la Vatican consideră că "prin afirmația lui la început a fost "Logosul", creștinismul se declară în favoarea raționalității universului... și întinde astfel o *punte care leagă inteligibilitatea naturii, ca posibilitate a științei, cu Artizanul universului*. În adevăr, raționalitatea naturii e o condiție necesară pentru activitatea științifică și o ipoteză indispensabilă pentru existența științei. Progresul științific nu numai că nu a dezmințit această ipoteză, dar pare să demonstreze corectitudinea ei substanțială și să sporească importanța ei"¹⁵. Importanța considerabilă a acestor considerații, constă în faptul că ele ne arată că atât teologia cât și știința dovedesc împreună că universul sau cosmosul în care existăm, nu este o realitate autonomă, închisă în ea însăși, ci rămâne deschisă către Dumnezeu. Iată astfel tot atâtea motive pentru care Părintele

12. Ibidem, p. 346.

13. Ibidem, p. 347.

14. R. Ruyer, *La Gnose de Princeton*, Fayard, Paris, 1974.

15. Card. Paul Poupard, *Cristo e la Scienza*, Fede e Cultura, 2/2001, Civitas Vaticana. p. 106.

Stăniloae spunea că "problema cea mai importantă pentru teologia ortodoxă de mâine va fi aceea de a reconcilia viziunea cosmică a părinților cu o viziune ce crește plecând de la rezultatele științelor naturale sau exacte, dar să rămână în același timp duhovnicească în Iisus Hristos, Cuvântul întrupat"¹⁶.

Iisus Hristos

În legătură cu lumea secularizată în care trăim, Părintele Stăniloae consideră că "după opinia multora, noi nu ne putem împărtăși de sfințenia lui Dumnezeu, iar în timpul din urmă această opinie s-a dezvoltat în teoria secularismului, conform căreia creștinismul a desfințat sacralul ca o calitate a unor persoane, locuri obiecte speciale, a "profanizat" totul, (chiar și lumea). Însuși Fiul lui Dumnezeu, întrupându-se ca om între oameni, s-ar fi "profanizat". De fapt, creștinismul a desfințat, într-un anumit sens, granița dintre sacru și profan, întrucât a dat tuturor posibilitatea să devină sfinți. A nega putința accesului tuturor la sfințenie, înseamnă a nega că Fiul lui Dumnezeu, făcându-se om, și-a păstrat dumnezeirea activă în umanitatea asumată și că se unește cu noi în această calitate, de Dumnezeu întrupat. În termeni mai înțeleși, toți avem acces la sfințenie, pentru că Dumnezeu ca subiect de puritate absolută, S-a făcut subiectul uman de culminantă puritate, sensibilitate și comunicabilitate, ajutându-ne și pe noi ca, în această comunicare a Sa cu noi, să descoperim sensibilitatea (sau sfințenia) noastră subiectivă"¹⁷.

Dar dacă creștinismul tinde să depășească granița dintre sacru și profan și să deschidă accesul tuturor la sfințenie, aceasta o realizează numai în măsura în care depășește disocierea dintre lumea sensibilă și cea inteligibilă a filosofiei antice, care a ajuns să sfărme chiar și unitatea ipostatică a Cuvântului întrupat, și să-L dividă între un Iisus al istoriei, care rămâne om pe pământ și Hristos al gloriei, care devine și Dumnezeu, numai în cer. Raționalitatea creației, întemeiată pe ingerarea ontologică a inteligibilului în sensibil, ne ajută să înțelegem afirmația de mai sus a Părintelui Străniloac, că "Fiul lui Dumnezeu, făcându-se om, și-a păstrat dumnezeirea activă în umanitatea asumată" și ne comunică și nouă puterea îndumnezeitoare a harului necreat. În această lumină a lui Hristos ca Dumnezeu și om nedespărțit, magistrul nostru ne arată trei lucruri importante pentru hristologia creștină.

16. D.Stăniloae, *Theology and the Church*, New York, 1980, p.173.

17. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodă*, București, 1978, vol. 1, 345.

În primul ne arată că "Creștinismul nu ne lasă în cadrul puterilor noastre umane, limitate, și nici nu ne vorbește de închipuite puteri impersonale, de care noi am dispune prin anumite tehnici, ci de Persoana reală și mai presus de toate a lui Dumnezeu cel întrupat, ca izvor a toată viața, al vieții desăvârșite și eterne, dar care totuși ne-a făcut dovada existenței și interesului Ei față de noi, prin legătura în care a intrat cu noi în istorie, ca să rămână în această legătură în vecii vecilor. În creștinism nu se poate vorbi propriu-zis de o "învățătură mântuitoare" și nu ne mântuim printr-o lege, nici măcar prin legea Vechiului Testament, ci în Persoana lui Iisus Hristos. Orice întemeietor de religie nu poate fi mai mult decât legiuitorul sau învățătorul acelei religii, fiindcă rămâne om. Hristos nu este numai întemeietor de religie, ci este Mântuitor, fiindcă opera de răscumpărare se identifică cu Persoana Sa, ca Dumnezeu și om adevărat¹⁸.

În al doilea rând, ne arată că "Prin opera Sa de mântuire, care începe cu întruparea, continuă cu moartea și învierea Sa din morți și se încununează cu înălțarea la cer și șederea Sa la dreapta Tatălui, pe tronul slavci cerești, Hristos nu lucrează numai asupra oamenilor, ci asupra Sa însăși, fiindcă prin opera de răscumpărare a îndumnezeit firea Sa omenească. În ordinea vieții omenești, faptele săvârșite de om au prin ele însele repercursiuni importante asupra celorlalți oameni. Un om a întemeiat un stat sau o instituție, a formulat o doctrină sau a realizat o operă de artă, care continuă să influențeze prin ele însele viața altor oameni. Dar Hristos nu ne mântuiește print-o lucrare separată de persoana Sa, ci printr-o lucrare mântuitoare în care este prezentă Persoana Sa. Nu moartea și învierea lui Hristos, ca acte independente de Persoana lui Hristos constituie centrul teologiei apostolului Pavel, ci Hristos cel răstignit și înviat, fiindcă actele rămân nedespărțite de persoana Sa¹⁹. Prin opera Sa de răscumpărare, Mântuitorul a îndumnezeit firea Sa omenească pentru a o preface în izvor de comunicare a harului necreat în Biserică.

În al treilea rând, ne arată că "Biserica constituie câmpul unitar prin care Hristos, în Duhul Sfânt, își extinde trupul lui îndumnezeit în noi, ca să ne înalțe la comuniunea de viață veșnică a Sfintei Treimi. E falsă imaginea unui Hristos în cer, și a Duhului Sfânt în Biserică, pentru că nu ia în serios unitatea Persoanelor treimice²⁰. Coborârea Duhului Sfânt la Cincizecime dă existență reală Bisericii, punând începutul sălășluirii trupului îndumnezeit sau pneumatizat al lui Hristos în celelalte ființe umane. Astfel, "departe de a

18. Ibidem, vol. II, p. 109.

19. Ibidem, p. 117.

20. Ibidem, p. 207.

se naște ca o instituție pământească, Biserica se naște în ziua Cincizecimii dintr-o putere din cer, pe care o va purta în ea, comunicând-o lumii"²¹. Pogorârea Sfântului Duh marchează actul trecerii de la lucrarea mântuitoare a lui Hristos în umanitatea Sa personală, la extinderea acestei lucrări în celelalte ființe umane, prin Biserică. Fiul lui Dumnezeu nu s-a făcut om pentru Sine, ci pentru ca din trupul Său să extindă în noi, mântuirea ca viață dumnezeiască. Biserica nu săvârșește Sfânta Euharistie, ca actualizare a operei Sale de răscumpărare în locul lui Hristos, ci Hristos însuși sfințește darurile și lucrează în credincioșii Săi, prin Sfintele Taine și preoția slujitoare, în vederea sfințirii lor și a întregii creații, prin viață de rugăciune, asceză și facere de bine. Pe această cale se depășește granița dintre sacru și profan și se oferă tuturor accesul la sfințenie, fiindcă mântuirea adusă de Hristos are dimensiune cosmică.

În viziunea părintelui Stăniloae, ca și în viziunea biblică, patristică și liturgică, Hristos este mai întâi Dumnezeu și Om nedespărțit, care n-a venit să strivească omul în numele lui Dumnezeu sau să declare moartea lui Dumnezeu în numele omului, ci s-a făcut om, pentru ca omul să se îndumnezeiască în Hristos. În al doilea rând, Hristos este centrul istoriei, în care se întâlnesc veacurile prin care Dumnezeu coboară la om și al veacurilor prin care omul se înalță la Dumnezeu, fiindcă Hristos prin Biserică conduce lumea către cerul și pământul nou al Împărăției lui Dumnezeu, ca lumină a lumii și sare a pământului. În al treilea rând, Hristos este "începutul, mijlocul și sfârșitul veacurilor. Ca început al veacurilor, Hristos este Logosul Creator prin care s-a zidit lumea și omul. Ca mijloc al veacurilor, El este Logosul Mântuitor, care a restaurat în El însuși omul și creația. Ca sfârșit al veacurilor, El este Logosul Creator și Mântuitor în care omul și creația își află gloriificarea ei plină, la Parusia Sa, după învierea celor adormiți și după judecata universală. Ca Unul din Treime care s-a întrupat pentru mântuirea noastră, Hristos constituie inelul de legătură dintre cosmos, Biserică și Treime.

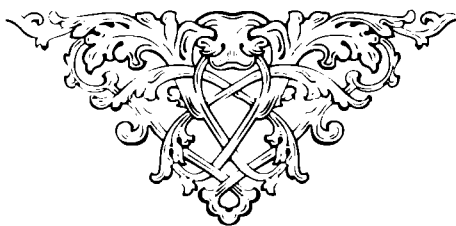
Dacă Biserica creștină vrea să fie lumină a lumii și sarea pământului și să îndeplinească astfel misiunea ei cu adevărat profetică, într-o lume secularizată, cu grandoarea ei științifică și tehnică, dar și cu mizeria ei spirituală și morală, trebuie să se întemeieze pe această viziune a lui Hristos cosmic, care a stat la unitatea Bisericii din primul mileniu și va sta la baza unității ei viitoare, fiindcă numai astfel va sorbi din puterea Lui necreată și îndumnezeitoare, ca să înainteze cu creația spre gloriificarea ei finală. Căci Lumea

---

21. Ibidem, p.196.

n-a fost făcută de Dumnezeu să se profanizeze, ci să se îndumnezeiască, printr-un proces duhovnicesc care începe pe pământ, în mod potențial, și ia sfârșit dincolo, în mod plenar, la sfârșitul veacurilor, în Hristos ca Logos Creator și Mântuitor. Opera teologică a părintelui Stăniloae a pus în lumină importanța considerabilă pe care Persoana divino-umană a lui Iisus Hristos o are pentru creștinism, pentru om și lumea contemporană. Magistrul nostru nu s-a mulțumit să introducă ecumenismul în cadrele strâmte ale teologiilor confesionale, ci a elaborat o teologie ecumenică deschisă către Sfânta Treime, Biserică și Creație, în lumina lui Hristos ca Dumnezeu adevărat și Om adevărat, care are importanță atât pentru unitatea creștină, cât și pentru misiunea Bisericii în lumea contemporană. Acesta este motivul pentru care iluștrii părinți ai Bisericii nedespărțite au trăit cu convingerea că nu aparțin doar unei Biserici locale, ci că aparțin Bisericii universale sau ecumenice a lui Hristos și au dat dovadă de o deschidere surprinzătoare față de cultura și problemele omului și societății din vremea lor.

Pr. prof. dr. acad. Dumitru Popescu

VIAȚA ȘI MISIUNEA PAROHIEI AZI: ÎMPLINIRI, PROBLEME, PERSPECTIVE¹

Problema vieții parohiei, a misiunii acesteia în ziua de astăzi, a preocupat și preocupă permanent Sfântul Sinod, și în mod cu totul special pe Întâistătătorul Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, și aceasta datorită rolului mare pe care parohia îl are în societate și Biserică. Numeroase conferințe preotești, simpozioane, seminarii pastorale sau intervenții în mass-media au fost organizate pe această temă.

Lunga perioadă comunistă și ambiguitățile unei tranziții prelungite fac ca, românii să nu aibă o viziune clară nici asupra societății, nici asupra comunității religioase, viziune cerută de noua realitate la care trebuie să participe. Astăzi ne aflăm în fața unor exigențe misionare noi: importanța transmiterii tradiției celei sănătoase către generația tânără și recreștinarea societății secularizate.

„Astăzi - așa cum sublinia și Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist în prefața volumului *Gândirea socială a Bisericii* - Biserica noastră are o mare răspundere pentru renașterea morală și spirituală a societății românești. Aportul Bisericii adus societății omenești este acela de a modela oameni cu frica de Dumnezeu, oameni cu „Duhul lui Dumnezeu” (I Corinteni 7, 40), pătrunși de duhul jertfelniciei și al iubirii de semenii... **«Biserica nu poate crea o știință, dar poate pregăti savanți, artiști creștini, scriitori creștini, industriași creștini, economiști creștini, funcționari creștini, cu un înalt simț civic, patriotic și religios»**”². Prin aceștia Biserica poate transmite duhul evanghelic întregii societăți.

1. Conferință ținută în fața preoților din protoierarile I și II Capitală, în ziua de 27 mai 2003, în Aula Palatului Patriarhiei.

2. † TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Răspunderea socială a Bisericii în Europa - operă misionară și ecumenică comună*, din Discursul cu ocazia întâlnirii papei Ioan Paul II cu membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la Palatul Patriarhal din București, sâmbătă 8 mai 1999, în vol. *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente, documente, analize. Perspective*, coordonat, realizat și prezentat de Ioan I. ICĂ Jr. și Germano MARANI, Editura *Deisis*, Sibiu, 2002, p. 5-6.

Problema vieții și a misiunii parohiei astăzi se poate trata în modalități și perspective diverse, abordând aspecte tradiționale sau mai puțin tradiționale, aspecte controversate sau evitându-le, accentuând problemele misionare grave sau ignorându-le. Numai că ignorându-le, ne vom confrunta adesea cu ele, și misiunea noastră nu va da roade.

Astăzi, în libertatea pe care o avem și în criza de identitate care caracterizează societatea noastră, este nevoie acută de Biserică. Dar există o criză de identitate aproape a tuturor instituțiilor și chiar un risc, cel puțin parțial, ca și Biserica să fie asimilată cu o instituție oarecare³.

Un rol deosebit în viața Bisericii îl are parohia ca spațiu de activitate pastoral misionară a preotului⁴ sau a preoților, atunci când sunt mai mulți slujitori la o Biserică. Parohia reprezintă în mic ceea ce este Biserica în Mare⁵.

Din momentul hirotoniei și instalării lui în parohie, preotul desfășoară activități ale vieții creștine care decurg din harul pe care îl deține. El nu este numai un delegat al episcopului eparhiot sau al celui care l-a hirotonit, ci este direct răspunzător din acel moment de mântuirea credincioșilor încredințați

3. A se vedea Pr. dr. Constantin COMAN, *Ortodoxia sub presiunea Istoriei; interviuri. Criza spirituală*, Editura Bizantină, București, 1995, p. 155.

4. Preot Prof. Dr. Nicolae D. NECULA, *Parohia, spațiu de activitate pastoral-misionară a preotului*, în *Amarul Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității București*, 2001, p. 499. A se vedea și Pr. Prof. Dr. Petre VINTILESCU, *Parohia ca teren de dezvoltare a spiritualității creștine*, în *ST*, VI, 1937, nr. 1, p. 31-60 și Pr. Prof. Dr. Ene BRANIȘTE, *Parohia - cadrul normal de trăire a vieții creștine*, în *Îndrumări misionare*, București, 1986, p. 751 și urm.

5. Preot Prof. dr. Nicolae D. NECULA, *Parohia spațiu de activitate pastoral-misionară a preotului*, p. 499-500: *παροικία* - „ședere sau stabilire în țară străină”. Când creștinismul s-a răspândit și la sate, pe lângă termenul de parohie a apărut și cel de *enorie*, care desemna comunitatea creștină existentă sau organizată la țară sau în sate (de la cuvântul *εγχορικός* - care înseamnă „situat la țară”); Idem, *Cerințe ale pastorației contemporane în mediul urban*, în *Almanah Bisericesc. Sfințita Arhiepiscopie a Bucureștilor*, 1999, p. 96-103. În decursul timpului parohia a fost interpretată în diferite sensuri. *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române* definește parohia din punct de vedere administrativ-teritorial: „Parohia este comunitatea bisericească a credincioșilor, clerici și mireni, de religie creștin-ortodoxă, așezați pe un anume teritoriu și organizați ca unitate administrativă bisericească locală, sub conducerea organelor locale colegiale de exercitare a puterii bisericești, în frunte cu un preot-paroh” (Art. 41 din *Statut* - vezi - *Legiunile Bisericii Ortodoxe Române*, București, EIBMBOR, 1953, p. 15 și Arhid. prof. dr. Ioan N. FLOCA, dr. Sorin JOANTĂ, *Administrație bisericească parohială și legislație*, Sibiu, 2001, p. 16). Parohia mai are și un sens geografic, în funcție de zona unde este situată: la sat sau oraș; la deal, șes sau la munte, pentru care se impun metode și căi de pastorație adecvate acestor realități. Problemele pastorației în aceste medii diferite deosebindu-se substanțial de la o parohie la alta. Viața parohială diferă în funcție de nivelul de cultură, de starea materială, de tradiții, de la o zonă la alta. Cel de-al treilea sens al parohiei este și cel mai important pentru misiunea preoțească este cel duhovnicesc, soteriologic. Parohia este astfel, comunitatea sau obștea credincioșilor grupați în jurul unuia și aceluiași altar sau biserici, care se împărtășesc din același potir.

lui, pentru care are dreptul și puterea săvârșirii unor lucrări sfințitoare. Dar, își desfășoară activitatea în strânsă legătură canonică față de ierarhul său. Ascultarea canonică se concretizează în pomenirea numelui episcopului său, cu titulatura respectivă, la momentele îndătinate de Biserică din timpul slujbelor divine. De asemenea, o altă formă de ascultare, foarte importantă, este și „supunerea față de episcop prin executarea ordinelor și dispozițiilor canonice emise de autoritatea bisericească superioară, pentru bunul mers al activității pastoral-misionare a Bisericii”⁶.

Așa cum se afirmă de către *liturgiștii din domeniul pastorației bisericesti*, valoarea unei parohii nu se apreciază în funcție de numărul credincioșilor sau după bunurile pe care le posedă, după situarea ei într-o anumită zonă geografică, „ci după nivelul vieții duhovnicești care se realizează și care se trăiește în ea, după înălțimea conștiinței de enoriaș, după unitatea și colaborarea cu preotul (sau cu preoții) la realizarea marilor acțiuni menite să conducă pe oameni la mântuire”⁷.

Conștiința de enoriaș se dezvoltă și se cultivă prin participarea la slujbele cultului divin, și în mod special la Sfânta Liturghie, prin aducerea darurilor de pâine și vin la sfântul altar, prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului, cunoscut fiind că slujbele se săvârșesc pentru popor, iar împărtășirea cu Sfintele Taine trebuie să fie darul credincioșilor la Sfânta Liturghie⁸.

Ceea ce se înfăptuiește într-o parohie se realizează și la nivelul Bisericii noastre întregi. De aceea, forța și vitalitatea Bisericii noastre Ortodoxe, depinde de lucrarea și realizările în domeniul vieții duhovnicești, care se desfășoară în parohii. Orice acțiune de regenerare, de refacere, de întărire a Bisericii creștine trebuie să înceapă de la parohie. Parohiile sunt organisme vii, și ca primă consecință, Biserica noastră Națională, care le înglobează pe toate, este o Biserică adevărată⁹.

Viața parohială pulsează în jurul Altarului, iar iconomul acestei vieți este preotul (sau sunt preoții parohiei)¹⁰. Modelul sublim, ideal al vieții parohiale, îl găsim în *Faptele Apostolilor*; la cap. II, 42-47: „Și stăruiau în învățătura apostolilor și în împărtășire, în frângerea pâinii și în rugăciuni. Și tot sufletul era cuprins de teamă, căci multe minuni și semne se făceau în Ierusalim prin apostoli și mare frică îi stăpânea pe toți. Iar toți cei ce credeau erau la-

6. Preot Prof. dr. Nicolae D. NECULĂ, *Parohia spațiu de activitate pastoral-misionară a preotului...*, p. 506.

7. *Ibidem*, p. 513.

8. *Ibidem*, p. 513.

9. *Ibidem*, p. 506.

10. Pr. Dr. Dumitru COLOTELO, *Regenerarea pastorației urbane în Biserica Ortodoxă Română*, în *Almanah Bisericesc, Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor*; 1999, p. 107.

laltă și aveau toate de obște. Și își vindeau bunurile și averile și le împărțeau tuturor, după cum avea nevoie fiecare. Și, în fiecare zi, stăruiau într-un cuget în templu și frângând pâinea în casă, luau împreună hrana întru bucurie și curăția inimii”.

Din păcate majoritatea parohiilor noastre, în special a celor urbane, este departe de a se încadra în tradiția apostolică ideală¹¹. Contextul urban actual este afectat de secularizare¹² și de *fenomenul globalizării economice, ideologice și culturale*¹³, care duc la dezintegrarea societății. De aceea, parohia trebuie să rămână un model de echilibru pentru societate, să lucreze pentru afirmarea libertății și demnității persoanei umane¹⁴.

În fața acestei situații, parohiile trebuie să adopte noi strategii pentru a-i cuprinde ecleziologic și pe cei „câldicei”, simpli botezați, dar înstrăinați de Biserică. Procesul urbanizării este ireversibil. „Teologia pastorală – subliniază mitropolitul Emilianos Timiadis - cu câteva excepții nu a cercetat atent problema urbanizării, problema orașului mare, unde avem de a face cu un nou tip de persoană, cu un nou tip de caracter uman, care poartă caracteris-

11. Majoritatea eparhiilor noastre ca și parohiile urbane sunt, datorită extinderii mari unități administrative, care nu permit o legătură personală, vie și permanentă între ierarh, preot și credincioși. Ori numai o astfel de legătură creează organismul viu care este Biserica locală cf. Pr. dr. Constantin COMAN, *Ortodoxia sub presiunea Istoriei; interviuri. Conștiința eclesială*, p. 46.

12. A se vedea Stelian TOFANĂ, *Cuvântul lui Dumnezeu într-o lume secularizată. -- Cauzele nerodirii acestuia, în volumul Biserică și multiculturalitate în Europa Sfârșitului de mileniu*, coordonator Ioan Vasile LEB. Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, p. 146-168; Ioan BIZĂU, *Maladia secularismului și remediile „vieții în Hristos”*, în *Ibidem*, p. 213-244; Georgios I. MANTZARIDIS, *Globalizare și Universalitate. Himeră și Adevăr*, Editura Bizantină, București, 2002 și lect. univ. Laurențiu TĂNASE, *Secularizarea și mutațiile religiosului în modernitatea târzie*, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Universitatea București*, 2002, p. 251-268; „Marea responsabilitate a Bisericii Ortodoxe Române este să găsească limbajul adecvat și formele de manifestare corespunzătoare transmiterii mesajului evanghelic într-o formă accesibilă, modernă, dar care să nu altereze misiunea ei sacramental – eshatologică, făcând în permanență exercițiul hristic al iubirii și al dialogului cu celălalt de altă confesiune, religie sau etnie, dovădind astfel vocația europeană a Bisericii noastre” cf. p. 268.

13. A se vedea volumul *Biserica în era globalizării*, Referatele simpozionului „Interferențele spirituale în societatea globalizată. Ortodoxia deschisă spre lume”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 decembrie 1918” Alba Iulia, Alba Iulia, Editura *Reîntregirea*, 2003, menționăm o serie de referate edificatoare: Pr. acad. Prof. dr. Dumitru POPESCU, *Ortodoxie și globalizare. Cultură universală și culturi particulare*, p. 82-93; Pr. prof. dr. Ioan BRIA, *Globalizare și pneumatologie. „Fă să înceteze dezbinarea bisericilor”*, p. 155-160; Pr. Conf. dr. Simion TODORAN, *Ortodoxie și globalizare. Puncte de vedere ortodoxe*, p. 258-268; Asist. dr. Adrian LEMENI, *Globalizarea - deturnare a unificării lumii „în Hristos”*, p. 434-454; Pr. drd. Dumitru VANCA, *Reflecții liturgice și pastorale într-un univers global și desacralizat. Câteva provocări pentru Biserica Ortodoxă*, p. 455-478; Pr. conf. dr. Emil JURCAN, *Resacralizarea societății românești nevoia de eliminare a vulgarității din ontosul neamului*, p. 488-511.

14. *Ibidem*, p. 110.

ticile mediului înconjurător: legături de comuniune reduse și necesitatea unei pietăți personale cu scopul de a rezista dezintegrării comunității și a lumii profesionale impersonale, în care omul (n.n., în traducere „individul”) este nevoit să trăiască și să muncească”¹⁵.

Majoritatea familiilor actuale din parohiile urbane provin din mediile rurale de acum 40-50 de ani. Stabilite în cartierele muncitorești ale orașelor; acestea nu au avut, de cele mai multe ori, posibilitatea acordării unei educații în spirit creștinesc, nu mai vorbim ortodox, copiilor lor, rămași la discreția educației făcute de „găștile de cartier”. Aceste cartiere rămân încă sectoare pierdute ca identitate socială, acolo unde tronează drogurile, alcoolul, sexul și îngrămădirea unor preoți în fugă, în „lunile de aghiazmă”, sau „al altor ocazii de vizite parohiale rentabile”.

De aceea, parohia, prin preot sau preoți și Consiliul parohial sau Comitetul parohial, trebuie să cunoască diferitele aspecte schimbătoare ale realităților urbane în care viețuiesc creștinii. Elementele sociologice ne sunt de mare ajutor. O simplă propovăduire a Evangheliei în sensul tradițional al cuvântului nu mai este suficientă. Slujirea pastorală la oraș pretinde cunoștințe ample: deopotrivă teologice și sociologice. Dar peste toate vocația pentru preoție¹⁶ și viața morală ireproșabilă¹⁷. Spunea părintele Benedict Ghiuș: „cea mai cumplită prigoană împotriva Bisericii este nevrednicia slujitorilor ei”.

Suntem nevoiți să știm unde mergem, să cunoaștem lumea în care suntem trimiși. Aceasta înseamnă că slujitorii din mediile urbane să fie bine pregătiți, foarte bine pregătiți la școala duhovniciei și a culturii teologice și laice. „Fii mai întâi tu informat, și după aceea vorbește pentru alții”. Aceasta a fost atitudinea Sfântului Apostol Pavel la Atena. Mai întâi s-a informat. De

15. Mitropolit Emilianos TIMIADIS, *Preot, Parohie, Înnoire și uniuni și orientări pentru teologia și practica pastorală*, traducere de Paul Brusanowschi, București, Editura Sofia, 2001, p. 119; vezi și Pr. prof. dr. Nicolae D. NECULA, *Cultura preotului – Condiție esențială a succesului pastoral în vremea noastră*, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Universitatea București*, 2002, p. 311-324.

16. A se vedea o serie de studii: Pr. prof. dr. Ene BRANIȘTE, *Vocația pentru preoție*, în *Ortodoxia*, XXX, 1979, nr. 2, p. 313-332; Pr. prof. dr. Ioan G. COMAN, *Vocație și pregătire pentru preoție*, în *ST*, VI, 1952, nr. 5-6, p. 239-268; Î.P.S. ANTONIE al Ardealului, Crișanei și Maramureșului, *Vocație și misiune creștină în vremea noastră*, Sibiu, 1984; Pr. prof. dr. Nicolae D. NECULA, *Cultura preotului – Condiție esențială a succesului pastoral în vremea noastră*, p. 311 și urm.

17. Pr. prof. dr. Ene BRANIȘTE, „Preoții Tăi Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...” (Ps. CXXXI), *Despre viața morală a preotului*, în *GB*, XVII, 1968, nr. 6-7, p. 531-542; Î.P.S. Mitropolit dr. ANTONIE al Ardealului, Crișanei și Maramureșului, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1996.

aceea slujirea pastorală în mediul urban presupune o solidă pregătire și experiență teologico-ecclesiológica¹⁸.

Totuși preoții ar trebui să se întâlnească pentru schimburi de experiență pastorală și să caute împreună planuri de viitor. Un moment ar fi acela al conferințelor preoțești, însoțite de discuții, comentarii și aprecieri asupra tuturor problemelor misiunii în lumea zilelor noastre, poate asemenea cercurilor pastorale din perioada interbelică care au ridicat în discuții problemele timpului și, în parte, le-au rezolvat.

În funcție de cele trei laturi ale lucrării de răscumpărarea Mântuitorului, trebuie să se desfășoare și să se împlinescă și viața și misiunea parohiei: învățătorească, sfințitoare și de conducere. Numai împreună și numai completându-se unul pe altul, aceste trei aspecte ale activității pastorale pot fi folositoare și eficiente în călăuzirea credincioșilor pe calea mântuirii¹⁹. De sunt împlinite în totalitate sau numai parțial, important este ca fiecare dintre slujitorii bisericești să fie conștient de răspunderile care-i revin, să se străduiască să împlinescă, măcar în parte, cerințele pe care vremurile în care trăim ni le pune în față. Trebuie „să înțelegem semnele timpului”.

Viața și misiunea parohiei pe linie învățătorească

Preotul „nu poate rămâne numai un bun bisericos, un om al Liturghierului și al Molitfelnicului, un prestator de servicii religioase, impusă de rânduiala tipiconală – cum afirma părintele prof. dr. Nicolae D. Necula –, ci grija lui trebuie să cuprindă și instruirea credincioșilor. Cu toată bogăția textuală a cărților de cult, acestea nu pot suplini predica și cateheza²⁰. Predica și cateheza, ca și cuvântările ocazionale, sunt mijloace de pastorație spre întărirea vieții parohiale și a misiunii Bisericii.

În privința conținutului predicilor și catehezelor, opțiunile pot fi deosebite de la un preot la altul, dar acestea trebuie să cuprindă în mod obligatoriu explicarea textului Sfintei Scripturi, cu învățăturile dogmatice, morale și

---

18. „Față în față cu atâtea schimbări rapide și revoluționare, - se întreabă mitropolitul Emilianos Timiadis - cum își va putea găsi parohia rolul ei profetic? Cum își va putea face auzită vocea în mijlocul unei asemenea confuzii, frustrări și derute? Biserica nu a oferit niciodată un sistem deja pregătit, precum medicina care are mijloace cunoscute pentru a vindeca orice rană. Credința creștină nu se închide în fața cercetărilor umane; din contră, se deschide în fața lor și le încurajează până la atingerea unor dimensiuni de necrezut. Cărmuit de Sfântul Duh, Biserica învață cum să facă față schimburilor impuse sub presiunea istoriei”. cf. Mitropolit Emilianos TIMIADIS, *Preot, Parohie, Înnoire...*, p. 120.

19. Pr. Prof. dr. Nicolae D. NECULA, *Ce priorități se impun în activitatea preotului în parohie*, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 303-304, ianuarie 2003, p. 15.

20. *Ibidem*, p. 15.

liturgice care se impun, apoi învățătura de credință a Bisericii, foarte puțin cunoscută de către credincioși.

Puțina mea experiență ca preot, dar bogata experiență ca laic, participant activ în viața unor comunități ortodoxe din țară și străinătate, mi-a arătat „umila pregătire” a enoriașilor în cele ale învățaturii de credință și în privința semnificațiilor teologice ale momentelor liturgice. De la stâlcirea textului Crezului niceo-constantinopolitan până la oprirea în timpul rugăciunilor de dezlegare la înmormântare, pentru ca cei prezenți să dezlege legăturile de la picioarele morților, sunt tot atâtea dovezi ale unei lipse de cateheză și de învățatură de credință. Nu suntem o Biserică a superstiției, sau a magiei și nici a ignoranței.

De aceea, un rol important îl are explicarea cultului, adică predica sau cateheza mistagogică. Este neapărată nevoie de o astfel de predică, sau cateheză astăzi, căci de cunoașterea cultului depinde și frecventarea bisericii și a slujbelor. Cultul divin este în Ortodoxie centrul vieții religioase, fără de care aceasta, dar și noi, ar și am rămâne fără identitate²¹. Citirea Sfintei Scripturi trebuie să fie urmărită permanent în Taina Spovedaniei, recomandând credincioșilor lectura ei permanentă. La aceasta contribuie în mod substanțial săvârșirea cultului corectă, uniformă, fără inovații, adaosuri sau improvizații²².

În orice moment, sau în orice situație, cuvântul preotului să fie o mărturisire de credință. Oratoria, oricât de strălucită ar fi, poate cel mult să învingă dar nu să convingă. Lipsa unei învățaturi unitare și susținute din partea preoțimii a dus la apariția unor forme de cult, sau pretinse de cult, dintre cele mai bizare și variate, dobândind de la o regiune la alta statutul unui „obiicei local”, care foarte greu se mai poate îndrepta în condițiile în care mass-media transmite ca „benefice orice anormalități”, puse ca exemple de urmat.

Și mai tristă este situația atunci când unii preoți încurajează și practică asemenea inovații, dintre care cea mai răspândită este așa-zisa „deschidere a cărții”. Sfânta Evanghelie devine astfel un obiect magic cu răspunsuri potrivite pentru toate nevoile sau lucrurile. În asemenea cazuri, ne întrebăm dacă preotul nu este cu nimic mai prejos decât „mama Omida” sau „vrăjitoarea Rodica”, mai ales în situațiile în care „diavolul ascuns în mass-media²³” tran-

21. Pr. Prof. dr. Nicolae D. Necula, *Ce priorități se impun în activitatea preotului în parohie?* (II), în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 305-306, ianuarie 2003, p. 15.

22. Pr. Prof. dr. Nicolae D. Necula, *De ce este necesară și obligatorie uniformizarea liturgică în Biserică?*, în *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. II, Galați, 2001, p. 15-23 și Idem, *Ce priorități se impun în activitatea preotului în parohie?* (II), în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 305-306, ianuarie 2003, p. 15.

smite ca mai ieftine „lucrările” preoților decât „rugăciunile” vrăjitoarelor. Singura explicație vine de două mii de ani, din *Faptele Apostolilor* 16. 16: acest demon „aducea mult câștig stăpânilor săi”.

În loc de „a deschide cartea” (precum „preotul” Marian de la Videle, des întâlnit în cercetarea autorităților bisericești, care strică comunitățile noastre bucureștene, asemenea lui Simon Magul), unii prețiși preoți, față de care trebuie să luăm o atitudine tranșantă, precum au luat Apostolii în primele comunități creștine, ar trebui mai bine să deschidă mintea credincioșilor și să-i învețe, „cu timp și fără timp” „bogăția înțelepciunii și a științei lui Dumnezeu” (Rom. 11, 33), decât să săvârșească fapte nedemne misiunii preotești.

În acest sens, pe linia misiunii învățătoarești, problema relațiilor dintre preot și școală constituie o problemă care se pune cu multă acuitate în prezent. Trebuie să existe o legătură directă a preotului cu școala, poate chiar ca profesor de religie, sau în mediul urban printr-o colaborare cerută de profesor sau de preot și acceptată de ambele părți.

O mobilizare a tinerilor din gimnaziu la biserică, prin profesorul de religie, va da roade în creșterea nivelului vieții creștine, parohiale, misionare a Bisericii. O participare la slujbe, dublată de o constanță la cateheză, predică²⁴, spovedanie, cuminecare, și de ce nu folosind mijloace stimulative (cadori de Crăciun sau de Sfintele Paști), concursuri pe teme religioase, ale cunoașterii învățaturii noastre de credință etc.

În mediile urbane, există parohii care concentrează mai multe școli, altele nici una. Copiii se îndreaptă de multe ori la școlile din afara parohiei lor. Astfel, este imposibilă și colaborarea cu profesorul de religie, dar și prezența mai activă în biserică a copiilor, care reprezintă viitorul Bisericii noastre. Cum îi formăm duhovnicește așa îi vom avea în viitor în fața Altarului și a Potirului!

O importanță deosebită trebuie acordată tineretului licean sau studenților. Tinerii trebuie și pot fi atrași la biserică, nu oferindu-le o liturghie nouă, adaptată vârstei și preferințelor lor, cu instrumente muzicale sau melodii ritmate, ci cu frumusețea, seriozitatea și autenticitatea slujirii liturgice. Nu

23. Asupra mass-mediei a se vedea Pr. drd. Nicolae VLADU, *Biserica și mass-media*, în *Almanah Bisericesc. Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor*, 1999, p. 82-95.

24. I.P.S. Mitropolit ANTONIE al Transilvaniei, *Preotul și predica*, în *Preotul în Biserică. În lume, acasă*, Sibiu, 1996, p. 175-186; Pr. Prof. dr. Sebastian ȘEBU, *Rolul și importanța predicii în procesul mântuirii*, în *Anuarul Academic, serie nouă, I (XXI), 2000-2001, Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna”*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2001, p. 404-414.

poate decât să ne bucure faptul că tot mai mulți tineri vin în ultimii ani la biserică, se spovedesc și se împărtășesc.

În unele biserici, au început să se organizeze seri duhovnicești sau catehetice cu tineretul, prilej de dialog între preot și acesta, spre lămurirea problemelor specifice vârstei lor. Sigur că educația și instrucția religioasă din școală este importantă, dar ea trebuie organizată și la nivel de parohie, cu tinerii care nu mai sunt cuprinși în sistemul de predare a religiei. Dacă cei mici beneficiază de o educație religioasă încă de pe băncile școlii, adeseori primită tot din partea noastră, a preoților sau a profesorilor de religie, ceilalți trebuie ajutați cumva să găsească un sens creștin pentru viața lor, adeseori plină de ispite care vin din toate părțile²⁵.

O mai bună cunoaștere a credinței în care au fost botezați i-ar ține departe pe tinerii noștri de droguri, de viața imorală și i-ar apropia de Sfânta Biserică și de viața curată. De aceea, atât în ceea ce îi privește pe cei tineri, dar și pentru celelalte categorii de credincioși, rezolvarea problemelor morale și a celor de natură socială este una din laturile cele mai importante ale vieții și ale misiunii parohiale astăzi, mai mult decât oricând.

Așa cum sublinia părintele profesor Dumitru Stăniloae: „o importanță majoră trebuie acordată relațiilor cu intelectualii din parohie. Preoții și intelectualii au stat până acum în expectativă reciprocă. Este necesar ca fiecare parte să pășească în întâmpinarea celeilalte. Intelectualii să intre în Biserică, să caute să înțeleagă, pe măsura capacității lor, profunzimea ei nemăsurată, bogăția credinței ortodoxe. Preoții, la rândul lor, trebuie să-i caute, să se constituie în exemple vii, să-i aducă la biserică, să le explice Liturghia ca jertfă continuă a lui Hristos pentru noi, jertfă din care ne împărtășim în mod comunitar. Viața bisericească este liturgică și această liturghie trebuie să fie punctul de întâlnire al tuturor, deci și al intelectualilor”²⁶.

În scaunul Spovedaniei, reale și nu formale, se poate lua pulsul adevărat al vieții parohiale, al receptării învățaturii noastre spre lume și al tăriei de credință și de rezistență împotriva ispitei, astăzi, mai mult decât oricând în veacurile de după Înălțarea la Cer a Mântuitorului.

---

25. În acest sens un rol important îl are biblioteca parohială de care trebuie să se îngrijească preotul sau preoții parohiei. Biblioteca trebuie să cuprindă carte de literatură religioasă, de inițiere catehetică și misionară. A se vedea Diac. Prof. dr. Emilian VASILESCU, *Bibliotecile parohiale*, în *BOR*, LXXIII, 1955, nr. 6, p. 533-538; Idem, *Rolul cărții în activitatea pastorală a preotului*, în *MA*, VIII, 1956, nr. 4-6, p. 1-3; Pr. prof. dr. Nicolae D. NECULA, *Cultura preotului – Condiție esențială a succesului pastoral în vremea noastră...*, p. 320.

26. Pr. dr. Constantin COMAN, *Ortodoxia sub presiunea Istoriei; interviuri. Ortodoxia românească...*, p. 15-16.

Viața și misiunea parohiei pe linie sfințitoare

Se impune mai mult ca oricând respectarea rânduielilor tipiconale în săvârșirea cultului divin²⁷.

Pentru viața Bisericii și a credincioșilor, pentru o parohie unită, un rol foarte important îl are Sfânta Euharistie, centrul cultului divin public și al întregii activități bisericești. Sfânta Liturghie este centrul vieții și misiunii pastorale în parohie. Sfânta Liturghie este lucrarea în care, în chip real și nu mistic, simbolic sau alegoric, primim pe Hristos Însuși. De aceea, pentru o viață autentică în Hristos participarea la Sfânta Liturghie este acțiunea cea mai folositoare pentru credincioși, mai ales că aceasta se desăvârșește prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului. În Liturghie trebuie să te simți la tine acasă, în Casa Tatălui. Acesta este esențialul²⁸.

Nu există nici o slujbă care să întrecă în valoare, în importanță, zidire sufletească sau efecte pentru mântuire decât Sfânta Liturghie²⁹. Din Sfânta Liturghie decurg celelalte laude bisericești, ierurgii sau rugăciuni care se vor regăsi din nou în ea.

De aceea, pentru o viață parohială mântuitoare conștientizarea credincioșilor este de maximă importanță. Numai că noi preoții avem un mare concurent: Mass-media. Cu ocazia marilor sărbători, ale Nașterii Domnului și a Învierii Mântuitorului, televiziunile comerciale, și chiar cea de stat, pun accentul mai mult pe o comemorare gastronomică decât pe o comemorare prin împărtășirea cu „pâinea vieții”.

Această realitate trebuie subliniată atât în ceea ce privește o conștientizare a credincioșilor, dar mai ales a clericilor, care încurajează unele convingeri greșite cum ar fi: apelul exagerat la acatiste, apelul exagerat la mijlocirea sfinților, peste importanța cuvenită ce trebuie dată Sfintei Liturghii. Dezlegările de tot felul, ca antidot împotriva diavolului, apelând prea des la cunoscutele molitve al Sfântului Vasile cel Mare; la ajutorul icoanelor făcătoare de minuni, care creează în mintea credincioșilor ideea că simpla atingere de ele poate face minuni sau aduce binefaceri materiale în casă și în familie; ne dezleagă cununiile, ne căsătoresc sau ne divorțează; ne ajută fără

27. Pentru o păstrare a tradiției liturgice dar și pentru evitarea eventualelor inovații cultice a se vedea Pr. Prof. dr. Nicolae D. NECULA, *Tradiție și înnoire liturgică*, vol. I, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996; vol. II, Galați, 2001.

28 Pr. dr. Constantin COMAN, *Ortodoxia sub presiunea Istoriei: interviuri. Conștiința eclezială*, p. 47.

29. Pr. Prof. dr. Ene Braniște, *Participarea credincioșilor la Liturghie și metode pentru realizarea ei*, București, 1949; Pr. Prof. dr. Nicolae D. Necula, *Ce priorități se impun în activitatea preotului în parohie?* p. 15.

să muncim, sau ne ajută la loterie, ne avansează la serviciu sau ne scapă de dușmani.

Mai apoi miruri de la Athos, Ierusalim sau Constantinopol, care mai de care cu puteri miraculoase, ape de la Iordan, Tiberiada, Marea Moartă sau de la fel de fel de izvoare tămăduitoare din țară și străinătate, alături de petale de trandafir sau spini aparținând aceleași specii florale umplu spațiile de colportaj ale parohiilor urbane, și mai nou și ale celor rurale. Plimbările cu tăvi de nisip însoțite de 33 de lumânări, tăiate în jumătate, au devenit obișnuință în unele biserici centrale. Și astăzi aleargă oamenii grămadă prin locurile despre care merge vestea că ar fi sau ar oferi ceva miraculos, fapt ce strică o viață autentică creștină. Hristos este mai aproape de ei decât oricând fără să-și dea însă seama.

Cultivarea exagerată a tuturor acestor forme de evlavie nu face altceva decât să ne determine să uităm că centrul vieții noastre este Hristos. Centralizarea vieții noastre duhovnicești și a cultului se mută, de la Mântuitorul Hristos, de la Sfânta Împărtășanie, pe care n-o primim decât în Sfânta Liturghie³⁰.

Desigur că noi respectăm, cultivăm și dăm importanța cuvenită tuturor formelor de sfințire și binecuvântare din Biserică, dar mântuirea ne-o asigură numai unirea cu Hristos în Sfânta Împărtășanie. De aici, reiese și nevoia de a da Sfintei Liturghii importanța care i se cuvine, de a o considera centrul cultului divin public, o școală de învățatură creștină, un tezaur de doctrină și cateheză vie, o pepinieră de virtuți. De aceea, Liturghia și altarul trebuie să fie centrul spiritual al parohiei. De asemenea, să nu uităm că nici o altă slujbă nu creează duhul comunitar și nu cultivă conștiința apartenenței noastre la Biserică așa cum o face Sfânta Liturghie, în care noi reactivăm și retrăim jertfa Mântuitorului adusă pentru mântuirea lumii³¹.

Mântuitorul conștientiza ucenicii de valoarea Trupului Său euharistic: *„Eu sunt pâinea vieții. Părinții voștri au mâncat mană în pustie și au murit. Pâinea care se coboară din cer este aceea din care, dacă mănâncă cineva, nu moare. Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu... Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în*

30. Dar cu pregătire specială, spovedanie, post și rugăciune, la forme lătrualnice, adiacente și de mai mică importanță, care nu ne asigură nici izbăvirea de cel rău și nici mântuirea.

31. Pr. Prof. dr. Nicolae D. NECULA, *Ce priorități se impun în activitatea preotului în parohie?* (II).... p. 15.

voi. *Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele meu are viață veșnică, și Eu îl voi învia pe el în ziua cea de apoi*" (Ioan VI, 48-54)

În acest context trebuie pusă și problema unei mai dese împărtășiri, cu pregătirea necesară, cu Spovedanie și dezlegarea de la duhovnic, Sfânta Împărtășanie neputând fi egalată de nici una dintre formele de evlavie pe care le-am amintit mai înainte³².

Viața și misiunea parohiei pe linie socială

Biserica noastră este adesea criticată astăzi că nu se implică în social, că nu iese în întâmpinarea nevoilor actuale ale societății și ale credincioșilor sau că nu desfășoară o activitate socială. Fără îndoială că aceste aspecte ale vieții sunt importante, dar ele nu fac parte din activitățile prioritare ale Bisericii, deși ele nu trebuie neglijate întru totul. Socotim că această acuză, care adeseori este de fapt o invitație din partea celor care acuză de a da prioritate problemelor sociale, este și o capcană întinsă Bisericii noastre care, prin specificul și structura ei, este o Biserică a rugăciunii și a comuniunii liturgice și euharistice.

Biserica Ortodoxă Română, întreținută de banii credincioșilor, în marea majoritate cu condiții modeste de trai, se mulțumește ca, mai întâi, să-și înalțe locașuri de închinare pentru a-și aduna credincioșii la rugăciune, și abia după aceea se poate gândi și la opera social-caritativă. Chiar dacă suntem săraci și nu dispunem de aceleași mijloace materiale ca alte Biserici, putem întâlni și în Biserica noastră o frumoasă activitate socială³³.

Prin înființarea celor două departamente în cadrul Administrației patriarhale, *Biserica și societatea*³⁴ și *Diaconia*, în strânsă colaborare cu

32. A se vedea pr. prof. Petre VINTILESCU, *Sfânta Împărtășanie în spiritualitatea creștină. Deasă ori rară împărtășire?*, în *ST*, V 1953, nr. 5-6, p. 382 - 404; Pr. prof. dr. Nicole NECULA, *Cât de des trebuie și pot să se împărtășească credincioșii*, în *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. I. Galați, 1996, p. 189-193; Idem, *Ce sunt "părțile" care se scot la Proskomidie și cum se justifică practica lor?*, în *Tradiție și înnoire* p. 117 - 120).

33. A se vedea Pr. prof. dr. Nicolae D. NECULA, *Forme de filantropie în trecutul Bisericii și astăzi în Ortodoxie, ca mijloace de păstrare și întărire a dreptei credințe*, în *Almanah bisericesc. Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor*, 1995, p. 133-144; Mihnea SUSAN, *Asistența social-religioasă în cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor*, în *Almanah bisericesc. Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor*, 1999, p. 112- 118; Pr. Ion VICOVAN, *Dați-le voi să mănânce! Filantropia creștină - Istorie și Spiritualitate*, Editura Trinitas, Iași, 2001; Asist. univ. drd. Luminița ALEXANDRU, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Universitatea București*, 2002, p. 463-478.

34. A se vedea *ghidul informativ * ** Activitatea de asistență socială în Biserica Ortodoxă Română*, editat de Biroul de Asistență socială al Patriarhiei Române, București, 2000, 40p.

AIDRom, se organizează în armată, în penitenciare și în spitale numeroase forme de activitate pastoral-misionară. Pe lângă aceste activități, trebuie amintit și faptul că Biserica Ortodoxă Română desfășoară o adevărată operă de asistență legată de cult, așa cum s-a practicat de la începuturile Creștinismului. Agapa, colecta, ofranda, cutia milelor și pomana sunt realități în viața Bisericii Ortodoxe Române, nu numai simple denumiri fără acoperire în viața eclezială.

Cât privește problemele sociale și filantropice legate de credincioșii din parohii, acestea prezintă o deosebită importanță și ele trebuie rezolvate nu numai de parohie sau preot, ci în colaborare cu toți factorii de răspundere din societate și cu membrii Consiliului parohial sau al Comitetului parohial. Îngrijirea bolnavilor și a bătrânilor, a orfanilor și a celor părăsiți, a copiilor străzii nu poate fi lăsată numai în grija preotului, dar nici nu se poate gândi că un păstor de suflete poate rămâne indiferent față de aceste probleme. Acolo însă unde posibilitățile materiale permit, ea trebuie făcută cu toată responsabilitatea³⁵.

Nu trebuie să uităm că viața parohială se desfășoară în mijlocul unei societăți care este condusă, mai bine sau mai puțin bine, de oameni politici, mai mult sau mai puțin credincioși. Este adevărat că atunci când acești politicieni, care nu sunt altceva decât o mică parte dintre enoriașii noștri, sunt apropiați de Biserică, societatea face progrese. Întotdeauna însă confruntarea politică a dat naștere la adversități și violențe, fie ele și doar verbale. În cazul în care preotul s-ar angaja militant într-o grupare politică s-ar trezi față în față cu celelalte grupări, într-un raport conflictual și chiar inamic³⁶.

Preotul este părintele tuturor și nu numai al unora. El nu trebuie să se lupte niciodată *cu* semenii, ci tot timpul să se lupte *pentru* ei. Noi preoții, pentru ca viața parohiei noastre să nu fie tulburată, trebuie să nu fim dincolo

35. Vezi pr. prof. dr. Nicolae D. NECULĂ, *Face Biserica operă socială și de caritate?*, în *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. II, Galați, 2001, p. 458 – 464.

36. Potrivit canoanelor ortodoxe clericii sunt opriți categoric de a face politică de partid, sub pedeapsa caterisirii, deoarece propovăduirea Evangheliei este incompatibilă cu politica de partid. Biserica înseamnă comuniunea care trebuie să-i cuprindă pe toți. Clericii nu pot sluji, în același timp, și tuturor și numai unei părți. Misiunea clericilor este de a propovădui Evanghelia nu platformele-program ale partidelor politice. Pastorația urmărește câștigarea credincioșilor pentru Împărăția lui Dumnezeu, și nu pentru o orientare egoistă, de grup. Vezi Pr. Lect. dr. Irimie MARGA, *Biserica și politica din perspectivă canonică*, în *Anuarul Academic, serie nouă, I (XXVI), 2000-2001*, p. 397. Canoanele 6, 81, 83 apostolice prevăd interdicția aceasta, chiar sub pedeapsa caterisirii: vezi Arhid. Prof. dr. Ioan N. FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu, 1993, p. 11 și urm. A se vedea și canoanele: 3 și 4 IV ec. și 10 VII ec. Interdicția clericilor de a se implica în dregătoriile politice este reluată și de can. 16 Cartagina (419) și can. 11, I-II Constantinopol (861).

de politică, după modelul Mântuitorului, Care nu a dorit să schimbe orânduirea socială, ci l-a ajutat pe om să se schimbe în cadrul celei existente, după chipul „Împărăției ce va să fie”.

De altfel, există o diversitate de activități și preocupări extra-liturgice ale clericilor, care smintesc credincioșii, cum ar fi activitățile de natură economică, care aduc prejudicii morale atât lor cât și bisericii, îi îndepărtează pe aceștia de la înălțimea sfântă a slujirii sacramentale³⁷.

Exemplu personal al preotului, al vieții sale sau al familiei sale³⁸ este de neapărată trebuință pentru o viață parohială normală. Armonia dintre slujitorii altarelor și dintre familiile lor este un exemplu concret. Nelocuirea preotului în parohie constituie un mare handicap misionar.

Un rol important atât în viața normală a parohiei și în misiunea ei îl are colaborarea preotului cu asistentul social și este de dorit integrarea cât mai rapidă a acestor asistenți sociali în parohii, lăsând astfel preotului sau preoților latura sacramentală a activității misionare.

Sigur că se pot spune multe despre viața parohială astăzi, despre problemele care intervin zi de zi, mai multe parcă de la an la an, și mai ales despre perspectivele către care tindem. Dintre toate soluțiile pe care le-am prezentat ca deziderate ale slujirii noastre pastoral-misionare, am dori să punctăm datoria noastră, a preoților, de a-i ajuta pe enoriașii noștri să-și reînnoiască relația cu Biserica, relație care să nu se mărginească numai la momentele importante din viața lor: naștere, botez, înmormântare, ci tot timpul, în special la Sfânt Liturghie, acolo unde sunt chemați la întâlnirea cu Hristos, prin Sfânta Taină a Spovedaniei și Sfânta Împărtășanie.

Astfel, fiecare credincios va deveni un „purtător de Hristos”, un propovăduitor al lui, trăind după voia lui Dumnezeu, schimbând astfel și fața societății în care trăiește. Atunci când enoriașii noștri vor înțelege că orice motiv pentru a nu merge duminica la biserică și a nu se împărtăși cu Sfintele

37. O abordare a acestor incompatibilități în *Vestitorul Ortodoxiei*, anul IX, nr. 173, 1-15 februarie 1997. Diacon Aurel NAE, *Slujirea preotului la altar și în afara lui*, p. 1; Idem, *Afaceri incompatibile cu chemarea preotească*, p. 2. A se vedea în special Pr. prof. dr. Nicolae D. NECULĂ, *Ce activități și stări sunt incompatibile cu slujirea preotească conform canoanelor?*, în *Vestitorul Ortodoxiei*, anul IX, nr. 174, 15-28 februarie 1997, p. 7. Acest fapt a făcut ca autoritatea bisericească să intervină în decursul timpului, mai ales în Sinoadele ecumenice și locale, o serie de canoane interzicând clericilor ocuparea cu afaceri lumești (can. 6, 81 apostolic; 3 și 7 sin. IV ecumenic; 11 sin. II Trulan).

38. Vezi Pr. Conf. dr. Valer BEL, *Familia și Biserica*, în volumul *Familia și viața la începutul unui nou mileniu creștin*, București, 2001, p. 355-362; Pr. prof. dr. Constantin GALERIU, *Rolul familiei preotului în parohie*, în *Ibidem*, p. 160-171; Pr. dr. Daniel BENGĂ, *Familia preotului, aspecte teologice, canonice și pastoral-misionare*, în *GB*, LVII, 2002, nr. 9-12, p. 64-79.

Taine nu este altceva decât o ispitire a celui rău, o încercare de a-L evita pe Hristos, de a se feri de El și că, de fapt, nu există altceva mai frumos pe lume decât viața petrecută împreună cu El sau viața trăită pentru El, altfel vor arăta parohiile noastre și, cu siguranță, altul va fi răspunsul nostru la Înfricoșătoarea Lui judecată.

Pe linie misionară și socială la nivelul parohiei este bine a conștientiza enoriașii, mai ales pe cei cu influență, pe intelectualii, dintre care unii, deși se definesc drept ortodocși sunt ostili Bisericii, de inițiativele sociale și misionare ale Sfântului Sinod. Ca un exemplu concret sprijinirea eforturilor ridicării unei Catedrale patriarhale reprezentative pentru Biserica noastră Ortodoxă și pentru neamul nostru.

Iată, așadar, doar câteva dintre prioritățile care se impun în activitatea pastorală de azi. Să nu uităm că avem credincioși foarte buni și devotați Bisericii, care ne prețuiesc pe noi slujitorii.

Tezaurul doctrinar, liturgic și moral trebuie mereu redescoperit și pus în evidență prin osârdia unor slujitori de certă valoare, cu chemare preoțească, temeinic pregătiți, conștienți de răspunderile pastorale care le revin și mai ales cu capacitatea de a citi semnele timpului și de a ști ce trebuie făcut astăzi pentru o pastorație cât mai eficientă și mai folositoare pentru Biserică și pentru credincioșii pe care-i păstorum.

A rămâne numai un bun slujitor, un om al Liturghierului și al Molitfelnicului, înseamnă a rămâne departe de frământările credincioșilor și de nevoile actuale ale Bisericii³⁹.

Viața morală ireproșabilă, pregătirea și cultura preotului vor contribui la întărirea vieții și misiunii parohiei astăzi. Ignoranța sau incultura, lipsa de informare îl va plasa în disprețul oamenilor mileniului trei.

Pr. lect. Adrian Gabor

---

39. Pr. prof. dr. Nicolae D. NECULA, *Cultura preotului - Condiție esențială a succesului pastoral în vremea noastră...*, p. 312.

ÎNCHINARE ÎN DUH ȘI ÎN ADEVĂR

"Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr" (Ioan 4, 24), sunt cuvintele rostite de Mântuitorul nostru Iisus Hristos în convorbirea cu femeia samarineancă.

Închinare este slava sau adorarea pe care noi o datorăm lui Dumnezeu, prin rugăciune și prin alte forme de pietate creștină, în particular, sau în forma tradițională stabilită de Biserică, a cultului divin. Ne închinăm lui Dumnezeu pentru că îi recunoaștem mărirea Sa. Ne închinăm lui Dumnezeu pentru că El este Părintele nostru, El este sfințitorul nostru. Închinarea nu trebuie înțeleasă ca o formă exterioară, vizibilă numai, un fel de ritualism, sau un fel de rutină spirituală, asemenea fariseismului iudaic, pe care Mântuitorul îl condamnă atât de sever (Matei, 23). Ea trebuie să devină un mod de viață, un etos creștin care angajează și transformă întreaga ființă umană.

Închinarea ce o datorăm lui Dumnezeu, este ceea ce Creatorul, Dumnezeu-Tatăl, așteaptă și cere de la noi. Este ceea ce Răscumpărătorul, Dumnezeu-Fiul, așteaptă și cere de la cei pentru care S-a jertfit și pe care I-a răscumpărat. Este ceea ce Sfințitorul, Duhul Sfânt, așteaptă și cere de la cei ce sunt permanent chemați la sfințenie.

Închinarea pe care noi o dăm lui Dumnezeu este pentru sufletul nostru ceea ce apa și lumina sunt pentru lumea vegetală, ceea ce aerul este pentru plămânul creației umane și a majorității vertebratelor, este precum soarele pentru lumina naturală sau astrală. Se întunecă soarele, se face întuneric peste tot pământul, așa cum soarele s-a întunecat la ceasul al șaselea al răstignirii Mântuitorului. Se împruținează, cantitativ dar mai ales calitativ, sau dispare închinarea ce o datorăm lui Dumnezeu, se întunecă de păcat și se usucă din lipsă de viață sufletul nostru, iar noi, deși vii biologic, suntem morți spiritual. Căci omul este ființa spirituală, prin creație și chemare. Comoara lui nu este pe pământ, ci în cer cu Dumnezeu. Dar această comoară trebuie agonisită cu trudă, cu trudă spirituală, și odată agonisită, trebuie păstrată cu multă grijă. *"Ce va da omul în schimb pentru sufletul său?"* (Matei

16, 26). Răspunsul este simplu: sufletul nu poate fi prețuit cu măsuri pământești, căci el nu are echivalent în această lume trecătoare.

"*Duh este Dumnezeu*", spune Mântuitorul Hristos. Ce înseamnă acest lucru. Mai întâi, în tot Noul Testament, cuvintele "*Duh*", "*Duh Sfânt*", "*Duhul lui Dumnezeu*", "*Duhul lui Hristos*", Duhul Adevărului, Mângâietorul, sunt folosite numai la singular. Sfântul Apostol Pavel, spune în I Cor. 12, 13: "*Noi toți am fost botezați într-un Duh pentru ca să fim un singur trup*" Duhul este unul pentru că:

- a) El exprimă unitatea de viață a Sfintei Treimi;
- b) El formează și garantează unitatea sacramentală a Bisericii lui Hristos;

Duh înseamnă:

- a) o entitate nematerialnică, netrupească;
- b) dacă este nematerialnic, atunci este nepieritor, netrecător, nemicșorat, neadăugat, deci veșnic;
- c) dacă este veșnic, înseamnă că este viața însăși, sursă a vieții create.

Duhul este pretutindenea, căci astfel ne rugăm în rugăciunea cu care trebuie să începem orice act de slujire lui Dumnezeu: "Împărate ceresc Mângâietorule, Duhul adevărului, care pretutindenea ești...". În rugăciunea domnească, noi ne rugăm: "Tatăl nostru care ești în ceruri...". Cerul sau cerurile nu sunt o localizare fizică sau cosmică a prezenței lui Dumnezeu și a Duhului Său. În termeni ontologici, aceasta înseamnă că Dumnezeu și Duhul Său sunt undeva unde nu se pot contopi sau confunda cu creația și natura (panteism), dar în aceiași termeni ontologici, înseamnă că Dumnezeu și Duhul Său, nu sunt separați, în sens de antagonism, incompatibilitate sau indiferență, de creație și natură (deism), căci Dumnezeu și Duhul Său sunt în contact permanent cu creația prin energiile Sale necreate.

"*Domnul este Duh, și unde este Duhul Domnului acolo este libertate*" spune Sfântul Apostol Pavel în II Cor. 3, 17, deci Duhul aduce libertate. Duhul este "Duhul adevărului" și adevărul ne face liberi, căci libertatea noastră este parte din chipul, din darul lui Dumnezeu pus în noi.

Mântuitorul ne spune în Ioan 6, 63: "*Duhul e cel ce dă viață; trupul nu folosește la nimic*". Duhul este "dătător de viață" (Împărate ceresc). Faptul că Mântuitorul spune că trupul nu folosește la nimic, nu înseamnă că desconsideră trupul. Afirmația Mântuitorului trebuie contextualizată. Acolo Mântuitorul vorbește despre Sfânta Euharistie și despre pâinea vieții, pâinea care s-a pogorât din cer, pâinea cea vie. Toate acestea hrănesc sufletul și ajută la progresul duhovnicesc. Mântuitorul nu desconsideră trupul din motive întemeiate:

- a) Mai întâi, pentru că El însuși, din iubirea Sa de oameni, S-a întrupat, S-a micșorat, a luat trup omenesc, făcându-se asemenea nouă, numai fără de păcat.
- b) Apoi, pentru că a păstrat cu Sine la Înălțare trupul Său omenesc, desigur într-o formă spiritualizată.
- c) Și în sfârșit, pentru că El ne-a dat nouă spre hrană sufletească trupul și sângele Său, cu porunca strictă ca aceasta să o facem întru pomenirea Sa (Luca 22, 19).

Sfântul Apostol Pavel spune în I Cor. 6, 20: *"Slăviți pe Dumnezeu în trupul vostru și în duhul vostru, care sunt ale lui Dumnezeu"*. Deci și duhul și trupul sunt ale lui Dumnezeu, desigur cu valori deosebite, și cu amândouă slăvim pe Dumnezeu. Dar aici Sfântul Apostol Pavel vorbește în context deosebit de ceea ce spunea Mântuitorul: vorbește de desfrânare, care este un păcat în trup, nu în afară de trup. De aceea trupul nostru, așa cum este el, este sau trebuie să fie templu al Duhului Sfânt.

Dumnezeu este deci Duh, iar noi trebuie să ne închinăm Lui:

- 1. Mai întâi *"în duh"*, adică cu duhul nostru sau cu sufletul nostru. Cu ceea ce este mai de preț și nemuritor în noi, cu acea parte a chipului lui Dumnezeu din noi, cu ceea ce se poate ridica de pe pământ la Dumnezeu. Căci sufletul nostru este *"comoara în vas de lut"* (II Cor. 4, 7), iar vasul acesta de lut este dat cu împrumut, în forma aceasta a lui firească, nu duhovnicească. Acest vas va trebui dat înapoi creatorului, la moartea noastră naturală, pentru a primi înapoi un alt vas, îmbunătățit, duhovnicesc, la înviere. Trupul nostru care este trup firesc, nu se poate ridica la Dumnezeu. *"căci duhul este osârduitor dar trupul neputincios"* (Matei 26, 41).

A ne închina lui Dumnezeu în duh înseamnă:

- a) a se înălța de pe pământ la cer
- b) a ne înstrăina de lumea trecătoare, care poate fi păcătoasă
- c) a ne lepăda de grija cea lumească, așa cum ne îndeamnă cântarea Heruvicului;
- d) a ne îngriji de cele veșnice și a lăsa pe cele vremelnice, care vor fi adăugate nouă, prin bunătatea și grija părintească a lui Dumnezeu. *"Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui, și toate celelalte se vor adăuga vouă"* (Matei 6, 33).

Dumnezeu este duh, și El este între noi, căci El este pretutindenea. Dar noi trebuie să Îl căutăm și să Îl întâlnim. Și pentru ca să Îl întâlnim, avem nevoie de o anumită curățenie sufletească și de înălțare spirituală.

Duhul lui Dumnezeu, Duhul Sfânt, este trimis nouă după Înălțarea Mântuitorului din belșugul bunătății și iubirii lui Dumnezeu față de creația Sa, răscumpărată de Mântuitorul Hristos prin jertfa crucii. Și ca o consecință a actului răscumpărării, puterea lucrării Duhului Sfânt este mult sporită, față de perioada de timp dinaintea Întrupării Mântuitorului. Căci până la Întrupare, domnea întunericul păcatului, iar creația suspina sub povara lui: *“În zilele cele din urmă zice Domnul voi turna din Duhul Meu peste tot poporul”* (Fapte 2, 17; Ioil 3, 1).

Duhul lui Dumnezeu, Duhul Sfânt este atopic, adică nu poate fi localizat exclusiv sau constrâns la o localizare, la un anume loc. El este pretutindenea. În convorbirea cu samarineanca, Mântuitorul spune: *“Femeie, crede-Mă că vine ceasul când nici pe muntele acesta, nici în Ierusalim, nu vă veți închina Tatălui”* (Ioan 4, 21). Mântuitorul vorbește aici la viitorul apropiat, iminent, căci de fapt se referă la Biserica Sa, pe care avea să o întemeieze cu scump sângele Său, și care devine locaș de închinăciune prin excelență, căci de aceea e numită “trupul lui Hristos” de Sfântul Apostol Pavel. Biserica este garanția prezenței și lucrării Duhului Sfânt, de acum și până la sfârșitul veacurilor. Dar Duhul Sfânt nu poate fi limitat cu exclusivitate nici la biserică. Căci El suflă unde vrea. Și voia Lui este dreptatea lui Dumnezeu. Dar întrucât Biserica este trupul lui Hristos, întrucât este prelungire a Întrupării Mântuitorului până la sfârșitul veacurilor, Duhul Sfânt este prezent în mod sublim și lucrează cu putere care covârșește păcatul, mântuiește, în primul rând în Biserica lui Hristos.

Biserica nu este o localizare în sens restrictiv și nici o temporalizare a Duhului Sfânt. Cu toate acestea, atât locul, cel mai adesea identificat cu neamul sau neamurile, cât și timpul, sunt veșmântul trecător în călătoria către veșnicie. De aceea, Biserica se manifestă cu necesitate, datorită limitelor noastre umane, în loc și timp. Sfântul Apostol Pavel adresează prima sa epistolă către corinteni: *“Bisericii lui Dumnezeu care este în Corint”*.

Biserica este rezultatul întâlnirii mistice a duhului nostru cu Duhul lui Dumnezeu, în stare de rugăciune și pietate, este sfințirea vieții noastre de către Duhul Sfânt, “Mângâietorul”, este harul curățitor al lui Dumnezeu, precum limbile de foc la Cincizecime, ce se revarsă peste cei care au viața curată și se închină lui Dumnezeu. Biserica este o realitate cu lucrare:

- a) *sacramentală*: Mântuitorul este capul Bisericii, Biserica este trupul Său, iar Duhul Sfânt face din Biserică o Cincizecime continuă.
- b) *vizibilă*: biserica este și o clădire, cu altar, icoane, preot, credincioși, slujbe, rânduială.

Nu se poate spune că Biserica este numai nevăzută, sau în inimile noastre. Sunt unii credincioși ortodocși care spun: părinte, adresându-se preotului, nu vin la biserică din anume motive, dar eu cred în Dumnezeu, mă închin Lui, am Biserica în inima mea. Greșit. Și iată de ce: inimile noastre nu pot fi atât de curate sau de curățite, atât de încăpătoare, încât să cuprindă toată Biserica. Noi nu suntem sfinți, iar dacă am fi sfinți, încă din această viață luptătoare, nu am mai avea nevoie de Biserică. Căci spune Mântuitorul Hristos: *"Nu am venit să chem pe cei drekți ci pe cei păcătoși la pocăință"* (Marcu 2, 17). Biserica nu poate să fie în inima ta, căci spune Mântuitorul: *"Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor"* (Matei 28, 20). Deci, nu acolo unde ești adunat tu, cu tine și cu tine însuși, în această triadă creată de societățile moderne de consum material, care respinge iubirea lui Dumnezeu. Căci acesta este egoism, lipsă de iubire. Biserica nu poate să fie proprietatea inimii tale, dar inima și sufletul tău, întreaga ta ființă, poate să fie proprietatea lui Dumnezeu prin Biserica Sa.

Sfântul Apostol Pavel spune corintenilor: *"Nu știți că voi (voi, deci plural) sunteți templul lui Dumnezeu (adică Biserica, la singular) și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi?"* (I Cor. 3, 16). Deci Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi, nu în tine. Noi chemăm Duhul lui Dumnezeu să se sălășluiască "întru noi" în rugăciunea Împărate ceresc. În Biserică nimic nu ar trebui să fie exprimat la persoana întâi singular, căci aceasta este împotriva lucrării Duhului Sfânt, ci totul la persoana întâia plural.

2. Dar închinarea ce o datorăm lui Dumnezeu trebuie să fie nu numai în duh, ci și în adevăr. *"Voi vă închinați căruia nu știți; noi ne închinăm Căruia știm"* spune Mântuitorul samarinencii (Ioan 4, 22). Deci închinarea nu poate să fie oarbă și separată de adevăr. *"Eu sunt adevărul și viața"* spune Mântuitorul (Ioan 14, 6) Mântuitorul Hristos, unul din Treime, este deci Adevărul. De aceea noi avem datoria:

- a) să cunoaștem, cu intelectul nostru, adevărul divin cuprins în Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție și în învățăturile Bisericii;
- b) să trăim în adevăr: cunoașterea adevărului este numai un exercițiu intelectual, care hrănește mintea, dar trăirea în adevăr hrănește sufletul și inima. Mântuitorul spune clar: *"Veți cunoaște adevărul și adevărul vă face liberi"* (Ioan 8, 22). Și mai clar ne spune Sfântul Apostol Iacob: *"Faceți-vă împlinitori ai cuvântului (ai adevărului) nu numai ascultătorii lui"* (Iacob 1, 22). Iar Sfântul Apostol Petru ne îndeamnă să ne curățim sufletele *"prin ascultare de adevăr"* (I Petru 1, 22);
- c) să ne închinăm lui Dumnezeu în adevăr.

Mântuirea sufletelor noastre nu poate fi disociată de adevăr și de trăirea lui. De aici importanța pe care o pune Biserica Ortodoxă pe problemele doctrinare în dialogul cu celelalte confesiuni creștine. Adevărul parțial, trunchiat, răstălmăcit, erezia, nu mântuiesc. Sfântul Apostol Pavel, în I Tim 4, 7 vorbește de *"basmеle lumești"* care sunt opuse dreptei, adevăratei credințe. În Tit 1, 14 vorbește de *"basmеle cele iudaicești"* care *"se întorc de la adevăr"*. Basmеle sunt bune, și întotdeauna au fost bune de liniștit și adormit copiii. Tragedia este că ele uneori adorm și sufletele acelor adulți care se lasă furăți de ele. În I Tim. 6, 5, Sfântul Apostol Pavel vorbește despre oamenii *"stricați la minte și lipsiți de adevăr"*. Mentea este lăsată de Dumnezeu, ca dar al chipului Său în noi, să crească și să rodească într-un adevăr. Altfel ea se strică, căci nu are sarea adevărului.

Chiar și iubirea, cea mai mare dintre virtuți, după Sfântul Apostol Pavel, *"se bucura de adevăr"* (I Cor. 13, 6). Nu există iubire reală, iubire din iubirea lui Dumnezeu, acolo unde nu este adevăr deplin și trăire în adevăr. Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan, ne îndeamnă: *"Fiii mei, să nu iubiți cu vorba, numai din gură, ci cu fapta și cu adevărul"* (I Ioan 3, 18) și în II Ioan 1, 1 se adresează Bisericii pe care o numește *"doamna aleasă"* și fiilor ei *"pe care eu îi iubesc într-un adevăr și nu numai eu ci și toți care cunosc adevărul, pentru că adevărul rămâne în noi și va fi cu noi în veac"*. Deci numai în adevăr există iubire, căci adevărul este divin, este cu noi și este veșnic.

Sfântul Apostol Pavel vorbește chiar de *"sfințenia adevărului"* (Efes. 4, 24): *"Și vă îmbrăcați în omul cel nou, cel după Dumnezeu zidit, într-o dreptate și într-o sfințenie adevărului"*. Deci trebuie să punem peste ființa noastră haina cea necusută de mână omenească a adevărului divin, dăruită neamului omenesc prin jertfa și răscumpărarea lui Iisus Hristos.

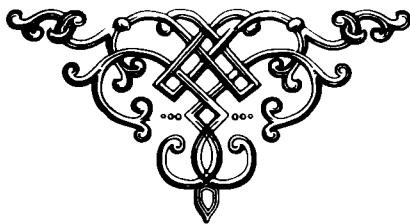
Adevărul divin este temeliea iubirii și este sfânt. De aceea, noi trebuie, așa cum spune Sfântul Apostol Pavel, să ne *"supunem adevărului"* (Gal. 5, 7). A ne supune adevărului divin, înseamnă a ne închina lui Dumnezeu în adevăr. Și noi trebuie să ne supunem adevărului divin cu toată ființa, adică intelectual, moral, spiritual.

Este cât se poate de clar că adevărul divin nu are numai o dimensiune intelectuală, cognitivă; el este un mod de viață, de viață în Hristos. Mântuitorul spune, în rugăciunea Sa arhierescă, înainte de patima Sa: *"Aceasta este viața veșnică să te cunoască pe Tine singurul adevăratul Dumnezeu și pe Iisus Hristos pe care Tu l-ai trimis"* (Ioan 17, 3). Și se roagă pentru uceniciei Săi, cu acele cuvinte de o profunzime mistică unică, care rămân încrustate cu litere nepieritoare pe frontispiciul Ortodoxiei: *"sfințește-I pe ei în adevărul Tău; cuvântul Tău este adevărul"* (Ioan 17, 17).

Sfântul Apostol Pavel ne spune că creșterea noastră întru Hristos este în adevăr și iubire: *“ci ținând adevărul, în iubire, să creștem întru toate pentru El care este capul-Hristos”* (Efes. 4, 15). Însă noi nu doar creștem în Hristos prin adevăr și iubire, ci ne și sfințim: sfințenia se dobândește *“în cuvântul adevărului, în puterea lui Dumnezeu, prin armele dreptății”* (II Cor. 6. 7). Aceasta este desăvârșirea creștină sau îndumnezeirea omului, mântuirea.

Este un păcat să nu cunoaștem adevărul divin, și prin urmare să nu ne închinăm lui Dumnezeu în adevăr. Este un păcat să cunoaștem adevărul divin trunchiat, dar este un păcat de moarte să îndeparțezi pe cineva, cu bună știință, de la cunoașterea adevărului divin și de la închinarea pe care o datorăm lui Dumnezeu întru adevăr. Este ceea ce ne spune Mântuitorul: *“Iar cine va sminti (va îndeparța de la adevăr și de la închinarea întru adevăr) pe unul dintre aceștia mai mici care cred în Mine mai bine I-ar fi lui să I se atârne de gât o piatră de moară și să fie afundat în adâncul mării”* (Matei 18, 6). Apa care naște în Duh la Botez, poate să nimicească păcatul, precum la potopul din vremea lui Noe.

Pr. Pufulete Silviu-Petre

V. DOCUMENTARE

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN ȚARA SFÂNTĂ LA ÎNCEPUT DE SECOL ȘI MILENIU

De mai bine de peste un secol și jumătate, cercetările arheologice s-au desfășurat atât în spațiul Țării Sfinte, cât și în teritoriile statelor menționate în scrierile Vechiului Testament. Rezultatele acestor campanii arheologice sunt satisfăcătoare în sensul că au fost scoase la lumină nenumărate urme de așezări din perioada vechitestamentară și interesante vestigii epigrafice care ajută la evaluarea istoriei, geografiei și filologiei ebraice. Cercetătorii la debutul acestor investigații arheologice erau mai puțin optimiști deoarece erau influențați de concepția protestantă, că atât Vechiul Testament cât și Noul Testament cuprind niște relatări mitologice, adevărul istoric fiind înlocuit cu relatări mitice. În loc să-și întărească falsa preconcepție că Sfânta Scriptură nu are credibilitate istorică, evidența cercetărilor arheologice i-a determinat să susțină realitatea celor cuprinse în cărțile canonice și să susțină că Biblia are dreptate. Vestigiile arheologice au fost numeroase și ele au ajutat la confirmarea cetăților menționate în Vechiul Testament, așezări consemnate de aghiografi în perioada de timp în care au trăit. Ele reprezintă o moștenire modestă care să suplinească realitatea prezenței lor în perioada vechitestamentară, de aceea este greu de reconstituit cu exactitate trecutul și măreția lor în antichitate. În acest context, se face loc părerii că arheologul poate reface pe baza rămășițelor de la vechile așezări o cetate care nu mai corespunde cu cea inițială, deoarece el poate exagera să minimaliza rolul ei în timpurile vechitestamentare.

Dintre mărturiile scrise scoase la lumină la jumătatea secolului trecut, cele mai de seamă sunt manuscrisele de la Marea Moartă la care specialiștii au ajuns dintr-o întâmplare, textele având o vechime din secolele III î.Hr. –

I d.Hr. Până în anul 1947, când s-au dat la iveală primele manuscrise, variantele ebraice nu coborau de secolele VIII-IX d.Hr., ceea ce, în general, se apreciază că vestitele suluri de la Qumran au o vechime de un mileniu. De aceea, teologii raționaliști considerau cărțile canonice fără o vechime prea mare, ceea ce a dus la contestarea autenticității lor. Textul ebraic existent până la declanșarea descoperirilor din cele 11 grote de la Qumran, era vehement contestat de critica raționalistă care pune pe seama izvoarelor iahovist, elohist, codicele preoțesc și deuteronomistul proveniența lor. Această variantă ebraică se apropie ca fond de manuscrisele de la Marea Moartă, ceea ce confirmă integritatea de fond a textului biblic care se aseamănă din punct de vedere al fondului și cu traducerea grecească – Septuaginta.

Nenumăratele texte de la Marea Moartă nu au fost cercetate în totalitatea lor, chiar dacă o revistă cu profil, intitulată "*Revue de Qumranologie*" a consacrat în paginile ei studii de specialitate. Textele de la Qumran confirmă, pe de o parte, conservarea de-a lungul secolelor, a variantei ebraice, iar pe de altă parte, adevăresc autenticitatea și integritatea lor dogmatică. O dată cu apariția acestor suluri cu textele biblice, excluzând cartea Estera deoarece era contestată de unii rabini în secolul I d.Hr., vechimea și autenticitatea scrierilor vechitamentare nu va mai fi contestată cu vehemență de cercetătorii raționaliști.

Pentru cercetători o problemă majoră în ceea ce privește datarea materialelor arheologice este cea a carbonului 14, metodă care nu asigură o precizie în calcularea vârstei. Această metodă nu i-a convins întru totul pe arheologi, întrucât duce la erori de calcul și nu se poate stabili cu certitudine vechimea obiectelor scoase la lumină în spațiul șantierelor arheologice. Pe lângă imposibilitatea de a cunoaște cu exactitate trecutul unor așezări biblice, specialiștii se lovesc și de folosirea metodei carbon 14. În pofida acestor neajunsuri, cercetătorii încearcă să informeze publicul cu informații cât mai exacte care să fie utile, atât geografic cât și istoriei biblice.

Istoria cercetărilor arheologice se completează cu noi descoperiri efectuate de arheologi pe teritoriul Țării Sfinte și în afara granițelor sale. Aceste vestigii scoase la lumină de cercetători israelieni pe pământul Țării Sfinte aparțin perioadei vechi testamentare. Vechile așezări biblice, Ierusalimul și Betsaida, conțin vestigii, mai ales, din Noul Testament. În spațiul cetății Sfinte, numită de profetul Isaia drept loc de unde va ieși cuvântul Domnului și Tora pe care le vor căuta multe popoare (Isaia 2, 3), vestitul arheolog israelian N. Avigad a scos la lumină urmele bisericii Nea închinată Maicii Domnului, construită sub domnia împăratului Iustinian (527-565) în anii 549-550. Tot sub același conducător bizantin, când locurile sfinte erau sub

stăpânirea creștinilor, începând cu Constantin cel Mare și până în anul 638, când se va istaura puterea arabă, a fost construit un drum divizat pe două rânduri de coloane de piatră. Un segment din acest drum de piatră va fi folosit de cruciați în secolul XII ca bazar.

Investigații importante sunt și cele efectuate pe muntele Scopus, unde s-a descoperit o grotă care, de fapt, reprezintă un loc de fabricare a recipientelor din piatră specifice perioadei celui de al doilea templu, sec. VI î.Hr. La acest atelier se confecționau, pe lângă recipiente și alte articole, cum ar fi cilindrele din piatră care aveau felurite dimensiuni. Aceste obiecte din piatră erau comercializate în Ierusalim și în împrejurimile sale.

Cele mai multe și prodigioase săpături arheologice s-au făcut, așa cum era firesc, în raza cetății sfinte, unde s-au găsit vestigii din perioada celui de al doilea templu, sec. VI î.Hr. Aceste vestigii sunt înregistrate în orașul de sus pe care Iosif Flaviu îl menționează în opera sa. Unele mărturii arheologice adevăresc dărâmarea Ierusalimului la 8 elul, anul 70 de către armatele romane. Oastea romană a măcelărit, așa cum afirmă scriitorul evreu, pe toți care i-au întâlnit în oraș (*Războiul iudaic 6, 8-10*).

Deosebit de interesante sunt și obiectele din perioada irodiană din care reținem segmente de mozaic care se aseamănă cu cele din palatele lui Irod Idumeul, construit la Masada, Irodion și altele. Motivele florale decorative folosite în mozaicuri sunt inerente epocii celui de al doilea templu. Un obiect interesant este o greutate din piatră cu inscripția Bar Kathros – Fiul lui Katros sau un fragment dintr-o piatră pe care era desenat candelabru cu 7 brațe. Acesta reprezintă cea mai veche imagine a menorei care exista la Ierusalim și pe care romanii în anul 70, au dus-o la Roma.

Investigații arheologice s-au efectuate de specialiști și pe locul vechii așezări pescărești Betsaida, situată în partea de nord a Mării Galileii (Marcu 8, 22; Luca 9, 10). Săpăturile au fost conduse de arheologul R. Arav, care a scos la lumină urme de la fosta citadelă ce făcea parte din regatul armean al Gheșurului. În secolul X î.Hr. a fost fondată localitatea Betsaida în care își avea reședința regele Talmai, iar fiica sa Maacha a fost căsătorită cu regele David și li s-a născut Abesalom (II Regi 3, 3). Capitala regatului armean în sec. IX, î.Hr. era fortificată cu pietre din bazalt, zidul având dimensiuni mari de 6-8 m. în ceea ce privește grosimea. Poarta cetății era construită în partea de est și avea două intrări, una interioară și alta exterioară care se încadrau între cele două turnuri masive. La intrarea exterioară exista un drum pavat din piatră de bazalt lung de 30 m. Din cauza invaziei străine, această fortăreață va fi transformată în ruină, așa cum atestă dărâmăturile înnegrite de fum.

La intrarea interioară în incinta cetății s-au descoperit vestigii cu destinație cultică, așa cum este altarul din bazalt de dimensiuni mari. O stelă de bazalt era în apropierea altarului – bama (= înălțime) și pe ea este sculptat un taur cu coarne care la mesopotamieni reprezintă divinitatea lunară, zeu împrumutat și de arameeni, care îl considerau drept zeitate principală cu numele de Hadad.

Potrivit evidenței arheologice, palatul regal se afla în latura nordică a fortăreței și avea dimensiuni de 28 m x 15m cu ziduri de 1,4 m grosime, construcție care va fi distrusă de regele asirian Tiglatfalasar al III-lea în campania din anul 734 î.Hr. (IV Regi 15, 29). În pofida acestor calamități provocate de atacurile asiriene, totuși cetatea Betsaida își va recăpăta importanța în perioada elenistică și romană. La începutul erei creștine, așa cum susține marele istoric elenist Iosif Flaviu, așezarea era reședința regelui Filip, care a schimbat denumirea orașului în Iulia, după numele soției împăratului roman Augustus (*Antichități iudaice* 104, 18, 28). Același autor evreu mai adaugă că în cetatea Iulia a fost înmormântat cu mare pompă suveranul idumean Filip (op. cit., 104, 18, 108). Din această așezare consemnată în scrierile neotestamentare (Luca 3, 10; Ioan 1, 43) s-au dat la iveală urme de locuințe din bazalt și instrumente de pescuit, precum și amfore de păstrat vinul. Din secolul I î.Hr. fac parte urme de ziduri de la locuințe și obiecte de cult, ceea ce presupune că ele aparțineau unui templu construit mai târziu de regele idumean Filip în curtea împărătesei romane Iulia Livia. Pe vremea Mântuitorului Hristos, așezarea era populată de pescari din rândul cărora făceau parte primii apostoli Petru și Andrei (Ioan 1, 44).

Pe malul Mării Galileii se afla un alt oraș, Tiberiada, din perioada neotestamentară, unde arheologii au dat peste un tezaur de obiecte din metal care sunt niște vestigii rare, în sensul că ele reprezintă niște monede de bronz cu inscripții de tipul: "Iisus Mesia, Regele regilor" și "Iisus, Mesia învingătorul". Aceste monede aparțin unui autor creștin necunoscut care le-a făcut în secolele X-XI, în timpul cruciaților, când aveau sub stăpânirea lor și această așezare biblică. Ele aparțin unui negustor creștin și reprezintă una din cele mai de seamă descoperiri arheologice din Israel.

Tot din perioada neotestamentară mai menționăm și vestigiile înregistrate pe locul fostei așezări Cezareea, situată pe litoralul Mării Mediterane, în care arheologii au dat peste vestigii importante din perioada neotestamentară. Același istoric evreu, Iosif Flaviu ne informează că regele Irod Idumeul (37 î.Hr.-4 d.Hr.) a fondat această cetate și i-a dat numele de Sevastos sau Cezareea, de la numele Împăratului roman Cezar Augustus (*Antichități iudaice* 15, 33, *Războiul iudaic* 1, 408 și urm.). În interiorul orașului a fost

construit un templu închinat autorității romane, precum și palatul regelui Irod Idumeul, fortificație situată în partea sudică a așezării. Orașul a avut un rol cultural important, deoarece aici era și o impresionantă bibliotecă în care se aflau 30.000 manuscrise. De asemenea, tot aici, a avut loc botezul sutașului Corneliu (Faptele Apostolilor 10, 1-5, 25-28), iar Sfântul Apostol Pavel și-a început călătoriile sale misionare după care va fi prins și trimis la Roma pentru a fi judecat (Faptele Apostolilor 23, 23-24).

Inscripțiile din greacă și latină completează tezaurul arheologic și ele atestă existența acestei așezări de pe malul Mediteranei în toată perioada romană, cât și bizantină, când în sec. IV d.Hr. exista și un episcop Eusebiu, cel ce a scris monumentală lucrare *Istoria bisericească*, precum și Onomas-ticonul, scriere ce abordează istoric și geografic, așezări din Țara Sfântă. Cezareea bizantină era înconjurată de un zid de 2,5 km lungime, iar în zona sudică avea o grosime de 3 m. Ceea ce este foarte important în acest context istoric din perioada bizantină este faptul că printre multele biserici creștine se aflau și numeroase locașuri de cult destinate cultului mozaic și samarinean. Principala biserică era închinată Sfântului Propocie de Gaza și ea a fost zidită în secolul VI pe locul unui vechi templu roman.

Importanța istorică a Cezareii numită și Cezareea Palentinei, deoarece mai exista și Cezareea Capadociei, se va reduce treptat, începând cu anul 638, când teritoriul Țării Sfinte va fi ocupat de arabi. Imensele clădiri care se aflau pe strada principală și edificiile guvernului vor fi abandonate, zonele urbane fiind transformate în terase agricole. Citadela arabă va fi întărită de un zid gros de 3 m din care s-au mai păstrat niște resturi. În anul 1101 va deveni, o dată cu venirea cruciaților, sediu arhiepiscopal stabilit de regele Baudouin I. După aproape un secol, va cunoaște cucerirea de către Saladin al Egiptului care va fi alungat la scurtă vreme, în anul 1191, de regele Richard inimă de leu, care a alungat pe musulmani din oraș.

Din cauza amenințărilor musulmane, în anii 1251-1252, regele Franței Ludovic al IX-lea va restaura și fortifica Cezareea cu un zid de 4 m grosime și 1,6 km lungime. Accesul în cetate se făcea prin partea de est, care avea amenajat un loc pentru corpul de gardă. Tot în acest timp, se fac finisări la catedrala începută în secolul XII. În cea de a doua jumătate a secolului al XIII-lea, se pune capăt prezenței cruciate în zona Cezareii din cauza invaziei mameluce condusă de sultanul Baybars. Acești năvălitori vor aduce mari pagube orașului, ale cărui fortificații au fost distruse de aceștia.

Potrivit investigațiilor arheologice, bilanțul vestigiilor de la Cezareea Palestinei este deosebit de bogat, încât în zilele noastre se poate vizita o parte din teatrul roman și vestigii din palatul lui Irod Idumeul.

Revenind la perioada bizantină (313-638), putem spune că acum s-au construit în partea sudică a Țării Sfinte, zona Negheb, alte biserici creștine care, din cauza năvălirii arabe, vor fi abandonate, ajungând în ruină. Acest teritoriu sudic era ocupat în primul secol creștin de regatul nabatean, care în anul 106 va fi cucerit și anexat imperiului roman. Cercetările arheologice au fost efectuate de profesorul A. Neguev, de la Universitatea ebraică din Ierusalim.

În partea de nord a Ierusalimului, unde s-a ridicat un oraș nou israelian, numit Maale Adoumim, s-au scos la lumină urmele unei mănăstiri închinată lui Martyrius, născut în Capadocia (Turcia), care, în anul 457, a venit la mănăstirea Sfântul Eftimie, situată la este de Ierusalim. După un timp, va părăsi acest loc monahicesc, ducând o viață de eremit prin grotle din apropiere, până când va fi hirotonit preot al bisericii Sfântului Mormânt, iar mai târziu, chiar patriarh al Ierusalimului (478-486), când va fi construită mănăstirea care-i poartă numele. Mănăstirea va fi distrusă în anul 614 din cauza năvălirii perșilor și ea va fi abandonată treptat după anul 638.

Descoperirile arheologice recente privesc și localitatea Bert Grovrin, situată în partea sud-vestică a Ierusalimului, unde a fost scos la iveală amfiteatrul roman când așezarea se numea Eleutheropolis. Amfiteatrul a fost construit în secolul II, având ziduri groase din bucăți de calcar. În incinta sa se desfășurau lupte între gladiatori și erau urmărite de 3500 persoane. Data construirii acestui edificiu roman este pusă în relație cu înfrângerea răscoalei conduse de Bar Cohba în anii 132-135. Ca urmare a cutremurului de pământ din anul 363, amfiteatrul va suferi avarii mari, iar în vremea noastră el a fost parțial restaurat și deschis vizitatorilor.

Biblicul Arad (Numeri 21, 1), care fonetic se înrudește cu orașul românesc Arad, a fost excavat de mai mulți arheologi ca R. Amiran, Y. Aharoni. Cetatea apare pe lista regilor canaanici învinși de fiii lui Israel când au intrat în pământul Canaan (Iosua 12, 14). Conform evidenței arheologice, orașul are o existență îndelungată, începând din mileniul III î.Hr. (2950-2650 î.Hr.). Pe acest teritoriu sunt prezente urme de la mai multe fortărețe, dintre care unele din ele au fost ridicate în vremea regatului israelit (sec. X-VI î.Hr.). Ulterior, așezarea va fi ocupată de perși, eleniști și romani. În timpul dominației arabe (sec. VII-X) a fost fortificat pentru a asigura și proteja rutele comerciale.

Până la venirea israeliților, orașul canaanean întreținea relații comerciale cu Egiptul, așa cum atestă obiectele de proveniență egipteană și un fragment de ceramică de la un vas pe care era imprimat chiar numele regelui Narmer al Egiptului. Drumul care trecea prin acest oraș canaanean era utilizat în anti-

chitate de negustori, pentru a transporta bitum din Marea Moartă, iar acest material era folosit la tencuirea navelor și probabil și pentru mumificarea faraonilor.

În perioada canaaneană, orașul se întindea pe o suprafață foarte mare și era înconjurat de ziduri groase și turnuri dreptunghiulare așezate lângă cele două porți. În partea vestică era construit templul, iar la sud se aflau cartierele rezidențiale. În incinta cetății exista și cel de al doilea templu, închinat unor divinități păgâne specifice credinței idolatre a canaaneilor. Într-unul din temple s-a scos la lumină o piatră așezată în poziție verticală care marca prezența divinității Tamuz.

Pe la mijlocul mileniului III î.Hr. așezarea va cunoaște o stare de declin, deoarece s-ar fi încălzit prea mult clima, iar pământul a devenit arid. Mai târziu, în perioada israelită (sec. X-VI î.Hr.), va fi refăcut de regele Solomon (973-933 î.Hr.), care a ridicat o citadelă de 55 x 50 m dimensiune și înconjurată de ziduri groase de 5 m, iar la est o poartă protejată de două turnuri de pază. În interior se afla templul. O nouă citadelă va fi construită ulterior (sec. IX î.Hr.) și ea va fi folosită până la căderea regatului lui Iuda sub babilonieni (Nabucodonosor II, 587 î.Hr.).

Locașul de cult construit la Arad se aseamănă cu cel de la Ierusalim, în sensul că era format tot din trei părți, ceea ce pun în lumină destinația sfântă a acestuia. El este socotit locașul lui Dumnezeu cel întreit în persoane și unul în ființă, destinație ce se reflectă în alcătuirea sa tripartită – ulam sau părțile din curte, hehal sau templul propriu-zis, format din sfânta și sfânta sfintelor sau debir în care se afla o piatră de un metru înălțime și vopsită în roșu. Această piatră ne amintește de piatra punerii înaintea (eben șetiia) din sfânta sfintelor a templului zidit de Zorobabel (520-515 î.Hr.). La intrarea în debir erau două altare de piatră groase de 50 cm. În curtea templului s-au descoperit urmele altarului de cărămidă și piatră de 2,5 x 2,5 m.

Locașul de cult de la Arad făcea parte din prima citadelă israelită, fiind situat la marginea cetății și vizitat de credincioșii mozaici care erau în trecere, negustori sau soldați israeliți. El va fi demolat în urma reformei religioase întreprinsă de regele Hischia (= Ezechia) din Iuda la sfârșitul secolului VIII î.Hr. (IV Regi 18, 4, 22), când a distrus și șarpele de aramă Nehuștan, la care se închina poporul, precum și locurile înalte pe care erau amenajate altare pentru venerarea divinităților păgâne.

Pe șantierul arheologic de la Arad s-au descoperit cele 100 bucăți de ceramică sau ostraca înscrise cu caractere paleoebraice. Inscripțiile datează din perioada biblică, iar numele aparțin familiilor preoțești Maremot și Pashurr (Jeremia 20, 1-2; Ezdra 8, 33). Unele din aceste vestigii epigrafice mențio-

nează pe Eliasib, fiul lui Ahiyahu, conducătorul Aradului, având misiunea de a supraveghea distribuirea de pâine (făină), vin și untdelemn necesar soldaților care supravegheau de aici zona Neghevului. Altele se referă la sesizarea către comandantul cetății de a preveni atacurile străinilor în Neghev, în care se afla, potrivit unei inscripții, "casa lui Dumnezeu", adică templul israelit.

În zona sudică a Ierusalimului, la o distanță de 12 km se află palatul-fortăreață, ridicat de Irod Idumeul. Arheologii au dat peste mai multe vestigii de la distrugerea cauzată de romani în anul 71 d.Hr. În secolul XIX, numele cetății va fi schimbat în Jabal Fureidis, de sorginte arabă, în care ar cuprinde prin compunere cu Herodia. Potrivit mențiunilor lui Iosif Flaviu, palatul irodian a fost ridicat de Irod Idumeul în anul 40 î.Hr. în urma victoriilor sale raportate asupra armoneilor și parților (*Antichități iudaice* 14, 352-360).

Așezarea biblică Bet-Șemeș, situată în zona sud-vestică a Țării Sfinte, și care a dispărut de pe harta localităților biblice, a fost investigată de arheologii irsaelieni S. Bunimovit și Z. Lederman. În perioada biblică, așezarea se întindea pe o suprafață de 3 hectare și în prezent se află în apropierea orașului modern cu același nume. Numele său simbolic se traduce prin "casa soarelui", ceea ce sugerează divinitatea solară venerată de canaanei (I Regi 12-13). Cel de-al doilea cuvânt ebraic Șemeș se apropie fonetic de toponimul românesc Someș.

La începutul secolului VIII î.Hr., așezarea biblică va îndeplini un rol important pe ruta vestică ce ducea la Ierusalim. În această vreme a avut loc confruntarea armată dintre regele Amașia din Iuda și regele Ioăș din Israel. Regele Amașia a fost prins de Ioăș în Bet-Șemeș, după care a urmat îndreptarea lor spre Ierusalim capitala regatului Iuda, distrusă de la poarta Efraim și până la porțile din colț, pe o distanță de 400 m și totodată, jefuită de aur și argint, de vasele de la templul sfânt. De asemenea, a mai fost jefuită și vistieria casei regale și au fost luați ostateci care au fost duși în Samaria, capitala regatului de Nord sau Israel (IV Regi 14, 11-14).

La scurtă vreme, cetatea Bet-Șemeș va fi luată un timp de filistenii și după aceea va fi recuperată de regele Iezechia. În anul 701 î.Hr. va fi transformată în ruine din cauza năvălirii regelui asirian Senaherib.

Multiseculara istorie a așezării biblice este confirmată de cercetările arheologice. Vestigiile acestei citadele biblice datează din secolele XII-XI î.Hr. și ele provin de la locuințe cu fundament de piatră și cărămizi și stâlpi de lemn, care au suferit incendierea. Ceramica aparține civilizației canaaneene și filistene la care se adaugă și vestigii israelite datând din secolele X-VII î.Hr. Regele Solomon a fortificat această citadelă pentru a deveni un cen-

tru administrativ important. Pe versantul de nord s-a scos la lumină un sistem de fortificații cu pereți groși de 1,5 m. O parte din ziduri are o vechime care confirmă originea lor israelită. Corpul de gardă care a acționat aici între sec. X-VIII î.Hr. avea condiții bune de locuit, inclusiv apa care venea pe canal de la sursa de apă din valea Sorec.

O parte din biblicul Bet-Şemeş era destinat comerțului, așa cum atestă urmele de edificii situate în partea de sud. Aceste edificii, cât și întreg complexul cetății vor fi incendiate la începutul secolului VIII î.Hr., fără a se preciza autorul dezastrului. Locuitorii cetății vor rămâne în orașul lor, pe care l-au refăcut, ocupația lor principală fiind producerea uleiului de măsline, folosit pentru hrana lor, și la export. Obiectele de piatră utilizate pentru prepararea uleiului de măsline confirmă ocupația locuitorilor care se alimentau cu apă dintr-o sursă subterană din piatră cu o capacitate de 800 metri cubi și o adâncime de 6 m.

În secolul XII î.Hr., biblicul Bet-Şemeş va fi populat de câteva familii de israeliți, ceea ce nu a fost ușor, deoarece vecinii lor, filistenii, nu erau binevoitori, ca și asirienii, care în 701 î.Hr. au atacat regatul Iuda. Cu alte cuvinte, îndelungata existență a cetății în perioada vechitestamentară este bine reprezentat de urmele de așezări și obiecte de ceramică folosite de locuitori.

Un alt oraș vechi canaanean scos la lumină pe pământul Țării Sfinte și care se situează în apropierea Ierusalimului în partea sudică, este așezarea Nahal Refaim, sau Râul refaimilor, popor precanaanit care a trăit în această zonă a Orientului apropiat. Ea se află pe râul Nahal-Refaim, adică pe drumul sud-vestic al Văii Ierusalimului ce ducea spre zona colinară a Iudeii.

Vechiul nume era cel de Manahat sau Manah, menționat pe listele orașelor de frontieră nordică a tribului Iuda (Iosua 15, 59). Acest toponim se întâlnește la așezarea arabă Malha și la cartierul modern Manhat al Ierusalimului.

În perioada israelită, începând cu secolul XIII î.Hr. când israeliții au intrat în Canaan după o perioadă de 40 de ani de rătăcire prin pustiul Sinai, se va construi o nouă așezare în apropierea celei vechi canaanite, ridicată în epoca bronzului (2200-2000 î.Hr.). În epoca bronzului mediu (1750-1550) s-au păstrat așezările anterioare, însă cea mai mare parte a fost demolată și construite locuințe noi cu ziduri groase de 2 m înălțime.

Viața cotidiană a canaaneilor este atestată de obiectele de ceramică și piatră. În partea de sud-vest a așezării canaanice se află urmele unui locaș de cult de formă dreptunghiulară de 10x6, orientat în direcția estică. Interiorul locașului era pavat cu piatră, iar în centru avea un loc special.

Vestigiile de la Nahal Refaim sunt deosebit de utile cercetătorilor, pentru a cunoaște preocupările umane la sfârșitul mileniului III î.Hr., inclusiv locuitorii marilor cetăți Arad și Meghi care, în această perioadă de timp, au fost distruse de năvălirea triburilor nomade. De asemenea, obiectele date la lumină se pot pune în legătură cu evenimentele din secolul XVIII î.Hr., când Ierusalimul – vechiul Salem (Facerea 33, 18) sau Urusalim în textele de la Tell el Amarna, secolul XVI î.Hr., era foarte bine întărit cu ziduri groase, iar în vecinătatea sa se găseau multe localități provinciale care, în timp de pace, aveau condiții prospere de viață. Surplusul produs de oamenii localităților din împrejurimile Ierusalimului erau vândute locuitorilor acestuia.

Noile cercetări arheologice pe locul fostei așezări biblice Meghido, întreprinse de I. Finkelstein și D. Ussischkin, îmbogățeau registrul mărturiilor acestei cetăți din perioada vechitestamentară. Cetatea se mai numește și Tel-el-Muteselim (= calea suveranului), situată în șesul Iezreel, pe unde trecea vechiul drum comercial spre Egipt, Damasc și Mesopotamia și unde s-au dat multe bătălii în antichitate. De la numele cetății s-a format cuvântul Harmagedon (Apocalipsa 16, 16) ca loc al bătăliei finale de la sfârșitul zilelor. De fapt, termenul în cauză este format din două cuvinte ebraice Har, munte și Meghido, care se traduce prin "muntele Meghido" sau "Colina Meghido".

Vestigiile acestui oraș de peste 5000 ani vechime sunt numeroase și în ordine cronologică, sunt cele din orașul canaanean. La sfârșitul mileniului IV î.Hr. exista o mică așezare pe vârful colinei, localitate ce se va dezvolta ulterior, în mileniul III î.Hr. când în interiorul său exista un templu de formă dreptunghiulară și cu un altar de jertfe situat la intrare, loc pe care se aduceau jertfe sângeroase. Cu timpul, în decurs de 2000 ani, pe locul templului vechi se vor construi locașii noi de cult. *Din mileniul I î.Hr. aparține un altar circular din piatră, de 8,5 m diametru și de 1,5 m înălțime, ceea ce confirmă textul biblic despre locașurile de cult ridicate pe înălțimi (I Regi 9, 12-15).*

Viața religioasă continuă și în mileniul II î.Hr., adevăr confirmat de resturile celor 3 temple de formă dreptunghiulară. De acum înainte, așezarea va deveni centru militar puternic, de aceea în incinta ei vor fi edificii regale și administrative. Planul cetății va rămâne neschimbat până în secolul XII î.Hr. Printre vestigiile scoase la lumină se numără inscripțiile regale egiptene din secolele XV-XIII î.Hr., mărturii care confirmă importanța cetății administrată de egipteni care s-au instalat aici în urma incursiunilor militare ale faraonului Tutmoses III în secolul XV î.Hr.

Dependența de Egipt o confirmă cele 6 scrisori din secolul XIV î.Hr. descoperite la Tell-el-Amarna, texte scrise de regele cetății Meghido către

autoritatea egipteană. Acest suveran al cetății Meghido se numește Biridiya care cerea ajutor faraonului din cauza amenințării lui Labayu, regele Sihe-mului. După secolul al XII-lea î.Hr., când egiptenii și-au retras controlul, așezarea va intra în declin și, în cele din urmă, va fi ocupată de regele David și sub fiul său Solomon va cunoaște o nouă perioadă de înflorire, deoarece acesta o va reconstrui ca și pe celelalte orașe regale, Ierusalim, Hațor și Ghez-zer (III Regi 9, 15). Sub regele Solomon se vor construi cazemate robuste, în care erau adăpostiți soldații.

Din cauza atacurilor declanșate în anul 926 î.Hr. de faraonul Seror cetatea va fi distrusă, pentru ca, ulterior, regele Ahab al regatului Israel (874-852 î.Hr.) să-l reconstruiască. Așezarea se alimentează cu apă în timp de război prin niște rețele subterane, fără a fi observate de dușmani.

Existența vechii așezări canaaneice va fi din nou amenințată în anul 732 î.Hr. când regele asirian Tiglatfalasar III o va cuceri și distruge, moment consemnat de aghiografii Vechiului Testament (IV Regi 15, 29). La sfârșitul secolului VII î.Hr. se va reface fortăreața de pe colină care va rezista puțină vreme, deoarece în anul 609 î.Hr. va fi iarăși atacată și devastată de faraonul Neco al Egiptului, când s-a dus să înfrunte pe asirieni în zona Eufratului. Aici a venit regele Iosia din Iuda și va fi ucis de armatele faraonului, așa cum atestă și autorul cărții IV Regi (23, 29). De acum înainte vor urma momente de declin pentru Meghido, încât în secolul V î.Hr. era complet abandonată.

Pentru perioada neotestamentară sunt importante vestigiile de la Beit Șearim, așezare situată în părțile Galileii și fondată la sfârșitul primului secol înainte de Hristos. În timpul lui Irod Idumeul a cunoscut momente de înflorire, pentru ca să urmeze și ani de declin, după anul 351 d.Hr. În autobiografia lui Iosif Flaviu (118-119) poartă numele de Besana și era chiar un centru administrativ în valea Iezreel. Ceea ce este specific acestui șantier arheologic este dezgroparea unei mari necropole iudaice din epoca romană. Dintre numeroasele inscripții reținem nume de persoane, salon și haval (vai).

Tot din părțile Galileii aparțin vestigiile scoase la lumină pe locul așezării Iotopat, din care au mai rămas secvențe de fortificații și construcții din perioada elenistă și romană. Cetatea, situată pe o înălțime de 419 m, a fost ocupată în anul 732 î.Hr. de regele asirian Tiglatfalasar al III-lea, când devine un centru iudaic important, așa cum reiese și din mențiunile Mișnei și Tal-mudului.

O parte din vestigiile de la Iotopat se încadrează în perioada elenistică și romană (sec. III-II î.Hr.), inclusiv secolul I î.Hr. când era bine fortificată cu două rânduri de ziduri groase de 5,5 m și cu turnuri mari de pază. Cercetările arheologice s-au efectuat sub conducerea lui M. Aviam, W.S. Green și D.

Adan-Bayewitz și au înregistrat multe vestigii cum sunt cele ale fortificației care se întindea pe o suprafață de 6,25 ha, în care casele erau construite pe terase, băile rituale-mikvaot pentru credincioșii israeliți și un număr mare de ceramică răspândită în partea sudică a așezării.

În secolul I d.Hr. așezarea va fi bine fortificată din cauza declanșării revoltei iudeilor împotriva romanilor în anul 60, războiul ce se va termina în anul 70 când se va desființa statul iudaic și Ierusalimul va ajunge în ruine. Fortificarea s-a făcut sub conducerea lui Yosef ben Matitiah – Iosif Flaviu, care în vremea aceea era comandantul armatei din Galileea. Atacul romanilor s-a îndreptat în anul 67 împotriva acestei fortărețe care va rezista doar 47 zile și se va preda, așa cum afirmă chiar Iosif Flaviu în scrierea sa "*Despre războiul iudaic (3, 7)*". În partea de nord a așezării se văd urmele de distrugere din acest atac provenind de la imperiul care în vremea aceea flutura lozincă cu "pax romana".

Alte vestigii înregistrate în zona Țării Sfinte provin de la așezarea Katzrin din părțile Golan și care datează din secolele III-IV. Cele mai reprezentative provin de la o sinagogă construită în secolele IV-V din bazalt și care se caracterizează printr-o bogăție de decorațiuni. Stâlpii pe care se sprijinea acoperișul locașului de cult au capiteluri în stil ionic. În secolul VI este dotată cu mozaic colorat și din el s-au mai păstrat doar unele fragmente. Din cauza cutremurului de pământ din anul 749, a fost mult afectat, iar mai târziu, mamelucii vor reface în latura nordică o moschee ceea ce a dus la abandonarea treptată a așezării care va fi scoasă mai târziu la lumină de arheologi.

În partea sud-vestică a Ierusalimului a fost scos la lumină un amfiteatru, în localitatea Beit Govrin sau Eleutheropolis. Vestigiile aparțin unui edificiu roman cu o capacitate de 3000 spectatori și era destinat soldaților cezarului trimiși ca să reprime războiul lui Bar Cochba din anii 132-135. Deteriorarea acestei construcții prevăzută și cu două altare de tămâiere s-a datorat unui mare cutremur care a avut loc în anul 363.

O altă veche sinagogă cu mozaic a fost descoperită de E. Sukenik și N. Avigad de la Universitatea ebraică din Ierusalim pe locul de la Bet Alfa. În interiorul sinagogii este înfățișată, pe un segment din aceasta, scena sacrificiului lui Isaac (Facere 22, 1-19), însoțită de cuvintele ebraice: "*să nu-ți întinzi mâna*". De asemenea, figurează și zodiacul cu semnele astrologice specifice ca elemente decorative prezente atât în sinagogi, cât și în bisericile creștine în epoca bizantină. În centrul zodiacului se află reprezentat Soarele ca divinitate așezată pe un car tras de patru cai, înconjurat de cele 4 sezoane, care începe fiecare cu câte o lună: Nissan – pentru primăvară, Tamuz, pentru vară, Tișri, pentru toamnă și Tebet – pentru iarnă.

În apropiere de Ierusalim, în partea sudică, arheologii au excavat vechea așezare Ramat Rahel – Înălțimea Rahelei –, unde au fost scoase la lumină urmele unei fortărețe și resturi din palatul folosit de ultimii regi din Iuda. Vestigiile se încadrează în secolul VIII î.Hr. și pecețile de tipul "lamelekh" – al regelui, ajută la stabilirea rolului administrativ social al așezării în perioada vechitestamentară. Această citadelă va fi acoperită de temeliiile unei noi fortificații construite în secolele VII-VI î.Hr. și care avea ridicat și un majestuos palat. Zidurile de 3-4 m grosime înconjurau o suprafață mare de 2 ha pe vârful colinei și erau socotite ca fiind exterioare întrucât mai exista și fortăreața interioară cu o poartă întărită de niște contraforți.

Vestigiile din această fortăreață cu construcții luxoase, sunt puse în legătură cu cele descrise de profetul Ieremia și care fac aluzie la luxul casei regelui Ioachim din Iuda (Ieremia 22, 14). Dintre dărâmurile provocate de babilonieni ne rețin atenția obiectele de lux, unele provenind de la un palat asirian și un obiect de ceramică cu inscripția: "*Eliachim intendentul (regelui) Ioachim*" care este atribuită unui slujitor al regelui Ioachim, fiul lui Ioiachim din Iuda.

Conform datelor arheologice, așezarea de la Ramat-Rahel, numită și Bet Hacherem – casa viei – va exista și în perioada persană, devenind unul din districtele din Iuda (Neemia 3, 14). Existența așezării este atestată în secolele IV-III î.Hr. de obiectele de ceramică înscrise cu numele oficial al provinciei Iuda –yehoud, cât și al guvernatorului, ca de exemplu în pecetea "yhoud hphh" – guvernatorul Hphh din Iuda.

Alte inscripții datează din secolul II î.Hr. și pe ele este prezent cuvântul Yrshlm – Ierusalim, ceea ce confirmă dependența așezării de cetatea sfântă. În anul 70 d.Hr., localitatea va fi cucerită de armata romană, după care va fi abandonată până în secolul III, când a doua legiune romană va construi o nouă fortăreață. La mijlocul secolului V se va ridica o mănăstire și o biserică ce vor fi abandonate la începutul secolului VII o dată cu instalarea stăpânirii islamice a arabilor.

Așezarea biblică Rama (I Regi 25, 1) s-a păstrat în tradiție sub numele Nebi Samuil, întrucât aici se află mormântul profetului judecător Samuil; cercetările moderne au identificat localitatea biblică Mițpa situată în cadrul seminției lui Veniamin (Iosua 18, Jud. 21, 1-8). Potrivit relatării profetului Ieremia, la Mițpa, așezare deosebit de importantă din punct de vedere religios, a fost numit guvernator de către babilonieni Godolia, fiul lui Ahicam, care își va afla sfârșitul aici prin asasinare (Ieremia 41, 1-10). Această importanță religioasă se desprinde și din relatările autorului cărții Macabeilor (I Macabei 3, 47).

Pe locul fostei cetăți biblice, cruciații vor ridica mai târziu o nouă fortăreață din care au mai rămas resturi de ziduri ale cetății și locuințelor. De la vechea așezare biblică, au mai rămas vestigii pe o suprafață de 2 ha și care datează din secolele VIII-IV î.Hr.. Obiecte de ceramică au inscripția yhd-luda, provincie care a existat în timpul stăpânirii persane, când locuitorii acestei regiuni din Țara Sfântă trăiau din munca câmpului, cu măslina și smochine.

Din sec. II î.Hr. aparțin vestigiile unui oraș mare care proteja la nord marginile Ierusalimului de eventualii invadatori. Mai târziu, așa cum afirmă Fer. Ieronim († 430), relicvele profetului Samuel au fost deshumate și transportate în Asia Mică, orașul Calcedon, iar creștinii vor ridica un așezământ monahal unde vor opri pelerinii creștini în drumul lor spre Ierusalim. Mănăstirea a existat în continuare până la venirea cruciaților care o vor demola aproape în totalitate și pe locul ei vor construi o fortăreață. Colina Neb Samuil va fi numită de cruciați Mons Gandi – muntele fericirii –, deoarece, de aici, cine zărea Ierusalimul, se considera deja un om fericit. Din frumoasa biserică ridicată de cruciați n-au mai rămas decât puține vestigii ascunse sub moscheea ridicată ulterior și pe locul mormântului profetului Samuel. Sultanul Saladin al Egiptului a jefuit în anul 1187 fortăreața cruciată și apoi va fi distrusă de musulmani, pentru ca să nu mai vină aici europenii.

Până în anul 1730, când a fost construită o moschee, credincioșii mozaici făceau pelerinaj la mormântul profetului Samuel. Din vechea așezare biblică au rămas puține vestigii, ca și cele din perioadele ulterioare, acestea fiind suficiente pentru a confirma existența orașului Rama-Mițpa pe harta Țării Sfinte.

Importante și bogate vestigii au fost obținute de mai mulți arheologi, ca S. Appelbaum, Y. Yadin și G. Mazar, pe locul vechii așezări biblice Bet Șean, ale cărui începuturi din mileniile V-IV î.Hr.. Pe acest șantier arheologic, situat geografic în zona nordică a Țării Sfinte, s-au scos la lumină un număr de 20 așezări situate în straturi, a căror existență ajunge până în epoca bizantină (sec. VII). În perioada elenistică, așezarea se va numi Schitopoli adică orașul sciților, deoarece acest popor care a plecat din Europa va ajunge în părțile orientului apropiat. Strălucirea așezării va fi umbrită în anul 743 din cauza unui puternic seism. Mai târziu în secolul XII, va fi ridicată o fortăreață de cruciați cu scopul de a împiedica pătrunderea musulmană. Din acest oraș medieval a mai rămas până azi un mic sat arăbesc.

Cu toate aceste înregistrări bogate în vestigii obținute la Bet Șean, totuși trecutul cetății rămâne necunoscut, mai ales prima fază a locuințelor din perioada calcoliticului (mileniul IV î.Hr.).

În mileniul III î.Hr., fortăreața avea ziduri din cărămidă și ele atestă existența unei așezări mari. Ceramica de culoare neagră și roșie a dus la ipoteza că ea provine de la o populație migratoare din nord-estul Anatoliei și zona mării Caspice. Suprafața acestei așezări era ocupată în secolul XVI î.Hr. de un templu de cărămidă și el era alcătuit din 3 părți: vestibul, sala principală (heikhal) și sala interioară (dvir).

Peste un secol, adică la sfârșitul epocii bronzului și începutul celei de fier – secolul XV-XII î.Hr., localitatea Biblică Bet Șean era, ca și așezarea Meghido, un centru administrativ egiptean. Inscricțiunile egiptene care provin din timpul faraonilor Noului imperiu, cât și stelele regale atestă importanța așezării biblice în care sunt prezente și vestigii de la locașurile de cult. Primul templu egiptean a fost construit de faraonul Tutmoses al III-lea, în secolul al XV-lea î.Hr.. Ceramica și alte obiecte probează proveniența lor egipteană. Ansamblul cultic va fi modificat în secolul XIV î.Hr. pentru a se încadra în spațiul mare al unei curți din care se ridica un altar de jertfe. Locașul de cult avea prevăzută o intrare cu un altar de jertfă, cât și o sală interioară unde se află o stelă de piatră cu scriere hieroglifică și niște chipuri umane așezate față în față, în prezența unei divinități, probabil zeul cananean Mekal. Autorul inscripției a fost scribul egiptean Panemheb și a închinat-o tatălui său Memep.

Din locuința de 23 x 22 m a guvernatorului egiptean au fost scoase la lumină secvențe din zidurile fortificate. Alte obiecte constau din ceramică și obiecte de factură egipteană, ca și stelele din bazalt datând de la sfârșitul secolului XIII î.Hr. sau de la începutul veacului următor. Lor se adaugă rămășițe de la fostele temple de tip cananean din secolul XI î.Hr.. Două stele aparțin domniei faraonului Seti I, una din inscripții atestând epoca de domnire egipteană asupra rebelilor așezări cananeene, iar cealaltă consemnând biruința suveranului egiptean asupra triburilor din zona asiatică, între care se amintește de "Apiru". Textul în mod logic nu are în vedere evreii biblici. Din timpul faraonului Ramses II provine o altă stelă cu informații interesante privind titlurile suveranului și măsurile sale întreprinse în favoarea celor slabi.

Bogăția vestigiilor de la Bet Șean include și obiectele funerare și în special acele sarcofage de lut cu reprezentări în relief a chipurilor umane, identice cu cele ale războinicilor filistenii din timpul faraonului Ramses al III-lea. De aici se poate presupune faptul că mercenarii folosiți în garnizoana egipteană erau de etnie filisteană. Sfârșitul localității biblice este pus în relație cu declanșarea unui foc devastator în secolul XII î.Hr., când autoritatea egipteană se retrage datorită tulburărilor provocate de apariția popoarelor mării, în special filistenii, cât și a israeliților care, după 40 de ani de peregrinare

prin pustiu, au intrat în țara Canaan. După mențiunile biblice, localitatea canaaneană, ca și altele, nu a fost cucerită de Iosua (Iosua 17, 11-12, Judecători 1, 27), iar în timpul regelui Saul (1030-1010 î.Hr.) aici, regele israelit va cunoaște învingerea sa în războiul cu filistenii (I Regi 31, 10-12).

În secolele XII-XI î.Hr. așezarea era populată de canaanei, egipteni și filistenii, pentru ca, ulterior, să fie supusă de regele David (1010-970 î.Hr.). Sub urmașul său va deveni una din cele 5 cetăți importante, întrucât ele erau centre administrative (III Regi 4, 12). Din cauza atacurilor asiriene conduse de regele Riglatfalasar III, în anul 732 î.Hr., orașul biblic va fi distrus pentru ca mai târziu, să-și piardă numele, încât în perioada elenistică, romană și bizantină să fie numită Schitopolis – orașul sciților, triburi de origine indoeuropeană, care se pare că au venit aici pentru mercenariat. Din timpul sciților au mai rămas vestigiile teatrului și amfiteatrului.

Trecutul biblicului Bet Șean este confirmat și de vestigiile din secolele III-II î.Hr., când localitatea se întindea numai pe vârful colinei și din ea au mai rămas secvențe de ziduri de la un edificiu public. Ea va fi cucerită și distrusă de asirieni la sfârșitul secolului al II-lea î.Hr., după care va urma un puternic incendiu, așa cum atestă stratul de cenușă amestecată cu obiecte de aramă provenind din Rodos.

Vechiul Bet Șean sau Schitopolis va fi ocupat de armatele romane în anul 63 î.Hr. și orașul va avea un rol important, câștigând prin privilegiile stăpânirii statutul de polis roman și în cadrul ligii Decapole, fiind și cea mai mare urbe. În timpul perioadei romane va ajunge într-o stare de prosperitate economică confirmată și de clădirile existente din acea vreme. Pe latura sud-vestică se va ridica un centru nou municipal. De-a lungul arterelor principale ale urbei, care a cunoscut în timpul păcii romane – pax romana – o evidentă dezvoltare, se alinau templul, biserica, fântâna, termele, teatrul și amfiteatrul. Edificiile publice erau sprijinite de stăpânirea romană și donatori. Aceste construcții vor suferi avarii serioase provocate de cutremurul din anul 363. Mai târziu, în anul 409, orașul devine capitala zonei de nord a Țării Sfinte – Galileea și nordul Transiordaniei.

Cetatea Schitopolis rezistă în perioada bizantină (sec. IV-VII) când majoritatea populației era creștină care avea mai multe biserici dintre care una va fi transformată într-o agora. Alături de creștini erau și comunități iudaice care și-au ridicat sinagogi, precum și cartiere cu samarineni. În secolul VI, orașul avea un număr de 40.000 locuitori. Spre sfârșitul epocii bizantine vor apare semnele de degradare a așezării.

Templul roman de la Schitopolis era închinat lui Dionisos, divinitate care, potrivit credinței tradiționale, ar fi protectorul și fondatorul așezării. Tot

aici mai era venerată și zeița Nysa. O altă inscripție, în greacă, menționează numele împăratului roman Marc Aureliu (161-180). Începând cu secolul al IV-lea, creștinii vor avaria parțial acest locaș păgân de închinăciune.

O sinagogă evreiască și alta aparținând comunității samarinenilor au ajuns în ruină, iar de la ele au mai rămas resturi din ziduri, obiecte cu inscripții care vorbesc despre membrii acestora, așa cum este cazul cu locașul de cult iudaic care a fost dotat cu mozaic de către frații Leontie și Ionatan. Secvențe cu mozaic mai apar și la case particulare și o biserică în care există reprezentări de lei, cămile etc., iar în centru un zodiac cu nume grecești pentru cele douăsprezece luni.

O dată cu instaurarea stăpânirii musulmane, adică după anul 635, orașul Schitopolis va primi numele de Beizan și în el vor conviețui creștinii și musulmanii până în ziua de 18 ianuarie 749, când va fi distrus în întregime de un cutremur. De abia în secolul XII, cruciații vor reface așezarea și după plecarea lor va deveni iar o urbe arabă.

Teritoriul Țării Sfinte a fost investigat de mulți arheologi care au deschis șantierul cu săpături chiar pe malul Mării Mediterane, pe locul numit Apolonia-Arsuf, o parte din vestigii datând din secolele VI-V î.Hr.. Așezarea poartă numele zeului Reșef pe care populația canaaneană îl considera protectorul fecundității și infernului. Mai târziu, va fi identificat cu divinitatea greacă Apolo de la care și-a luat și numele de Apolonia. Locuitorii orașului se ocupau cu pregătirea purperei din cochiliile unor scoici și produsul îl exportau. În perioada bizantină – secolele IV-VII, orașul a cunoscut un moment de înflorire, ceea ce confirmă extinderea sa de 30 hectare. Pe lângă urmele vechilor așezări administrative, s-au descoperit și zidurile unei Biserici ceea ce atestă o prezență creștină evidentă care va slăbi o dată cu venirea arabilor care i-au dat localității numele de Arsuf. Din cauza atacurilor cruciate, orașul va fi cucerit în anul 1101 de regele Baudouin I al Ierusalimului care a ridicat aici o fortăreață.

Datorită investigațiilor arheologice, vechea așezare de pe malul Mediteranei își întrerupe tăcerea prin descoperirea vechilor ziduri și a altor obiecte folosite de locuitorii săi. Grosimea zidurilor atestă faptul că de-a lungul timpului, așezarea era considerată o cetate importantă pe malul Mediteranei.

Atât arheologii israelieni, cât și cei creștini, au condus șantiere arheologice importante pe teritoriul Țării Sfinte. Astfel pe locul fostei așezări biblice Gaza, arheologii își continuă investigațiile sub conducerea instituției numită Ecole biblique. De asemenea, școala franceză de la Ierusalim și Ecole biblique et Archeologique Francaise a susținut și a cercetat binecunoscutele

manuscrite de la Qumran. Manuscrisele de la Marea Moartă rămân pentru această instituție cu profil arheologic o prioritate. Numărul mare de manuscrise trebuie investigat cu multă seriozitate și cât mai repede, întrucât sunt amenințate de degradare după trecerea celor 40 de ani de la descoperirea lor. Un volum de studii tehnice și de arheometrie va vedea lumina tiparului. De asemenea, cercetătorii de la Ierusalim, inclusiv cei de la Ecole biblique, împreună cu cei din Europa și America vor depune tot efortul în vederea evaluării manuscriselor de la Marea Moartă. De fapt, aceste materiale sunt rezultatul cercetărilor ce sunt comunicate în cadrul conferințelor privind vestitele manuscrise de la Marea Moartă. Un număr de 25 conferințe s-au înregistrat până la sfârșitul anului 2002. Titlul conferinței inaugurale susținute de J.B. Humbert, de la Ecole biblique este: *The Qumran Synthesis: in which way de Vaux Wrong*.

Cercetătorii consideră că prima așezare de la Qumran s-a ridicat în secolul VIII-VII î.Hr. de la care au mai rămas puține vestigii care confirmă că ea servea drept fortăreață în pustiul Iuda. Specialiștii înclină să susțină că cetatea era biblicul Secana și el este unul din cele 6 cetăți cu casele lor în pustiul Iuda (Ios. 15, 61-62). La sfârșitul secolului II î.Hr., pe timpul regelui Ioan Hirkan I (134-104 î.Hr.) a fost reconstruită așezarea care a fost lărgită în timpul domniei lui Alexandru Ianeu în secolul I î.Hr.

Intrarea principală era în latura sudică, iar clădirea principală avea două etaje. Turnul de pază avea un punct de supraveghere a triburilor care atacau din părțile deșertului. La sud de clădirea principală se întindeau camerele pentru băile rituale – mikv. Conform mențiunilor lui Iosif Flaviu (*Războiul iudaic 2, 120-161*), la Qumran trăia o sectă iudaică din timpul celui de al doilea templu și ei se numeau esenieni. Ei credeau în predestinație, nemurirea sufletului, însă nu și în învierea din morți. Se opuneau aducerii jertfelor la Ierusalim, duceau o viață în comun la un nivel modest, se opuneau sclaviei și urmau cultul zilnic. Noul membru al comunității ducea o viață de noviciat timp de 3 ani, urmat de depunerea jurământului de a nu divulga străinilor secretele comunității și scrierile sale. După unii specialiști, care pe nedrept susțin această ipoteză, esenienii ar fi influențat viața creștină de la începuturile sale. Tot aceștia mai susțin că esenienii ar fi influențat pe Sfântul Ioan Botezătorul.

În anul 31 î.Hr. a avut loc un puternic cutremur care a afectat multe edificii de la Qumran, inclusiv băile rituale (Iosif Flaviu, *Antichități iudaice 15, 12 și urm., Războiul iudai 1, 370 și urm*). Viața se va relua aici la începutul secolului I d.Hr. când esenienii revin și vor continua viața religioasă.

Dintre cele 11 peșteri de la Marea Moartă cea mai bogată în texte este grotă a 4-a în care s-au dat la lumină cele 15.000 de fragmente de la cele 600 de manuscrise. Această peșteră era folosită de esenieni drept gheniza – adică grotă în care se păstrau textele biblice uzuale. Condițiile climaterice au favorizat conservarea manuscriselor scrise pe pergament. Sulurile au fost adăpostite în această zonă pustie, atunci când a venit armata romană de care se fereau esenienii. Aceștia le protejau, tocmai pentru a nu fi profanate de niște soldați păgâni. Cel mai important manuscris este sulul cu cartea profetului Isaia, redactată în secolul II î.Hr., așa cum confirmă testarea vechimii lui prin metoda Carbon 14.

Manuscrisele de la Marea Moartă cuprind toate cărțile canonice ale Vechiului Testament, exceptând cartea Estir pe care rabinii, în secolul I d.Hr. voiau s-o înlăture din rândul celor 39 scrieri vechitestamentare, pe motivul că într-o asemenea lucrare nu se pomenește numele lui Dumnezeu. Aceste suluri sunt considerate de specialiști drept copii după altele mai vechi ale scrierilor canonice vechitestamentare. Despre existența lor nu se va mai ști nimic după anul 6.

Din relatările anterioare reiese că descoperirile arheologice din Țara Sfântă s-au încheiat cu bogate vestigii care confirmă realitatea așezărilor biblice, date care atestă atât istoricitatea, cât și prezența cetăților pe harta Canaanului. În lumina acestor vestigii se poate localiza pe harta Țării Sfinte o mulțime de orașe supuse atacurilor venite din partea popoarelor străine. Solul Țării Sfinte ascunde în el felurite obiecte și manuscrise cercetate de specialiști, care la început, nu erau așa de optimiști când se aflau pe șantierele arheologice. Deschiderea șantierului arheologic a marcat începutul unor noi perspective cu privire la istoricitatea și poziția geografică a cetăților din perioada vechitestamentară.

În ansamblul lor, săpăturile arheologice au spulberat mentalitatea neo-protestantă despre realitatea evenimentelor consemnate de aghiografi în cărțile lor, apreciate de aceștia drept scrieri cu caracter mitologic. Cu timpul, interesul față de trecutul istoric al locurilor consemnate în Sfânta Scriptură a sporit foarte mult, încât arheologii au reușit să stabilească un tabel cronologic al evenimentelor și o hartă a vechilor așezări din Țara Sfântă. Proiectele lor de investigare a pământului Sfânt s-au încheiat cu rezultate pozitive care au fost folosite de specialiști pentru apărarea caracterului istoric și geografic al Canaanului biblic.

Datele generale obținute pe marginea investigațiilor arheologice confirmă cu prisosință aportul și importanța mărturiilor care provin de la fostele orașe biblice din perioada Vechiului și Noului Testament. Comorile culturale

ale israeliților biblici care au locuit în diferite așezări pe teritoriul Țării Sfinte, sunt de mare folos cititorului. Accesul la aceste informații din câmpul arheologic a fost înlesnit de doamna Sandra Simovici, consilier cultural al Ambasadei Israelului din București. Toate mărturiile cu acest profil ajută foarte mult la întărirea convingerii că Vechiul Testament este și o carte cu evident caracter istoric și geografic. Atât scrierea, cât și limba folosită în mărturiile epigrafice sunt de un mare folos în acest sens, îndeosebi pentru a urmări caracterele paleoebraice și limba ebraică în decursul dezvoltării sale.

Datorită nenumăratelor campanii arheologice din vremea noastră se poate spune că Arheologia biblică reprezintă un cert argument extrabiblic prin care se poate apăra caracterul istoric al evenimentelor transformate în simple mituri de teologii evoluționiști. Ei credeau că acestea nu ar fi fost reale și, totodată, opinau pentru infirmarea prezenței orașelor pe harta Țării Sfinte. De aceea, ei nu au putut respinge istoricitatea evenimentelor și a așezărilor din perioada vechitestamentară.

Inventarul arheologic din Țara Sfântă este deosebit de variat și bogat, de aceea el este luat în calcul de teologi pentru a susține adevărul istoric și geografic despre cetățile consemnate de aghiografe în scrierile lor. Cuprinsul lor le scoate din anonimat și totodată ele ajută la formarea unei convingeri serioase privind importanța lor spirituală și culturală în timpurile vechitestamentare. Ele mijlocesc posibilitatea de a recupera parțial trecutul așezărilor peste care s-a așternut tăcerea. Aria descoperirilor din Țara Sfântă interesează pe teologi, întrucât oferă un argument în plus în privința existenței așezărilor dispărute de mult timp de pe harta Țării Sfinte. Locul lor era uneori presupus și alteori uitat de către neoprotestanți, ceea ce nu se va mai întâmpla după identificarea spațiului în care straturile de pământ au scos la iveală ziduri fortificate și locuințe ale israeliților din perioada vechitestamentară.

Toate aceste urme din fostele așezări biblice descurajează pe cei ce aveau îndoieli cu privire la consemnarea reală a evenimentelor și localităților de către aghiografii Vechiului Testament.

Bibliografie:

Sites archéologique d Israel, Jerusalem, nr. 5, 6, 2000

Idem, nr. 7, 2001.

Nouvelles de Jerusalem, nr. 79, 2003

Pr. prof. dr. Emilian Cornițescu

DESCOPERIREA LA HALMYRIS A MOAȘTELOR SFINȚILOR EPICTET ȘI ASTION - ARHEOLOGIA CONFIRMĂ HAGIOGRAFIA

Prima poruncă pe care Dumnezeu a dat-o omului a fost aceea de “*creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți*” (Gen. I, 28). În această stăpânire se include și necesitatea de a învăța, de a cunoaște și de a descoperi tot ceea ce Dumnezeu a creat și tot ceea ce trecutul – această lampă așezată în prezent pentru a lumina viitorul – ne descoperă. Dintre toate științele, cea care servește de bază este *istoria*, iar din ramurile ei una din cele mai importante este *arheologia*.

Descoperirile arheologice fac lumină asupra dezvoltării societății omenesti, promovează progresul cultural și științific, rafinează viața din punct de vedere spiritual. Pământul deschizându-și vistieriile sale, înlesnește ochilor experților o privire concludentă în surprinzătoarea rezervă de material documentar pe care o conservă în măruntaiele sale. Iar întâmplarea vine uneori în ajutorul omului de știință dogorind de arișița cunoașterii trecutului milenar ca în cazul descoperirii manuscriselor de la Marea Moartă începând cu 1947.

Pământul nu este numai un “muzeu” cu resurse documentare inepuizabile; el este și un eminent “custode” căci, ceea ce i s-a încredințat de oamenii trecutelor vremi, împinși de strâmtoare sau disperare de felurite calamități sau dormici doar de discreție, a păstrat în cele mai bune condiții.

Monumentele arheologice confirmă caracterul istoric al Cărților Sfinte pentru că impresiile lăsate de atâtea întâmplări petrecute în Țara Sfântă și, apoi, în lumea creștină, s-au imprimat în toate manifestările vieții și s-au transmis până astăzi.

Două au fost, cel puțin până acum, descoperirile arheologice care, în România, au confirmat date cunoscute de *hagiografie* (viețile Sfinților).

Prima a fost în 1971 când arheologul Victor Baumann a descoperit în cripta bazilicii de la Niculițel, din Dobrogea, un “martyrion” cu osemintele întregi a patru martiri, greci după nume, Zottikos, Attalos, Kamassis și Philippos, originari din Asia Mică și martirizați – conform Martyrologium

Hieronymianum din 4 iunie – în 303-304, sub Dioclețian, în cetatea Noviodunum (Isaccea de azi). De acolo, trupurile au fost transportate și înmormântate în secolul al IV-lea în cripta bisericii din Niculițel, azi aflându-se în biserica mănăstirii Cocoș din Dobrogea¹.

A doua descoperire s-a produs recent, tot în Dobrogea. În campania de săpături arheologice din anul 2000, în cetatea Halmyris din județul Tulcea, între Murighiol și Dunavăț, echipa de arheologi, româno-americană condusă de prof. Dr. Mihali Zahariadi a descoperit bazilica episcopală a cetății. Se confirmă astfel știrea din “Notitiae episcopatum” o listă a 14 episcopii dependente de Mitropolia Tomisului (Constanța de azi), din secolul al VI-lea ținând de Patriarhia Ecumenică, toate în provincia Scythia Minor (Dobrogea de azi)².

Mai mult, a fost voia Celui Atotputernic ca în ziua praznicului Adormirii Maicii Domnului – 15 august 2001 – aceeași echipă de arheologi să descopere aici osemintele a doi martiri – Sfinții EPICTET și ASTION – martirizați sub Dioclețian la 8 iulie 290. Actul lor martiric este publicat în “*Acta sanctorum*” în capitolul “De SS Epicteto presbytero et Astione monacho, martyribus Almiridiensibus in Scythia” (Despre Sfinții Epictet preotul și Astion monahul, martiri Almiridieni din Scythia)³ și prezentat pentru prima dată în românește de prof. Emilian Popescu în 1987⁴.

În acest important document pentru istoria Bisericii noastre se spune că preotul Epictet, venit la Halmyris din Asia Mică, probabil din Frigia, a convertit la credința creștină pe tânărul Astion, fiul unui magistrat local, fapt pentru care, sub Dioclețian au fost prinși, torturați și decapitați. Părinții lui Astion, Alexandru și Marcelina, văzând tăria în credință a fiului lor și a preotului Epictet, au fost instruiți de preotul Bonosus și botezați de Episcopul Evangelicus de Tomis, care a venit la Halmyris în acest scop “...cujus provinciae tunc pontifex et praepositus sanctorum ecclesiarum beatissimus EVANGELICUS habeatur” – adică episcopul și întâistătorul sfintelor biserici ale provinciei era Evangelicus⁵.

Actul lor martiric este important din mai multe puncte de vedere: constituie prima și deocamdată singura sursă istorică despre Episcopul Evangelicus la anul 290, ceea ce avansează cu 35 de ani știrea despre epis-

1. V. Baumann, *Nouveaux témoignages chrétiens sur les limes nord-scythiques a la basilique a martyrion de basse époque romaine découverte a Niculitel*, în “Dacia”, XVI (1972), p. 179-202.

2. Prof. Em. Popescu, *Sfinții Martiri Epictet și Astion*, în vol. “Sfinți Români și apărători ai legii strămoșești”, București, 1987, p. 173-178.

3. *Acta sanctorum*, iulii, tom. II, Paris, 1867, p. 538-551.

4. Em. Popescu, *op. Cit.*, p. 173-178.

5. Idem, *ibidem*.

copul tomitan participant la Sinodul I ecumenic de la Niceea din 325, despre care vorbește Eusebiu de Cesareea fără a-i da numele: este, alături de Actul martiric al Sfântului Emilian de Durostorum (Silistra) din 18 iulie 362, singurul Act martiric cunoscut în literatura hagiografică dobrogeană; este primul document istoric care vorbește de un creștin în Dobrogea ca monah (călugăr), deci prima știre despre existența la sfârșitul secolului al III-lea, a monahismului la noi⁶.

Revenind la importanta descoperire arheologică a moaștelor celor doi martiri, prof. Zahariadi afirmă că și-a dat seama că este vorba de Sfântul Epictet și Astion din faptul că s-au păstrat aproape intacte o parte din inscripțiile de pe peretele estic al basilicii. Din cele șapte rânduri au fost descifrate primele două, în care era scris – în greacă – “Martirii lui Hristos”. Următoarele rânduri lipsesc, dar în al cincilea este scris cuvântul “Asto” și litera “n”, iar pe ultimul rând apar trei litere din verbul “ibrio” (a molesta, a lovi). Aceste indicii l-au determinat pe arheolog să identifice osemintele găsite cu cele ale Sfinților Epictet și Astion de care vorbea “Acta sanctorum”⁷.

Confirmarea științifică a descoperirii s-a făcut și de către doi antropologi, Nicolae Mirioiu și Andrei Sofîcaru, care au analizat osemintele și au confirmat urmele de violență de pe trupurile lor, atestate în Actul martiric: “Comandantul Latronianus s-a înfuriat (de rezistența lor, n.n.) și a dat poruncă să fie dezbrăcați și biciuiți cu toată puterea. Apoi a poruncit ca ei să fie ridicăți pe stinghia de tortură și sfâșiați cu cârlige de fier”⁸. Acest lucru ne duce cu gândul la cele scrise de Sfântul Apostol Pavel “au fost uciși cu pietre, au fost puși la cazne, au fost tăiați cu fierăstrăul, au murit uciși de sabie, au prigonit în piei de oaie și capră, lipsiți, strâmtorați, rău primiți...” (Evrei XI, 37-38).

Antropologii au constatat, în cazul primului martir, că omoplatul său stâng prezintă o fractură a acromionului, iar cel drept o fractură a marginii axilare. Mandibula prezintă distrugerea alveolelor, deci brutalitatea chinurii. “Aspectul și patina suprafețelor fracturilor indică faptul că au putut fi produse pe osul proaspăt prin aplicarea unor lovituri cu obiecte contondente în regiunea posterioară a umerilor și a feței, iar lipsa oricăror urme de reacție osoasă postfractum arată că persoana a decedat la scurt timp după aceasta”⁹.

Referitor la osemintele celui de al doilea martir, antropologii afirmă că “la humerusul drept se observă o urmă provocată de un obiect tăios”, ceea ce

6. Pr. C. Vasiliu, *Sfinții neamului românesc*, Târgoviște, 1999, p. 19-21.

7. Buletinul Bisericii Ortodoxe Române, Sfânta Cruce din Alexandria, VA, august 2002.

8. *Ibidem*.

9. *Ibidem*.

confirmă Actul martiric "... apoi a cerut să se aducă vergi de frasin și să fie loviți până-și vor da duhul", căci "studierea atentă a osemintelor – continuă antropologii – relevă prezența unor mici eschile de lemn verde"¹⁰. La toate acestea se adaugă și confirmarea antropologică a decapitării, de care vorbește Actul martiric. Cauza decesului n-a putut fi stabilită exact decât pentru cel tânăr – Astion – la care prima vertebră cervicală, atlasul, poartă dovada morții prin decapitare. Antropologii explică apoi că "lipsa celor două vertebre cervicale ne împiedică să facem aceeași constatare și pentru cel vârstnic – pr. Epictet – dar, ținând cont de celelalte elemente discutate, putem presupune că ambii au avut același sfârșit"¹¹.

Concluzia antropologilor este "că avem de-a face cu rămășițele pământului (moaștele, n.n.) a doi martiri creștini schingiuiți și executați prin decapitare"¹².

Descoperirea, prin voia divină, a moaștelor Sfinților Epictet și Astion are o importanță deosebită pentru istoria creștinismului românesc, vechi de 2000 de ani. Prezența acestor martiri, ca și a celor de la Niculițel, a episcopilor, preoților și monahilor arată viața creștină în primele veacuri în Dobrogea și infirmă părerile celor care spun că ne-au creștinat bulgarii în secolul al IX-lea.

La 8 iulie a.c., pentru prima oară de la descoperire și de la confirmarea științifică a vechimii și autenticității moaștelor, IPS Arhiepiscop Teodosie al Tomisului, însoțit de un impresionant sobor de preoți și diaconi, a săvârșit Sfânta Liturghie aproape de cripta basilicii unde de peste 17 secole Sfinții Epictet și Astion ocrotesc Dobrogea. Mii de pelerini, veniți din toate colțurile țării, s-au închinat celor mai vechi sfinte moaște descoperite pe pământ românesc. Descoperirea de la Halmyris a fost prezentată de dr. Mihail Zahariade și dr. Octavina Bounegru în cadrul sesiunii de comunicări: "*Creștinismul în cadrul social și religios al Dobrogei de la origini până azi*", organizată la Constanța în zilele de 16-17 iulie 2002, de Patriarhia Română, Arhiepiscopia Tomisului și Comisia Română de Istorie Bisericească Comparată.

Desfășurată cu participarea unor profesori, clerici și laici, veniți de la cele mai importante centre universitare și instituții de profil, precum Institutul de Studii Sud-Est Europene, sesiunea a confirmat că este vorba de cea mai importantă descoperire menită să întregească semnificația spațiului danubiano-pontic pentru creștinismul românesc.

10. *Ibidem*.

11. *Ibidem*.

12. *Ibidem*.

Comunicările științifice și vizita la fața locului i-au convins și pe cei câțiva arheologi care infirmau descoperirea de la bazilica episcopală a Halmyrisului că este vorba de o mare binecuvântare a lui Dumnezeu pentru Dobrogea și pentru întreaga Românie, după cum notează ziarul “Ziua de Constanța”.

În cadrul aceleiași sesiuni științifice au fost prezentate și alte comunicări privind creștinismul timpuriu din spațiul danubiano-pontic: “Relatări despre creștinism la vizigoții de la Dunărea de Jos și din Dobrogea în secolul al IV-lea”, de prof. Dr. Pitters Hermann, “Bazilica extra-muros din sectorul de vest al Cetății Tropaeum Traiani”, de dr. Gheorge Papuc, “Creștinismul timpuriu în Scythia Minor în lumina descoperirilor arheologice”, de dr. Lungu Virgil, “Vestigii paleocreștine din secolele III-IV descoperite în așezarea rurală autohtonă de la Telita, punctul Amza, județul Tulcea”, de dr. Victor Heinrich Baumann, “Tezaure eclezistice din Dobrogea”, de dr. Traian Cliante¹³.

Minunat este Dumnezeu întru Sfinții Săi!

Pr. prof. dr. Cezar Vasiliu

---

13. *Viața Cultelor*, nr. 469-470 din 23 august 2002, p. 2.

AD FONTES! METODA DE CERCETARE ȘI ANALIZĂ A IZVOARELOR ISTORIEI BISERICII

Secolul al XX-lea a adus cu sine în istoriografia bisericească o reflecție continuă asupra modului de analiză și folosire a izvoarelor corespunzătoare. Dacă "în timpul lui Langlois și Seignobos, conceptul cheie al istoriei era *documentul*, astăzi este *problema*"¹. De aceea, în istoriografia modernă nu documentul canalizează ancheta referitoare la un anumit fapt istoric, ci problema, modul în care aceasta este pusă. Mai bine zis, este foarte important ce întrebări se pun documentului respectiv. Datorită faptului că sunt posibile o multitudine de moduri de a pune problema, istoriografia modernă a adus cu sine diverse abordări posibile ale istoriei Bisericii. Cunoaștem itinerariile fascinante în ceea ce privește manifestarea credinței omului creștin (istoria mentalităților) jalonate în ultimele decenii de mari istorici francezi: Georges Duby a interogată pietrele și imaginile catedralelor², Jacques Le Goff a urmărit geneza purgatorului³, Jean Delumeau a evidențiat spaimele și speranțele mitice ale Occidentului⁴, Georges Minois a scrutat tenebrele infernului și orizontul viitorului⁵, iar în prezent filosofi, antropologi și istorici scot la lumină structurile imaginarului⁶.

Având în vedere toate aceste "provocări" venite din partea istoriografiei laice este nevoie azi de o interpretare creatoare a întregii istorii a Bisericii și

---

1. Lucian BOIA, *Pentru o istorie a imaginarului*, trad. Tatiana Mochi, Editura Humanitas, București, 2000, p. 42.

2. Georges DUBY, *Vremea catedralelor. Artă și societatea. 980-1420*, ed. a II-a revizuită, traducere de Mariana Rădulescu, Editura Meridiane, București, 1998.

3. Jacques LE GOFF, *Nașterea Purgatorului*, vol. 1-2, traducere de Maria Carpov, Editura Meridiane, București, 1995.

4. Jean DELUMEAU, *La Peur en Occident (XIVe-XVIIIe siècles)*, Fayard, Paris, 1978.

5. Georges MINOIS, *Histoire des enfers*, Fayard, Paris, 1992; *Histoire de l'avenir: des prophètes à la prospective*, Fayard, Paris, 1996.

6. Unul din cei mai renumiți istorici ai imaginarului este românul Lucian Boia. Cf. Lucian BOIA, *op. cit.*, p. 5.

a întregii Tradiții moștenite de la Sfinții Părinți. "Sunt sigur că Sfinților Părinți nu le-ar place ca noi să repetăm ceea ce au spus ei, așa cum fac unii școlari. Ei doresc ca noi să creăm. Și exact aceasta au făcut ei înșiși cu privire la generațiile de dinaintea lor",⁷ afirma cu puțini ani în urmă Î. P. S. Ioan Zizioulas, Mitropolitul Pergamului.

Pentru a avea o istoriografie și o teologie creatoare, trebuie înțelese mai întâi problemele care i-au frământat pe înșiși Sfinții Părinți și motivele adânci care i-au determinat să ia o anumite poziție. Acest lucru este posibil însă doar printr-un studiu logic și sistematic al operelor acestora, dar și al întregii culturi și al contextului istoric în care ei au activat. Pentru aceasta "trebuie să fim buni istorici."⁸

Studiul de față încearcă să prezinte o metodologie de cercetare a izvoarelor, cu aplicare directă la izvoarele istoriei Bisericii, care sunt în mare parte opere ale Sfinților Părinți, cel puțin în ceea ce privește istoria Bisericii vechi. Suntem deplin încredințați că aplicarea unei astfel de metode de cercetare științifică⁹ este deplin compatibilă cu spiritul teologiei ortodoxe, care este o teologie a adevărului și se străduiește să prezinte numai adevărul istoriei.

1. Izvoarele

Conceptul de sursă sau izvor a fost pus sub semnul întrebării, în parte pe bună dreptate, de către istoricii moderni, datorită faptului că acesta vrea să exprime existența unui raport direct și a unei corespondențe perfecte între fapt și reprezentarea sa. Aceștia susțin că documentul nu poate "țâșni", ase-

---

7. Ioan Zizioulas, *Teologia patristică în lumea modernă*, în "Studii Teologice" XLVIII (1996), nr. 3-4, p. 58. Sfântul Maxim Mărturisitorul a mers dincolo de ceea ce a moștenit, dezvoltând teologia părinților capadocieni și a Sinodului de la Calcedon, încercând să raporteze tradiția la problematica timpului său.

8. *Ibidem*.

9. Atunci când vorbim de *cercetare științifică* ne referim la cele patru cerințe ale științificității propuse de Umberto Eco:

- Lucrarea trebuie să avertizeze asupra unui „obiect” recognoscibil și de ceilalți, adică să nu sfideze regulile logicii umane și să prezinte clar noțiunile cu care operează.
- Trebuie să spună despre acel „obiect” lucruri care n-au mai fost spuse, să vadă într-o optică diferită sau să nuanțeze lucruri deja spuse.
- Trebuie să fie utilă celorlalți.
- Trebuie să furnizeze elemente pentru verificarea și pentru negarea ipotezelor pe care le prezintă, adică, plecând de la probele propuse, alți cercetători să poată merge mai departe, fie pentru a confirma, fie pentru a infirma ipoteza respectivă.

Cf. Umberto ECO, *Cum se face o teză de licență. Disciplinele umaniste*, în românește de George Popescu, Editura Pontica, s.l., 2000, p. 35-40.

menea unui izvor, dintr-un anume fapt istoric, ci acesta este mediatizat, "el trece printr-o conștiință, printr-o grilă mentală și ideologică"¹⁰.

Dacă pentru unele izvoare critica sus-exprimită este valabilă, pentru o parte din acestea nu se poate spune acest lucru. De aceea este necesară încă de la început o definiție și o clasificare a izvoarelor istoriografiei ecleziastice.

Izvoare sunt toate textele, obiectele (haine, arme, morminte, case, statui, monezi etc.) și faptele reale (moravuri și obiceiuri, nume de locuri etc.), cu ajutorul cărora poate fi realizată cercetarea științifică a evenimentelor, a situațiilor și succesiunilor istorice, iar prin aceasta cunoașterea nemijlocită a trecutului¹¹. Mai ales de la începutul secolului al XX-lea, o dată cu descoperirea problematicii istorice legate de dimensiunea socială și culturală a vieții, cât și de problema mentalităților, asistăm la o extindere a conceptului de „izvor” dincolo de amintirile păstrate sub formă scrisă sau orală. Cu cât trecutul este mai îndepărtat, cu atât mai mică este baza materială istorică ce ne stă la îndemână pentru cercetare. Pe de altă parte, întâlnim în cercetarea istoriei moderne problema mulțimii izvoarelor, care cu greu pot fi analizate în totalitate.

În ceea ce privește sistematizarea sau gruparea izvoarelor, există o serie de modele sau direcții. Noi ne vom mărgini în cele ce urmează la un discurs care propune o grupare din două puncte de vedere. Mai întâi, există o diferențiere în **izvoare primare** și **secundare**. Un izvor este primar cu privire la obiectul de cercetat, dacă se situează, în comparație cu alte izvoare, cel mai aproape temporal de obiectul de cercetat. Un izvor este secundar, dacă are un caracter interpretativ în comparație cu un alt izvor care stă la baza lui și pe care l-a receptat. Pe lângă această dimensiune temporală, există și una legată de problematica ce urmează a fi abordată. *Din punctul de vedere al problematicii de analizat, unul și același izvor poate fi atât primar, cât și secundar în același timp*¹². De aceea, se poate vorbi de o pluridimensionalitate a izvoarelor.

Cu această diferențiere între izvoare primare și secundare nu este încă nimic spus despre valoarea istorică reală a unui izvor. Totuși, în general, poate fi luat ca regulă faptul că, în cadrul analizei istorice, un izvor primar are prioritate în fața unuia secundar.

10. Lucian BOIA, *op. cit.*, p. 43.

11. Pentru detalii, a se vedea A. von BRANDT, *Werkzeug des Historikers. Eine Einführung in die historischen Hilfswissenschaften*, Kohlhammer, Stuttgart, 1958, p. 58 ș.u.

12. Prin aceasta, împărțirea în izvoare primare și secundare, care principial are importanța ei, este relativă, fiind dependentă de modul în care este pusă problema. Cf. A. von BRANDT, *op. cit.*, p. 62.

Exemplu: Eusebiu de Cezareea, *De vita Constantini*

Lucrarea lui Eusebiu despre viața împăratului Constantin cel Mare este un izvor primar pentru refacerea vieții împăratului. Dar, deși este un izvor primar, este suspectă de un subiectivism exagerat, datorat prieteniei și dependenței istoricului din Cezareea Palestinei de împărat. Aspectele negative ale personalității împăratului sunt cu totul trecute în umbră și lăsate deoparte. De aceea, lucrarea trebuie folosită cu atenție și, deși este un izvor primar, trebuie coroborată cu alte izvoare. Dacă ne-ar interesa prezentarea certurilor ariene în toată amplitudinea și desfășurarea lor, atunci lucrarea ar deveni un izvor secundar, deoarece posedăm alte lucrări ale istoricilor de mai târziu care redau o serie de documente și informații importante cu privire la problematica amintită.

Materialul istoric poate fi, de asemenea, diferențiat în *tradiție*, adică amintire formată deja interpretată, redată printr-o grilă umană de judecată, și *resturi*, adică amintiri fără intenție, ceea ce s-a păstrat în mod nemijlocit, fără o grilă umană de interpretare¹³. Deoarece granița dintre cele două tipuri de izvoare nu poate fi trasată mereu foarte clar, trebuie făcute câteva delimitări și precizări.

În cadrul resturilor pot fi amintite ca izvoare mai multe categorii: resturi materiale (clădiri, opere de artă, ceramică, mobilă etc.)¹⁴, resturi abstracte (obiceiuri, nume de localități etc.) și documentație scrisă (inscripții, diplome, acte, corespondență privată). Este vorba de tot ceea ce a rămas și ne comunică ceva, fără vreo intenție anume și fără vreo tendință conștientă de a interpreta deja realitatea transmisă.

Din protocoalele de audiență ale inchiziției în comitatul Foix, la poalele Munților Pirinei, se pot reconstitui foarte plastic pentru anii 1295-1324 condițiile de viață ale societății țărănești din acea zonă și tipul de spiritualitate al acesteia. Urte Bejick a prezentat de curând, pe baza acestor protocoale, viața de zi cu zi și mentalitatea femeilor ținutului acelaia¹⁵.

13. A. von Brandt definește astfel cele două categorii: "Überreste: Alles, was unmittelbar von den Begebenheiten übrig geblieben ist. Tradition: Alles, was von den Begebenheiten übrig geblieben ist, hindurchgegangen und wiedergegeben durch menschliche Auffassung". A. von BRANDT, *op. cit.*, p. 62.

14. Coroana imperială din timpul ottonian, păstrată în castelul curții imperiale din Viena, reprezintă, după Reinhart Staats, „reliefarea estetică a unei politici fundamentate teologic la curtea lui Otto cel Mare (912-973)”. R. STAATS, *Die Reichskrone. Geschichte und Bedeutung eines europäischen Symbols*. Göttingen, 1991, p. 16 *apud* Christoph MARKSCHIES, *Arbeitsbuch Kirchengeschichte*, Tübingen, 1995, p. 23-24 și p. 170.

15. Urte BEJICK, *Die Kathareninnen. Häresieverdächtige Frauen im mittelalterlichen Südfrankreich*, Freiburg, 1993.

În ce privește izvoarele încadrate în categoria tradiție, este vorba de: (a) texte literare cu conținut istoric (anale, cronici, biografii sau autobiografii), care presupun deja o interpretare a evenimentelor care au avut loc și, de aceea, transmit anumite evenimente cu o anume tendință¹⁶; (b) tradiții orale păstrate totuși în povestiri, poezii sau cântece.

Textele literare din prima categorie prezintă destul de multe probleme, deoarece foarte adesea rămân nemenționate evenimente importante, despre care aflăm din alte izvoare. Biografiile sau autobiografiile sunt, de asemenea, un gen literar problematic, tocmai din cauza subiectivismului de care autorii acestora dau adesea dovadă.

Exemplu: *Cronica* lui Eusebiu din Cezareea din anul 303. Pentru anul 104 d. Hr. Eusebius notează numai următorul eveniment: IICXX VII CCXXI: Olymp: „Romae aurea domus incendio conflagavit.” Textul amintește ca singurul eveniment al anului 104 (2120 de la Avraam, al șaptelea an de domnie al împăratului Traian și primul an al Olimpiadei a 221), faptul că palatul împăratului Nero (54-68) de la picioarele Esquilinului în Roma, numit *domus aurea*, a fost distrus de flăcările unui incendiu. Cronicarul nu amintește însă evenimente deosebit de importante pentru istoria imperiului roman, și anume sfârșitul primului război al lui Traian împotriva dacilor¹⁷.

O altă cale de acces la realitatea istorică o oferă tradițiile orale, care, de regulă, se mai păstrează numai în scris, dar într-o formă prelucrată și foarte adesea modificată. Astfel de izvoare trebuie analizate cu foarte mare atenție și acrvie. Un exemplu sunt parodiile care circulau în Evul Mediu, în care era făcută o critică severă a papalității și a curiei romane¹⁸.

Exemplu: *Purgatoriul în Divina Comedie a lui Dante Alighieri*. Sufletul marelui poet călător în lumea de dincolo este reprezentativ pentru umanitatea vremii sale. În capodopera lui Dante apar istoria și societatea creștină a veacului al XIV-lea, cu viața ei integrală. Pentru a reda curățirea care are loc în Purgatoriu, Dante se folosește de ceea ce se vehicula în vremea sa în tratatele teologice, dar și în tradițiile populare orale. Este foarte cunoscut faptul că principalul vehicul al moralei occidentale din acea vreme îl reprezenta învățătura despre cele șapte păcate capitale: mândria, invidia, mânia, avariția, lăcomia, lenea și desfrâul, ierarhizate în această ordine¹⁹. Atunci când descrie chi-

16. Pentru detalii și exemple, vezi Christoph MARKSCHIES, *op. cit.*, p. 25-29.

17. Exemplu preluat de la Christoph MARKSCHIES, *op. cit.*, p. 26.

18. Pentru exemple, vezi *ibidem*, p. 27.

nurile ce trebuie îndurate în Purgatoriu pentru a putea accede în Paradis. Dante descrie șapte ocoluri pe care sufletul trebuie să le facă, pentru a ispăși cele șapte păcate capitale sus-numite²⁰. Astfel, din această capodoperă a literaturii, bazată pe imaginația lui Dante, se pot deduce multe elemente teologice, caracteristice societății occidentale în secolul al XIV-lea. Având în vedere caracterul imaginativ al lucrării, trebuie procedat însă cu mare prudență, atunci când dorim identificarea elementelor reale existente în societatea și teologia vremii aceleia.

2. Studiul izvoarelor

O premisă de bază în studiul și analiza izvoarelor este înțelegerea preliminară a problemei sau ideea cu care se pleacă la lucru. Fiecare „interpret” are un anumit interes cu privire la un anumit izvor, iar acest lucru trebuie conștientizat. Aspecte deja știute despre o temă nu sunt mereu un avantaj, deoarece în analiza izvorului este cerută deschidere pentru posibilele afirmații străine și noi, care pot fi întâlnite în text.

2.1. Critica izvoarelor

Pentru analiza critică a izvoarelor istorice este nevoie de aportul altor științe, pe care le putem numi „științe auxiliare”: geografia istorică, cronologia, genealogia, paleografia, heraldica, sfragistica, numismatica și, nu în cele din urmă, filologia²¹.

Critica izvoarelor folosește la cercetarea lor obiectivă. Aceasta încearcă în mod general să lămurească întrebările fundamentale legate de structurile, respectiv procesele formale și de conținut, adică timpul și locul scrierii, autorul și tendința urmărită de scrierea respectivă. La analiza critică a unui izvor, observațiile formale se încrucișează cu cele de conținut.

Înainte de muncii analitice se recomandă citirea în întregime a textului propus spre cercetare, pentru formarea unei prime priviri de ansamblu. În timpul acestei lecturi pot fi deja înlăturate probleme de înțelegere sau întrebări, fie prin recitirea unor pasaje, fie printr-o scurtă notiță pentru un urmă-

---

19. Cf. John Bossy, *Creștinismul în Occident 1400-1700*, traducere din engleză de Dorin Oancea, Editura Humanitas, București, 1998, p. 54.

20. Vezi Dante Alighieri, *Divina Comedie*, în românește de Eta Boeriu, Editura Casa Școalelor, București, 1994, p. 160 ș.u.

21. O scurtă descriere a metodelor de lucru ale acestor științe oferă Christoph MARKSCHIES, *op. cit.*, p. 85-99.

tor pas de lucru. Chiar și atunci când un singur capitol sau paragraf al unui text este folosit ca bază de lucru este necesară lecturarea întregului izvor sau, cel puțin, a părților principale. Este, de asemenea, recomandabil ca la prima lectură să se realizeze deja un plan și precizări cu privire la conținutul izvorului.

Din punct de vedere metodologic, se pot diferenția trei pași metodici în ceea ce privește analiza critică a unui izvor, pași care, în practică, nu sunt urmați în chip absolut și nu sunt aplicați la fiecare caz în parte. Aceștia descriu un set de posibilități, iar nu un program obligatoriu de muncă în cazul oricărei analize istorice. Astfel, critica izvoarelor se descompune metodic în: critica externă, critica internă și interpretare.

2.1.1. Critica externă

Constă în analiza izvoarelor din punct de vedere formal, pentru a putea determina istoria și forma exactă a textului respectiv. Cu ajutorul criticii externe se va putea determina grupa căreia îi aparține izvorul, transmiterea manuscrisă, autenticitatea și genul literar al acestuia. Timpul și locul scrierii textului, tendințele, cunoașterea autorului sunt tot rezultate ale criticii externe. De obicei, ne aflăm în situația fericită de a poseda ediții critice care pot fi folosite în cercetarea biblică, istorică, patristică, canonică sau liturgică. Critica externă este deja existentă în edițiile critice, ea stând la baza realizării acestora.

Cu ajutorul aparatului critic se poate reconstitui ușor istoria și forma textului aflat în posesia noastră astăzi, adică poate fi urmărit drumul unui text de la manuscrisul original și până la cel care ne stă în față în ediția critică.

Un alt aspect al criticii externe îl constituie analiza autenticității textului, adică dacă izvorul este într-adevăr, cel care se vrea a fi, sau dacă este vorba de o ficțiune sau o atribuire falsă²².

Exemplu: Didascalia Apostolilor. *Didascalia Apostolorum* sau *Didascalia siriacă* este o scriere pseudoepigrafică din secolul al III-lea²³, fiind un izvor de o valoare inestimabilă pentru refacerea vieții unei comunități creștine din Siria secolului al III-lea. *Didascalia* se vrea a fi o scriere redactată de cei doisprezece apostoli imediat după ținerea Sinodului apostolic din Ierusalim. Apostolii înșiși apar adesea în text și vorbesc, uneori la singular ("Eu Petru"), alteori la plural

22. Cf. Christoph MARKSCHIES, *op. cit.*, p. 102-114.

23. Cea mai nouă ediție critică a acestei scrieri este oferită de Arthur VÖÖBUS, *The Didascalia Apostolorum in Syriac*, 4 volume (2 în siriană; 2 în engleză), (CSCO 401/402; 407/408), Louvain, 1979.

("noi"). Prin analiza atentă a textului *Didascaliei*, cercetătorii au descoperit faptul că autorul scrierii a eșuat în conceptul pseudoepigrafic propus, tocmai din cauza propriei cronologii. Scrierea, care, conform autorului, a fost redactată de apostoli la Sinodul din Ierusalim, relatează cum apostolii au plecat cu *Didascalia* și au lăsat-o în toate comunitățile. Astfel, apostolii, care trebuia să se afle în Ierusalim în timpul redactării scrierii, sunt deja în drum spre comunitățile lor²⁴! Chiar dacă este vorba de o ficțiune, *Didascalia* rămâne un izvor foarte important, atât pentru refacerea vieții liturgice și canonice, cât și pentru refacerea structurilor organizatorice ale unei comunități creștine siriene din secolul al III-lea.

Un aspect important al criticii externe îl constituie și forma literară a textului (Gattungskritik, Formkritik). Abia după ce forma acestuia este precis identificată, poate fi apreciată și valoarea istorică a textului respectiv. Biografia, autobiografia, panegiricul, predica, analele, cronica, legenda, dialogul, poemul, tratatul istoric, florilegiul sau catena au valori diferite ca izvoare în cercetarea istorică și trebuie analizate conform specificului fiecăruia²⁵.

2.1.2. Critica internă

Sarcina criticii interne este aceea de a întreprinde o analiză fină a conținutului izvorului respectiv, încercând o identificare a specificităților stilului și a tradițiilor *topoi*-lor întâlniți în text, care să conducă la putința de a descrie tendința izvorului respectiv. Pentru a reuși acest lucru, cercetătorul va întrebuița o serie de întrebări, cu ajutorul cărora trebuie realizată analiza internă a izvoarelor.

2.1.2.1. Analiza sincronă

Analiza sincronă încearcă să observe, în modul cel mai exact posibil, textul în el însuși. Pașii analizei sunt împrumutați din semiotică:

Sintactica: (Din ce este compus textul?) Ce tip de cuvinte sunt foarte des întâlnite în text? Ce expresii și forme gramaticale domină textul? La ce diateză (activă/pasivă) sunt verbele? Ce fel de înșiruri de cuvinte întâlnim? Ce cuvinte preferă autorul? Cum sunt construite și înșiruite propozițiile?

24. Pentru o prezentare detaliată a conceptului pseudoepigrafic al *Didascaliei*, vezi Bruno STEIMER, *Vertex Traditionis. Die Gattung der altchristlichen Kirchenordnungen*, (Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche, Bd. 63), Walter de Gruyter, Berlin/New York, 1992, p. 52-59.

25. Exemple și literatură cu privire la analiza genurilor literare amintite oferă Christoph MARKSCHIES, *op. cit.*, p. 114-120.

Semantica: (Ce sensuri și conținuturi apar în text?) Există cuvinte cheie și linii generale ale textului? Care este tema/obiectul? Ce concepte se folosesc pentru a prezenta tema respectivă? Ce concepții teologice, filosofice, politice, sociale, economice sau culturale se întâlnesc în text? Ce figuri retorice? Care este structura de argumentare?

Pragmatica: (Ce vrea să realizeze textul?) Ce accente vrea textul să pună? Ce este tratat amănunțit, ce este tratat pe scurt? Ce efect produc figurile retorice? Este textul polemic? Ce vrea să obțină autorul?²⁶

2.1.2.2. Analiza diacronă

Analiza diacronă întreabă de-a lungul textului cu privire la tradițiile, formulele și conceptele întrebuițate de către autor. În cadrul acestei analize nu este examinat numai izvorul respectiv, ci sunt întrebuițate și alte texte ale autorului, cât și alte texte cu privire la tema respectivă.

Critica tradițiilor: Aici se cercetează dacă autorul folosește material mai vechi (de ex. concepte teologice și filosofice tradiționale, mărturisiri de credință etc.), în ce tip de gândire este familiarizat, în ce contexte și scheme sociale, politice, culturale sau religioase, precum și ce izvoare i-au stat la dispoziție la redactarea lucrării.

Istoria redactării textului: Pe lângă întrebările care apar în cadrul pragmaticii, trebuie remarcat cum folosește autorul textului citatele din Sfânta Scriptură sau alți autori. Au citatele respective într-adevăr sensul pe care l-a dedus autorul și pot fi interpretate așa cum le-a interpretat el? De unde a luat autorul informațiile sale? Ce izvoare i-au stat la dispoziție? Cunoaște el fundalurile și contextele izvoarelor sale? Este autorul una din persoanele implicate în ceea ce descrie? Urmărește el o anumită tendință pentru vremea sa? Ce urmărește autorul și ce vrea să obțină?²⁷

A ști să pui întrebări unui text este o artă. Un cercetător pasionat nu tratează textul ca pe un simplu obiect, ci ca pe un partener de dialog, care dă adeseori răspunsuri surprinzătoare, dacă întrebările îi sunt bine puse. De multe ori suntem siliți în cercetarea științifică, mai ales în cea privitoare la începuturile istoriei Bisericii, unde izvoarele sunt sărace, să "trecem prin text", în spatele lui, spre a putea descoperi etosuri, mentalități și feluri de a fi nesesizabile printr-o lectură neanalitică.

Exemplu: Valor Ecclesiasticus și comperta – listele care cuprindeau date culese în anul 1535 de către cei mai fideli slujitori ai lui

26. Cf. Christoph MARKSCHIES, *op. cit.*, p. 121-122.

27. *Ibidem*, p. 131-132.

Cromwell cu privire la averile și starea morală a mănăstirilor engleze – sunt izvoarele principale după care se poate prezenta modul în care s-a efectuat desființarea mănăstirilor în Anglia secolului al XVI-lea, în cadrul reformei bisericești inițiate de regele Henric al VIII-lea. După ce o serie de cercetători catolici și protestanți s-au înfruntat mai mult de trei sute de ani cu privire la motivele desființării mănăstirilor, primii încercând să arate că mănăstirile funcționau bine și se bucurau de respectul populației în mometul distrugerii lor, iar ultimii că mănăstirile erau locuri ale corupției, unde păcătoșii și șarlatanii trăiau într-un lux deșănțat, cercetătorii moderni au arătat că datele prezentate în *comperta* trebuie privite cu multă circumspecție, deoarece este evident că cei însărcinați cu inspecția au îndeplinit cu eficacitate ordinul de „a scoate la iveală cât mai multe murdării”, fără preocuparea de a prezenta un tablou realist și corect. Chiar dacă inspectorii nu sunt acuzați că și-ar fi inventat probele, nu mai încapă în îndoială că acestea au fost în așa fel tratate, încât să prezinte realitatea în mod distorsionat, fapt demonstrat de alte izvoare contemporane²⁸. Prin această critică a izvorului principal după care era redat acest episod în istoriografie, toți cercetătorii au trebuit să-și nuanțeze substanțial părerile.

Datarea, autorul și adresantul: Aici trebuie cercetat dacă izvorul respectiv ne dă indicații istorice sau alte puncte de reper pentru o posibilă datare. Un rol mare la datarea în timp a unui izvor îl joacă conceptele teologice întâlnite în text. Există în text date ale autorului sau indicații care să ne ajute să răspundem la întrebarea când, unde, cum, de către cine și pentru cine a fost alcătuit textul? Este autorul textului unul din contemporani? Se sprijină acesta pe o relatare orală sau pe un izvor scris? Este vorba de un eveniment încheiat? Vrea autorul să obțină cu textul respectiv ceva în situația prezentă²⁹?

Polemica: O atenție deosebită trebuie dată izvoarelor care au ton polemic. În polemică, afirmațiile cu privire la celălalt sunt tendențioase și foarte adesea nu corespund adevărului. În disputele autorilor ortodocși cu ereticii, ambele părți au apelat la materiale tendențioase, care trebuie foarte atent analizate și întrebuințate. De aceea, cercetătorul trebuie, printr-o fină analiză critică a izvorului, să renunțe la afirmațiile neadevărate care țin de polemică și care nu sunt confirmate de alte izvoare.

---

28. Cf. Keith RANDELL, *Henric al VIII-lea și Reforma în Anglia*, Editura All, București, 2001, p. 76-103.

29. Cf. Christoph MARKSCHIES, *op. cit.*, p. 132.

Exemplu: Polemica interconfesională purtată la sfârșitul secolului al XVI-lea între ortodocși, catolici și luterani. La scurt timp după încheierea corespondenței oficiale dintre Patriarhul Ieremia al II-lea al Constantinopolului și teologii luterani din Tübingen, între anii 1573-1581, care s-a purtat pe un ton deosebit de prietenos și respectuos, au izbucnit o serie de polemici teologice între cele trei confesiuni ale vremii³⁰. Dacă am lua ca izvoare pentru relatarea corespondenței aceste polemici, în care s-a făcut mereu referire la dialogul dintre Tübingen și Bizanț, am avea o imagine total falsă despre dialog. Toți teologii implicați în aceste dispute interconfesionale ulterioare corespondenței au interpretat tendențios datele și faptele în favoarea confesiunii proprii, uneori în ciuda unor evidențe de netăgăduit. Argumentația catolică era bazată pe falsificarea intențiilor inițiale ale luteranilor, jignirile fiind întâlnite la tot pasul. Argumentația luteranilor era și ea în mare parte nesinceră, deoarece ei au trimis *Confessio Augustana Graeca* la Constantinopol pentru ca Patriarhul Ieremia al II-lea să-și exprime părerea față de învățăturile cuprinse în această Mărturisire de credință a lor. Gândul de a-i câștiga pe greci la doctrina luterană nu a existat inițial, așa cum se afirmă în scrierile polemice, ci s-a născut în decursul dialogului. La Patriarhul Ieremia al II-lea întâlnim în scrisoarea adresată papei Grigorie al XIII-lea o ascuțime a tonului, neîntâlnită în nici unul din răspunsurile sale către cei din Tübingen. Datorită caracterului lor tendențios, aceste izvoare trebuie analizate cu o mare precauție și comparate cu izvoare contemporane neutre. Fiecare argumenta de pe poziția sa, având criteriul său de apreciere și punându-se astfel în rolul unui judecător care avea dreptatea și adevărul de partea sa.

2.1.3. Comparația izvoarelor

Pentru a obține rezultate demne de încredere cu privire la o reconstituire istorică trebuie comparate și analizate mai multe izvoare privitoare la problema respectivă. De multe ori, izvoarele se completează sau se explică reciproc, dar sunt și situații în care se contrazic. Cauze pentru contradicțiile întâlnite în texte pot fi tradițiile diferite care stau la baza lor, intențiile diferite ale autorilor acestora, locurile diferite în care au fost scrise etc. Contradicțiile

---

30. Vezi Dorothea WENDEBOURG, *Reformation und Orthodoxie. Der ökumenische Briefwechsel zwischen der Leitung der Württembergischen Kirche und Patriarch Jeremias II. von Konstantinopel in den Jahren 1573-1581*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1986; Pr. conf. dr. Sandu ȘTEFAN, *Primele contacte ecumenice dintre ortodocși și luterani. Răspunsurile Patriarhului Ieremia al II-lea către teologii luterani din Tübingen (1573-1581)*, Editura IBMBOR, București, 2001.

pot fi înlăturate în multe cazuri, măcar parțial, în cadrul criticii izvoarelor, prin analiza autenticității, a formei literare, a istoriei transmiterii textului și a tendinței materialului.

După cercetarea critică a fiecărui izvor în parte se poate trece la o nouă etapă de lucru, pentru a obține un rezultat cât mai aproape de adevăr, și anume la comparația izvoarelor. Pentru a o realiza, s-au impus în cercetarea istorică patru reguli:

1. Să se observe cu grijă diferența, respectiv similitudinea izvoarelor, în funcție de timpul redactării, de tendință și de forma literară.
2. Izvorul cel mai puțin tendențios cu privire la obiectul cercetat are prioritate.
3. Izvorul mai vechi are prioritate numai în cazul în care nu relatează evenimentele subiectiv, tendențios.
4. Un eveniment este cu atât mai probabil, cu cât mai multe izvoare independente relatează despre el³¹.

Această comparație a izvoarelor pregătește judecata istorică cu privire la valoarea unui izvor, lămurind în caz ideal și relația de dependență a izvoarelor.

Exemplu: Bătălia dintre Constantin și Maxențiu de la Pons Milivius, din 28 octombrie 312. Cu privire la acest episod posedăm trei relatări din partea a doi autori creștini, care se contrazic în unele puncte. Pe noi ne interesează ce s-a întâmplat înaintea luptei dintre cei doi. Lactanțiu relatează în lucrarea sa *De mortibus persecutorum* XLIV, 5 că împăratul Constantin a fost sfătuit în somn, printr-un vis, să „marcheze scuturile sale cu semnul ceresc al lui Dumnezeu” (*caeleste signum Dei notaret in scutis*), ceea ce împăratul a făcut, înscriind pe scuturi numele lui Hristos cu un X traversat de litera I boltită la capătul de sus³². (Este vorba de *chrisma* – adică primele două litere ale numelui lui Hristos). În *Istoria bisericească* Eusebiu de Cezareea face referire la acest eveniment, fără să amintească însă de vreo viziune a împăratului³³. Cea de-a treia relatare îi aparține tot lui Eusebiu, care în *Vita Constantini* a redat pe larg acest eveniment, sursă fiind împăratul însuși, care îi povestise înainte de moarte ce s-a întâmplat. Și anume

31. Cf. Christoph MARKSCHIES, *op. cit.*, p. 127-129.

32. Cf. LACTANTIUS, *De mortibus persecutorum*, traducere, studiu introductiv, note și comentarii de Claudiu Arieșan, Editura Amarcord, Timișoara, 2000, p. 208-209.

33. Cf. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, traducere, studiu, note și comentarii de pr. prof. T. Bodogae, (PSB, 13), Editura IBMBOR, București, 1987, p. 353-354.

că, în ajunul luptei, în urma unei rugăciuni adresată Dumnezeului tatălui său, i s-a arătat pe cer, „pe la ceasurile amiezii”, semnul biruitor al crucii, alături de cuvintele: "Întru aceasta vei birui!". După ce a reflectat îndelung asupra acestei apariții miraculoase, fără să-i găsească sensul, împăratului i s-a arătat Hristos la ceas de noapte, poruncindu-i să folosească imaginea apărută pe cer ca semn de ocrotire împotriva dușmanului. După aceasta, Constantin a poruncit să se înscrie acel semn pe steagurile de luptă³⁴. Dacă cea de-a doua versiune nu ridică probleme, între Lactanțiu și Eusebiu în *Vita Constantini* există unele diferențe și contradicții. Acum intervine comparația ambelor izvoare, încercând să se identifice tendința și veridicitatea fiecăruia. Henri Grégoire a contestat credibilitatea ambelor variante, considerându-le interpolări târzii care au reinterpretat o viziune a lui *Sol Invictus*. Dacă nu acceptăm varianta sus-amintită, se poate da prioritate unei relatări sau se poate căuta o nivelare a diferențelor existente. Pentru a opta pentru oricare din variante sunt necesare reflecții asupra autorului și tendinței scrierii respective, a izvoarelor pe care le folosește etc. O interpretare plauzibilă este dată de domnul prof. dr. Emilian Popescu, care consideră că nucleul evenimentului a fost real și nu trebuie să ne îndoim de veracitatea lui, mai târziu evenimentul fiind îmbrăcat în legendă și cuprinzând poate unele înfloriri³⁵.

3. Interpretarea și judecata istorică

Prin *interpretare* este mijlocită o situație sau o realitate, care nu este identică cu simpla punere cap la cap sau înșiruire a materialului din izvoare. În acest ultim pas al euristicii sunt interpretate materialele, astfel încât perspectiva lor este analizată mai întâi cu privire la evenimentele istorice în vechiul lor context, pentru ca apoi să fie integrate într-o nouă imagine. Istoricul sau cercetătorul este chemat să compună un tablou al faptei istorice cercetate³⁶.

34. Relatarea cuprinde mult mai multe amănunte. Vezi Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, traducere și note de Alexandru Mironescu, (PSB, 14). Editura IBMBOR, București, 1991, p. 76-77.

35. Vezi studiul introductiv la Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, p. 30-31.

36. Henri-Irénée Marrou a accentuat foarte mult rolul istoricului în scrierea istoriei, în celebra sa lucrare *De la connaissance historique* (1950). Cunoașterea istorică, definită drept „cunoaștere științifică elaborată a trecutului”, presupune, după Marrou, corelarea dintre subiectivitate și obiectivitate, în măsura în care ea pune în relație, din inițiativa istoricului, trecutul oamenilor de odinioară și prezentul celor de azi. Intervenția istoricului, care interoghează documentele și le analizează, reprezintă o parte constitutivă a modului istoric de cunoaștere.

Pentru a fi mai convingători, vom folosi o imagine preluată de la istoricul german Johann Gustav Droysen, care, referindu-se la epoca lui Napoleon, spunea că „istoria nu stă în arhive” (adică în documente - *n.n.*), în arhive găsim acte referitoare la afacerile statului și la afacerile administrative în toată amploarea lor, „care sunt atât de puțin istorie, cum sunt multele tuburi cu culori de pe o planșetă o pictură”³⁷. Abia interpretarea sau judecata istorică poate crea din documente, după analiza lor critică, o imagine a faptei sau a situației istorice. Interpretarea face posibilă reconstituirea unui fapt istoric real dintr-o mulțime de documente tendențioase sau poate crea o imagine plecând de la scrieri, acte și alte documente istorice. Interpretarea face ca istoriografia să nu se reducă la repetarea neîncetată a aceluiași „fapte” și „adevăruri”. Paul Ricoeur afirmă în acest sens, în finalul unei cărți fundamentale cu privire la metodologia cercetării istorice, că sub istorie se află viața, dar „a scrie viața este o altă poveste, Neterminată”³⁸.

Exemplu: Interpretarea capitolelor XI-XV din *Didahie*³⁹. *Didahia* celor doisprezece Apostoli este un regulament bisericesc, redactat la cumpăna dintre secolele I și al II-lea. După o primă parte etică, urmată de una liturgică, scrierea relatează în capitolele XI-XV despre ierarhia bisericească harismatică și cea instituită sacramental. Din ierarhia harismatică fac parte apostolii, profeții și învățătorii. Din ierarhia sacramentală fac parte episcopii și diaconii, aleși de comunitate, fiind apoi hirotoniți. Dacă repetăm cu propriile cuvinte ceea ce *Didahia* prezintă în aceste capitole cu privire la ierarhia Bisericii, încă nu am ajuns la nici o interpretare sau judecată istorică, ci numai la repovestirea conținutului scrierii. În urma repovestirii putem spune că în comunitatea descrisă de *Didahie* existau gradele și tipurile ierarhice amintite. *Didahistul* nu are intenția de a descrie slujirile și conținuturile învățăturilor categoriilor sus-amintite, de aceea aflăm foarte puțin sau aproape nimic despre aceasta. Interpretarea sau judecata istorică pleacă de la premisa că *Didahia* este un „regulament bisericesc” care încearcă să trateze probleme nelămurite, precum și întrebări urgente și abuzuri

---

37. *Apud* Christoph MARKSCHIES, *op. cit.*, p. 133.

38. Paul RICOEUR, *Memoria, istoria, uitarea*, traducere de Ilie Gyurcsik și Margareta Gyurcsik, Editura Amarcord, Timișoara, 2001, p. 613.

39. Cf. *Învățătură a celor doisprezece Apostoli*, în "Scrierile Părinților Apostolici", traducere de pr. Dumitru Fecioru, (PSB, 1), Editura IBMBOR, București, 1995, p. 32-35.

apărute în cadrul comunității creștine respective⁴⁰. Ne aflăm în spațiul siriano-palestinian, unde întâlnim de la începuturile creștinismului harismatici rătăcitori, care peregrinau din loc în loc, fiind întreținuți de comunitățile creștine prin care treceau. Capitolele amintite încearcă să dea creștinilor din comunitate criterii cu ajutorul cărora să se poată proteja de abuzuri și șarlatanii, care proveneau din partea unor profeți, apostoli sau învățători falși. (Este celebră în acest sens satira lui Lucian din Samosata, *Despre moartea lui Peregrinus*). Criteriile impuse ne lasă să deducem că în acea vreme se înmulțiseră pseudoprofeții, apostolii și învățătorii falși, comunitatea *Didahiei* (probabil și alte comunități) fiind provocată să se apere. De aceea Didahistul propune criteriile după care creștinii să se comporte față de străinii care veneau în comunitate și astfel să protejeze ospitalitatea creștină, al cărui principiu era pus sub semnul întrebării și de care unii încercau să abuzeze. Avem pe de altă parte o documentare clară asupra preluării slujirilor profeților și dascălilor de către episcopi și diaconi statornici, care probabil la acea vreme nu se bucurau de un respect deosebit, deoarece Didahistul avertizează poporul să nu-i disprețuiască, „că ei sunt cinstiți între voi împreună cu profeții și dascălii”⁴¹.

Renumitul teolog și filosof german Ernst Troeltsch (1865-1923) a arătat că în domeniul istoric nu există decât *judecăți de probabilitate* (Wahrscheinlichkeitsurteile)⁴². De aceea, judecățile istorice trebuie mereu formulate precaut, chiar dacă ele sunt foarte necesare. Fiecare reconstrucție a *faptelor istorice este nevoită de multe ori să recurgă la ipoteze*, care sunt influențate de accepțiunile personale și de diferitele categorii de gândire ale cercetătorului. Bineînțeles că nu ne referim la datele foarte clare ale istoriei, a căror obiectivitate și realitate nu pot fi contestate. Nimeni nu se îndoiește că Sinodul I Ecumenic a avut loc în anul 325 la Niceea, dar reconstituirea certurilor ariene din secolul al IV-lea necesită clar unele judecăți de probabilitate cu privire la unele fapte pe care nu le putem afirma în mod cert.

40. Cf. Georg SCHÖLLGEN, *Die Didache als Kirchenordnung*, în „Jahrbuch für Antike und Christentum”, Bd. 29 (1986), p. 5-26.

41. *Învățătură a celor doisprezece Apostoli*, p. 34.

42. Ernst TROELTSCH, *Über historische und dogmatische Methode*, în *idem. Zur religiösen Lage. Religionsphilosophie und Ethik*, GS II, Aalen, 1981, p. 731.

Decizia pentru o anume prezentare a faptului istoric și fiecare interpretare trebuie întemeiate de așa manieră, încât drumul către o judecată istorică să poată fi urmărit de cititor în mod logic și clar. Toate afirmațiile trebuie justificate prin citate sau referiri la un izvor primar sau secundar.

4. Concluzie

Punctul central al oricărei cercetări în domeniul istoriei Bisericii trebuie să îl constituie studiul izvoarelor. Pentru a nu prelua *ad litteram* anumite păreri din literatura secundară și pentru a dobândi criterii proprii de apreciere și judecare a unor astfel de păreri, deci pentru a deveni capabil de a avea propria opinie și apreciere, sunt indispensabile o cunoaștere și o analiză proprie a izvoarelor referitoare la problematica respectivă. Izvoarele oferă în cel mai înalt grad acces nemijlocit la oamenii, evenimentele și mentalitățile trecutului.

Pr. asist. dr. Daniel Benga

AUTORITATEA ȘI VALIDITATEA SFINTELOR CANOANE AUTENTICITATEA ȘI FUNCȚIA LOR LITURGICĂ*

- partea a II-a -

4. Validitatea Sfințelor Canoane

Se pune întrebarea: *Dacă este veșnică și exclusivă autoritatea acestor canoane, același lucru este valabil și pentru vigoarea acestora? Oare este validitatea acestora veșnică și exclusivă?* Vom răspunde într-un mod analitic:

a) Ar putea cineva să spună, de vreme ce Sfintele Canoane sunt îndreptare de viață și se adresează membrilor Bisericii, că ele sunt valabile, atâta timp cât se găsește în această viață și aparține Bisericii luptătoare de aici. În cazul în care cineva s-a mutat la Biserica triumfătoare din ceruri, încetează asupra lui valabilitatea oricărui canon, după cuvintele Sfântului Apostol Pavel: "...*Legea are putere asupra omului, atâta timp cât el trăiește*" (Rom. 7. 1). De asemenea, din moment ce un membru la Bisericii încetează să mai trăiască în lume și intră în rândurile monahilor, în mod automat, încetează pentru el să mai fie valabile canoanele privitoare la viața celui căsătorit. În urma acestui fapt, nicidecum nu înseamnă că respectivele canoane nu își mai păstrează valabilitatea. Exemplul se poate aplica, prin analogie, și pentru cazurile de mai sus.

b) Pe lângă situațiile citate, se întâmplă adesea ca în cazuri extraordinare Biserica, prin organul bisericesc autorizat, să suspende în mod temporar vigoarea canonului privind fapta săvârșită de o anumită persoană, pentru îndeplinirea unui mai mare folos, astfel încât avem aplicarea instituției *iconomieii*. *Iconomia* este, în mod competent și dintr-o așezare creștină, abaterea temporară și rezonabilă în orice punct de la ținerea întocmai a

---

* Traducere din limba greacă (Partea a II-a). Studiu semnat de profesor Panagiotis Boumis.

canonului, adică de la exactitate/acrivie¹, fără schimbarea limitelor dogmatice, pentru mântuirea sufletelor ce se găsesc în interiorul și în afara Bisericii². Sfântul Nicodim Aghioritul scrie: *două feluri de conducere și îndreptare sunt păstrate în Biserica lui Hristos. Unul se numește Acrivia, iar celălalt este numit Iconomia sau Îngăduința, prin care chivernează mântuirea sufletelor iconomii Duhului (clericii), când cu una, când cu cealaltă*³. După Do-sitei, Patriarhul Ierusalimului, *lucrurile bisericesti sunt considerate în două feluri: după acrivie și după iconomie*⁴.

De exemplu, condiție necesară mântuirii omului este Botezul, adică întreita afundare și ridicare a celui chemat la lumină din apa sfințită de către preotul cu preoție canonică⁵. Totuși, în caz de moarte subită a pruncului, Biserica îngăduie, pentru mântuirea acestuia, abaterea de la acrivia de mai sus și aplicarea Botezului după iconomie. În această împrejurare, un simplu credincios poate să înalțe de trei ori în aer pe pruncul aflat în pericol, în numele Sfintei Treimi, pentru a fi considerat copilul botezat. De asemenea, spre a nu se agrava situația unui bolnav, este posibil ca să i se îngăduie acestuia dezlegarea de ținerea postului din zilele de Miercuri și Vineri sau din perioada Postului Mare (vezi și canonul apostolic LXIX). Așadar, pentru cele două cazuri tocmai amintite este valabil ceea ce s-a spus la Sinodul Quinisext (canonul LXXXVIII): *...astfel încât, mai mult decât orice alt ceva, trebuie să aibă întâietate mântuirea omului și să nu sufere ceva*.

Profesorul C. Mouratidis spunea că prin instituția iconomiei bisericesti *este biruită litera legii care ucide, și se proclamă că ceea ce este drept în Biserică subzistă de dragul credincioșilor, care nicidecum nu constituie scop în sine*⁶. Iar în altă parte adaugă că instituția iconomiei *face ca Dreptul Canonic să fie în mod esențial diferit nu numai de dreptul organismelor*

1. În limbajul bisericesc se folosește termenul de *acrivie*, mai aproape și de pronunția grecească, de aceea îl vom menționa pe acesta în locul celui de *acribie*. (nota trad.)

2. P. Boumis. *Iconomia bisericească după Dreptul Canonic* (Extras din *Ecclesia*, în grecește), Atena 1971, p. 7. Vezi și A. Alivizatos, *Iconomia după dreptul Bisericesc al Bisericii Ortodoxe*, Atena 1940, p. 21; Arhim. Ieronimos Kotsonis, *Problemele iconomiei bisericesti*, Atena 1957, p. 209. (în grecește)

3. *Pidalion*, p. 53. În legătură cu credincioșii și cu clericii, aplicarea iconomiei o exercită de obicei episcopul. Iconomia este acordată în mod necesar ierarhic, dar sunt și excepții. V. și A. Alivizatos, *op. cit.*, p. 68.

4. *Epistolă către Mihail*, Mai 1706, din C. Delekanis, *Documente patriarhale*, Constantinopol 1905, vol. III, p. 648 (în grecește)

5. Vezi și canoanele apostolice XLIX și L.

6. C. Mouratidis, *Dreptul Harului și cele mai importante diferențieri în organizarea bisericească*, Atena 1967, p. 299. (în grecește)

lumești, dar și de Legea Vechiului Testament, mai ales așa cum acesta a fost formulat în Sinagogă pe timpul Domnului?

Referitor la aceasta, ar putea cineva să observe, comparând legea dumnezeiască (canoanele Bisericii) cu legile omenești, reușind, astfel, și o mai mare lămurire privind caracterul Sfințelor Canoane, următoarele aspecte: pe de o parte, autoritatea Sfințelor canoane este exclusivă, pe când validitatea relativă. Dimpotrivă, pe de altă parte, autoritatea legilor omenești este relativă, iar, în ciuda acestui fapt, vigoarea lor este adesea exclusivă, adică aplicarea lor este în multe neînduplecată⁸.

c) Totuși, pe lângă forma concretă a *iconomiei bisericești* de mai sus, avem și un fel al *iconomiei specifice*, ar spune cineva al *iconomiei permanente și îndelungate*.

În primul rând, trebuie să se ia în considerație faptul că în ceea ce privește tema prelungirii și a duratei timpului de aplicare a *iconomiei*, nu poate să existe o limită fixă, nici o serioasă divergență sau reacție față de această temă, fiindcă dintru început sensul timpului este convențional, exemplar fiind și pasajul de la II Petru 3, 8: "*Și aceasta una să nu vă rămână ascunsă, iubiților, că o singură zi, înaintea Domnului, este ca o mie de ani și o mie de ani ca o zi*" (v. și Ps. 89/90, 4). De altfel, trebuie să se noteze faptul că durata de aplicare a oricărei *iconomii bisericești* poate să difere în analogie cu situația sau concursul de împrejurări. În acest sens, Teodor Studitul spune: *Din toate faptele iconomiei bisericești, pe de o parte, unele au fost făcute temporar de către Părinți, pe de altă parte, altele sunt valabile pentru totdeauna*⁹.

Am caracterizat acest fel de *iconomie* ca și *tacită*, fiindcă acordarea acestei *iconomii* practicate are loc, de obicei, fără nici o menționare specială sau vreo declarație oficială din partea vreunui organ bisericesc autorizat¹⁰. În mod simplu, organul bisericesc competent îngăduie tacit, din cauza circumstanțelor, abaterea credincioșilor de la aplicarea fidelă și exactă a anumitor Sfințe Canoane, neimpunând *pedeapsa prevăzută*. De aceea, referitor la ceea ce se întâmplă astăzi, ar putea cineva să spună că unele canoane, deși au o autoritate veșnică și exclusivă, adică indică ceea ce este drept și ideal, totuși,

7. *Ibidem*, p. 296.

8. Fără îndoială că în timpurile contemporane, sub influența spiritului creștin, dreptul civil ia în considerare dispozițiile și slăbiciunea omului, ca și condițiile existente. V. și C. Mouratidis, *Lecții de Drept Bisericesc*. Atena, p. 51-52. (în grecește)

9. Teodor Studitul, *Epistola XLIX*, P.G. 99, 1085D. V. și I. Kotsanis, *op. cit.*, p. 147 ș.u.

10. Trebuie să se ia în considerare faptul că în cazul *iconomiei canonice* se publică printr-un document bisericesc specific (încuviințare, scrisoare sau enciclică), în mod categoric, extensia *iconomiei* acordate. Vezi A. Alivizatos, *op. cit.*, p. 68.

ele se găesc într-o stare de apatie, de desuetudine, în nevalabilitate, prin practicarea *iconomiei tacite*.

Înainte de a trece la cele ce urmează, se pune următoarea întrebare din perspectiva pastorală: *Ce este de preferat: să aibă loc aplicarea practică a acestui fel de iconomie tacită, așa cum se întâmplă, de obicei, în mod tacit, sau aducerea ei, în cele din urmă, la cunoștința membrilor Bisericii?*

De cea mai mare importanță este faptul că această aplicare a iconomiei tacite se cuvine să se facă în cunoaștere și în cunoștință de cauză de către organele bisericești, astfel încât să fie pregătite și să răspundă oricui va cere *socoteală* (I Petru 3, 15). Prin urmare, în ceea ce privește întrebarea dacă această aplicare trebuie să se facă cunoscută public și enoriașilor, acest aspect depinde de cazul concret. Dacă problema în discuție s-ar întinde în cadrul membrilor Bisericii și ar produce neliniște sau scandalizarea lor, se cade ca autoritate bisericească să ia o poziție clară și să înștiințeze poporul asupra a ceea ce se întâmplă sau ce va urma să se înfăptuiască. Însă, dacă starea de desuetudine a unui canon nu provoacă probleme sau frământări printre membrii Bisericii, cu atât mai mult dacă nu suferă vătămare cineva din cauza lui, atunci este posibil ca să nu întreprindă conducerea bisericească luarea publică de poziție, pentru a nu provoca o neliniște inoportună sau dezordine între membrii Bisericii.

Conform celor de mai sus, cineva ar putea adăuga următoarele: Biserica, prin suspendarea temporară sau îndelungată a validității - nu a autorității - Sfintelor Canoane, continuă *iconomia* lui Dumnezeu, astfel încât să caute și să mântuiască pe cel pierdut (Luca 19, 10). Așadar, urmând *dumnezeiasca iconomie* în istoria mântuirii, în mod continuu sau repetat, Biserica arată înțelegere față de slăbiciunea firii omenești și îngăduie, fără să pedepsească, abaterea de la acrivie, venind în ajutorul omului, ca să-l mențină în Trupul Bisericii și să-i dea imbold în viața după Hristos, în cunoașterea adevărului pentru întregirea personalității lui la *starea bărbatului desăvârșit*¹¹.

5. Câteva interpretări greșite. Cauzele și preîntâmpinarea lor.

Și totuși, această operă mântuitoare a Bisericii, plină de dragoste și de atașament față de om, unii au considerat-o drept pretext pentru a susține că Sfintele Canoane nu au o autoritate exclusivă sau că sunt temporare și relative, adică creații omenești. În consecință, sunt fără de folos și ar trebui să fie anulate.

11. Efeseni, 4, 13. Din cele de mai sus se întrezărește natura și caracterul Dreptului Canonic, în mod corect numit și Dreptul Harului. Vezi Constantinos Mouratidis, *Dreptul Harului...*

Această evaluare greșită a Sfințelor Canoane se datorează faptului că ele și, în general, acțiunile Bisericii în legătura cu acestea (aplicarea practică sau nu), au fost judecate, măsurate prin criterii omenești și lumești. Mai ales în cazul acesta cineva ar spune că sunt valabile cuvintele Sfântului Ioan Gură de Aur: *Câțiva fiindcă au măsurat lucrurile lui Dumnezeu, prin rațiuni omenești, au fost rușinați prin iconomie*¹².

Această interpretare greșită se mai datorează și unei confuzii de sensuri privind *autoritatea și validitatea* Sfințelor Canoane. Însă, așa cum se constată din cele spuse până acum, nu înseamnă același lucru. Adică, am văzut că în anumite cazuri grave și din rațiuni de necesitate (psihică sau trupească), validitatea și aplicarea Sfințelor Canoane este abrogată, nelucrătoare, relativă și totuși, nu are nici o consecință nefavorabilă asupra autenticității, precum și a autorității exclusive propriie acestora.

Acest aspect se distinge cu claritate, dacă avem în vedere anumite evenimente, acțiuni (fapte) caracteristice și elocvente ale Bisericii și organelor ei competente. Astfel, în cazul furnizării concrete a unui document (ca urmare a cererii) privind *iconomia* acordată, organul bisericesc autorizat, care procedă la acordarea ei, este obligat să consemneze în scris pe încuviințarea respectivă, pe lângă *iconomia* acordată și acrivia ce se pretindea, adică să se sublinieze ceea ce este drept și canonic, cu alte cuvinte, canonul de la care se face, în mod temporar, concesiia și se acordă îngăduință pentru vindecarea și binele general al membrului Bisericii. De aceea, pentru motivul că este indicat în mod exact canonul, se și spune cu dreptate că *iconomia* nu desființează, ci din contră, consolidează canoanele și întărește autoritatea lor.

Prin urmare, faptul că nu are validitate sau că nu se aplică pentru moment un canon, aceasta nu înseamnă că acel canon nu are autoritate exclusivă prin el însuși. În plus, este posibil ca nevaliditatea sau neaplicarea acestuia să dureze și o mie de ani într-o Biserică locală, fără ca acest lucru să aibă vreo repercusiune nefavorabilă asupra autorității acestuia. Dacă este posibil ca împrejurările actuale să pretindă aplicarea nefidelă a unui oarecare canon, acest lucru nu împiedică eventualitatea ca mâine Biserică să aducă din nou în atenție acest canon, spre folosul membrilor acesteia, să reînnoiască validitatea acestuia și să pretindă deplina lui aplicare.

Acest aspect al reînnoirii constituie un al doilea element elocvent în practica îndelungată a Bisericii. Deja, Sfintele Canoane reînnoiesc adesea pe cele mai vechi. Aceasta vedem exact în canonul al III-lea de la Sinodul Quinisext, care zice: *Fixăm de acum și reînnoim canonul care porun-*

12. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia a II-a*, în a II-a epistolă către Timotei, P.G., 62. 607A.

cește...etc., și se referă în continuare la canonul apostolic al XVII-lea¹³. De asemenea, în canonul al VIII-lea al acestui Sinod citim: *În toate cele care au fost legalizate de către Sfinții noștri Părinți și noi, fiindcă dorim să se întărească, reînnoim și canonul care poruncește ca în fiecare an să aibă loc Sinodul Episcopilor fiecărei Eparhii*¹⁴. În mod asemănător și canonul al VI-lea de la Sinodul VII Ecumenic: *Așadar, acest canon și noi îl reînnoim și dacă se va găsi un oarecare suveran să împiedice ceea ce spune canonul, să fie anatema!*¹⁵. Această reînnoire indică faptul că deși validitatea unui canon se micșorează, uneori în practică sau din rațiuni de *iconomie*, totuși autoritatea acestuia rămâne neștirbită.

Din cele de mai sus se poate ajunge ușor la concluzia că nu ne este în putință să subordonăm autoritatea exclusivă a unui canon, datorită neaplicării lui, și validitatea acestuia unui caz particular, unei anumite zone bisericesti sau unei perioade determinate. Deoarece, dacă un canon nu este ținut de către toți credincioșii, ori nu se aplică într-o anumită zonă sau în epoca actuală, fie pentru că ne găsim sub diferite și neprielnice condiții sau situații, fie sub diferite alte necesități sau slăbiciuni, nu rezultă că nu se poate aplica în alte zone sau perioade, sau de către alți creștini. Dacă acceptăm acest aspect ca fiind corect, vom risca să fim caracterizați că judecăm în mod subiectiv, egocentric, sau că gândim în mod limitat (reduș) ca timp și spațiu.

Firește, așa cum se constată și din realitate, poate cineva să spună că ar împiedica și evita aprecierile și interpretările greșite de mai sus, cât privește tema Sfințelor Canoane, de vreme ce s-ar face o revizuire teologică, în sine, a lor, folosindu-se autentice criterii bisericesti și nu măsuri omenesti¹⁶. De aceea, în

13. Rallis-Potlis, *op.cit.*, vol. II, p. 313.

14. Se referă la al XXXVII-lea canon apostolic, precum și la al V-lea canon de la Primul Sinodul Ecumenic (Rallis-Potlis, *op.cit.*, vol. II, p. 324). Vezi și canonul XLIX al aceluiași Sinod (*ibidem*, p. 423).

15. Rallis-Potlis, *op.cit.*, vol. II, p. 577. Unii afirmă că trebuie să se facă recodificarea canoanelor, fiindcă unele conțin *repetări de prisos, care nu folosesc nici unui scop în mod exclusiv, de vreme ce conținutul lor este exact același*. Însă, credem că tragerea unei concluzii din cele de mai sus despre reînnoirea validității canoanelor este datoare să ne determine a privi cu prudență o precipitată recodificare a lor. Totalitatea canoanelor reprezintă o comoară de mare preț și de netăgăduit, nu numai pentru calea Bisericii, ci și pentru cunoașterea corectă a ei. De aceea, se cuvine să se facă mai întâi un studiu atent, precum și o evaluare a conținutului acestora, lucru care nu va înceta să constituie obligația canonologilor, privind codificarea lor. Vezi și Panteleimon Karanikolas (Mitropolitul Corintului), *Cheia Sfințelor Canoane ale Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, Atena 1970, p. 8: *Căci Sfințelor Canoane... poate cineva să le sesizeze duhul lor și să se adâncească în el, care este duhul lui Dumnezeu, splendoarea minții lui Hristos și învățătura scrisă a Domnului*.

16. Desigur că și aceste judecăți greșite, confuzii, interpretări denaturate, dezacorduri etc. poate să întărească următoarele observații ale Profesorului M. Siotis (*Locul Bisericii Ortodoxe în lumea contemporană* (în grecește), Extras din *Ekklesia*, Atena 1974, p. 16-17): *[în] judecățile interioare ale trupului Bisericii Ortodoxe, dincolo de responsabilitățile personale care le privesc pentru indignarea adusă conștiințelor (v. Matei 18, 7; Luca 12, 47 și 17, 1), ar fi posibil ca cele judecate din punct de*

mod corect se spune că *prin abordarea, înțelegerea și evaluarea corectă a Sfințelor Canoane, esențială și, în mod exclusiv, necesară premiză este coordonarea spirituală a cercetătorului acestora cu duhul Bisericii și al Sfințelor Canoane. Numai existența acestei coordonări contribuie la depășirea literiei, care ucide adesea și descoperă mărinimia duhovnicească interioară a Sfințelor Canoane*¹⁷. Dacă ar dori careva să cerceteze atent și să estimeze Sfintele Canoane, precum și acțiunile spirituale ale Bisericii prin criterii omenești și subiective, se află în pericolul grav de a greși, de a se rătăci și de a se înșela.

Acest lucru poate să fie mult mai palpabil și perceptibil din exemplul următor: mulți susțin că Sfintele Canoane sunt temporare, fiindcă astăzi, chipurile, nu mai este posibil ca ele să fie puse în practică, sunt impracticabile. Însă, această părere se dovedește a fi greșită. Constituie o greșeală logică, care mărturisește acceptarea punctului de vedere pus în discuție. Într-adevăr, este posibil ca astăzi să nu putem aplica anumite canoane. Dar aceasta nu arată că respectivele canoane sunt greșite, ci că noi oamenii, în timpurile de acum, ne-am îndepărtat atât de mult de ceea ce este corect, sau că ne-am pierdut puterile și am decăzut întru atâta, încât să nu mai putem să punem în practică aceste canoane. De pildă, canonul LXIX apostolic impune post pe întreaga perioadă a Postului Mare. Faptul că noi, astăzi, nu putem să-l ținem pe tot, deoarece simțim o slăbire a puterilor intelectuale și somatice, aceasta nu înseamnă că acest canon nu este corect, ci că omul orașelor, îndeosebi, a pierdut rezistența lui de odinioară și merge mai degrabă pe calea către stricăciune și distrugere, dacă va continua, firește, tactica actuală. Din aceasta rezultă că nu canoanele sunt temporare și relative, ci, în mod contrar, că noi oamenii suntem vremelnici, trecători, temporari și relativi¹⁸.

---

vedere ortodox, să fie caracterizate, pe de o parte, ca o prelungire în istorie a îndelungatei răbdări, jară de margini a lui Dumnezeu, iar, pe de altă parte, ca darurile nașterii veșnicității umane în Riscoarea, ca agonia morții vechiului om, precum și ca expresia luptei străduinței membrilor Bisericii împotriva puterilor întinericului. Mai presus de toate acestea se revărsă veșnic dragostea lui Dumnezeu, răsfrângerea veșnică a atotbunătății Persoanelor Sfintei Treimi. Suficient este numai să se atragă atenția asupra faptului că aceste judecăți îndeamnă la mai buna limpezire a lucrurilor.

17. C. Mouratidis, *Intărirea constituțională a Sfințelor Canoane*, în *Koinonia*, vol. 17 (1974), p. 145 (în grecește). Idem, *Orientări contemporane în știința Dreptului Canonic*, Atena 1960, p. 31 (în grecește): *Cercetătorul Sfințelor Canoane trebuie să aibă capacitatea prin vocația și participarea Duhului să pătrundă până la esența și funcțiunea legilor bisericesti. Dacă este adevărat că numai cel ce iubește înțelege, încă și mai adevărat este că duhovniceasca coordonare cu adevărul creștin, adică clasicul Sentire cum Ecclesia, reprezintă înțelegerea adâncă a Dreptului Canonic.*

18. Concomitent, din aceste aspecte reiese (dacă nu se și demonstrează) ceea ce de obicei se spune, precum că metoda și criteriile aduc vătămare esenței lucrurilor și au repercusiuni nefavorabile în cercetarea lor, nefiind întru totul corecte și sigure. Vezi Arhim Justin Popovici, *Omul și Dumnezeu Omul*, Ed. a II-a, Atena 1970, p. 125 (trad. în grecește de Atanasie Ghicfeci): *Adevărul divino-uman al Creștinismului poate să fie păstrat numai prin metodologia divino-umană a acestuia. Domnul Iisus este Adevărul și Calea. Dacă cineva se va îndepărta de la metodologia divino-umană, constrâns se îndepărtează și de adevărul divino-uman, se îndepărtează de Hristos Dumnezeu-Omul.*

Astfel, prin cele afirmate se arată că atunci când judecăm lucrurile în mod subiectiv, suntem în pericolul de a le judeca într-un mod eronat. În plus, există pericolul să urmăm propriile noastre păreri și să judecăm lucrurile cu criteriile omenești, deoarece nu înțelegem adesea că ele ne conduc către distrugere. Pe de altă parte, pericolul acesta ne obligă să avem dorința și grija astfel încât să reintegrăm lucrurile în starea și pe calea lor firească și dreaptă, cu ajutorul autorității cuiva¹⁹.

6. Epilog

Așadar, Sinoadele Ecumenice au dorit să vindece prin legalizarea Sfințelor Canoane această necesitate și cerință, sub supravegherea Sfântului Duh. Această misiune o au Sfintele Canoane, și această autoritate o conțin. Canoanele arată calea dreaptă către cunoașterea și trăirea adevărului. Sunt semne plină de lumină, *indicatoare veșnice și luminoase*²⁰, care mențin în câmpul vizual al Bisericii, în general, și al fiecărui credincios, în mod special, conștiința vie a scopului urmărit, care este desăvârșirea și îndumnezeirea omului, realizarea *asemănării*. În zadar ar fi, dacă aceste canoane nu s-ar preta fiecare către perceperea situației morale și spirituale a omului rănit și rătăcit. Atunci și *mesajul de izbăvire al Omului-Dumnezeu ar fi fost trădat, precum și orice posibilitate de luptă spirituală ar fi fost pierdută*²¹, orice speranță de progres spiritual și moral ar fi fost imposibilă. Deoarece, în locul lui Iisus, Dumnezeu-Omul, am așeza în mod constant idolul omului modern, laicizat și decăzut, astfel încât să ajungem, încetul cu încetul, și la starea *celor cu patru picioare*²². Iar prin Sfintele Canoane, ca și prin aplicarea lor de către credincioși sunt valabile, prin analogie, cele spuse despre cultul ortodox (Dumnezeiasca liturghie etc.)²³ de către E. Teodoros: *Cultul*

19. Elementele de mai sus și pericolele se cuvine să ne conducă la o simțire a slăbiciunilor și la smerenie. Utilitatea și necesitatea smerenicii este subliniată de multe ori în religia creștină. De altfel, în psalmul L. învățăm că *inima înfrântă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi* (Ps. L. 19). Cunoscut este și versetul de Dumnezeu inspirat *Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har* (Iacov 4. 6; I Petru 5. 5). Iar Sfântul Ioan Gură de Aur accentuează cele despre smerenie: *smerenia este temelie iubirii noastre de înțelepciune ... în Către cei ce folosesc nu așa cum trebuie cuvântul apostolic care spune, fie sub pretext, fie sub adevăr, că Hristos se vestește și prin smerenie* (P.G. 51. 312 D). De aceea, smerenia reprezintă, în parte, și o foarte bună cale (metodă) de descoperire a adevărului și altundeva, dar și în cercetarea Sfințelor Canoane. În legătură cu această temă vom reveni într-un alt studiu, cu voia Domnului.

20. C. Mouratidis. *Autoritatea veșnică a Sfințelor Canoane*, Atena 1972, p. 51. (în grecește)

21. *Ibidem*, p. 52.

22. Rom. 1. 18-32.

23. De altfel, legătura dintre cultul ortodox și Sfintele Canoane este foarte strânsă. Aceasta se constată și din faptul că pentru a fi într-adevăr ortodox cultul și pentru a se realiza scopul urmărit, se cuvine să se officieze în deplină concordanță cu Sfintele Canoane ale Bisericii (preoția canonică, ordine

ortodox conduce omul la cel mai desăvârșit contact cu sfințenia, superior tuturor sistemelor atee și umaniste, care coalizate astăzi în uniuni internaționale neagă categoric legăturile spirituale ale omului cu orice realitate dumnezeiască transcendentă, sunt dirijate de către un antropocentrism lumesc, îl așează pe om în centrul tuturor, decad în materialism, relativism, subiectivism și înăbușesc calitatea fundamentală a firii umane, înclinația către Dumnezeu²⁴.

Sinteza dintre *acrvia* canonică și *iconomia* bisericească, care constituie două fețe ale uneia și aceleiași *opere ale slujirii bisericești spre desăvârșirea sfinților*²⁵, adaugă cu totul aparte caracter duhovnicesc în dreptul Bisericii. Acest aspect *îndeplinește o funcție fundamentală în Trupul Bisericii, țintesc (acrvia și iconomia) legătura membrilor cu Dumnezeiescul Cap al Bisericii. Dreptul Harului este desemnat de o mare importanță ca fiind, în ceea ce privește scopul urmărit în sine, un drept duhovnicesc și fundamente sfânt și dumnezeiesc, provenind de la Însuși Fondatorul Dumnezeiesc al Bisericii*²⁶.

Prin urmare, nu se pune problema anulării Sfintelor Canoane, a celor legalizate și autorizate de către Sinoadele Ecumenice. Și nu este fără importanță faptul că Apostolul Neamurilor spune: *Desfiițăm deci noi legea prin credință? Nicidecum! Dimpotrivă, întărim Legea* (Rom. 3, 31)²⁷. Nu există problema abrogării, nici a modificării lor, dar se pune problema recunoașterii autenticității și cunoașterii valorii lor, aceea a reînnoirii validității lor²⁸ și a aplicării acestora *până vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos* (Efeseni 4, 13).

Traducere din limba greacă de **drd. Ion Marian Croitoru**

---

canonică etc.). Vezi și An. Teodoros, *Intercommunio din punct de al Simbolicii Ortodoxe*, Atena 1971, p. 20: *Tainele, pentru a fi mijloace eficace ale Harului, trebuie să fie oficiate de slujitori hirotoniți canonic și în exclusivitate numai în sânurile Bisericii lui Hristos, una, sfântă, sobornicească și universală.* (în grecește)

24. E. Teodoros, *Cutul ortodox ca purtător al idealului uman*, în *Volumul omagial cu ocazia aniversării a 1400 de ani ai Sfintei Mănăstiri din Sinai*, Atena 1971, p. 376-377. (în grecește)

25. Efeseni 4, 12.

26. C. Mouratidis, *Dreptul Harului*, ...p. 299.

27. Pe deasupra, vezi și faptul că *Sfântul Apostol Pavel vorbește despre legea credinței (Rom. 3, 27) și a duhului (Rom. 8, 2), legea duhovnicească (Rom. 7, 14) și legea lui Hristos (Gal. 6, 2), despre cel credincios ca legitim de Hristos (I Cor. 11, 28), Iubirea în sine este desemnată ca o nouă poruncă, ca o nouă lege (Nova Lex) a Noului Testament, mai ales și în sensul că aceasta constituie plinirea legii (Rom. 13, 10), C. Mouratidis, op. cit., p. 298.*

28. Aceasta trebuie să constituie și una dintre problemele aflate pe ordinea de zi a lucrărilor viitorului Sinod Panortodox.

VI. VIAȚA BISERICESCĂ ÎN MITROPOLIA MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

VIZITA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST ÎN GERMANIA, 8-14 MAI 2003

În perioada 8 - 14 mai 2003, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de o delegație formată din Î.P.S. Daniel, Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, Î.P.S. Teofan, Mitropolit al Olteniei și Î.P.S. Andrei, Arhiepiscop al Alba-Iuliei, a efectuat o vizită pastorală în Germania la invitația Î.P.S. Serafim, Mitropolit al Germaniei, Europei Centrale și de Nord și a Bisericilor Romano-catolică și Evanghelică din această țară.

Momentul central al vizitei din Germania l-a constituit hirotonia Prea Cuviosului Părinte Arhimandrit Sofian Pătrușel într-un arhieru, cu titulatura *Brașoveanul*, în calitate de Episcop Vicar al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania, Europa Centrală și de Nord.

Pe lângă caracterul pastoral, vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist a avut și o pronunțată dimensiune interortodoxă și ecumenică, prin întâlnirile și discuțiile purtate cu ierarhi, preoți și credincioși ai Bisericilor Ortodoxe surori, și reprezentanți de seamă ai Bisericii Romano-catolice și ai Bisericii Evanghelice din Germania. În al treilea rând, trebuie remarcat caracterul național al vizitei Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, care s-a întâlnit cu Președintele Germaniei, Excelența Sa, Dr. Johannes Rau și cu oficialitățile landului Bavaria, cu care a purtat discuții privitoare la organizarea și păstrarea identității religioase și culturale a românilor din Germania, subliniind deschiderea Ortodoxiei față de valorile europene moderne și susținând faptul că Europa viitorului trebuie construită pe baza valorilor creștine.

Vizita a început joi, 8 mai 2003, în capitala landului Bavaria, München. La aeroportul din München, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost întâmpinat de către Î.P.S. Mitropolit Serafim al Germaniei, Europei Centrale și de Nord, Eminența Sa, Cardinalul Friedrich Wetter, Arhiepiscop de Freising și München, Excelența Sa, domnul Mihai Botorog, Consulul general al României la München. Imediat după sosire, la primăria orașului München, Prea Fericirea Sa s-a întâlnit cu doamna primar dr. Gertraud Burkert, care în cuvântul de bun venit a subliniat eforturile Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române pe calea mult doritei unități creștine și angajamentul și deschiderea ecumenică a comunității românești din München. Mulțumind pentru primirea călduroasă, Prea Fericirea Sa a subliniat relațiile bune de cooperare dintre creștinii din landul Bavaria, care reprezintă un model pentru Europa viitorului.

Înainte de începerea vecerniei ortodoxe, săvârșită de către Î. P. S. Serafim, Mitropolitul românilor din Germania, Europa Centrală și de Nord, în Domul din München, care a fost plin de credincioși ortodocși români, Cardinalul Friedrich Wetter l-a salutat în mod deosebit pe Prea Fericitul Părinte Teoctist, apreciindu-l ca fiind un creator de punți între Răsărit și Apus, Biserica Ortodoxă Română fiind, de asemenea, o punte între Răsărit și Apus. În cuvântul său, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a arătat necesitatea unirii eforturilor Bisericilor pentru a putea reînduhovnici continentul european. După încheierea slujbei, Prea Fericirea Sa a fost înconjurat de numeroși credincioși români prezenți în biserică, între care mulți tineri, cu care a purtat discuții duhovnicești timp îndelungat, îndemnându-i să fie mărturisitori ai valorilor Ortodoxiei.

Vineri 9 mai 2003, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist împreună cu delegația a vizitat la reședința sa pe Episcopul evanghelic Johannes Friedrich, purtând discuții cu Excelența Sa și cu alți teologi evanghelici prezenți, pe diferite teme ale ecumenismului actual. Au fost exprimate mulțumiile Bisericii Evanghelice din Bavaria pentru spijinul acordat Mitropoliei Ortodoxe Române din Germania, Europa Centrală și de Nord.

Prea Fericitul Părinte Teoctist a susținut apoi, în Aula Senatului Universității din München, conferința cu tema: *Exigențele ecumenismului actual din punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe Române*. Au fost prezenți, pe lângă distinși oaspeți din lumea academică și mulți studenți români, care i-au făcut Prea Fericirii Sale, împreună cu studenți aparținând altor Biserici Ortodoxe, o primire entuziastă la Facultatea de Teologie Ortodoxă din München.

La orele amiezii s-a plecat spre Nürnberg, unde delegația a fost întâmpinată cu mare entuziasm și dragoste de către Î. P. S. Mitropolit Serafim și o mulțime de preoți și credincioși, în frunte cu Prea Cuviosul Părinte Sofian Pătrunjel, în sunet de toacă și cântare tradițională. După amiază, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist s-a întâlnit cu domnul dr. Günther Beckstein, Ministrul de Interne și Vicepreședintele Consiliului de Miniștrii al landului Bavaria, cu care a discutat probleme privitoare la integrarea românilor în Bavaria. Domnul Beckstein a adus la cunoștința Prea Fericirii Sale faptul că într-o perioadă scurtă de timp Mitropoliei Ortodoxe Române din Germania, Europa Centrală și de Nord i se va recunoaște statutul de Corporație a dreptului public, asemenea Bisericilor Romano-catolică și Evanghelică, datorită rolului din ce în ce mai activ jucat în societatea germană.

În cursul serii, Prea Fericirea Sa împreună cu delegația s-a întâlnit cu domnul primar general Ulrich Maly, care în cuvântul de salut a subliniat faptul că prin stabilirea sediului Mitropoliei Ortodoxe Române din Germania, Europa Centrală și de Nord în Nürnberg, orașul dobândește statutul unei metropole. Prea Fericirea Sa a mulțumit pentru sprijinul constant acordat de autoritățile locale Mitropoliei.

Sâmbătă, 10 mai 2003, Prea Fericitul Părinte Teoctist, a participat la lucrările Adunării eparhiale a Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania, Europa Centrală și de Nord. În numele Sfântului Sinod, Prea Fericirea Sa a adresat preoților și credincioșilor un mesaj de prețuire și un cuvânt de învățătură, îndemnându-i pe cei prezenți să se implice intens în slujirea pastoral-misionară, și să lupte împotriva păcatelor care lezează demnitatea omului ca chip al lui Dumnezeu. De reținut este faptul că Membrii Adunării Eparhiale a Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania, Europa Centrală și de Nord, deși locuiesc departe de țară, simțindu-se legați de Biserica-Mamă, și-au manifestat în mod stăruitor dorința lor fierbinte pentru înălțarea Catedralei Mântuirii Neamului în Parcul Carol din București.

Slujba vecerniei s-a încheiat cu iposifierea Părintelui arhimandrit Sofian Pătrunjel, prilej cu care Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teofan s-a adresat părintelui iposifiu, arătându-i greutățile și bucuriile slujirii arhieresti. Duminică, 11 mai 2003, în Catedrala mitropolitană din Nürnberg, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înconjurat de un impresionant sobor de arhieri, preoți și diaconi, a oficiat Sfânta Liturghie, în timpul căreia l-a hirotonit întru arhieru pe părintele iposifiu Sofian, în calitate de Episcop Vicar al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania, Europa Centrală și de Nord, cu titulatura Brașoveanul. La slujba de hirotonire au participat, pe lângă ierarhii

delegației oficiale, mitropoliți și episcopi din Patriarhia Română și din Bisericile Ortodoxe surori: Î.P.S. Mitropolit Iosif al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Europa Occidentală și Meridională, P.S. Gherasim, Episcopul Râmnicului, P.S. Laurențiu, Episcopul Caransebeșului, P.S. Vasile Someșanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Î.P.S. Augustinos, Mitropolit de Bonn și a toată Germania, Exarh al Europei Centrale, din partea Patriarhiei Ecumenice, Î.P.S. Natanael al Episcopiei Ortodoxe Române din America, P.S. Constantin al Europei Centrale, din partea Patriarhiei Sârbe și P.S. Christoph, Episcop de Praga, din partea Bisericii Ortodoxe din ținuturile Cehiei și Slovaciei. La Sfânta Liturghie au fost prezenți și distinși oaspeți, ierarhi și profesori, din Bisericile Vechi Orientale, din Biserica Romano-catolică și Evanghelică. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel a tâlcuit pericopa evanghelică din Duminica Mironosițelor. Atât la slujba de hirotonie, cât și la agapa care a urmat, au participat numeroși credincioși veniți din întreaga Germanie, dar și din România și alte țări europene.

Luni, 12 mai 2003, delegația a vizitat biserica romano-catolică din Etterzhausen, pictată de prof. Grigorie Popescu, fiind întâmpinat de Excelența Sa, Dr. Albert Rauch, de autoritățile locale, credincioși ai comunității și un impresionant număr de copii. A urmat vizita la Institutul pentru Bisericile Orientale din Regensburg, condus de către Dr. Albert Rauch, Prea Fericirea Sa fiind întâmpinat de corpul profesoral și de studenți, între care numeroși tineri ortodocși români.

Delegația a plecat spre aeroportul din Nürnberg, de unde s-a îndreptat pe calea aerului spre Berlin, unde a fost întâmpinată de pr. dr. Constantin Mihoc și de Excelența Sa, domnul Adrian Cosmin Vierită, ambasadorul României la Berlin. La Johannes-Basilika din Berlin, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a fost întâmpinat de către Î.P.S. Feofan, Arhiepiscop de Berlin, din partea Patriarhiei Ruse, înconjurat de un sobor de preoți și monahi din celelalte Biserici Ortodoxe surori și din Bisericile Vechi Orientale. După cuvântul de bun venit al pr. dr. Constantin Mihoc și săvârșirea slujbei Te-Deumu-lui, Prea Fericirea Sa a adresat un cuvânt duhovnicesc numeroșilor credincioși ortodocși români din Berlin și tuturor celor prezenți la eveniment. Seara s-a încheiat prin întâlnirea Prea Fericirii Sale cu credincioșii comunității românești din Berlin și împrejurimi.

Marti, 13 mai 2003, Prea Fericirea Sa și ceilalți membrii ai delegației au susținut o conferință de presă la Academia catolică din Berlin, făcând o evaluare a vizitei și răspunzând întrebărilor ziariștilor români și străini prezenți.

La invitația P.S. Constantin, Episcop sârb al Europei Centrale, delegația Bisericii Ortodoxe Române, a vizitat catedrala comunității ortodoxe sârbe din Berlin. Au fost prezenți ambasadorul republicii Serbia și Muntenegru la Berlin și câteva sute de credincioși. În cuvântul de bun venit, Prea Sfinția Sa Constantin, a transmis Prea Fericirii Sale salutările frățești ale Sanctității Sale, Patriarhul Pavel al Serbiei. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a evidențiat legăturile foarte strânse dintre cele două Biserici ortodoxe surori. După ce Prea Sfinția Sa a oferit Părintelui Patriarh Teoctist o copie a icoanei făcătoare de minuni a Maicii Domnului de la Hilandar, a urmat o agapă frățească oferită de comunitatea sârbă.

Delegația s-a deplasat apoi la Palatul prezidențial Bellevue, unde Prea Fericirea Sa s-a întâlnit cu Președintele Germaniei, Excelența Sa, domnul dr. Johannes Rau. În timpul întrevederii au fost discutate probleme privitoare la rolul pe care îl poate juca Biserica Ortodoxă la construirea Europei de mâine, care trebuie să fie fundamentată pe valorile creștine din primul mileniu, păstrate cu deosebită grijă de Bisericile Ortodoxe din Răsăritul continentului. Părintele Patriarh Teoctist a mulțumit președintelui Germaniei pentru ajutorul oferit de autoritățile germane românilor, în general, și Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania, Europa Centrală și de Nord, în special, precum și pentru sprijinul acordat țării noastre în procesul de integrare în Uniunea Europeană.

Potrivit programului, Prea Fericirea Sa, l-a întâlnit pe Eminentă Sa, Cardinalul Georg Maximilian Sterzinsky, Arhiepiscop de Berlin, cu care a discutat despre posibilitatea obținerii unei biserici proprii de către Parohia Ortodoxă Română din capitala Germaniei.

Ambasada română din Berlin a oferit seara o recepție în onoarea Prea Fericirii Sale, la care au fost prezenți invitați din toate Bisericile reprezentate în capitala Germaniei, ierarhi, preoți, profesori și membrii ai corpului diplomatic. După cuvântul de prețuire ținut de Excelența Sa, domnul Adrian Cosmin Vieriță, ambasadorul României la Berlin, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a subliniat în cuvântul rostit atmosfera ecumenică existentă între cultele creștine din Germania, model pentru Europa de mâine.

Miercuri, 14 mai 2003, delegația s-a deplasat la sediul Bisericii Evanghelice din Berlin, unde a fost întâmpinată de Excelența Sa, Episcopul Rolf Koppe, împreună cu profesori și teologi evanghelici implicați în dialogul teologic sau parteneriate cu Biserica noastră. S-au discutat probleme privitoare la ecumenismul actual și în special cu privire la dialogul dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania, Prea Fericirea Sa

subliniind necesitatea continuării relațiilor și a dialogului teologic dintre Bisericile noastre. Delegația Patriarhiei Române, condusă la aeroportul din Berlin de către pr. dr. Constantin Mihoc și numeroși credincioși, a plecat pe calea aerului spre București, via München.

În aceeași seară târziu, delegația a fost întâmpinată la aeroportul Otopeni de către Prea Sfințiii Episcopi Vicari Patriarhali și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, însoțiți de alți colaboratori din Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor. După ce delegația s-a închinat la moaștele Sfântului Dimitrie cel Nou, Prea Fericirea Sa a mulțumit lui Dumnezeu și a împărtășit celor prezenți impresii din vizita pastorală și ecumenică în Germania.

Pe tot parcursul vizitei din Germania s-a putut remarca atașamentul profund al clerului și al credincioșilor ortodocși români față de Biserica strămoșească. De asemenea, s-a constatat atitudinea favorabilă a oficialităților germane față de România și aspirațiile acesteia spre integrarea europeană. Toate întâlnirile cu reprezentanții Bisericilor Ortodoxe surori, ai Bisericilor Vechi Orientale, ai Bisericilor Romano-catolică și Evanghelică, desfășurate într-o atmosferă de deschidere ecumenică, au reconfirmat aprecierea de care se bucură Biserica Ortodoxă Română peste hotare, reprezentând noi pași în realizarea mult doritei unități a Bisericii Mântuitorului.

Pr. dr. Daniel Benga
Pr. Costel Stoica

ÎNTRU CINSTIREA EROILOR NEAMULUI

*Domnule Președinte al Asociației Naționale "Cultul Eroilor",
Domnilor generali,
Onorat Prezidiu,
Onorată asistentă,
Iubiți frați în Hristos,*

Întotdeauna întâmpinăm Ziua Înălțării Domnului cu emoția comuniunii noastre sufletești cu toți cei dinainte de noi și din veci, care și-au dat viața pentru apărarea credinței, a fruntariilor țării și a neamului nostru românesc. Sărbătoarea aceasta de pomenire a eroilor, a celor ce s-au jertfit pentru țară și neam în diferite timpuri și locuri, Biserica a îmbrățișat-o din vremuri îndepărtate și a alăturat-o de cea a Înălțării Domnului la cer. Este o sărbătoare slăvită a Bisericii Ortodoxe, căreia i s-au închinat de-a lungul secolelor sfinte lăcașuri, altare, troițe și un întreg șir de monumente de artă, pentru a cinsti eroismul și credința atât ale celor ce au murit pentru dreptate, pentru adevăr și pentru lumină, cât și ale celor care au luptat pentru familie, pentru copii, pentru mormintele strămoșilor, toate la un loc constituind tezaurul cel mai scump al unui popor.

Din nefericire, cum cunoașteți, cei 50 de ani de dictatură ne-au împiedicat să-i cinstim după cuviință pe eroii neamului nostru. Doar în Biserică, în Sfântul Altar și la fiecare Sfântă Liturghie, n-au încetat rugăciunile pentru eroi, fiindcă aceste rugăciuni constituie momente de mare însemnătate în Liturghia Ortodoxă. Este important să cunoaștem la acest capitol că alte culte, și mai ales cele care au luat ființă în secolele XIX -XX, nu au rugăciuni pentru eroi, care, prin Reforma de la începutul secolului al XVI-lea, ele au dat

---

* Cuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST la Adunarea Festivă închinată Zilei Eroilor, organizată de Asociația Națională "Cultul Eroilor", 3 iunie 2003, Aula Palatului Patriarhiei.

deoparte atât Biserica, instituție divino-umană, cât și preoția, Liturghia și altele. Deci, Liturghia ortodoxă conține aceste rugăciuni alături de altele care nu pot să lipsească. Și de aceea, oricât de vitrege au fost vremurile care s-au abătut asupra popoarelor și națiunilor, Liturghia ortodoxă, oriunde și în orice fel de condiții s-a celebrat, n-a încetat să se roage, pe lângă cele sufletești, cele înalte, ca mântuirea și starea de îndumnezeire a omului și a lumii, și pentru cei care și-au dat viața nu numai în războiul văzut, dar și în războiul cel nevăzut, alături și asemenea martirilor care au suferit pentru credință. Se unește și se aduce această jertfă la fiecare Liturghie.

După Revoluția din Decembrie 1989, cum iarăși cunoașteți, Biserica Ortodoxă a fost învinuită că s-a asociat cu dictatura comunistă, pomenind în rugăciunile ei stăpânirea, autoritatea de stat. Dar pomenirea aceasta nu s-a făcut după nume ca pe vremea dinastiei și a împăraților bizantini, ci s-a menținut doar textul de pomenire a stăpânirii, ca autoritate de stat, și a eroilor care s-au jertfit pentru țară și pentru credință. Desigur în concepția marxistă, totalitară, nu era admisă această alăturare cu conținut teologic și de înțeles liturgic. Dar noi, Biserica, am urmat învățătura Sfântului Pavel, Apostolul neamurilor, care scria comunităților creștine de curând întemeiate de el în Asia Mică, în bazinul Mării Mediteraneene, cum știți, și preoților lor, lui Tit, lui Timotei, Ucenicii săi foarte tineri: *"Așadar, înainte de toate, vă îndemn să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri pentru toți oamenii, pentru împărați și pentru toți cei ce sunt în înalte dregătorii"* (I Tim. 2, 1), *"că nu este stăpânire care să nu vină de la Dumnezeu"* (Rom. 13, 1).

În interesul vieții bisericești din timpul dictaturii, noi, Biserica Ortodoxă Română, am păstrat cu sfințenie întreg tezaurul de credință. Aceasta a fost și este o îndatorire a noastră, ca să ne rugăm pentru stăpânire, pentru lume, pentru starea bună a timpului, pentru dregători, căci, în teologia creștină nu există un popor, o țară, o comunitate fără un conducător, fără o autoritate, care vine de la Dumnezeu. Dumnezeu este Dumnezeul rânduielii, al libertății, Dumnezeul iubirii, al înțelegerii, nu al dezordinii, al dezbinării. S-au îndătinat, deci aceste rugăciuni pentru stăpânire, pentru dregătorii țării, dar și rugăciunile pentru cei care s-au jertfit nu numai ca martiri ai credinței, ci și ca eroi pentru țară și neam. Avem, așadar, rugăciuni speciale pentru eroi, care se rostesc la fiecare Liturghie, în fiecare biserică și mănăstire.

Așadar, iubiți frați și surori, sărbătoarea Înălțării Domnului întruchi-pează această stare de respect și de cinstire a eroilor pe care poporul întreg, fiii Bisericii noastre, au cinstit-o din totdeauna și au îndătinat ca în această zi

să se facă pomenirea eroilor cu procesiuni la mormintele și cimitirele lor, cu flori, cu cântări, cu școlari, cu copii. Îmi amintesc, când eram elev în clasele primare, cum învățătorul nostru ne lua de la școală, doi câte doi, și ne ducea la biserică de Înălțarea Domnului, de Ziua Eroilor. Satul meu era foarte modest, dar în măreția clipelor de sărbătoare a Înălțării Domnului îmi apare acum ca aureolat de o strălucire dumnezeiască. Trebuie să refacem această îndatorire a noastră de a ne cinsti eroii, căci este un privilegiu să avem în conștiință prezența părinților noștri, a fraților noștri, a rudelor, a strămoșilor, care au trecut pragul acestei vieți, dar mai ales a aceluia care s-au jertfit eroic în multe și crunte bătălii pentru noi și țara noastră. Acești eroi ai noștri cu adevărat îndeplinesc toate condițiile de cinstire ca eroii români.

Războiul este o noțiune foarte cuprinzătoare. Noi n-am avut războaie de cucerire. Noi am avut războaie de apărare. Am răspuns la provocări și le-am susținut. Mai mult încă, marile imperii vecine, după cum știți, au transformat țările române în câmp de bătălie pentru rezolvarea conflictelor dintre ele, cu grele pierderi umane și materiale pentru noi, adevărate catastrofe pentru români. Cu toate acestea, iată, de fiecare dată viața noastră a reînviat și s-a înălțat mereu din jertfele atâtor fii ai neamului nostru. Sărbătoarea aceasta, a Înălțării Domnului, ne îndatorează ca toți și îndeosebi autoritățile statului, să ne îngrijim de monumentele eroilor și să le păstrăm în toată frumusețea lor. Nu există o troiță la margine de sat sau la o răscruce de drumuri, în locurile unde s-au dat lupte sau în locurile unde s-au întâmplat anumite proclamații spre cinstea și demnitatea independenței noastre naționale, care să nu aibă mare însemnătate pentru noi. Din nefericire, cum am spus, cei 50 de ani au așternut uitare și neglijență față de trecutul acesta al nostru așa de frumos. De aceea, felicit pe Domnul Președinte al Asociației Naționale "Cultul Eroilor". Cunosc frământările dumneavoastră din 1990 înapoi, zbuciumului și dorința de a reface această datină, această cinstire a eroilor și mă simt onorat ca și din locul acesta și împreună cu dumneavoastră, cu cei care sunteți aici să slujim ideea aceasta îmbrățișată de fericitul întru pomenire Patriarhul Miron Cristea, pe care l-ați așezat pe coperta revistei dumneavoastră cu cuvinte și cu gânduri frumoase. Așa încât am venit cu evlavie și cu mult respect la această cinstire a eroilor ce o facem astăzi aici.

Este foarte important și vă felicit, dar, în același timp, vă și mulțumesc, că ați adăugat un cuvânt din partea tuturor și pentru noua catedrală patriarhală pe care vrem să o construim, lucrare pe care o am personal împreună cu

membrii Sfântului Sinod pentru a arăta respectul nostru față de Biserica Națională, dar și întru posibilitatea de a ne cinsti cum trebuie eroii. Pentru aceasta Patriarhul Miron Cristea și fiii luminați ai neamului nostru de dinainte de 1900 și de după aceea, au gândit să ridice o catedrală pe care au numit-o "Catedrala Mântuirii Neamului Românesc". Cuvintele acestea conțin cele mai profunde învățături ale Ortodoxiei, ale Bibliei și ale Sfintei Tradiții. Biserica numită Catedrala Patriarhală e o biserică obișnuită, ca toate celelalte, dar în ea slujește Întâistătătorul Bisericii, adică Patriarhul. Ea reprezintă simbolul autorității bisericești și al unității tuturor celor din neamul acesta de pe vatra părintească, dar și a celor aflați peste hotare. Din 1992 încoace, de când, cu voia lui Dumnezeu, am preluat această problemă ca un testament de la Patriarhul Miron Cristea, am constatat cu bucurie că toți românii din țară și din afară îmbrățișează necesitatea construirii acestei catedrale. Biserica noastră a devenit Patriarhie la 1925, când Miron Cristea a devenit primul nostru Patriarh recunoscut de Patriarhia Ecumenică și de toate Bisericile creștine din lume, și de aceea el a reluat construirea catedralei. Terenul sfânt din Parcul Carol, unde sălășluiește "Mormântul eroului necunoscut", reșezat aici din 1990, impune amplasarea aici a viitoarei "Catedrale a Mântuirii Neamului Românesc" ca să celebrăm pomenirea eroilor, cinstirea lor, să le cântăm neuitarea noastră și să privim icoana Învierii Mântuitorului Hristos, nădejdea învierii noastre. Noi sărbătorim jertfa care odrăsește apoi adevărata libertate în credință, adevărata lumină, adevărata știință, adevărata cultură, care nu-L exclude pe Dumnezeu din cuprinsul și scopurile lor.

Acesta este un folos extraordinar de mare al celor care cred în Dumnezeu. *Credința este un dar de la Dumnezeu și nu-l poate avea fiecare; poate nu-i vrednic să-i aibă, rămâne indiferent sau devine chiar adversarul credinței.* Au fost foarte mulți de genul acesta, dar dintre cei foarte mulți au rămas puțini care să ajungă la sfârșitul vieții fără să creadă. De aceea, jertfa aceasta adevărată, ca și la martiri și la toți sfinții Bisericii, și aici, în Altarul nostru național, este pomenită ca fiind "jertfa cea curată", jertfa tuturor celor ce au murit pentru țară, pentru neam. Țara și neamul cuprind la sânul lor credința, Biserica, arta, icoanele, Sfânta Împărtășanie - hrana nemuririi noastre, valori pentru care eroii noștri și-au dat viața pe întreaga arie geografică a existenței românești, a dăinuirii noastre în istorie, temelie a țării fiind mormintele lor. Căci ce are o familie sau un om mai sfânt decât tata, mama, rudele apropiate, care constituie un tezaur în conștiința noastră izvorâtor de nă-

dejde? Cât de bogat sufletește se simte un creștin când își aude la rugăciune pomenindu-i-se părinții și strămoșii săi! Cu câtă putere și curaj se întoarce acest creștin acasă!

Duminică am sfințit o nouă biserică în Capitală ridicată întru cinstirea eroilor Revoluției din 1989, înălțată la cimitirul lor. Am văzut acolo încă lacrimi proaspete în ochii părinților care și-au pierdut fiii atunci, dar am văzut și strălucirea bucuriei, roadele libertății noastre. A răsărit o biserică foarte frumoasă acolo, care străjuiește mormintele tinerilor eroi. Am fost bucuros să văd acolo pe Președintele țării și pe cei care în zilele acelea fierbinți, la care am fost martori noi cu toții, au fost acolo și și-au plecat frunțile în fața jertfei cu bucuria libertății, căci pentru noi jertfa rodește adevărata libertate. Iată de ce fiecare sărbătoare, fiecare moment de întâlnire cu eroii și cu strămoșii constituie încă o înălțare. Viața noastră nu este o stare pe loc. Credința și viața de familie nu este o lăncezeală. Credința, rugăciunea și conștiința luminată de Învierea și Înălțarea Domnului ajută la creșterea duhovnicească a personalității, luminează mintea copiilor, întărește voința tinerilor, aduce o comoară de valori în viața familiei. Societatea noastră și lumea întregă au nevoie de acestea. Prin pilda de cinstire a eroilor, pe care o promovați dumneavoastră, promovați de fapt ideea de certitudine a noastră că nu ne aflăm singuri, rupți de părinți, de frați, de eroi, de valorile noastre supreme. Noi suntem continuatorii lor ca popor, facem parte din acea salbă de valori strămoșești, de la început, din predica Sfântului Apostol Andrei și până în zilele noastre. Este foarte important ca lucrul acesta să intre și în manualele de specialitate, în școlile medii și chiar în universități, pentru că întregeste cunoștințele unui tânăr. Un tânăr rupt de rădăcina și tulpina existenței lui spirituale ajunge ca o frunză bătută de vânt. De aceea întâlnim tineri care rătăcesc atât de mult și care nu mai pot fi stăpâniți nici de părinți. Pentru aceasta, instituțiile care sădesc mereu valori în sufletul tinerilor, începând de la școala primară și până la nivelul universitar, au o mare însemnătate și trebuie să le sprijinim să-și îndeplinească rolul lor atât de important pretutindeni. Trebuie promovate paginile acestea de istorie a noastră, mormintele, monumentele ostașilor țării, care au fost neglijate. Sigur, noi ne-am luptat mult în deceniile trecute, preoții, ierarhii Bisericii noastre, pentru păstrarea lor și cinstirea eroilor. În fiecare localitate era prezentă Asociația de cinstire a eroilor, ai căror membri se preocupau ca în fiecare biserică să existe un pomelnic al eroilor locali. S-a încercat să fie furate de acolo dar

vrednicia preoților a făcut ca acestea să rămână. Le avem și astăzi în cea mai mare parte. Au rămas impresionați frații noștri din Europa, și de dincolo de Ocean, când creștinii noștri ortodocși și preoții au sărbătorit Ziua Eroilor la Înălțarea Domnului.

Și pe acele îndepărtate meleaguri se află morminte și troițe, evocatoare ale vredniciilor românilor care și-au dat viața pentru dreptate. Mormintele și cimitirele lor constituie prilejuri binecuvântate, când preoții și credincioșii înalță rugăciuni și presară flori pe mormintele lor.

Acum, în ajunul sfintei sărbători a Înălțării Domnului să ne rugăm pentru eroii neamului să le păstrăm și să îngrijim mormintele și monumentele lor și să le cântăm:

Veșnica pomenire!

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PAROHIA: COMUNITATE LITURGICĂ ȘI MISIONARĂ¹

Cuvântul Mântuitorului Iisus Hristos, "*unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și eu, în mijlocul lor*" (Matei 18,20) descrie comunitatea de credincioși ca un fruct al cărui miez este Hristos. "*Adunarea*" în numele Lui înseamnă, pe de o parte, că El este originea acestui fruct, că El adună și face să crească în jurul său un corp de oameni uniți prin și pentru credința în Hristos, iar, pe de altă parte, prezența Sa este reală și se manifestă într-un mod propriu în acest context.

Sfântul Apostol Pavel scrie în Epistola către Romani "*Îmbrățișați pe Priscila și Acvila, împreună-lucrători cu mine (...) și Biserica din casa lor*" (16, 3,5), asemenea în Epistola către Coloseni: "*Îmbrățișați pe frații din Laodiceea și pe Nimfas și Biserica din casa lui*" și în multe alte locuri despre Biserici locale, între care stabilește o relație fraternă, de comuniune, ca și între credincioșii adunați, individual, în numele Domnului. Mesajul apostolului este același: "*Îmbrățișați-vă unii pe alții cu sărutare sfântă. Vă îmbrățișează pe voi toate Bisericile lui Hristos*" (Romani 16,16). În Faptele Apostolilor citim despre semnele principale ale comunității creștine, numită "*Biserică*": adunarea în prima zi a săptămânii (Duminică) pentru "*frângerea pâinii*" și ascultarea propovăduirii apostolului lui Hristos, fie direct (FA 20, 7), fie prin citirea epistolelor sale (Coloseni 4,16).

Pe aceste baze a luat ființă parohia, comunitate a mică în care este exprimată comuniunea credincioșilor în Hristos, ca Biserică. Mitropolitul Emilianos Timiadis spunea: "*Unitatea este poate însușirea de bază a parohiei, toate celelalte caracteristici avându-și originea în ea. Unitate a parohiei decurge din unitatea dumnezeirii și oglindește cel mai bine imagine a divină în unitate a ei. De asemenea, această unitate semnifică unirea lui Dumnezeu cu umanitatea în activitatea sfințitoare și mântuitoare a lui Hristos*"².

1. Cuvânt ținut la Conferința preotească cu tema: *Viața și misiunea parohiei astăzi: împliniri, probleme, perspective*, Protoieria Câmpina, 26 mai 2003.

2. Mitropolit Emilianos Timiadis, *Preot, parohie, Înnoire. Noțiuni și orientări pentru teologi a și practica pastorală*, Editura Sofia, București, 2001, p. 65.

Parohia este, în primul rând, o comunitate liturgică, trăind în jurul Sfintei Euharistii. *"Liturgia nu este o activitate oarecare a Bisericii, una printre celelalte taine și ierurgii. Ea este mai mult decât manifestarea cultică a unei comunități creștine: este structura de comuniune, de integrare și de creștere a trupului tainic al Domnului. Caracterul ei unic stă în aceea că aici Hristos Se dă total, prin unirea cuvântului și Tainei, adică a puterii cuvântului și puterii trupului Său, prin prefacerea elementelor euharistice"*³.

Participarea la Sfânta Liturghie de duminică și din sărbători este pentru membrii parohiei manifestarea conștientă a legăturii lor nemijlocite cu Hristos, dar și a imitării lor în Hristos, unii cu alții. Slujirea liturgică aparține fiecăruia dintre cei care participă, împreună cu preotul lor, la săvârșirea Sfintelor Taine, la aducerea jertfei de rugăciune și la primirea darurilor duhovnicești revărsate de Dumnezeu asupra Bisericii. Închinându-se pe ei înșiși și unii pe alții lui Dumnezeu, membrii parohiei sunt părtași, în fiecare slujbă, lucrării mântuitoare a lui Hristos, iar prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului primesc, în jertfa unică a Mântuitorului, izbăvirea de păcat și sămânța învierii și vieții veșnice în trupurile lor.

Sfânta Euharistie este Taina centrală, în jurul căreia viețuiește comunitatea credincioșilor, dar în legătură cu ea se află toate celelalte Sfinte Taine, iar participarea credincioșilor la acestea, nu numai ca primitori direcți, dar și ca adunare concelebrantă este la fel de importantă. Pe bună dreptate Alexander Schmemmann definea Euharistia ca "marea bucurie" din care s-au dezvoltat și au dobândit sens toate celelalte în creștinism. Semnificația acestei bucurii trebuie să fie redobândită de către toți creștinii, după cuvântul *"Intră întru bucuria Domnului tău"* (Matei, 25, 21) și întru aceasta să rămână și să trăiască veșnic⁴.

Taina Sfântului Botez, împreună cu Taina Mirungerii și Sfintei Împărtășanii administrate unui nou membru al Bisericii sunt o sărbătoare pentru câțiva apropiați, dar aceasta înseamnă că au devenit, din nefericire, mai mult un eveniment privat, de familie. De asemenea la Taina Cununiei sunt prezenți de obicei numai invitații, aceiași care vor participa la festinul care urmează după slujba bisericească. Această situație, deși generalizată, este anormală pentru viața spirituală a parohiei.

Botezarea unui nou membru al Bisericii este nu numai o naștere din nou pentru el, dar o sărbătoare pentru Biserică, reprezentată de parohie. Lipsa parohiei în jurul unui neofit este ca și cum mama ar lipsi - simbolic - la naș-

3. Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Destinul Ortodoxiei*, EIBMBOR, p. 312.

4. Pr. Prof. Alexander Schmemmann, *Pentru viața lumii. Sacramentele și Ortodoxia*, trad. Pr. Prof. Aurel Jivi, E.I.B.M.B.O.R., București, 2001, p. 25.

terea propriului prunc. Aceasta nu diminuează în nici un fel puterea Tainei și nici nu umbrește minunea îmbrăcării în Hristos a omului renăscut "*din apă și din Duh*", dar slăbește conștiința de sine a parohiei și lasă să se instaleze nepăsarea între membrii ei. Mai mult, se dezvoltă în acest fel concepția greșită că participarea la viața bisericii este o problemă privată a membrilor ei și în acest fel Sfintele Taine (ale Bisericii!) sunt înțelese într-un mod egoist, care lucrează exact împotriva menirii lor, de a realiza comuniunea, atât a oamenilor cu Dumnezeu, cât și a oamenilor între ei, prin integrarea lor în Trupul lui Hristos.

Accentul trebuie pus des în predică asupra Sfintelor Taine de inițiere, acordându-se mai multă importanță anunțării și pregătirii unui botez în parohie. O cateheză generoasă, duhovnicească, asupra Sfintelor Taine, ar ajuta poate ca în jurul unui neofit parohia să se strângă cu mai multă dragoste și să privească mai responsabil viața sa în Hristos. Poate că în acest fel în comunitățile în care trăim vor rămâne mai puțini oameni nebotezați din cauza sărăciei și marginalizării, și mai mulți copii vor gănguri în naosul bisericii, în loc să vină doar până la poartă pentru a cerși un bănuț sau o bucată de pâine. În aceste vremuri, când, din păcate, se mai nasc atât de puțini copii, mai mult ca niciodată parohia trebuie să-și îmbrățișeze și să-și strângă fiii la piept, purtând cu nădejde grija creșterii lor trupești și sufletești, denunțând în acest fel păcatele care amenință viața.

Situația este similară, în destul de multe cazuri. Nunta creștină, și ea este "privatizată" printr-o teribilă înstrăinare între oameni, fiind combinată cu asocierea de interese materiale sau din obiceiuri și colegialități de discotecă. Să nu mai vorbim de cazul în care ea este complet trecută cu vederea sau amânată, până când vor fi suficienți bani. Parohia, împreună cu preotul ei, poate să schimbe fluxul acesta, care favorizează păcatele. Creștinii care înțeleg semnificația Sfintei Taine a Cununii pot să biruiască, cel puțin în familia și în vecinătate a lor, aceste greșeli. Parohia poate promova o atitudine favorabilă, de admirație. În primul rând pentru Taina Cununii, și abia după aceea pentru amănuntele care o însoțesc, precum ospățul, hainele, florile etc.

În același timp parohia cunoaște cuplurile sărace, care preferă concubinajul, deși și-ar dori o nuntă cinstită. Aceștia sunt cel mai ușor de ajutat, dacă există bunăvoință și solidaritate. Cei care nu fac nuntă de teama rușinii că nu pot face un ospăț corespunzător, s-ar putea simți onorați dacă parohia ar îndrăzni să le sărbătorească nunta printr-un praznic în tinda bisericii și le-ar acorda demnitatea de a se în cununa cu slava lui Hristos, nu ca pe un act de binefacere, ci ca pe o reală sărbătoare a ei. În fond, orice parohie este, înainte de a fi o adunare de persoane, tocmai o comunitate de familii întemeiate în

credință. La agapele de odinioară creștinii aduceau fiecare darul său și știau să dea locul dintâi celui în care se oglindea chipul lui Hristos, fie el orfanul, văduva, bolnavul sau săracul.

Motivația principală pentru o atitudine fermă și o inițiativă îndrăzneată din partea parohiei, în ea însăși, dar și față de cei care nu sunt încă încorporați în ea prin Sfântul Botez, este realizarea vocației ei misionare. A mărturisi adevărul și a-l propovădui pe Hristos face parte, fără tăgadă, din esența Bisericii. Parohia nu are voie să se transforme într-un corp pasiv din punct de vedere al propovăduirii Cuvântului lui Dumnezeu. Ea trebuie să cunoască, să conștientizeze, să trăiască și să mărturisească permanent adevărul, pe Hristos, arătând lucrarea Acestuia în sine însăși și în afara ei.

Pentru parohie, mărturisirea credinței de către membrii ei este o funcție vitală. Părintele John Breck spunea că mărturisirea credinței se face *"nu numai pentru a o articula și a o întări, ci și pentru a suscita și consolida credința altor oameni. Mărturisirea credinței este prin natura ei un act comunitar, public, manifestat împreună cu ceilalți pentru îmbogățirea reciprocă a tuturor. Ea nu trebuie numai verbalizată; ea trebuie și trăită, adică celebrată ca o activitate comună a comunității credincioase, în care Cuvântul lui Dumnezeu este interpretat și mărturisit"*⁵.

Astfel, parohia vie se dezvoltă în tensiunea împlinirii poruncilor lui Dumnezeu și slujirii Liturghiei, atât celei sacramentale, cât și celei "pe altarul inimii fratelui", pentru ajutorarea celor aflați în neputințe și în nevoi și îndreptarea celor căzuți.

Asupra celor din urmă aș vrea să stăruim, amintind aici un cuvânt al Sfântului Efreem Sirul, care scria: *"oricine evită un păcătos nu este un om al lui Dumnezeu"*. Există oameni pe care păcatul îi izolează social sau îi închide într-o comunitate stigmatizată, în care își găsesc mai degrabă pieirea și care duce și la distrugerea altora. Sunt astfel violența, alcoolismul, mai nou consumul de droguri, prostituția, păcatele împotriva firii. Pentru creștin, acestea nu trebuie să constituie bariere pe care iubirea nu le poate trece. Mai mult, parohia trebuie să nu încurajeze izolarea acestor oameni și închiderea lor între granițele păcatelor, ci să le dea șansa să găsească alternative benefice. Grija ei principală este să nu lase ca aceste păcate să prolifereze, să ocrotească posibilele victime, iar cei afectați de ele să fie ajutați să se îndrepte.

Nejudecarea unui păcătos care încearcă să revină pe calea dreaptă este poate încercarea cea mai grea, dar și biruința cea mai importantă. Urmează întinderea fără oboseală și plictis a unei mâini binevoitoare, de ajutor - chiar dacă ea este pentru un timp refuzată -, întreținută de rugăciune fierbinte pen-

---

5. Pr. Prof. John Breck, *Puterea Cuvântului în Biserica dreptmăritoare*, trad. Monica E. Herghelegiu, E.I.B.M.B.O.R., București, 1999, p. 121.

tru îndreptarea celor căzuți în păcate. Mântuirea, dezideratul tuturor creștinilor, are și sensul de "izbăvire", de scăpare dintr-un necaz, dintr-o boală, dintr-o suferință, chiar din asuprairea unei patimi, deci nu exceptează situațiile concrete, de strămtorare a unui suflet viu.

Totodată parohia, corespunzătoare sau afiliată unor structuri administrative ale statului, trebuie să ceară factorilor responsabili să-și îndeplinească în mod serios atribuțiile în slujba comunității și să acorde ajutorul necesar în problemele care țin de competența lor. Lipsa atitudinii cetățenești, chiar în situații care îi amenință pe membrii ei, este și o problemă a parohiei. Membrii ei sunt oameni care conviețuiesc într-o structură administrativă, într-o comunitate socială, într-un mediu natural și au responsabilități civile, economice, se supun aceluiași legi. Nerespectarea legilor, distrugerea mediului ambiant, săvârșirea sau lipsa de reacție în fața abuzului și nedreptății sunt probleme morale la care credinciosul care își cercetează conștiința și caută îndreptarea nu poate rămâne indiferent, și prin el, nici adunarea de credincioși din care face parte.

Vreau să remarc un mare atu pe care îl are parohia în societatea contemporană, care în general acuză slăbirea motivațiilor pentru efortul de a se elibera de anumite tare. Ceea ce parohia poate să aducă societății, ca un mecanism pentru depășirea impasului moral, este în primul rând **solidaritatea în bine**.

Există încă resurse nefolosite, chiar în sânul parohiilor, și nu mă refer la resurse materiale, de lipsa cărora se plâng cei mai mulți - și cei mai mulți dintre cei mulți pe bună dreptate. **Resursele parohiei sunt oamenii**, între care există dragoste și comuniune frățească. Solidaritatea umană, construită pe încrederea în Dumnezeu și înțelepciunea - i-aș spune și istețime, pentru a-i accentua îndrăzneala și caracterul pătrunzător - de a căuta permanent soluții noi, poate ajuta mult. Uneori acest ajutor este direct, de la om la om, de la cel ce oferă la cel ce primește, fie o mână de ajutor în gospodăric sau la supravegherea copiilor, acolo unde părinții sunt copleșiți de probleme, fie puțin răgaz de a sta de vorbă cu un om singur, sau de a asculta și de a sfătui sincer și binevoitor un adolescent dezorientat, de a ajuta un om bolnav să ajungă la medic în timp util etc.

Vine însă de aici și un ajutor indirect, prin impulsionearea altora de a căuta să ajute și ei, cum pot, pentru depășirea momentelor dificile ale parohiei, căci în Biserică rana unuia este rana tuturor. Împărtășind durerile, vom învăța să împărtășim și bucuriile, cu aceeași iubire, mai ales pe aceea de a intra întru bucuria Domnului nostru, în împărăția Sa cea veșnică, ale cărei porți ni se deschid în fiecare Dumnezeiască Liturghie. Dumnezeu să ne învrednicească de bucuria Sa!

† **AMBROZIE SINAITUL,**
Episcop Vicar Patriarhal

LUCRĂRILE COMISIEI DE ISTORIE BISERICESCĂ COMPARATĂ

CLUJ-NAPOCA, 27 IUNIE 2003

În ziua de 27 iunie 2003, la Cluj-Napoca, a avut loc, la invitația Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului Feleacului și Clujului și a Facultății de Teologie Ortodoxă, sesiunea anuală de comunicări științifice a *Comisiei Naționale de Istorie Bisericească Comparată*, cu tema: *Mitropolitul Andrei Șaguna 1873 – 2003; 130 de ani de la moartea sa.*

Printre participanți s-au putut remarca: **P. S. Gherasim** – Episcopul Râmnicului, – președinte de onoare al comisiei, **P. S. Visarion Rășinăreanu** – Episcop vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, **P. S. Irineu Pop Bistrițeanul** – Episcop vicar al Arhiepiscopiei Vadului Feleacului și Clujului, **Prof. Dr. Emilian Popescu** – președinte al comisiei, **Prof. Dr. Nicolae Bocșan** – prorectorul Univ. *Babeș-Bolyai* Cluj-Napoca, **Pr. Prof. Dr. Ioan Vasile Leb** – decanul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, **Pr. Prof. Dr. Alex. Moraru** – Facultatea de Teologie din Cluj-Napoca, **Prof. Dr. Gerhard Schulerus** – Institutul Luteran Sibiu, **Drd. Wolfgang Wünsch** - Institutul Luteran din Sibiu, **Lect. Univ. Dr. Ioan Vicovan** – Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași, **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcuraru** – Facultatea de Teologie din Sibiu, **Arhid. Lect. Dr. Mihai Săsăujan** – Facultatea de Teologie Ortodoxă a Univ. *Aurel Vlaicu* din Arad, **Pr. Conf. Dr. Ioan Chirilă**, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, **Drd. Andreica Marcel** – Cluj-Napoca, **Drd. Andreica Marian** – Cluj-Napoca, **Pr. Lect. Dr. Constantin Pătuțeanu**, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova, **Dr. Gelu Neamțu** – cercetător științific principal, Institutul de Istorie Cluj-Napoca, **Pr. Lect. Dr. Erdei Miron** – Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Oradea, **Prof. Dr. Onufrie Vințeler** – Facultatea de Litere Universitatea *Babeș-Bolyai* Cluj-Napoca, **Drd. Marius Eppel** – Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea *Babeș-Bolyai* Cluj-Napoca, **Drd. Hales Nelu Alexandru**, etc.

După rugăciunea de început, Pr. Ioan Vasile Leb, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a dat cuvântul rectorului Universității

Babeș-Bolyai. În alocuțiunea sa, Dl. Andrei Marga a subliniat că este o datoare intelectuală și morală a corpului profesoral din această mare instituție ardeleană, de a marca împlinirea a 130 de ani de la moartea lui Șaguna, deoarece marele mitropolit este fondatorul instituțiilor de învățământ ortodox din Transilvania. Domnia sa a remarcat faptul că "*Facultatea de Teologie Ortodoxă este una dintre cele mai serioase facultăți din cadrul Universității Babeș-Bolyai*", iar corpul profesoral care a activat și activează aici este unul foarte competent. În continuare, a subliniat că nu se poate scrie o istorie a Europei Unite, făcându-se abstracție de istoria bisericească, iar istoriografia teologică trebuie să fie pregătită să facă față, și din acest punct de vedere, aderării la marea familie europeană. Din aceste motive, Universitatea *Babeș-Bolyai* este atentă și va sprijini și pe mai departe toate demersurile care se referă la studiile teologice, în ansamblul lor.

Ședința Comisiei Naționale de Istorie Bisericească comparată a continuat cu citirea mesajului de salut transmis, prin mijlocirea P.S. Visarion Rășinăreanu, de către I. P. S. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului. În cuvântul său, I. P. S. Antonie a arătat că mitropolitul Andrei Șaguna a fost "*începător întru toate*" pentru românii asupriți din această provincie istorică românească, pe care îi sprijină, duhovnicește, până în prezent prin ecoul personalității sale remarcabile. Din acest motiv, s-a stabilit, printr-o scrisoare circulară, ca, în ziua de Duminică 29 iunie 2003, în toate bisericile și mănăstirile de pe cuprinsul Arhiepiscopiei Sibiului, să se officieze un parastas în cinstea Mitropolitului Andrei Șaguna, iar preoții să evoce credincioșilor, în predici, marea personalitate a acestuia.

În continuare, înalta binecuvântare a I. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu Anania a fost transmisă participanților de către P. S. Irineu Pop Bistrițeanul. Totodată, Prea Sfinția Sa a oferit ***Crucea Transilvană*** domnului Prof. Dr. Emilian Popescu, din partea Arhiepiscopiei Vadului Feleacului și Clujului, cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani. Domnul Prof. Dr. Emilian Popescu a declarat că este o mare surpriză pentru domnia sa ca, la ceas aniversar atât de important, să i se facă cinstea de a primi această distincție valoroasă care este ***Crucea Transilvană***. După aceea, Prea Sfințitul Irineu a evidențiat cele trei mari calități ale Mitropolitului Șaguna: cărturar, bun părinte, apărător al ortodoxiei, prin care el "*a reînviat românismul în Transilvania și a reușit să facă un popor dinamic pentru Dumnezeu*". În consecință, "*cel mai potrivit omagiu, pe care îl putem aduce, este să-i urmăm pilda și să-i continuăm opera*".

Arătând că manifestarea este destul de modestă în comparație cu gigantică personalitate a mitropolitului, domnul profesor Emilian Popescu a sub-

liniat faptul că Andrei Șaguna trebuie popularizat prin toate mijloacele, găsindu-se formele cele mai adecvate de a pătrunde în mintea și inimile oamenilor, deoarece el a fost "*lucefărul și călăuza românilor din Transilvania în secolul al XIX-lea, alături de Avram Iancu*". Tot domnia sa a salutat, cu satisfacție, apariția volumului omagial: ***In memoriam: Mitropolitul Andrei Șaguna 1873-2003***. În acest context, Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru a mulțumit, I.P.S. Dr. Teodosie Petrescu, Arhiepiscopul Tomisului, care a sprijinit material publicarea, "*fără de care acest volum nu ar fi putut vedea lumina tiparului*".

Sub președenția domnului Prof. Emilian Popescu, a debutat ședința propriu-zisă, a comunicărilor Comisiei Naționale de Istorie Bisericească Comparată, cu prezentarea intitulată "*Activitatea editorială a Mitropolitului Andrei Șaguna*", susținută de Pr. Prof. Dr. Mircea Păcuraru. După ce creionează, în linii mari, destinele tipografiei române din Transilvania de la Coresi până la Șaguna, cucernicia sa expune contextul cultural istoric transilvan de la jumătatea secolului al XIX-lea, căruia mitropolitul trebuia să-i facă față. Astfel, din cauza lipsurilor, el a fost nevoit să cumpere, cu banii proprii, tiparnița și materialele de imprimat. Cu toate aceste greutăți, la Sibiu se tipăresc aproximativ 160 de titluri; cărți de slujbă, manuale didactice, lucrările de drept canonic ale mitropolitului, precum și primul ziar pentru românii din Ardeal, care apare neîntrerupt până în prezent: *Telegraful Român*. Din punct de vedere filologic, tipăriturile lui Șaguna reprezintă un moment important în studiul istoriei evoluției limbii române din Transilvania, deoarece, în cazul reeditărilor, s-au folosit cărți tipărite în Țara Românească, în special la Râmnicu Vâlcea și la Curtea de Argeș, care fuseseră diortosite.

În continuare, Prof. Dr. Gerhard Schulerus, de la Institutul Luteran Sibiu, a susținut comunicarea cu titlul "*Andrei Șaguna și dreptul bisericesc*" bazată, în special, pe "*Compendiul pentru dreptul canonic*". După ce urmărește pas cu pas structura lucrării, împărțită în trei mari secțiuni: a) Dreptul canonic intern; b) Dreptul canonic extern; c) Despre legislațiunea, administrațiunea și cârmuirea bisericească, autorul subliniază faptul că Sfinții Apostoli, sub inspirația Duhului Sfânt, au urmat învățătura lăsată de Mântuitorul în ceea ce privește principiile de bază ale organizării bisericești: conducerea sinodală și acțiunea comunitară. Hristos este întemeietorul legislației bisericești, el punând bazele dreptului canonic. Studiind opera șaguniană, Prof. Gerhard Schulerus ajunge la concluzia că acest compendiu se înscrie pe linia trasată de Mântuitorul Hristos, propovăduită de Sfinții Apostoli, dezvoltată de Sinoadele Ecumenice și păstrată în Biserică, întrucât toate principiile de drept enunțate au fundament scripturistic.

Ședința a continuat cu comunicarea susținută de Pr. Prof. Dr. Ioan Vasile Leb, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și întocmită cu colaborarea Prof. Dr. Nicolae Bocșan, prorectorul Univ. Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, având ca titlu: "*Corespondența lui Andrei Șaguna cu arhieriei din Moldova și Țara Românească*". În acest context au fost prezentate câteva texte inedite din corespondența mitropolitului ardelean cu mari personalități, cum ar fi: Veniamin Roset, episcopul Romanului, Neonil, arhimandritul mănăstirilor Neamț și Secu, Filaret și Neofit Scriban, în Moldova, cu Sfântul Calinic de la Cernica, pe când acesta era episcop de Râmnic, și cu Filotei, episcopul Buzăului, în Tara Românească. Legăturile atât de strânse cu ierarhii din Principate au fost posibile, în mare parte, datorită mijlocirii unor persoane laice, cum ar fi Constantin Hurmuzachi, colonelul Ion Solomon și marele logofăt Dimitrie Haralambie, care s-au implicat activ și au protejat scrisorile de cenzura imperială habsburgică. Concluzia acestei prelegeri a fost aceea că "*Șaguna trebuie cunoscut la adevărata valoare, în ceea ce privește relațiile sale cu marile personalități române, la mijlocul secolului al XIX-lea*".

Un titlu incitant a avut comunicarea susținută de către Dl. Dr. Gelu Neamțu, cercetător științific principal la Institutul de Istorie Cluj-Napoca, și anume: "*Andrei Șaguna – Regele românilor la 1848-1849*". Dintru început, domnia sa îl caracterizează pe mitropolit ca fiind "*un titan care a dominat o epocă*" și "*dacă Simion Bărnuțiu a fost ideologul, Avram Iancu brațul, Șaguna a reprezentat politicianul și diplomatul care a intuit că partida koshutistă se va folosi de principiile revoluției pentru a se elibera de absolutismul austriac, dar va prelua acest absolutism împotriva românilor*". Un aspect diplomatic al demersurilor sale poate fi sesizat în cuvântarea ținută la 3-15 mai 1848, la Blaj, când mitropolitul vrea să convingă poporul că toate beneficiile nu vin de la grofi, ci de la împărat, pe care îl amintește de cel puțin 70 de ori, în vreme ce despre Dietă nu pomenește decât o singură dată pe parcursul întregului discurs. Cea mai interesantă parte a materialului prezentat de dl. Gelu Neamțu a fost procesul verbal al anchetei secrete condusă de Cosma Pall în mai-iunie 1848. Potrivit acestui document inedit, din diferitele depoziții luate de la martori și informatori, "*în Ardeal trebuie să fie un rege al românilor*", "*românii au auzit că împăratul este rege pentru nemți, pe palatin îl consideră rege pentru unguri și astfel vor să fie și un rege al românilor*", care "*să-i unească pe cei din Ardeal cu românii din Moldova și Țara Românească*". Concluziile anchetei erau clare și destul de îngrijorătoare pentru autoritățile din Transilvania: "*Românii vor un rege separat, iar acesta va fi Șaguna*". Tot în acest context, trebuie amintit și faptul că mitropolitul avea o mare influență nu numai asupra ortodocșilor, dar și a românilor

greco-catolici. În acest sens stă mărturie declarația episcopului greco-catolic, filomaghiar, Lemeny: "*Șaguna are dorința de a-i uni pe românii din Ungaria, pe cei uniți cu Roma și pe cei ortodocși*". Concluzia lui Gelu Neamțu asupra materialului prezentat a fost aceea că: "*în epocă, prestigiul, curajul și înțelepciunea lui Șaguna au dat naștere afirmării pregnante a năzuințelor românilor*".

Sedința a continuat cu comunicarea susținută de Prof. Dr. Onufrie Vințel, intitulată "*Din lexicul popular al Mitropolitului Andrei Șaguna*", materialul prezentat fiind, de fapt, "*o completare la ceea ce s-a publicat deja în volumul omagial, închinat Mitropolitului*". Autorul a amintit faptul că Șaguna era aromân, a trăit printre slavi și a studiat la Vârșeț într-un colegiu german, aspecte care au creat mitropolitului greutate de exprimare în limba română, mai ales în predică. Analiza domniei sale are în vedere tocmai acest sector lingvistic. Astfel, în multe cazuri, cuvântul *muncă* înseamnă, de fapt, *casnă*, *chin*, *opresiune*, iar de la el Șaguna formează *muncire*, cu aceeași semnificație, acest sens reieșind, probabil din contextul socio-politic contemporan: munca brută, fără drepturi, era "atributul" românilor în societatea transilvană la mijlocul secolului al XIX-lea. Au mai urmat și alte exemple. Cuvântul "*prost*" are sensul de "*simplic*" și nu acela de "*idiot, neinstruit*", prin "*județ*" se înțelege "*Judecata de Apoi*" fără conotație administrativă, "*lemn*" are în vedere noțiunea de "*arbore, copac*" și nu pe aceea de materie de prelucrat sau de folosit la foc, iar în loc de "*hoț*" Șaguna folosește termenul de "*lotru*", de la latinescul "*latrunculus*". Concluzia domniei sale este că: "*limba lui Șaguna este o comoară pentru istoria limbii românești, care nu a fost, încă, studiată deplin*".

După această primă serie de comunicări, la ora 13.00, toți participanții la Simpozion s-au deplasat în Catedrala Arhiepiscopală a Vadului Feleacului și Clujului, unde s-a oficiat un parastas în cinstea marelui mitropolit Andrei Șaguna, ocazie cu care au fost făcute cunoscute și credincioșilor prezenți în biserică, în câteva cuvinte, virtuțile și meritele deosebite ale celui evocat. După săvârșirea sfintei pomeniri, participanții s-au retras la o agapă frățească, urmând să se reîntâlnească al ora 15.30, pentru cea de a doua parte a sesiunii de comunicări.

Simpozionul a reînceput lucrările, după amiază, cu comunicarea "*Activitatea culturală a Mitropolitului Șaguna*", susținută de Drd. Wolfgang Wunsch, de la Institutul Luteran Sibiu. Studiul domniei sale s-a concentrat, în special, asupra rolului jucat de mitropolit pentru înființarea: ***Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român – Astra***, al cărei președinte a și fost, având ca vicepreședinte pe Timotei Ci-

pariu și secretar pe George Barițiu. Autorul încearcă să evidențieze viziunea lui Șaguna asupra aspectului cultural al misiunii Bisericii, amintind că *"sinodul nu este doar un principiu de drept bisericesc, ci un principiu al vieții Bisericii. Sinodalitatea își are izvorul la Părinții Bisericii și a fost foarte importantă în activitatea lui Șaguna, întrucât a inclus pe mireni ca elemente active în viața Bisericii"*. În aceste condiții, *"Astra reprezintă activitatea laicilor în Biserică. Privarea românilor de accesul la cultură a avut drept consecințe lipsa unei pături intelectuale a acestora. Astra devine modalitatea de a face cunoscute rezultatele cercetărilor științifice, la nivelul societății laice, iar prezența mitropolitului în postul de conducere atrage după sine implicarea activă a Bisericii în acțiunea de emancipare culturală a românilor din Transilvania"*.

În continuare, Pr. Lect. Dr. Erdei Miron a susținut comunicarea cu titlul: *"Predica șaguniană, piatră de hotar în omiletica românească"*. De la început, Șaguna este caracterizat ca fiind *"Moise al neamului românesc și al Bisericii din Ardeal"*. Autorul subliniază faptul că, încă de la sosirea sa la Sibiu, la 20 oct. 1846, a solicitat tuturor preoților din eparhie *"să citească și să învețe Catehismul, să predice către popor"*. Pentru o mai bună informare a preoților, Mitropolitul crează o serie de mijloace practice, menite să-i ajute din punct de vedere omiletic. Astfel, el cere tuturor slujitorilor să trimită predicile spre a fi publicate, ca să folosească drept model și altora, adăugând că în cărțile de cult tipărite se găsesc informații cu conținut omiletic, iar pastoralele și cuvântările arhieresti, trimise cu diferite ocazii în eparhie, sunt bine ancorate în învățătura de credință, în realitatea politică și socială a poporului român. De asemenea, îi sfătuiește pe preoți să ocolească neologismele în predici, iar pentru a-și apăra credința de propaganda catolică sau protestantă, consideră că cea mai bună metodă pastorală care trebuie folosită nu este polemica, ci buna informare și formare a păstoriților. În încheierea comunicării, autorul prezintă un citat din cuvintele împăratului Franz Joseph I cu privire la mitropolitul român, rostite la aflarea știrii că mitropolitul român a trecut la cele veșnice: *"când l-am văzut pe Șaguna, am văzut un popor, când a murit Șaguna, a murit un neam"*.

Ședința a continuat cu comunicarea susținută de Pr. Lect. Dr. Ioan Vișovan, care a prezentat *"Activitatea filantropică a Mitropolitului Șaguna, reflectată în predici și scrisori pastorale"*. Încă de la început autorul făcut o comparație a activității filantropice din cele trei țări românești. Dacă în Principate aceasta s-a bucurat de sprijinul și protecția voievozilor și a boierilor români, în Transilvania condițiile au fost total diferite, datorită dominațiilor străine, de alte confesiuni. În acest context, filantropia a căpătat alte

aspecte, Șaguna străduindu-se, în primul rând, să obțină drepturi pentru națiunea română și confesiunea ortodoxă, accentuând necesitatea abolirii imediate a iobăgiei. El a invocat în acest sens principiile inalienabile ale drepturilor omului și a pus accent pe rolul educației. Implicat hotărât în procesul de învățământ, el insistă ca școlile elementare și cele secundare să rămână sub ocrotirea Bisericii, opunându-se întemeierii școlilor mixte confessionale, deoarece ortodocșii ar fi fost excluși din aceste instituții, sau expuși prozelitismului. Astfel, sursa filantropică a lui Șaguna o constituie dragostea față de păstoriți și nu s-a limitat doar la vorbe. În această ordine de idei, au fost amintite apelurile pentru ajutorarea românilor care și-au pierdut avutul în timpul revoluției de la 1848, colectele organizate în Eparhie cu scop filantropic, ori fundațiile (*Francisc Ioseph* sau *Grigore Pantazi*).

Un material cu totul inedit și interesant a prezentat Arhid. Lect. Dr. Mihai Săsăujan, intitulat "*Note de jurnal ale Episcopului Andrei Șaguna – Viena (15 oct. 1850 – 2 iul. 1851)*". Este vorba de rolul avut de ierarhul român la sinodul episcopilor ortodocși din monarhia austriacă, la care urma să se dezbata problemele organizării Bisericii Ortodoxe din Imperiul Habsburgic. Discuțiile sinodului s-au purtat pe marginea a patru teme principale: 1) Consistoriile diocezane, 2) Dotarea clerului, 3) Înființarea de școli teologice și seminarii pentru Biserica răsăriteană din Transilvania, 4) Școlile populare. Interesante au fost propunerile lui Șaguna înaintate *Consultării Episcopilor și Ministerului Cultelor*. În comunicarea sa Lect. Dr. Mihai Săsăujan a subliniat "*chestiunile fundamentale*" pe care adunarea episcopilor trebuia să le analizeze la Viena, iar Șaguna aduce în discuție nouă puncte : "1) *Egalitatea Bisericii Răsăritene cu celelalte religii creștine din monarhia austriacă*; 2) *Recunoașterea, printr-un decret special, a naționalităților și a limbilor creștinilor răsăriteni, deoarece limba etnică este folosită în Biserica Răsăriteană, atât la slujbă cât și în celelalte activități religioase*; 3) *Numirea negativă de Biserică Neunită să fie exclusă, propunând să se folosească termenul de Biserică Răsăriteană Drept-credincioasă*; 4) *În conformitate cu legile canonice ale Bisericii Răsăritene, Biserica Răsăriteană din Austria aparține Patriarhiei de Constantinopol, întrucât acest Scaun Patriarhal este instanța supremă în chestiunile bisericești răsăritene*; 5) *Guvernul austriac să binevoiască a înființa o mitropolie pentru românii din monarhie*; 6) *Acolo unde ortodocșii sunt minoritari, sărbătorile lor să nu fie tulburate de zgomotele sărbătorilor altor religii și confesiuni*; 7) *Copiii ortodocșilor, care frecventează școli aparținând altor confesiuni, să nu fie obligați să participe la orele de religie sau la slujbele respectivei confesiuni*; 8) *Pentru căsătorii să fie fixată norma ca binecuvântarea acestora să fie dată în parohia și de*

preotul de unde provine mireasa; 9) În cadrul ministerelor de interne, al educației și al cultelor, al instituțiilor provinciale din Transilvania, Serbia, Banatul de Timișoara, Ungaria și Bucovina, ca și în cadrul consiliilor școlare ale acestor țări ale monarhiei, să fie înființată câte o secție formată din credincioși ai acestor biserici și fideli ai acesteia pentru chestiunile bisericesti și școlare¹.

În continuare, Pr. Conf. Dr. Ioan Chirilă, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a prezentat *"Elementele structurale ale proiectului educațional al Mitropolitului Andrei Șaguna"*. După o analiză a programului educațional șagunian, autorul ajunge la concluzia că marele ierarh "vede actul educațional având ca punct de pornire Biserica, dar care, după fundamentarea teologică, trebuie să treacă în structurile laice ale învățământului, pentru a putea realiza un dialog cu celelalte structuri, fără să uite sau să ignore credința căreia îi aparține. Actul educațional pleacă din Biserică, intră într-o structură organizată după modelul gimnaziilor austriece și, apoi, se reîntoarce în Biserică". Șaguna a căutat, astfel, să redinamizeze cadrul liturgic ortodox pentru restaurarea morală a societății, iar în structura proiectului său educațional trebuie incluse: acțiunea de retipărire a cărților de cult, acțiunea susținută de întemeiere a unor noi școli românești și reorganizarea Bisericii transilvane. Prin acestea, el urmărește ca cei ce participă la actul educațional, profesori sau elevi, să înțeleagă ceea ce fac, fiind adeptul principiului *educației continue*, aspect care îl include pe Șaguna în rândul marilor pedagogi europeni ai secolului al XIX-lea.

În continuare, Pr. Lect. Dr. Constantin Pătuleanu, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova, a susținut comunicarea intitulată: *"Mișcarea de trezire spirituală din Germania și relația cu Țara Românească"*, în care s-a urmărit legătura dintre Constantin Brâncoveanu și promotorii mișcării pietiste de la Haale, în special ca model pentru înființarea și organizarea de spitale și așezăminte de binefacere.

Ultima comunicare a sesiunii Comisiei de Istorie Bisericească Comparată a fost prezentată de Drd. Marius Eppel, intitulată *"Personalitatea lui Șaguna reflectată în gândirea ultimului mitropolit al Transilvaniei de până la unirea din 1918, Vasile Mangra"*. După ce prezintă cadrul istoric al sfârșitului de secol XIX, în care conflictul dintre ortodocși și greco-catolici se ascute din ce în ce mai mult, autorul prezintă activitatea lui Vasile Mangra

1. Arhid. Lect. Dr. Mihai Săsăujan, *Note de jurnal ale Episcopului Andrei Șaguna – Viena (15 oct. 1850 – 2 iul. 1851)*, în Vol. In memoriam: Mitropolitul Andrei Șaguna 1873-2003, Cluj-Napoca, 2003, p. 112 – 113.

în calitate de mitropolit al Transilvaniei, în momentul în care Șaguna începuse să fie contestat. Motivul îl constituia faptul că în Statutul de organizare a Bisericii din Transilvania, ponderea elementului laic era de două treimi, astfel încât contestatorii săi îl acuzau de protestantism. Totuși, mitropolitul Vasile Mangra îl prezintă pe Șaguna ca fiind *"un bărbat fenomenal, care a înfăptuit înălțarea și regenerarea unui popor"*, și, datorită rolului jucat în alcătuirea Statutului, *"a prevăzut mișcarea societății și valurile pe care ea le va aduce asupra Bisericii"*.

După ce prezentarea comunicărilor științifice a luat sfârșit, au urmat întrebările și discuțiile. La final a luat cuvântul Dl. Prof. Dr. Emilian Popescu, Președintele Comisiei, sintetizat tematica materialelor prezentate, menite să lărgescă *"și mai mult universul cunoștințelor noastre despre Șaguna"*, fie că a fost vorba de materiale inedite, de documente editate reinterpretate, ori de prezentări cu caracter mai larg central și sud-est european. Domnia sa a apreciat volumul prezentat la începutul lucrărilor ca *"o realizare importantă a acestui Simpozion"* și cere ca textele necuprinse în volum să fie predate cât mai repede la Decanat, în formă definitivă, pentru a fi publicate în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă. De asemenea, a anunțat că următoarea întâlnire a Comisiei va avea loc în toamna acestui an, la Râmnicu Vâlcea, prilejuită de împlinirea a 500 de ani de la prima atestare documentară a Episcopiei Râmnicului. În încheiere, P. C. Decan Ioan Vasile Leb mulțumește, din partea colectivului autorilor volumului, părintelui Alexandru Moraru, *"cel care a fost sufletul acestui volum"* și I. P. S. Teodosie Petrescu, *"singurul ierarh care a ajutat financiar apariția cărții"*. După rostirea rugăciunii, Comisia Națională de Istorie Bisericească Comparată și-a închis sesiunea clujeană, participanții retrăgându-se la o agapă frățească, oferită de Facultatea de Teologie Ortodoxă.

Drd. Mihai Ovidiu Cățoi

AGENDA DE LUCRU A PREA FERICITULUI PĂRINTE TEOCTIST, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE (1 mai-30 august 2003)

Duminică, 4 mai a.c.:

– A săvârșit Sfânta Liturghie în biserica *Sfântul Spiridon Nou* din Capitală și a rostit cuvânt de învățătură la Duminica *Sfântului Apostol Toma*;

Luni, 5 mai a.c.:

Primiri:

– P.Cuv. Protos. *PAISIE* de la Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria;
– Dl. Arhit. *AUGUSTIN IOAN* în legătură cu noua amplasare a *Catedralei Mântuirii Neamului*;

Marti, 6 mai a.c.:

– A prezidat ședința de lucru a *Consiliului Național Bisericesc* la care, pe lângă membri de drept, au mai fost invitați: I.P.S. Mitropolit *TEOFAN* al Olteniei, I.P.S. Arhiepiscop *ANDREI* al Alba-Iuliei, P.C. Pr. Prof. Dr. *NICOLAE NECULA*, P.C. Prot. *ION RĂDULESCU*, Protoieria II Capitală, Dl. Acad. *VIRGIL CÂNDEA*, Dl. Acad. *DAN BERINDEI*, Dl. Prof. Univ. dr. arhit. *SORIN VASILESCU*, colaboratori de la Administrația și Arhiepiscopia Bucureștilor. La ordinea de zi s-a aflat problema preluării terenului din *Parcul Carol*, atribuit prin hotărâre de Guvern, în vederea amplasării și construirii *Catedralei Mântuirii Neamului* și organi-

zarea unui *Comitet Permanent Consultativ*;

– Însoțit de P.S. Episcop Vicar Patriarhal *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU* s-a deplasat în *Parcul Carol* unde s-a întâlnit cu dl. *ADRIAN NĂSTASE*, Prim ministru al Guvernului României, dl. *RĂZVAN TEODORESCU*, ministrul Culturii și Cultelor, dl. *LAURENȚIU TĂNASE*, secretar de Stat pentru Culte, pentru aprecierea amplasamentului Catedralei Patriarhale;

– A vizitat Facultatea de Teologie *Justinian Patriarhul* a Universității din București, fiind întâmpinat de P.C. Pr. Decan *NICOLAE NECULA* și de părinții profesori. A condus pe dl. Prim Ministru *ADRIAN NĂSTASE* la bibliotecă, în aula facultății și pe șantierul de reparații și consolidare a clădirii, insistând pentru obținerea unui ajutor în vederea finalizării lucrărilor;

Primiri:

– E.S. *GEOFFREY ROWELL*, Episcop anglican pentru Europa;

Miercuri, 7 mai a.c.:

Primiri:

– P.S. Episcop *SEBASTIAN ILFOVEANUL*, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, la întoarcerea din

Cipru unde a participat la *Congresul internațional de la Nicosia* cu tema "Ecumenicitatea și culturile – premise ale păcii în cadrul globalizării";

– Dl. Avocat *VICTOR ANAGNOSTE* și dl. *MIHAIL IORGA*, însoțiți de P.C. Pr. *NICOLAE CRÂNGAȘU*, consilier economic la Arhiepiscopia Bucureștilor, în legătură cu *Fundația Așezămintele Nifon Mitropolitul*;

Între 8 și 14 mai a.c. în fruntea unei delegații formată din: I.P.S. *DANIEL*, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, I.P.S. *TEOFAN*, Mitropolitul Olteniei și I.P.S. *ANDREI* Arhiepiscopul Alba-Iuliei, P.C. Pr. Lect. Dr. *DANIEL BENGA* și P.C. Diac. *COSTIN SPIRIDON* a efectuat o vizită în Germania;

Vineri, 16 mai a.c.:

Primiri:

– Dl. *DOMINIQUE DONZELOT* și Dl. *SIMON CRISP* de la *Societățile Biblice Unite*, însoțiți de P.S. *DAMASCHIN*, Episcopul Sloboziei și Călărașilor și P.C. Diac. prof. dr. *ION CARAZA*, Secretar general al *Societății Biblice Interconfesionale din România*, cu proiectele unor noi traduceri ale Sfintei Scripturi. La discuții au fost prezenți P.S. Episcop Vicar Patriarhal *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU*, Pr. Consilier *VALER ULICAN* și Dl. Director *AURELIAN MARINESCU*;

– P.C. Pr. *VASILE POP*, Consilier cultural la Episcopia Aradului;

– A participat la lansarea cărții "Comunicare și slujire prin limbajul mimico-gestual" a P.C. Pr. Constantin Onu, Consilier pentru Asistență socială la Episcopia Argeșului și Muscelului,

desfășurată la *Palatul Patriarhiei* și a rostit cuvânt de binecuvântare;

– În cursul după-amiezii, însoțit de P.C. Diac. cons. *NICU OCTAVIAN*, a vizitat Expoziția "Sankt – Petersburg - 300 de ani de la întemeiere", deschisă la *Muzeul Național de Artă al României*;

Sâmbătă, 17 mai a.c.:

– A primit pe Dl. Acad. *EUGEN SIMION*, președintele *Academiei Române*;

Luni, 19 mai a.c.:

Primiri:

– Dl. General-maior *GRETSIOS EFTHIMIOS*, comandantul *Academiei Forțelor Armate* din Republica Elenă, însoțit de Dl. General-locotenent prof. dr. *ILIE MARIN*, comandantul *Academiei de Înalte Studii Militare*;

– Dl. Acad. *RĂZVAN TEODORESCU*, Ministrul Culturii și Cultelor;

– I.P.S. Mitropolit *TEOFAN* al Olteniei;

– Dl. Prof. *ANGHEL CIORAN* în legătură cu tâmosirea bisericii cu hramul *Nașterea Domnului*, ridicată în amintirea Eroilor Revoluției din Decembrie 1989;

Marti, 20 mai a.c.:

Primiri:

– Dl. *YURI TIKHONOV*, împuternicit al Comitetului de Relații externe al Administrației Sankt Petersburg în România, Dl. *NICU MIHALI*, director general al S.C. *CASINI ART* și pe Dl. *IOAN IONEL*, în legătură cu organizarea la *Palatul Patriarhiei* a expoziției "Sankt – Petersburg – 300 de ani de la întemeiere";

– A acordat un interviu pentru *Studioul Teritorial Craiova* al *Societății Române de Radiodifuziune* în legătură cu vizita în România a Prea Fericitului Părinte *HRISTODOULOS* al Atenei și Întregii Elade;

Miercuri, 21 mai a.c.:

– A săvârșit Sfânta Liturghie în *Catedrala Patriarhală*, cu ocazia prăznirii hramului, *Sfinții Împărați Constantin și Elena*, fiind înconjurat de: I.P.S. *NATANAEL*, Arhiepiscop de Detroit și al Episcopiei Ortodoxe Române din SUA și Canada, P.S. Episcop *CASIAN* al Dunării de Jos, Prea Sfințiții Episcopi Vicari *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU*, *CIPRIAN CÂMPINEANUL* și *SEBASTIAN ILFOVEANUL*. A rostit cuvânt de învățătură și binecuvântare;

– A participat în *Sala Unirii* a *Palatului Cotroceni* la festivitatea prilejuită de lansarea oficială a programului de *Strategie pentru Dezvoltare Durabilă - ORIZONT 2020*;

Joi, 22 mai a.c.:

Primiri:

– Dl. *QUINTON QUAYLE*, noul Ambasador al Marii Britanii la București, în vizită de prezentare;

– Dl. Arhit. prof. dr. *SORIN VASILESCU*;

Vineri, 23 mai a.c.:

Primiri:

– E.S. Dl. *ALEXANDR TOLKACI*, Ambasadorul Federației Ruse la București;

– I.P.S. Arhiepiscop *TEODOSIE* al Tomisului, Dl. Ing. *LAZĂR POPESCU* și D-na *ELENA BUDIȘTEANU*, în legătură cu construirea în cartierul *Colentina* a unei biserici cu hramurile

Sfinții Împărați Constantin și Elena și Sfântul Ioan Botezătorul;

– Dl. Prof.dr. *EMILIAN POPESCU*, însoțit de Dl. Prof.dr. *CONSTANTIN PETOLESCU* și de Dl. Prof.dr. *TUDOR TEOTEOI*;

Sâmbătă, 24 mai a.c.:

– A vizitat *Târgul de carte* din București și standul Editurii *Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române*;

Duminică, 25 mai a.c.:

– A săvârșit Sfânta Liturghie la biserica parohiei *Sfântul Prooroc Daniel și Adormirea Maicii Domnului* din cartierul *Berceni* și a pus piatra de temelie a noii biserici de zid. A rostit cuvânt de învățătură la *Duminica Samarinenței* și a binecuvântat strădaniile P.C.Pr.paroh *BENONE POPOIAG* și ale enoriașilor *Prea Cucerniciei Sale*;

Luni, 26 mai a.c.:

Primiri:

– Dl. Prof.dr. *KONSTANTINOS SKOUTERIS*, decanul Facultății de Teologie din Atena - aflat în România cu ocazia primirii din partea Universității din Oradea a titlului de "*Doctor honoris causa*" - împreună cu soția;

– Dl. *SORIN DUMITRESCU* cu ultimele apariții editoriale ale Editurii *Anastasia*;

Marti, 27 mai a.c.:

Primiri:

– Dl. *ANDREW NATSIOS*, șeful *Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională*, Dl. *KENT HILL*, șeful *Biroului pentru Europa și Eurasia*, în legătură cu proiectele de asistență socială ale Bisericii și posibilitățile de finanțare a acestora de către

USIAD. La discuții a fost de față P.S. Episcop-Vicar Patriarhal *CIPRIAN CÂMPINEANUL*;

– A participat la sesiunea științifică a Academiei Române: *Filosofia și Teologie în fața provocărilor lumii contemporane* și a luat cuvântul;

– A vizitat Expoziția de carte veche "*Râmnicul - capitala tipografiilor*" și a participat la Simpozionul "*Rolul Episcopiei Râmnicului în viața spirituală și culturală a românilor*" și a luat cuvântul, binecuvântând pe ostenitorii acestor manifestări consacrate împlinirii a 500 de ani de atestare documentară a Episcopiei Râmnicului, sub genericul "*Episcopia Râmnicului - 500 de ani în slujba Ortodoxiei și a culturii românești*";

Miercuri, 28 mai 2003:

Primiri:

– Dl. *PETRE MARINESCU* din S.U.A.;

– E.S. D-na *WAFAA ASHRAF MOHARRAM*, Ambasadorul Republicii Arabe Egipt în România, însoțită de un grup de oameni de afaceri, ortodocși copti din Egipt;

I.P.S. Dr. *NIFON MIHĂIȚĂ*, Arhiepiscopul Târgoviștei;

– A prezidat o ședința de lucru cu Prea Sfinții Episcopi Vicari de la Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor, în legătură cu apropiata vizită în România a Prea Fericitului *HRISTODOULOS*, Arhiepiscopul Ateinei și a Întregii Elade;

– A pus piatra de temelie a biserici cu hramul *Sfinții Împărați Constantin și Elena și Sfântul Ioan Botezătorul* din cartierul Colentina, împreună cu I.P.S. Arhiepiscop *TEODOSIE* al Tomisului

și a adresat cuvânt de binecuvântare pentru inițiativa ctitorului și a credincioșilor doritori de sfinte locașuri;

– A vizitat biserica în construcție din incinta *Spitalului Clinic Fundeni*, cu hramul *Sfinții Cosma și Damian*, și biserica de lemn a parohiei *Sfinții Trei Ierarhi* – Fundeni, Protoieria II Capitală;

– A vizitat *Mănăstirea Plumbuita* și Așezământul filantropic *Vasiliada* din incinta mănăstirii;

Joi, 29 mai a.c.:

– A prezidat, în Aula Palatului Patriarhiei, Conferința preoțească cu preoții Protoierilor III Capitală și Ilfov, cu tema: *Viața și misiunea parohiei azi: împliniri, probleme, perspective*, și a adresat îndemn la sporirea strădaniilor pastorale;

– A primit delegația organizației ecumenice *Pro Oriente* - secția Salzburg, Austria, condusă de E.S. Dr. *GEORG EDER*, fost Arhiepiscop romano-catolic de Salzburg, de curând pensionat;

– A primit pe P.Cuv. Arhim. *METHODIOS SAMARITAKIS*, starețul Mănăstirii *Sfânta Irina* din Chrysovalantou din cadrul Arhiepiscopiei Cretei;

Vineri, 30 mai a.c.:

– În cadrul unei festivități desfășurate în *Aula magna* a Universității creștine *Dimitrie Cantemir* i s-a decernat titlul de *Doctor honoris causa*. A răspuns cuvântului *Laudatio* rostit de Dl.Prof.dr. *DUMITRU MAZILU*;

Duminică, 1 iunie a.c.:

– A săvârșit – înconjurat de I.P.S. Arhiepiscop *TEODOSIE* al Tomisului, I.P.S. *NATANAEL*, Arhiepiscop de Detroit și al Episcopiei Ortodoxe Române

din America și P.S. Episcop Vicar Patriarhal *AMBROZIE SINAITUL*, slujba târnosirii bisericii *Eroilor Martiri* cu hramul "Nașterea Domnului". După Sfânta Liturghie a rostit cuvânt de prețuire a jertfelor eroilor Revoluției din Decembrie 1989 și a binecuvântat strădaniile ctitorilor, în frunte cu Dl. Prof. *ANGHEL CIORAN*, căruia i-a acordat distincția "Crucea Patriarhală";

– La reședința Patriarhală s-a întâlnit cu I.P.S. Arhiepiscop *NATANAEL* și cu însoțitorii săi;

Luni, 2 iunie a.c.:

– A primit pe Dl. *JAMES ROSA-PEPE*, fost ambasador al S.U.A. la București, împreună cu doamna, căroro le-a acordat un interviu în legătură cu cartea pe care Domnia Sa dorește să o scrie despre România;

Marti, 3 iunie a.c.:

– A deschis Adunarea festivă în cinstea *Zilei Eroilor* organizată de Asociația Națională "Cultul Eroilor" și a rostit cuvânt de prețuire a jertfelor eroilor Neamului;

Primiri:

– Dl. Prof. *VALERIU DĂESCU*;

– Dl. *RĂZVAN IONESCU*;

– Delegația parlamentară elenă condusă de Dl. *ANASTASIOS CHOREMIS*, președintele Grupului parlamentar de prietenie Grecia-România. La primire a fost prezent P.S. Episcop Vicar Patriarhal *CIPRIAN CÂMPINEANUL*;

Miercuri, 4 iunie a.c.:

– Însoțit de Înalț Prea Sfințit și Prea Sfințit Ierarhi ai Sfântului Sinod, a întâmpinat la Aeroportul Internațional Otopeni pe Prea Fericitul Părinte *HRISTODOULOS*, Arhiepiscopul Atenei și a

Toată Elada și delegația Bisericii Greciei;

– După primirea oficială în *Catedrala Patriarhală* și cuvântările celor doi Întâistătători, Prea Fericitul Părinte Patriarh *TEOCTIST*, însoțit de ierarhi ai Sfântului Sinod a participat, la invitația D-lui *ION ILIESCU*, Președintele României, la *Vila Lac 1*, la solemnitatea decorării Prea Fericitului Arhiepiscop *HRISTODOULOS* cu Ordinul "*Steaua României*" în grad de *Mare Cruce*;

– Împreună cu Înalțul oaspete a luat parte la dineul oferit de Președintele României;

Joi, 5 iunie a.c. – Înălțarea Domnului:

– În Paraclisul Patriarhal *Sfântul Spiridon Nou* din București, înconjurați de soborul ierarhilor, preoților și diaconilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh *TEOCTIST*, împreună cu Prea Fericitul Părinte *HRISTODOULOS*, au săvârșit Sfânta Liturghie iar la timpul potrivit a salutat, în numele Sfântului Sinod, prezența Înalțului oaspete și a însoțitorilor săi, oferindu-le daruri tradiționale bisericești. Prea Fericitul Părinte *HRISTODOULOS* a rostit cuvânt de învățătură după care a oferit Prea Fericitului Părinte *TEOCTIST* insignele patriarhale;

– A oferit dineul tradițional la Palatul Patriarhiei Române în onoarea Prea Fericitului Părinte Arhiepiscop *HRISTODOULOS* și a delegației Bisericii Greciei;

– În cursul serii a fost vizitată *Biserica greacă* din București și cei doi Întâistătători au participat la dineul oferit de Ambasada Republicii Elene la București;

Vineri, 6 iunie a.c.:

– A participat la întâlnirea cu studenții teologi organizată de Facultatea de Teologie *Patriarhul Justinian* și a audiat conferința Prea Fericitului Arhiepiscop *HRISTODOULOS*;

– În holul Palatului Patriarhiei a participat la lansarea albumului "*România – pământ al icoanei*" și a adresat cuvânt de binecuvântare ostenitorilor Editurii "*Royal Press*";

– Împreună cu Prea Fericitul Arhiepiscop *HRISTODOULOS* și delegația Bisericii Greciei s-a îndreptat spre Craiova. Au fost întâmpinați, în Catedrala Mitropolitană de I.P.S. Mitropolit *TEOFAN* al Olteniei în fruntea a numeroși ierarhi, preoți și credincioși. S-au rostit cuvântările protocolare;

Sâmbătă, 7 iunie a.c.:

– Cei doi Întâistătători, însoțiți de I.P.S. Mitropolit dr. *TEOFAN SAVU* al Olteniei au vizitat Universitatea din Craiova fiind întâmpinați de studenți și studente, de profesori, de Senatul universității și cu un cuvânt emoționant, de Rectorul Universității, Dl. prof. univ. dr. *MIRCEA IVĂNESCU*;

– Decernarea titlului academic "*Doctor honoris causa*" Înălților conducători de Biserici s-a desfășurat în Sala Teatrului Național din Craiova;

– A vizitat sediul *Academiei misionare "Valahia mică"* a Arhiepiscopiei Craiovei, Centrul eparhial iar în cursul după amiezei, Seminarul Teologic;

– A participat, la *Teatrul liric* din Craiova, la concertul *Oratoriul de Paște* de Paul Constantinescu, susținut în onoarea celor doi Întâistătători;

Duminică, 8 iunie a.c.:

– Cei doi Întâistătători au coliturghisit în Catedrala *Madona Dudu*, înconjurați de ierarhi greci și români, de numeroși preoți și diaconi. A adresat, alături de Prea Fericitul Arhiepiscop *HRISTODOULOS* și de I.P.S. Mitropolit *TEOFAN*, cuvânt de binecuvântare;

– După amiază a vizitat, împreună cu oaspeții eleni, *Parcul Coloanei Infinitului* din Municipiul Târgu-Jiu și *Mănăstirea Tismana*;

Luni, 9 iunie a.c.:

– A inaugurat noua "*Casă de oaspeți*" *Mănăstirii Tismana*;

– A inaugurat la Târgu-Jiu *Centrul medico-social pentru persoane defavorizate*, *Librăria* și *Magazinul de obiecte bisericesti* ale Arhiepiscopiei Craiovei;

– A vizitat, împreună cu Prea Fericitul Arhiepiscop *HRISTODOULOS* și delegațiile însoțitoare, mănăstirile *Pollovragi*, *Hurezi*, *Bistrița* și *Dintr-un lemn*, adresând cuvinte de binecuvântare obștilor monahale;

Marti, 10 iunie a.c.:

La *Catedrala episcopală din Râmnicu-Vâlcea*, Întâistătătorii celor două Biserici au fost primiți de P.S. Episcop *GHERASIM* al Râmnicului în fruntea unui mare număr de preoți și credincioși, rostindu-se, după *Te-Deum*, cuvântările convenite. S-a vizitat apoi noua clădire care adăpostește biblioteca și muzeul eparhial;

– La Episcopia Argeșului și Muscelului a fost vizitată biserica *Sfântul Nicolae* și Catedrala episcopală din Curtea de Argeș, unde P.S. Episcop *CALINIC* a salutat, în fruntea preoților

și seminariștilor, sosirea înalților oaspeți. S-a vizitat Paraclisul pentru închinare la Sfintele Moaște ale Sfintei Mucenițe Filofteia, precum și Reședința, unde P.S. Episcop *CALINIC* a oferit agapa tradițională;

– În cursul după amiezei, împreună cu Prea Fericitul Arhiepiscop *HRISTO-DOULOS* a participat la *Palatul Victoria*, la întâlnirea cu Dl. *ADRIAN NĂSTARE*, Prim-Ministru al Guvernului României;

– A vizitat biserica și *Centrul social* din incinta Fabricii de morărit și panificație a Grupului *Loulis* unde s-a servit cina;

Miercuri, 11 iunie a.c.:

– Cei doi Întâistătători au fost oaspeții Episcopiei Sloboziei și Călărașilor, fiind primiți de P.S. Episcop dr. *DAMASCHIN CORAVU*, de numeroși preoți și diaconi, în Catedrala *Sfinții Voievozi*, unde s-au rostit cuvântări, după care s-a vizitat noua Catedrală episcopală și Reședința episcopală, unde s-a servit prânzul;

– Prea Fericitul Părinte *HRISTO-DOULOS* și delegația au fost conduși la Aeroportul Internațional Băneasa pentru Iași, însoțiți de delegatul Patriarhiei, P.S. Episcop Vicar Patriarhal *CIPRIAN CĂMPINEANUL*;

Joi, 12 iunie a.c.:

– A adresat mesaj de binecuvântare la Praznicul Pogorării Sfântului Duh prin intermediul emisiunilor Societății Române de Radiodifuziune, într-un interviu acordat D-lui Prof. *VALERIU DĂESCU*;

– A primit pe E.S. Dl. *LEANDRO ARELLANO*, ambasadorul Statelor

Unite Mexicane la București, în vizită de prezentare;

– A participat la *Palatul Patriarhiei Române* la festivitatea prilejuită de premierea elevilor merituoși ai Seminarului teologic din București. A acordat premiile și a rostit cuvânt de binecuvântare;

Vineri, 13 iunie a.c.:

– A primit pe Dl. prof. dr. ing. *NICOLAE ILIAȘ*, rectorul Universității din Petroșani și pe P.C. Pr. lect. dr. *OC-TAVIAN RUDEANU*, directorul Direcției pentru Cultură a județului Hunedoara;

Duminică, 15 iunie a.c.:

– A săvârșit Sfânta Liturghie în biserica *Sfântul Spiridon Nou* și a rostit cuvânt de învățătură la Duminica Pogorării Duhului Sfânt;

Luni, 16 iunie a.c.:

– A asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în biserica Mănăstirii *Radu Vodă* de P.S. Episcop Vicar *VARSANUFIE PRAHOVEANUL* la prăznuirea hramului. A adresat cuvânt de binecuvântare profesorilor, viețuitorilor mănăstirii, elevilor și numeroșilor credincioși prezenți;

– A primit pe Dl. ing. *GEORGE STATE*, directorul S.C. *CAMEXIP* Băicoi, membru în *Adunarea eparhială* a Arhiepiscopiei Bucureștilor și Dl. *CONSTANTIN TRESTIOREANU*, președintele Fundației "*Ploiești – Mileniul III*", autorul cărții "*Bisericile ploieștene*" pe care a dăruit-o Prea Fericirii Sale;

Marti, 17 iunie a.c.:

Primiri:

– Dl. *CORNELIU POPESCU* din Caracas, Venezuela;

– Dl. *ION BROȘTEANU* de la Geneva, Elveția;

– Dl. *MIHAI DARIE*;

– Dl. *HUSSEYN OSTURK*, președintele *Companiei de construcții DIM* din Turcia și D-na *GINA CRANTA*, reprezentanta în România a *Companiei DIM*, însoțiți de Dl. *CONSTANTIN DRĂGAN*, director general *PROIECT București*, cu un mesaj din partea Sanctității Sale *BARTOLOMEU I*, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului și în legătură cu dorința de a sprijini ridicarea *Catedralei Mântuirii Neamului*, prezentând din partea Sanctității Sale un album cu biserica *Sf. Sofia*. Au fost prezenți P.S. Episcop Vicar Patriarhal *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU* și P.C. Pr. *VASILE IOANA* de la Tipografia Institutului Biblic;

Miercuri, 18 – joi, 19 iunie a.c.:

– A participat la slujba doxologiei pentru deschiderea lucrărilor Sfântului Sinod;

– A prezidat ședința de lucru a *Sfântului Sinod* al Bisericii Ortodoxe Române;

Vineri, 20 iunie a.c.:

Primiri:

– D-na dr. *MAGDA STAVINSCHI*, directorul *Institutului Astronomic al Academiei Române*, în legătură cu dorința cercetătorilor institutului de a se construi *Catedrala Mântuirii Neamului* în *Parcul Carol*. La discuții a participat P.S. Episcop Vicar Patriarhal *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU*;

Sâmbătă, 21 iunie a.c. – marți, 24 iunie a.c.:

– A vizitat Schitul *Dragoslavele* din jud. Argeș. *Duminică, 21 iunie a.c.*, a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în

biserica schitului și a adresat cuvânt de învățătură la *Duminica Tuturor Sfinților*, binecuvântând pe cei prezenți: viețuitori și credincioși. În aceeași zi a primit pe P.P.S.S. Episcopi *CALINIC* al Argeșului și Muscelului și *CASIAN* al Dunării de Jos;

Miercuri, 25 iunie a.c.:

– A primit pe Dl. *ION POPESCU*, președintele Confederației Sindicale Naționale *Meridian*, cu invitația de a participa la deschiderea lucrărilor *Conferinței Cooperățiilor meșteșugărești*. A fost delegat să participe P.S. Episcop Vicar *SEBASTIAN ILFOVEANUL*;

Joi, 26 iunie a.c.:

– A prezidat ședința de lucru a *Consiliului eparhial* al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

– A primit pe Dl. prof. univ. dr. *TEODOR MAGHIAR*, rectorul Universității din Oradea și pe Dl. prof. univ. dr. *MIHAI DRECIN* de la aceeași universitate;

Vineri, 27 iunie a.c.:

Primiri:

– D-na *ECATERINA BRIA*, soția regretatului Pr. prof. dr. *ION BRIA*, și Dl. *ALEXANDRU BRIA*, fiul acestora, însoțiți de P.C. Pr. conf. univ. dr. *VASILE BRIA*, în legătură cu slujba de pomenire la un an de la mutarea la cele veșnice a părintelui profesor în biserica *Sfânta Ecaterina*, paraclisul Facultății de Teologie;

– Dl. *MIHAI FLOREA*, cetățean american de origine română, în legătură cu dorința familiei de a înfia un copil din România;

– Dl. *ALEXANDRU RĂDULESCU*, președintele Comunității ortodoxe ro-

mânești din Argentina, în legătură cu dorința de a avea preot pentru parohia nou înființată la Buenos-Aires;

– P.C. Pr. prof. dr. acad. *DUMITRU POPESCU*, președintele *Fundației Nifon Mitropolitul* și P.C. Pr. Consilier *NICOLAE CRÂNGAȘU*, în legătură cu patrimoniul fundației;

– Dl. Acad. *NEAGU TEODOR* împreună cu preoții de la biserica Sf. Gheorghe-Buzești;

– Dl. *MARIO NAJIB*, om de afaceri din Italia, care, aflat în vizită în țara noastră, a dorit să fie binecuvântat de Prea Fericirea Sa;

– Dl. Prof. *ANDREI CAZACU*, care a dăruit Prea Fericirii Sale cartea fratelui său, Prof. univ. dr. Matei Cazacu, *Minuni, vedenii și vise premonitorii în trecutul românesc*;

Luni, 30 iunie a.c.:

Primiri:

– I.P.S. Dr. *NIFON MIHĂIȚĂ*, Arhiepiscopul Târgoviștei, venit pentru slujba de pomenire a Pr. prof. dr. *ION BRIA*;

– Dl. Acad. *CONSTANTIN BĂLĂCEANU-STOLNICI* cu invitația de a participa la festivitățile prilejuite de aniversarea de către Domnia Sa a 80 de ani de viață;

– Dl. Senator *ADRIAN PĂUNESCU*;

Marti, 1 iulie a.c.:

– Însoțit de P.S. Episcop Vicar *SEBASTIAN ILFOVEANUL* a vizitat și inaugurat noul sediu al Protoieriei *Urлаți*, la finalizarea reparațiilor substanțiale care au fost aduse clădirii. A discutat cu P.C. Pr. Protoiereu *ȘTEFAN MUȘAT* și cu preoții din cadrul pro-

toieriei în legătură cu problemele pastoral-misionare și administrative pe care le întâmpină;

– A avut discuții, la sediul Protoieriei, cu Dl. *ȘTERBAN MIHĂILESCU*, ministru pentru coordonarea Secretariatului General al Guvernului, cu autoritățile de stat locale – Dl. *GEORGICĂ DIACONU*, prefectul județului Prahova, Dl. *MIRCEA COSMA*, președintele Consiliului Județean, Dl. *EMIL CALOTĂ*, primarul Municipiului Ploiești, D-na *CLAUDIA DINU*, primarul orașului Urлаți – în legătură cu problema proprietăților parohiilor și mănăstirilor – terenuri agricole și păduri – urmând să se găsească soluții pentru retrocedare;

Miercuri, 2 iulie a.c.:

– A săvârșit, în Catedrala Patriarhală *slujba sfințirii antimiselor* – pentru noile biserici ridicate în cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor – și Sfânta Liturghie, la prăznuirea *Binecredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt*, fiind înconjurat de P.P.S.S. Episcopi *AMBROZIE SINAITUL* și *SEBASTIAN ILFOVEANUL*. A hirotonit preot pe P.C. Diac. *STELIAN IONAȘCU*, profesor la Seminarul teologic din București și dirijor secund al Coralei Patriarhiei Române, pe seama bisericii parohiei *Progresul*, Protoieria III Capitală, și a rostit cuvânt de binecuvântare;

Joi, 3 iulie a.c.:

Primiri:

– P.C. Pr. *SILVIU PUFULETE* de la Parohia Ortodoxă Română din Londra, Marea Britanie;

– Un grup de elevi de la *Școala Națională Ortodoxă din Amman*, Iordania

însoțiți de profesorii lor și de Dl. Prof. *RADU ANGHEL VASILESCU*, directorul *Palatului Național al Copiilor* și de D-na Prof. *CAMELIA MUNTEANU*, director artistic al aceleiași instituții, cărora le-a împărtășit cuvânt de binecuvântare și daruri;

– În cursul după-amiezei a prezidat ședința de lucru a Permanenței *Consiliului eparhial* al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

Vineri, 4 iulie a.c.:

Primiri:

– I.P.S. Mitropolit *DANIEL* al Moldovei și Bucovinei și P.S. Episcop Vicar Patriarhal *CIPRIAN CÂMPINEANUL*, la întoarcerea de la *Trondheim*, Norvegia, unde au participat, între 25 iunie – 2 iulie, la a XII-a Adunare a *Conferinței Bisericilor Europene*;

Sâmbătă, 5 iulie a.c.:

– A primit pe Dl. *VICTOR OPASCHI*, Consilier de stat pentru Cultură și Culte la Administrația Prezidențială;

Duminică, 6 iulie a.c.:

– A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură la Duminica a III-a după Rusalii;

– A primit pe Dl. *ALEXANDRU PALEOLOGU* și pe Dl. *THEODOR PALEOLOGU*;

Luni, 7 iulie a.c.:

– A participat la *Palatul Cotroceni* la festivitatea decorării de către Președintele României a D-lui Acad. *CONSTANTIN BĂLĂCEANU-STOLNICI* cu Ordinul *Steaua României* în rang de *Cavaler* la aniversarea a 80 de ani de viață;

Marti, 8 iulie a.c.:

Primiri:

– I.P.S. Mitropolit *IGNATIOS* de Larissa, Grecia, însoțit de un grup de preoți și credincioși ai mitropoliei. la începutul pelerinajului la mănăstiri din Moldova și Bucovina;

– P.C. Pr. dr. *NICOLAE DURĂ* de la Parohia Ortodoxă Română din Viena, Austria, însoțit de Dl. *NICOLAE TINCA*, sprijinitor al parohiei respective, în legătură cu lucrările de pictare a noii biserici. A acordat D-lui *NICOLAE TINCA* distincția *Crucea patriarhală* pentru mireni;

– P.C. Pr. *NICOLAE POPA* de la nou înființata Parohie Ortodoxă Română din Pavia – Voghera, Italia, împreună cu doamna preoteasă, pentru binecuvântare;

– I.P.S. Mitropolit *PETRU* al Basarabiei;

Miercuri, 9 iulie a.c.:

Primiri:

– I.P.S. Arhiepiscop *TEODOSIE* al Tomisului și P.C. Pr. *SILVIU STATE* de la Parohia Ortodoxă Română din Istanbul, Turcia;

– P.S. Episcop *GALACTION* al Alexandriei și Teleormanului;

– Dl. *VALENTIN EUGEN DĂEANU*, directorul general al revistei *Actualitatea românească*;

– P.C. Pr. *REMUS GRAMA* de la Parohia Ortodoxă Română din Cleveland, S.U.A., cu un mesaj din partea I.P.S. *NATANAEL*, Arhiepiscop de Detroit și al Episcopiei Ortodoxe Române din America;

– În cursul după-amiezii a primit pe Dl. *VASILE DUȚĂ*, D-na *FEVRONIA*

STOICA, senatori, în legătură cu proiectul de lege pentru legiferarea prostituției, precizând punctul de vedere al moralei creștine. La discuții a fost prezent P.S. Episcop Vicar Patriarhal *CIPRIAN CÂMPINEANUL*;

Joi, 10 iulie a.c.:

Primiri:

– P. Cuv. Arhim. *ZAREH BARONIAN* de la Episcopia Armeană din România;

– E.S. *MICHAEL VINCENT-LOGGAN*, Episcop romano-catolic de Dandy, Scoția, însoțit de Dl. Prof. *VASILE MIHALACHE*, primarul Sectorului 4, de P.P.C.C. Pr. *MIHAI HAU*, Consilier cultural și Pr. prof. *MIHAI AUREL*, directorul Seminarului teologic din București, în legătură cu sprijinirea financiară a lucrărilor de construcție a noii clădiri a seminarului;

– Dl. *MIHAIL ERBAȘU*, președintele firmei de construcții *ERBAȘU*;

– Dl. *GHEORGHE TOMOIOAGĂ*, primarul localității județului Suceava;

Vineri, 11 iulie a.c.:

– A prezidat întâlnirea de lucru în legătură cu apropiata vizită în țara noastră a Prea Fericitului Părinte *PETRU VII*, Papă și Patriarh al Alexandriei și a toată Africa. Au participat: I.P.S. Arhiepiscop *ANDREI* al Alba-Iuliei, P.S. *JUSTIN SIGHETEANUL*, Arhiereu Vicar al Episcopiei Maramureșului și Sătmarului, P.S. Episcop Vicar Patriarhal *CIPRIAN CÂMPINEANUL*, colaboratori de la Sectorul de Relații Externe Bisericești;

Primiri:

– I.P.S. Mitropolit *TEOFAN* al Olteniei;

– P.S. Episcop Vicar Patriarhal *AMBROZIE SINAITUL*, delegat de Prea Fericirea Sa să participe la înmormântarea I.P.S. Mitropolit *PANTELIMON* al Tesalonicului, înaintea plecării în Grecia;

– P.C. Pr. *DAN BĂRĂCĂ*, masterand al Facultății de Teologie din Tesalonic, Grecia;

– A prezidat o ședință de lucru în legătură cu construirea *Catedralei Mântuirii Neamului* în *Parcul Carol*, la care au participat: P.P.S.S. *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU*, *CIPRIAN CÂMPINEANUL*, *SEBASTIAN ILFOVEANUL*, *JUSTIN SIGHETEANUL*, P.P.C.C. Pr. *CONSTANTIN PÂRVU*, Vicar administrativ și Pr. prof. dr. *NICOLAE NECULA*, Dl. dr. arhit. *SORIN VASILESCU*, Dl. arhit. *PETRE SIMIONESCU*, Dl. arhit. *VOICU FLOREA*, alți colaboratori;

Duminică, 13 iulie a.c.:

– A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură la Duminica a IV-a după Rusalii;

– A pus piatra de temelie a noii biserici din Otopeni cu hramul *Nașterea Domnului* și a rostit cuvânt de binecuvântare;

– A plecat spre Schitul *Sfânta Maria* din Techirghiol;

Duminică, 13 – vineri, 25 iulie a.c.:

– S-a aflat la *Mănăstirea Sfânta Maria* din Techirghiol. În timpul șederii a primit pe I.P.S. Arhiepiscop *TEODOSIE* al Tomisului, pe P.P.S.S. *GHERASIM* al Râmnicului, *CALINIC* al Argeșului și *Muscelului* și *EPIFANIE* al

Buzăului și Vrancei și a primit în audiență numeroși preoți și credincioși;

Duminică, 20 iulie a.c.:

– A participat la Sfânta Liturghie și a adresat cuvânt de învățătură la prăznuirea Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul;

Luni, 21 iulie a.c.:

– A asistat la rugăciunea de începere a zidirii bisericii noi a mânăstirii, ce se va înălța pe terenul dinspre lac, săvârșită de I.P.S. Arhiepiscop *TEODOSIE* al Tomisului, în prezența Prefectului județului Constanța, a primarului comunei Techirghiol, a numeroși credincioși, între care s-au aflat și constructorii bisericii. Prea Fericirea Sa a rostit cuvânt de binecuvântare și de nădejde în ajutorul lui Dumnezeu;

Joi, 24 iulie a.c.:

– A vizitat șantierul noii biserici și cantina celor cazați în căminul Mânăstirii Techirghiol;

Sâmbătă, 26 iulie a.c.:

– În cursul după amiezii s-a înapoiat la Reședința Patriarhală;

Duminică, 27 iulie a.c.:

– A săvârșit rânduiala punerii temeliei bisericii cu hramul "*Nașterea Maicii Domnului*" care va fi construită în incinta Căminului de Îngrijire și Asistență nr. 3 din București, înconjurat fiind de I.P.S. *TEODOSIE*, Arhiepiscopul Tomisului și P.P.S.S. Episcopi-Vicari *SEBASTIAN ILFOVEANUL* și *VARSANUFIE PRAHOVEANUL*, în prezența d-nei director *MARIA DIACONESCU*, a d-lui *STOENESCU CONSTANTIN*, președintele *Autorității Naționale pentru persoanele cu handi-*

cap, și a numeroși credincioși. A rostit cuvânt de binecuvântare;

Marti, 29 iulie a.c.:

– A primit pe P.C. Pr. *GEORGE CHIȘCĂ* de la biserica "*Sf. Ioan Botezătorul*" din Montreal, Canada, împreună cu doamna preoteasă, care au transmis bucuria credincioșilor păstrată de la hirotonia și instalarea noului lor Arhiepiscop, I.P.S. Dr. Nicolae Condrea;

Joi, 31 iulie a.c.:

– A participat la festivitatea de absolvire a noii serii de ofițeri de comandament și stat major aparținând promoției 106 – "*Dobrogea 125*" din cadrul *Academiei de Înalte Studii Militare*, fiind însoțit de P.S. *AMBROZIE SINAITUL*, Episcop Vicar Patriarhal. A rostit cuvânt de binecuvântare pentru absolvenți;

Vineri, 1 august a.c.:

Primiri:

– P.C. Pr. *REMUS GRAMA* de la biserica "*Adormirea Maicii Domnului*" din Cleveland, Ohio, Statele Unite ale Americii, împreună cu soția;

– Dl. Maistru militar *ILINA EUGEN*, din cadrul *Academiei de Înalte Studii Militare* și membru al *Uniunii Artiștilor Plastici* din România, Secția Sculptură;

Sâmbătă, 2 august 2003:

– A asistat în Catedrala Patriarhală la slujba Parastasului, săvârșită de P.S. Episcop *VARSANUFIE PRAHOVEANUL*, întru pomenirea vrednicului Patriarh *IUSTIN MOISESCU*, la împlinirea a 17 ani de la adormirea sa întru Domnul. A rostit cuvânt de aleasă prețuire;

Duminică, 3 august a.c.:

– A săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură la Duminica a VII-a după Rusalii;

Luni, 4 august a.c.:**Primiri:**

– I.P.S. *TEOFAN*, Mitropolitul Olteniei, întors de la Moscova, unde a participat ca delegat al Bisericii Ortodoxe Române la festivitățile organizate de Patriarhia Rusă cu ocazia aniversării a 100 de ani de la canonizarea Sf. Serafim de Sarov;

– E.S. *MASAJURO SHIOKAWA*, ministrul de Finanțe al Japoniei, și E.S. *ION PASCU*, ambasadorul României în Japonia, împreună cu o delegație de personalități politice nipone;

– E.S. *MIRCEA NEAȚĂ*, consulul general al României la Istanbul, Turcia, în legătură cu starea recent înființatei parohii române din această metropolă;

Marti, 5 august a.c.:**Primiri:**

– P.C. Pr. *ION CONSTANTINESCU* de la Parohia ortodoxă română din Brisbane, Australia, aducând vești despre activitatea parohiei;

Miercuri, 6 august a.c.:

– A săvârșit Sfânta Liturghie în biserica de lemn a parohiei *Parc Ghencea II*, Protoieria I Capitală, și a rostit cuvânt de învățătură și binecuvântare;

– A vizitat noua biserică parohială cu hramul "*Schimbarea la față și Sfinții Împărați Constantin și Elena*", ce urmează a fi pictată;

Joi, 7 august a.c.:

– E.S. Dl. *MIHAIL DOBRE*, Ambasadorul României la Vatican;

– Un grup de copii din comuna Corjova din Transnistria, însoțiți de Dl. Prof. Valeriu Ciobanu, cărora le-a împărțit cuvânt de binecuvântare și daruri, după concertul coral susținut;

Vineri, 8 – luni, 11 august a.c.:

– A vizitat *Schitul Dragoslavele*, jud. Argeș;

– Duminică, 10 august, a asistat la Sfânta Liturghie și a rostit cuvânt de învățătură;

Marti, 12 august a.c.:**Primiri:**

– E.S. *CHRISTOPHER*, Episcop anglican de Colchester, însoțit de Rev. *CRYSTOPHER NEWLANDS*, fost capelan al bisericii anglicane din București și de un grup de pelerini din Marea Britanie. Eminența Sa a prezentat un mesaj din partea Grației Sale, *JAMES Dr. ROWEN DOUGLAS WILLIAM*, noul Arhiepiscop de Canterbury și Primat al Comuniunii anglicane din întreaga lume, mulțumind Prea Fericirii Sale pentru participarea Î.P.S. Mitropolit *TEOFAN* al Olteniei la festivitățile de instalare din februarie a.c.;

– E.S. *GIUSEPPE MERISI*, Episcop auxiliar al Cardinalului de Milano și reprezentant al Conferinței episcopale din Italia pe lângă Conferința episcopilor catolici din Uniunea Europeană;

– Dl. Dr. *LIVIU-ALEXANDRU ANDERCOU*, președintele Comunității române "*Sfântul Ștefan cel Mare*" din Atena, însoțit de Dl. *ION MARIAN CROITORU*, doctorand al Facultății de Teologie a Universității din Atena, în legătură cu dorința credincioșilor ortodocși români din Atena de a organiza o parohie românească;

– Dl. prof. *GERARD STEPHANESCO* cu un grup de pelerini din Franța;

– Dl. *ION ANTONESCU*, secretar de Stat pentru integrare europeană și relații externe la *Ministerul Culturii și Cultelor*, pentru sfințirea bisericii ctitorite în satul său natal;

Miercuri, 13 august a.c.:

Primiri:

– P.C. Pr. *ADRIAN DIACONU* de la Parohia ortodoxă română din Geneva și Lausane, Elveția, prezentând aspecte pastorale de la Geneva;

– P.C. Pr. *CONSTANTIN MIHOC* de la Parohia ortodoxă română din Berlin, Germania, prezentând sporurile duhovnicești din parohia sa;

– A săvârșit în biserica *Sfântul Silvestru* din Capitală *Slujba de prohodire* a P.C. Pr. prof. dr. *CONSTANTIN GALERIU*, fiind înconjurat de: I.I.P.P.S.S. *DANIEL*, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *SERAFIM*, Mitropolitul Germaniei și Europei de Nord, *TEODOSIE*, Arhiepiscopul Tomisului, *NIFON*, Arhiepiscopul Târgoviștei, *ANDREI*, Arhiepiscopul Alba-Iuliei, de P.P.S.S. Episcopi *CASIAN* al Dunării de Jos, *AMBROZIE SINAITUL*, *SEBASTIAN ILFOVEANUL* și *VARSANUFIE PRAHOVEANUL*, de preoți și credincioși. A rostit cuvânt de prețuire a părintelui profesor și de mângâiere familiei îndurerate;

Joi, 14 august a.c.:

– Însoțit de Dl. Acad. *VIRGIL CÂNDEA* s-a îndreptat spre *Mănăstirea Brâncoveanu-Sâmbăta de Sus*, pentru sfințirea picturii noii biserici și inaugu-

rarea *Academiei de la Sâmbăta*, în ziua prăznuirii *Adormirii Maicii Domnului*;

Vineri, 15 august a.c.:

– Înconjurat de I.I.P.P.S.S. Mitropoliți *ANTONIE* al Ardealului și *PETRU* al Basarabiei, de P.P.S.S. Episcopi *CALINIC* al Argeșului și Muscelului, *EPIFANIE* al Buzăului și Vrancei, *CASIAN* al Dunării de Jos, *LAURENȚIU* al Caransebeșului și *VISARION RĂȘINĂ-REANUL*, a săvârșit sfințirea picturii paraclisului Sfinților Brâncoveni, Sfânta Liturghie la altarul de vară al *Mănăstirii Brâncoveanu – Sâmbăta de Sus*, și inaugurarea solemnă a *Academiei de la Sâmbăta – Spiritualitate, Cultură, Artă, Știință*, ctitorită de I.P.S. Mitropolit *ANTONIE*. A rostit cuvânt de învățătură și binecuvântare. În semn de prețuire, și cu binecuvântarea Înalt Prea Sfinției Sale, a oferit P. Cuv. Arhimandrit și Stareț *ILARION URS*, "*Crucea patriarhală*";

Sâmbătă, 16 august a.c.:

– A vizitat *Casa de odihnă a preoților* din orașul Bușteni și *Schitul Caraiman*;

Duminică, 17 august a.c.:

– A săvârșit Sfânta Liturghie în biserica mare a *Mănăstirii Sinaia* și a rostit cuvânt de învățătură la Duminica a IX-a după Rusalii;

– În cursul după-amiezii a revenit în București;

Luni, 18 august a.c.:

Primiri:

– P.C. Pr. Prof. *GRIGORE DIACONU*, directorul *Seminarului teologic* din Botoșani;

– P. Cuv. Arhim. *IERONIM CREȚU*, superiorul Așezămintelor românești de la Locurile Sfinte;

Marți, 19 august a.c.:

Primiri:

– P.S. Dr. *DAMASCHIN CORAVU*, Episcopul Sloboziei și Călărașilor;

– Dl. Col. (r) *OCTAVIAN GOGA*, Prim-vicepreședintele Asociației Naționale *Cultul Eroilor*;

– P.Cuv. Arhim. *MAXIMOS*, starețul Mănăstirii *Sfântul Dionisie* din Olimp, Grecia, împreună cu un grup de pele-rini. La primire a fost prezent P.S. Episcop Vicar Patriarhal *CIPRIAN CÂMPINEANUL*;

Miercuri, 20 august a.c.:

Primiri:

– Dl. Prof. univ. dr. *DAN ZAMFI-RESCU*;

P.C. Pr. *MIHAI DRIGĂ* de la Parohia ortodoxă română din Bari, Italia;

Joi, 21 august a.c.:

Primiri:

– E.S. Dl. Dr. *MICHAL KINGER*, ambasadorul Republicii Polone în România, împreună cu doamna, în vizită de rămas bun la încheierea misiunii diplomatice în țara noastră;

– I.P.S. Arhiepiscop *NIFON* al Târgoviștei;

– P.C. Pr. *MATEI PETRE* de la Parohia ortodoxă Română din Nicosia, Cipru, cu vești bune despre viața comunității românești din Cipru;

Vineri, 22 august a.c.:

Primiri:

– P.S. Episcop *EPIFANIE* al Buzăului și Vrancei, cu invitația adresată

Prea Fericirii Sale de a participa la festivitățile prilejuite de proclamarea canonizării Sfântului Ierarh și Martir *TEODOSIE* al II-lea, Mitropolit al Moldovei;

– Dl. *LAURENȚIU TÂNASE*, secretar de Stat pentru Culte în *Ministerul Culturii și Cultelor*;

Luni, 25 august a.c.:

– A vizitat, însoțit de P.S. *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU*, *Atelierele Institutului Biblic* de la Popești cercetând locul pe care se va înălța biserica schitului. A avut discuții cu Dl. *MIHAIL ERBAȘU*, președintele firmei de construcții *ERBAȘU*, în legătură cu posibilitățile de construire a acestui sfânt locaș;

– A primit pe P.C. Pr. *MARIUS POP* de la *Parohia ortodoxă română din Lisabona*, Portugalia, cu vestea bună a înființării unei filii în localitatea *Taro* din sudul Portugaliei. Prea Fericitul Părinte Patriarh a dăruit obiectele liturgice și cărțile de cult necesare săvârșirii sfintelor slujbe;

Marți, 26 august a.c.:

Primiri:

– Dl. Comisar *NICOLAE CĂPĂ-ȚĂNĂ*, comandantul *Direcției de Evidență Informatizată a Populației* a Municipiului București și pe Dl. *EUGEN NICOLAE*, director de filială în cadrul firmei *PCNET*;

– Dl. Prof. *ANDREI CAZACU*;

– A prezidat ședința de lucru cu Prea Sfințiii Episcopi Vicari de la Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor, cu alți colaboratori de la

Sectorul de Relații Externe Bisericești, în legătură cu apropiata vizită în România a Prea Fericitului Părinte *PETROS VII*, Papă și Patriarh al Alexandriei și a Toată Africa;

Miercuri, 27 august a.c.:

Primiri:

– P. Cuv. Arhid. *SIMEON STAN*, doctorand al Facultății de Teologie a Universității din Atena;

– A adresat binecuvântări ascultătorilor noii emisiuni a Societății Române de Radio dedicate Asociației Naționale "Cultul Eroilor", primind în acest sens pe Dl. Col. (r) *PETRE STOICA*, președintele asociației și pe Dl. Col. (r) *EUGEN PELIN*, redactorul emisiunii;

Joi, 28 august a.c.:

– A primit pe pictorul *EUGEN ILINA*;

– A prezidat ședința de lucru a Permanenței *Consiliului Național Bisericesc*;

Sâmbătă, 30 august a.c.:

– A primit pe E.S. Dl. *CONSTANTIN GRIGORIE*, ambasadorul României la Sofia;

Duminică, 31 august a.c.:

– A primit pe d-na *STELA POPESCU* și pe dl. *DAN SPĂTARU*, însoțiți de dl. *VASILE DOLBEA*, membru al Asociației românilor ortodocși din Nürnberg, Germania.

Pr. Nicolae Vladu

VII. MEDALION

PĂRINTELE PROF. DR. IOAN G. COMAN - O SUTĂ DE ANI DE LA NAȘTEREA SA (1902-2002)

«Fecior de țărani din părțile Buzăului, n-am cunoscut alt secret în viață decât munca și râvna pentru bine, frumos, adevăr, dreptate și nădejdea schimbării lumii într-o vale a bucuriei, nu a lacrimilor. Momentan, aparențele pledează pentru lacrimi, dar am convingerea că până la urmă binele va birui» (Testament).

Primul dintre teologii eparhiei Buzăului care a studiat la Strasbourg și a obținut un doctorat în teologie, a fost cel ce avea să devină *cel mai mare patrolog român*, Părintele Profesor Ioan G. Coman.

Născut¹ la 27 noiembrie 1902, în satul Drâmboca, comuna Scurtești-Buzău, Ioan G. Coman urmează cursurile Seminarului *Kesarie Episcopul* și

---

1. Informații biografice pentru regretatul Ioan G. Coman a se vedea la: Pr. Conf. Dr. Ștefan C. Alexe, *Preotul Profesor Ioan G. Coman. La aniversarea a 70 de ani*, în *ST*, XXV, 1973, nr. 1-2, p. 100-114; Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Pr. Dr. Ioan G. Coman*, *ST*, XXXIV, 1982, nr. 1-2, p. 79-80; Pr. Prof. Ioan Bria, *Mari teologi români. Ioan Coman*, în *Ortodoxia*, XXXIX, 1987, nr. 2, p. 157-160; Idem, *Un mare teolog ortodox, intelectual român și gânditor ecumenic: Părintele Ioan Coman (1902-1987)*, în *Ortodoxia*, XL, 1988, nr. 1, p. 144-148 (și în volumul *Destinul Ortodoxiei*, București, 1989, p. 291-301); Idem, *Un mare teolog ortodox, intelectualul român și pioner ecumenic: Părintele Ioan Coman (1902-1987)*, în *BOR*, CXV, 1997, nr. 1-6, p. 233-241, unde și publică *Testamentul* marelui profesor; *** *In memoriam. Preotul prof. Dr. Ioan Coman*, în *ST*, XXXIX, 1987, nr. 2, p. 124-128; Pr. prof. dr. Mircea PĂCURARIU, *Ioan Coman*, în *Dicționarul Teologilor ortodocși*, București, 1996, p. 107-110 și Arhim. Dr. Iosaf POPA, *Zece ani de la săvârșirea părintelui Profesor Ioan G. Coman*, în *Almanah Bisericesc*, Editura Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor, 1977, p. 261-272; Pr. Prof. dr. Nicolae D. Necula, *Congresul omagial de Patrologie «Pr. Prof. dr. Ioan G. Coman -100 de ani de la naștere»*, în *Vestitorul Ortodoxiei*, XIV, nr. 302, 30 noiembrie 2002, p. 4, unde creionează: *Personalitatea pr. Prof. dr. Ioan G. Coman*.

apoi între 1922-1926 pe cele ale *Facultății de Teologie* din București, unde obține licența în decembrie 1926². A urmat în paralel³ și cursurile *Facultății de Litere și Filozofie din București*, secția *Limbi clasice*, obținând licența în iunie 1927⁴.

De acum înainte, pentru o perioadă de cinci ani, 1927-1932, va începe periplu francez al pregătirii intelectuale și spirituale a viitorului mare patrolog. La Strasbourg⁵ a urmat între 1927-1932, cu unele întreruperi cauzate de alte studii la Montpellier și Paris, cursurile *Facultății de Teologie Protestantă*. Bursa i-a fost acordată de către patriarhul Miron Cristea, dar după două luni o pierde, deoarece, poate fără voia patriarhului, pe aceeași bursă a fost trimis altcineva. O familie franceză l-a ajutat, iar mai târziu a obținut o bursă de la statul francez, mai generoasă⁶. Din perioada cursurilor la Strasbourg a rămas o bogată corespondență în arhiva Sfântului Sinod, dar și reportaje în revista studenților teologi de la București: «Raze de lumină»⁷.

---

2. La 7 decembrie 1926, cf. pv nr. 705, cu teza de licență: *Neofit, mitropolit al Artei și opera sa*, traducere din greaca modernă; vezi *Diploma de licență în Teologie*, nr. 12561 eliberată la 30 martie 1928. Aici i-a avut ca profesori printre alții pe: Constantin Nazarie, Constantin Chiricescu, Dragomir Demetrescu, Irineu Mihălcescu, D. Boroianu, Ioan Popescu-Mălăiești, V.G. Ispir, Șerban Ionescu.

3. Între timp, în iunie 1926 obține și un bacalaureat la Liceul «Gheorghe Șincai» din București.

4. Cu teza de licență: *Fericitul Augustin ca polemist în «De civitate Dei»*, obținând calificativul «Magna cum Laude», așa cum subliniază la aniversarea a 70 de ani a distinsului profesor părintele prof. Dr. Alexe (Gămălie) C. Ștefan, *ST*, XXV, 1973, nr. 1-2, p. 101. Aici a avut șansa să se împărtășească din bogata cultură și experiență a profesorilor: Vasile Pârvan, D. Onciul, Iuliu Valaori, D. Burileanu, G. Murnu, P.P. Negulescu, Nicolae Iorga.

5. A se vedea studiul nostru: *Personalități ale Teologiei Ortodoxe Române cu studii la Strasbourg. Contribuții la relațiile interuniversitare și ecumenice în Priveghind și lucrând pentru mântuire. Volum editat la aniversarea a 10 ani de arhipăstorire a Înalt Prea Sfințitului Daniel Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, 1 iulie 1990-1 iulie 2000*, Editura Trinitas, Iași, p. 242-252.

6. Arhim. dr. Iosaf Popa, *op. cit.*, p. 262.

7. A se vedea materialele publicate în Revista studenților teologi "Raze de lumină", «adevărate tezaure de caracter și recunoștință asupra valorilor teologice și morale». A se vedea *Scrisori din Strasbourg. Impresii de la Universitatea din Strasbourg*, în *Raze de Lumină*, I, nr. 4, 1929, p. 261-264; Idem, *Părintele profesor I. Mihălcescu la Strasbourg*, în *Raze de Lumină*, III, 1931, nr. 3, p. 208-209; Idem, *Biserica Ortodoxă și Facultatea de Teologie Protestantă din Strasbourg*, în *Raze de Lumină*, VI, 1934, nr. 2, p. 162-164. În prima intervenție strălucește asupra "cercetării stării academice" și interesului "instructiv pentru noi" a unei Universități care reprezintă "două tradiții și două culturi ce s-au încrucișat perpetuu dealungul veacurilor: franceză și germană" (p. 261). Iată cum caracterizează pe atunci, "studentul eminent de la Strasbourg" această cetate de cultură: «*Cetatea Argentorata (numele roman al Strasbourgului, așa cum îl găsim în textele clasice, în inscripții, dealungul Evului Mediu, în corespondența și în cărțile umaniștilor și a oamenilor reformei) ce a văzut pe Cezar și Julian Apostatul, pe Bucer, pe Calvin și seria nesfârșită a oamenilor de litere și ai Bisericii (Jacques Sturm, Jean Sturm, înființatorul mai întâi al gimnazului și pe urmă al Academiei din Strasbourg, etc.) a fost și este una din cele ami laborioase oficine ale culturii europene. Luptele confesionale, pasiunea pen-*

Obține aici un doctorat cu o excepțională lucrare: *L'idée de la Némésis chez Eschyle*, publicată la Paris în 1931.⁸

Tot acum a frecventat unele cursuri la *Facultatea de Teologie Catolică* din același oraș. În același timp a studiat și la *Facultatea de Litere și Filozofie din Strasbourg* unde a obținut un certificat de studii în anul 1929, pentru *Istoria Religiilor*.

Întors în țară obține un alt titlu de doctor la *Facultatea de Litere și Filozofie din București*, specialitatea *Limba și Literatura Elenă*⁹ și încă unul la *Facultatea de Teologie din București*, în iunie 1938¹⁰. Cariera universitară avea deci pentru ce să fie recomandată.

*tru știință, filozofie și literatură, duelurile teologice și sfâșierile politice au făcut din Strasbourg un fel de punct de reper al civilizației noastre europene. Strasbourgul îți oferă aspectul unui vast atelier în care au lucrat maeștri din toate timpurile și din toate locurile... Studenții străini, care la început nu cunosc limba franceză, se simt ca la ei acasă, într-o sală unde marile lor cotidiene naționale le stau la dispoziție. Sălile de cursuri încăpătoare, bine aerisite și încălzite iarna te invită discret, dar amabil, să asisti la **oficierea prelegerilor ce va începe în curând**. Cursurile (se referea aici la cursurile facultăților de Litere și Teologie) – impresionante liturghii închinare științei – sunt clipe de revelație și contemplare. Magistrul și elev se contopesc în adorarea aceleiași divinități, răpiți de ea în norii eterați ai gnozei. Profesorul își oficiază oracolul sacru cu o profundă cucernicie. Calitatea sa de om de știință îl obligă în același timp să fie și cavaler al sincerității... Sunt profesorii de la Strasbourg adevărați preoți ai catedrei... Cunoștințele... sunt hrană vitală pentru spirit. Profesorii din Strasbourg știu să comunice minunat această hrană compusă din cunoștințe, entuziasm, intimitate sufletească și dragoste pentru bine și frumos. Acești mari dascăli dau nu numai gnoza metafizică, ci o dau și pe cea soteriologică. Ieșind de la curs ai satisfacția de a te fi rugat într-un templu. O adevărată simfonie, iată cursurile de la Universitatea din Strasbourg» (p. 261- 263).*

8. *Etudes d'Histoire et de Philosophie religieuse publiées par la Faculté de Théologie Protestante de l'Université de Strasbourg*. Teza a avut calificativul *Très honorable*; vezi și *Diplôme de Docteur d'Université*, mention "*Théologie protestante*", nr. 7 din 3 iulie 1931. Aici a avut posibilitatea să audieze profesori de mare valoare precum: E. Aman și Jean Rivi de la *Facultatea de Teologie catolică*; A. Causse, G. Baldensperger, Henri Stros, R. Will, V. Seston de la *Facultatea de Teologie Protestantă*; Maurice Goguel, Henri Puech de la *Ecole des Hautes Etudes din Paris*.

9. La data de 26 februarie 1934, cu teza: *Titanul Prometeu. Cultul și elementele prehesiodice și hesiodice ale istoriei sale. Încercare asupra concepției elinilor despre originile civilizației în lumina istoriei lui Prometeu*, vol. I, Editura *Cartea Românească*, București, 1935, 200 p. Teza a obținut calificativul "*magna cum laude*", cf. *Diplomei de Doctor* nr. 317, eliberate la 12 martie 1934.

10. Se va înscrie la doctorat în teologie la *Secția istorică*, specializarea *Patrologie* și secundară la *Istoria literaturii bisericești și religioase moderne; Istoria Bisericească Universală*. Redactează și publică trei lucrări de importanță majoră: *Firmicus Maternus – De errore profanorum religionum și cauzele generale ale politicii anticreștine a împăratului Julian, după mărturiile creștine*, ambele la profesorul Teodor M. Popescu. O a treia lucrare o va prezenta la Profesorul Nichifor Crainic: *Pesimismul și poezia Sfântului Grigorie de Nazianz*. Va obține la 23 .1937 examenul de aprofundat cu media 10

Tânărul Ioan G. Coman a expeditat un exemplar din teza sa de doctorat de la Strasbourg lui Nicolae Iorga, pe atunci prim ministru al României. Lucrarea i-a făcut o profundă impresie marelui istoric, și, după o scurtă prezentare a ei în presa vremii, i-a înaintat o elogioasă scrisoare cu invitația de a se prezenta la cabinetul său când va sosi în țară¹¹. În vara anului 1932 vine definitiv în țară și se prezintă la Nicolae Iorga, tot prim ministru. Îl înștiințează de înființarea *Institutului Român de Bizantinologie* și că este numit secretarul acestei instituții. Abia după satisfacerea serviciului militar, considerat de Ioan Coman ca o onoare¹², la 1 august 1934 începe să lucreze ca secretar la *Institutul Român de Bizantinologie*, unde a funcționat până la 1 noiembrie 1940. Tot din 1934 funcționează ca prefect de studii la *Internatul teologic Radu-Vodă*, cu activitate administrativă, educațională și didactică¹³.

Se va căsători cu domnișoara Irina Vintilescu¹⁴ și vor fi însoțiți la altar de familia Nichifor Crainic. La 31 martie 1940 este hirotonit preot¹⁵.

cf. Registru Pv, p.... Teza de doctorat va trata: *Sfântul Grigorie de Nazianz despre împăratul Iulian. Încercare asupra Discursurilor IV și V*, vol. I, București, Editura Institutului Român de Bizantinologie, 1938, 164p., și o va susține la 2 martie 1938 cf. *Diploma de Doctor*, nr. 446 eliberată la 7 iunie 1938. Din comisie au făcut parte Teodor M. Popescu, Nichifor Crainic, Ioan Popescu-Mățâiești.

11. Arhim. dr. Iosaf Popa, *op. cit.*, p. 263.

12. Nicolae Iorga voia să-l scutească de armată, dar tânărul Ioan consecvent tradiției satului românesc care considera "pe cel care nu face armata drept un om de nimic" s-a supus instrucției militare. După stagiul militar Iorga îl va recompensa financiar cu salariul unui secretar al Institutului Român de Bizantinologie pentru perioada servirii Patriei cf. *Ibidem*, p. 263.

13. Părintele Iosaf Popa, în art. cit., p. 271, nota 4, citează în *Certificatul* nr. 192/18 decembrie 1939, semnat de directorul Internatului Pr. Prof. dr. Haralambie Roventța, certificat eliberat în vederea hirotoniei. La 30 martie fusese hirotonit diacon, iar a doua zi preot, primind și duhovnicia, pe seama Catedralei Patriarhale din București, cf. *Cartei de preoție* cu nr. 3898, dată de patriarhul Nicodim la 1 aprilie 1940, cu nr. 3898.

14. Despre soția sa va avea cuvinte de o rară frumusețe în *Testamentul* său: «Am avut o viață de familie fericită, cum rar se găsește printre oameni. Soția mea Irina, de o rară distincție personală, bună, cultă, inteligentă și harnică, asemenea unei albine, mi-a stat continuu în ajutor, mai ales în momentele critice din diverse împrejurări: boală, operație, război, nedreptate. De aceea, îi rămân recunoscător în viața de aici și de dincolo».

15. Despre misiunea sa ca preot avea să recunoască peste timp: «Ca preot am avut bucurii de negrăit din partea sufletului curat al credincioșilor. Credincioșii țin Biserica și cu credința și cu partea materială» cf. *Testament*. Patriarhul Justinian Marina îi acordă, la 28 februarie 1950, distincția de "iconom stavrofor", cf. Pr. Conf. Dr. Ștefan C. Alexe, *Preotul Profesor Ioan G. Coman. La aniversarea a 70 de ani.*, p. 104.

Activitatea la Facultatea de Teologie

«Am fost profesor și rector al Institutului Teologic din București, unde am crescut inimi curate, devotate Bisericii și țării și am stimulat multe inteligențe. Am avut acolo necazuri, dar și satisfacții. Am lucrat în domeniul ecumenismului, dar mentalitatea oamenilor se schimbă greu»

(Testament).

Funcționează în paralel ca asistent universitar la *Facultatea de Litere și Filozofie* din capitală, la *Catedra de Limba și Literatura Greacă și Latină*. Părintele Ioasaf Popa, ucenic apropiat, mărturisește contextul înființării unei *Conferințe de Patrologie*¹⁶ la Facultatea de Teologie din București, cu sprijinul lui Nichifor Crainic, Ministrul al Propagandei atunci.

De la 1 ianuarie 1942 funcționează în calitate de Conferențiar la *Facultatea de Teologie, la Catedra de Patrologie* iar de la 3 aprilie 1944 ca profesor titular¹⁷. Predă aici cursuri atât în perioada funcționării Facultății în Universitate, dar și a existenței Institutului de grad Universitar, până în anul 1970, când prin pensionare ajunge profesor onorar. Aproape opt ani (7 octombrie 1954 - 1 ianuarie 1962) este și rectorul acestui Institut, succedându-i la conducere episcopului vicar patriarhal Teoctist Botoșăneanul.

Prin activitatea Părintelui Prof. Ioan G. Coman "cercetările patristice românești aveau să fie cunoscute și peste hotarele țării iar profilul lor ecumenic avea să devină o notă caracteristică permanentă a teologiei noastre patristice"¹⁸.

A făcut din profesorat "un cult închinat învățaturii și o misiune sau apostolat, dar a încercat să facă din el și o artă". La catedră venea totdeauna cu prelegeri rigurose pregătite, amplu documentate, cu o bibliografie bogată, aproape exhaustivă, și la zi, cu asociații culturale diverse; la fel îi instruia și

16. *Patrologia* s-a predat încă de la înființarea Facultății de Teologie Ortodoxă. Primul profesor a fost arhiepiscopul Calistrat Orleanu. Vezi pentru istoricul predării Patrologiei studiul părintelui Diacon. Asist. Ioan Caraza, *Catedra de Patrologie*, în *Centenarul Facultății de Teologie din București, 1881-1981*, în *ST*, XXXIII, 1981, nr. 7-10, p. 542-546.

17. La 3 aprilie, prin *Decretul Lege* nr. 209, *Conferința* a fost transformată în Catedră iar prin *Decretul Lege* nr. 1355 Conferențiarul Ioan G. Coman a fost ridicat la rangul de profesor titular. Ambele Decrete au fost semnate de către Șeful statului, Mareșalul Ion Antonescu și contrasemnate de către Ministrul Culturii Naționale și Cultelor, profesorul I. Petrovici cf. Ioasaf Popa, *art. cit.*, p. 271, nota 8.

18. Diacon. Asist. Ioan Caraza, *Catedra de Patrologie...*, în *ST*, XXXIII, 1981, nr. 7-10, p. 545. pentru Catedra de Patrologie, Părintele Ioan G. Coman a alcătuit, în 1956, un *Manual de Patrologie*, foarte necesar studenților în teologie, fiind primul manual sistematic din istoria Facultății.

îi forma și pe studenții teologi, pe viitorii preoți, să fie temeinic și multilateral pregătiți, informați și orientați teologic, cultural, științific, social"¹⁹. "A făcut din Altar Catedră și din Catedră Altar"²⁰.

Temele abordate la cursurile de magisteriu (doctorat) vizau problemele fundamentale ale cugetării patristice: teodiceea, cosmologia, anghelologia, hristologia, eclesiologia, Sfânta Tradiție, mariologia, creând în același timp și "un model de exprimare teologică"²¹.

19. Ioasaf Popa, *art. cit.*, p. 267.

20. Din *Necrologul* rostit de Patriarhul Teoctist la slujba de prohodire din biserica *Sfânta Ecaterina*, Paraclisul Facultății de Teologie, cf. *In memoriam. Preotul prof. Dr. Ioan Coman*, în *ST*, XXXIX, 1987, nr. 2, p. 125. Întâistătătorul Bisericii noastre afirma cu această ocazie că: "Întotdeauna am apreciat la el comportarea sa exigentă și pilduitoare, temeinică sa pregătire teologică, vasta sa cultură și știință, erudiția sa de profesor și scriitor consecvent, dar și intensa lui trăire duhovnicească și preotească".

21. Pr. Prof. Ioan Bria, *Un mare teolog ortodox, intelectual român și gânditor ecumenic: Părintele Ioan Coman (1902-1987)*, în *Ortodoxia*, XL, 1988, nr. 1, p. 147. Tematica abordată era diferită în funcție de secția la care erau doctoranzii. Astfel, la *Secția Sistematică*, în anul școlar 1967-1968 tema predată a fost: *Elemente de antropologie în operele Sfântului Justin Martirul și Filozoful*. Părintele profesor a tratat aspecte ale raportului dintre trup și suflet; libertatea; Logosul în cadrul lumii și al istoriei; antropologia patristică după epoca Sfântului Justin. La *Secția istorică* a abordat tema: *Contribuția autorilor patristici din Scitia-Minor la patrimoniul ecumenismului creștin în secolele IV-V-VI d. Hr.* Aspectele tratate erau: Creștinismul din Scitia-Minor; Opera misionară; Episcopi la Sinoadele ecumenice; Contribuții specifice ale creștinismului scitic la ecumenismul patristic. La orele de seminar se traduceau și interpretau texte din opera Sfântului Ioan Damaschin: *Expunere a credinței ortodoxe*; din opera Fericitului Augustin: *De Trinitate*. La *Secția Biblică* tema abordată a fost: *Sfântul Ioan Gură de Aur ca exeget al Genezei*. Aspectele tratate vizau: Reputația în Răsărit și Apus a Sfântului Ioan; Omiliile hrisostomice exegetice în general; temele omiliilor: cosmologia, umanismul, abuzurile păgâne și eretice cu textele biblice; frumusețile vieții creștine, factor misionar printre păgâni; complexitatea vieții umane create de păcat. La *Secția Practică* tema abordată a fost: *Misiunea și răspunderea preoției patristice*. Aspectele tratate vizau: vocația și profesiunea; însușirile preoției de vocație; răvna după sfințenie; forinra de intrigi; cultura preotului; figuri de clerici în cultura patristică; preoția ca știință și artă a conducerii sufletelor; autoeducarea continuă a candidatului la preoție și a preotului; preoția ca ecou în tratatele patristice despre preoție; preoția grădină a virtuții; preotul ca închinător și rugător. Cursurile: *Teodiceea Sfinților Părinți și Antropologia patristică* dactilografiate dar fără note sunt în posesia ucenicului iubit, părintele Ioasaf Popa, cf. *Zece ani de la săvârșirea părintelui Profesor Ioan G. Coman*, p. 271, nota 21. Cursurile de *Hristologie și Mariologie patristică*, sub o formă îmbunătățită a fost publicat post-mortem de ucenicul de la Timișoara, mitropolitul Nicolae al Banatului, cu titlu: *Și cuvântul trup S-a făcut*, Timișoara, 1993. Publicând o serie de manuscrise aparținând marelui Părinte al Bisericii contemporane mitropolitul Nicolae a încercat să împlinescă doriința testamentară a magistrului său: «Ca om de știință, am realizat câteva lucruri în domeniul culturii greco-latine și al patristicii, dar sunt încă departe de a-mi fi realizat planul propus la început. În afară de volumul: *Patrimoniul spiritual geto-dacic și patristic în spațiul carpato-danubian, cu deosebire la Dunărea de Jos, care va merge curând la tipar, mai am material pentru șase volume: unul în domeniul culturii greco-latine și umaniste în general, intitulat: *Prométhée chez Eschyle et Platon* și cinci în domeniul teologiei patristice: 1. *Teodiceea Sf. Părinți*; 2. *Antropologie patristică*; 3. *Hristologie patristică*; 4. *Ecumenismul patristic și actualitatea lui*; 5. *Sinteze de istorie și critică literară patristică*. Dacă nu reușesc să public aceste volume în timpul vieții, rog pe buna mea soție, iar în lipsa*

Mitropolitul Nicolae Corneanu îl aprecia ca pe: "unul dintre teologii de excepție ai vremii noastre, el distingându-se prin modul în care a reintegrat gândirea patristică în cercetarea teologică, de asemenea în teologia și cultura românească, fiind acela care a creat o disciplină inexistentă până la el: patristica străromână"²². Pentru aceasta el a angajat majoritatea doctoranzilor săi: Nicolae Corneanu, Nestor Vornicescu, Alexe (Gămălie) C. Ștefan, cărora le-a deschis calea spre studierea acestui vast teren încă neexploatat și neelucidat la acea vreme.

În același timp, părintele profesor Ioan G. Coman a "redat teologiei ortodoxe coeficientul ei filozofic și literar dar și substanța ei irenică. El a reabilitat prelegerea academică și predica. Cine nu-și amintește de prelegerile sale despre scrisorile de adio ale Sfântului Ignatie Teoforul, în drumul său spre a fi "măcinat" de dinții fiarelor din arenele Romei?... Cine nu l-a înrudit cu celebrii oratori din istoria elocinței creștine, atunci când apărea ca o torță înflăcărată înaintea iconostasului din Biserica Sfântul Spiridon din București? Nu găsesc alt cuvânt de a exprima caracterul unic al personalității moștenirii și operei sale decât Irini-Pace"²³.

Ioan G. Coman este "ctitorul teologie românești moderne, fiind și cel mai prolific autor între anii 1940-1948"²⁴.

După o prestigioasă activitate la catedră și misiune la amvon, părintele profesor a trecut la cele veșnice în ziua de 11 martie 1987, în vârstă de 85 de ani. Slujba de înmormântare a fost oficiată în prezența P.F. Patriarh Teoctist, în Biserica *Sfânta Ecaterina* din București, paraclisul studenților teologi²⁵.

Prea Fericirea sa, a subliniat în cuvântarea omagială că: "viața și strădaniile sale reprezintă un adevărat imn închinat preoției, teologiei și culturii românești... Ceea ce este vrednic de admirat la acest mare dascăl al teologiei noastre românești este și faptul că impresionanta sa știință teologică și enci-

ei, pe nepotul meu, preotul Petre Coman, să încredințeze tot acest material Părintelui Profesor Alexe (Gămălie) C. Ștefan și Înalți Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae Corneanu spre a pregăti volumele spre publicare și a le publica fie în cadrul Institutului Biblic din București, fie în cadrul Mitropoliei Banatului, cu rugămintea ca drepturile de autor să fie date soției mele, iar în lipsa ei, să se constituie în fond pentru procurare de texte patristice la Biblioteca Institutului Teologic din București (= Sources chrétiennes și Corpus-ul de la Berlin)» cf. Testament. Publicat în postfața aceleiași lucrări, p. 429-430.

22. Postfață la *Și Cuvântul trup S-a făcut*, Timișoara, 1993, p. 427.

23. Pr. Prof. Ioan BRIA, *Un mare teolog ortodox, intelectual român și gânditor ecumenic: Părintele Ioan Coman (1902-1987)*, în *Ortodoxia*, XL, 1988, nr. 1, p. 148; Idem, *Un mare teolog ortodox, intelectual român și pionier ecumenic...*, p. 234.

24. *Ibidem*, p. 144.

25. Au oficiat: I.P.S. Nicolae Corneanu, P.S. Vasile Târgovișteanu, rector al Institutului Teologic, P.S. Epifanie al Buzăului însoțito de un impresionant sobor. Au mai asistat: P.S. Timotei al Aradului, Ienopolei și Hălmaگیului, P.S. Roman Ialomițeanul, P.S. arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul.

clopedică, pe care și le-a dobândit cu trudă de-a lungul anilor ca pe o bogată și nepieritoare zestre, au fost permanent dublate de marea statură a sufletului său și a trăirii preoției"²⁶.

Peste timp, *Facultatea de Teologie Ortodoxă* a Universității din București, l-a omagiat organizând între 10-14 noiembrie 2002, un *Congres de Patrologie* în ocazia aniversării a 100 de ani de la naștere, cu tema: *Auto-ritatea Sfinților Părinți pentru teologia contemporană*²⁷.

Profesorul în viziunea lui Ioan G. Coman

Concepția sa despre adevăratul profesor este tributară experienței din centrul universitar al Strasborugului: *«Profesorul sfătuieste pe student ca pe un frate mai mic și prieten. Nici o prezumție, nici un echivoc, căci singurul criteriu este munca. Munca cinstită, ordonată și stăruitoare.... E un delicios spectacol să vezi magistrul și elev duelând asupra unei chestiuni cu orele. Apusul are pasiunea explicațiilor științei pentru știință; în această privință el poate fi apropiat de orientul ce vorbește și povestește în metafore. Cu-vântul magistrului nu e totdeauna ultimul; el e – din contră – extrem de măgulit și satisfăcut, când elevul căruia el i-a dat cheia științei, se arată mai informat ca el. E drept că profunzimea e mai rară la student; informația ce depășește pe a magistrului e însă mai frecventă. Evident, e vorba de studenții cari muncesc pe întrecute cu profesorii. Și cazul acesta e des, căci numic nu e mai inspirator și mai edificator în Occident ca munca uriașă pe care o depun profesorii în biblioteci, institute, laboratorii și acasă la ei. Sunt profesorii ce lucrează 14 ore pe zi. În fața unor asemenea voinți și entuziasm de muncă, studentul nu poate avea a doua alternativă. Studenții sunt invitați de profesori acasă. Fie că e vorba de un ceai, de o masă sau de o simplă vizită, afabilitatea și dragostea cu care ciracule înconjurat de maestru sunt fără margini. Studentul se găsește ca la el acasă. Și profesorul francez știe să creeze minunat această atmosferă elevului său... E fermecător și înduioștor să vezi cum savanți, de renume mondial și cu zeci de lucrări, discută cu tine cu amabilitatea unor colegi și-ți cer părerea în delicate probleme de specialitate; și mai ales cum se înclină când, prin îndelungate și profunde lecturi, stăpânești anumite lucruri mai bine ca ei, sau le aduci la cunoștință*

26. Vezi *** *In memoriam. Preotul prof. Dr. Ioan G. Coman*, în *ST*, XXXIX, 1987, nr. 2, p. 125-126.

27. Vezi Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Congresul omagial de Patrologie «Pr. Prof. dr. Ioan G. Coman - 100 de ani de la naștere»*, în *Vestitorul Ortodoxiei*, XIV, nr. 302, 30 noiembrie 2002, p. 4,5,7.

altele pe care nu le cunosc. Această sinceritate a unui dascăl universitar poate mira la noi, dar ea e firească în apus, unde nu se simulează nici o calitate și unde în interesul științei omul trebuie să afirme numai ce știe și anume precis. La baza acestei concepții stă o profundă educație morală și un lung exercițiu al probității științifice... Pe lângă toate acestea, profesorul este și un cald sprijinitor material al studentului... După cursuri și în alte împrejurări, profesorul foarte adeseori își întreabă studenții cum o duc cu traiul materia. Nu rareori vezi pe acești dascăli scofându-și ultimile bacnote ce le au cu ei și dându-le unui student în nevoie. Este vorba de un act nu numai de generozitate, ci și de adâncă pietate față de truda sacră a tânărului explorator al adevărului. Căci ce delicios și nobil e să lucrezi din zi și până în noapte în uzinele științei! Este despuierea de toate contingențele. Este abandonarea completă în brațele geniului muncii. Este contactul suav cu lumea spiritului. E frenezia spiritului după spiritual. E intrarea fericită în lumea esențelor. Profesorul și studentul colaborează întru dobândirea acestei lumi. Și apusul va dobândi curând această lume, căci el e ocrotit de un dai,mwn favorabil: genus laboris»²⁸.

Mulți au vorbit și mai vorbesc despre "liturghiile oficiate la catedră" de profesorul Ioan G. Coman. Iată că acum vedem originea acestei concepții de liturghisitor "înainte și după Liturghie" a unui profesor, fie el și de teologie, la "altarul" catedrei, catedră ce avea și are în vedere formarea nu numai de cercetători dar și de jertfitori în cultură și viață, de adevărate caractere. Iată că acum, în viziunea marelui profesor, se descoperă apărarea acelor "profesori care vorbesc în orice loc cu studenții despre Bine și Adevăr".

Doctoranzii

În vederea dobândirii acestui *Mare Adevăr*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București și mai apoi la Institutul Teologic de grad Universitar, după anul 1948, a desfășurat o vie activitate de cercetare teologică concretizată și prin îndrumarea a zeci de doctoranzi, unora dintre aceștia acordându-le și titlurile de doctor în teologie²⁹. Astfel și-au început ucenicia *în cele*

28. Ioan G. Coman, *Scrisori din Strasbourg. Impresii de la Universitatea din Strasbourg*, în *Raze de Lumină*, I, nr. 4, 1929, p. 263-264.

29. Datele prezentate mai jos au fost extrase din *Registrele de procese verbale din anii 1933-1950, 1953-1980*.

ale Sfinților Părinți; Nicolae Corneanu³⁰, Ioan Iosaf Popa³¹, Alexe (Gămălie) C. Ștefan³², Serafim Moroza³³, Marin Braniște³⁴, Nicolae (Nestor) Vornicescu³⁵, Alexandru Belu³⁶, Mihai Georgescu³⁷, Traian

30. A redactat, susținut lucrările și publicat: *Dumnezeu – frumusețe la Sfinții Părinți*, publicat sub titlul: *Frumusețea ca atribut al dumnezeirii*, în *ST*, XI, 1959, nr. 5-6, p. 297-313; *Temă de sinteză greacă: Episcopatul Sfântului Apostol Petru la Roma; Contribuție la înțelesul termenului de Filozofie pe bază de texte patristice; Darul lacrimilor; Cenzura răsului în literatura celor dintâi veacuri creștine*. Susține teza de doctorat: *Viața și petrecerea Sfântului Antonie. Începuturile monahismului creștin pe Valea Nilului la data de 30 iunie 1949, orele 7.*

31. A redactat și susținut lucrările: *Cosmologia după Sfântul Vasile cel Mare: Cosmologia creștină după Fericitul Augustin; (Temeiuri patristice pentru) Viața de obște (la Ava Șenute din Atripe)*, în *ST*, VIII, 1956, nr. 1-2, p. 81-108; *Munca manuală a monahilor după tratatul Fericitului Augustin*, în *ST*, V, 1953, nr. 7-8, p. 495-512; *Pentru o mai bună orientare a mănăstirilor de călugărițe*, în *ST*, V, 1953, nr. 5-6, p. 405-428. Susține teza de doctorat: *Mijloace morale de îmbunătățire a vieții creștine după Sfântul Vasile cel Mare, Pahomie și Ioan Cassian*, la data de 05 februarie 1994, referent principal fiind urmașul la catedră al Părintelui prof. Ioan G. Coman, Părintele Prof. Dr. Alexe (Gămălie) C. Ștefan.

32. A redactat și susținut lucrările: *Critica marii plăgi a cametei la Sfinții Părinți Capadocieni*, în *MMS*, XXXI, 1960, nr. 7-8, p. 433-444; *Învățătura misionară a Sfântului Niceta de Remesiana; Viața creștină după bărbații apostolici*, în *ST*, VII, 1955, nr. 3-4, p. 223-235; *Eclesiologia Părinților Apostolici*, în *ST*, VII, 1955, nr. 5-6, p. 368-381; *Concepția Fericitului Augustin despre păcat și har*, în *ST*, VIII, 1956, nr. 5-6, p. 330-348; *Foloasele cântării în comun la Sfântul Niceta de Remesiana și alți Părinți ai veacurilor patristice*, în *BOR*, LXXV, 1957, nr. 1-2, p. 165-182. Susține teza de doctorat: *Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolele IV-V*, la data de 16 decembrie 1969. Ea va fi publicată în *ST*, XXI, 1969, nr. 7-8, p. 453-587 (și extras, București, 1969, 141 p.).

33. A redactat și susținut lucrările: *Sfânta Taină a Pocăinței la Sfântul Ioan Gură de Aur*, în *MO*, VIII, 1956, nr. 8-9, p. 490-507; *Învățătura despre Sfânta Taină a Împărăției la Sfântul Chiril al Ierusalimului*, în *MO*, IX, 1957, nr. 5-6, p. 318-337.

34. A redactat și susținut lucrările: *Elogiul prieteniei și păcii la Sfinții Părinți Capadocieni*, în *ST*, IX, 1957, nr. 7-8, p. 453-478; *Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre prietenie și dragoste; Eshatologia în concepția lui Origen*, în *ST*, 1958, nr. 7-8, p. 649-672; *Eshatologia în concepția lui Origen*, în *ST*, X, 1958, nr. 7-8, p. 440-453; *Concepția antropologică a lui Clement Alexandrinul*, în *ST*, 1958, nr. 9-10, p. .

35. A redactat și susținut lucrările: *Învățătura Sfântului Grigorie de Nissa despre «Chip și asemănare»*, în *ST*, VIII, 1956, nr. 9-10, p. 585-602; *Chipul monahului îmbunătățit după Sfântul Vasile cel Mare; Viața monahală și duhovnicească a preotului după lucrarea Sfântului Ambrozie "De officiis ministrorum"*, în *BOR*, LXXV, 1958, nr. 3-4, p. 333-347; *Principii pedagogice în opera "Pedagogul" a lui Clement Alexandrinul*, în *ST*, IX, 1957, nr. 9-10, p. 726-740. Susține teza de doctorat: *Scrieri patristice în Biserica ortodoxă Română până în secolul al XVII-lea. Izvoare, traduceri, circulație*, la data de 9 aprilie 1983. Lucrarea va fi publicată în *MO*, XXXV, 1983, nr. 1-2, 3-4, 5-6, și în extras Craiova, 1983, 443 p. Va fi republicată sub titlul: *Primele scrieri patristice în literatura noastră, sec. IV-XVI*, Craiova, 1984, 638 p.

36. A redactat și susținut lucrările: *Învățătura despre Dumnezeu la Sfântul Grigorie de Nazanz; Cunoașterea lui Dumnezeu la Pseudo Dionisie Areopagitul.*

37. A redactat și susținut lucrările: *Studiu asupra lucrării Sfântului Ambrozie «Despre pocăință»; Învățătura Sfântului Ioan Damaschin despre Maica Domnului; Idei morale și sociale în Comentariul la Psalmi al Sfântului Vasile cel Mare*, în *ST*, 1958, nr. 7-8, p. 463-474 ; *Virtutea iubirii în teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul*, în *ST*, 1958, nr. 9-10, p. 600-609; *Sfintele Taine după Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului*, în *ST*, 1959, nr. 7-8, p. 428-442; *(Simbolul de credință și explicarea lui în opera Sfântului Chiril al Ierusalimului) Explicarea Simbolului de credință de către Sfântul Chiril al Ierusalimului în catehezele sale*, în *GB*, 1959, nr. 3-4, p. 216-233.

(Timotei) Sevcicu³⁸, Constantin Voicu³⁹, Vasile Briu⁴⁰, Ilie Negoită⁴¹, Nicolae Gheorghe⁴², Constantin Cornițescu⁴³, Mircea Nișcoveanu⁴⁴, Ioan

38. A redactat și susținut lucrările: *Psihologia mulțimii antiohiene oglindită în predica Sfântului Ioan Gură de Aur; Metode catehetice ale Fericitului Augustin; Aspecte dogmatice ale concepției augustinene după "Manualul către Laurențiu"*, în *Ortodoxia*, XI, 1959, nr. 2, p. 234-249; *Hristologia și Soteriologia Sfântului Ioan Damaschin după Canoanele Învierii, Înălțării și Cincizecimii*, în *Ibidem*, XI, 1959, nr. 4, p. 567-583; *Probleme de învățatură și viață creștină în Comentariul Sfântului Ioan Gură de Aur la Scrisoarea către Filipeni*, în *ST*, XII, 1960, nr. 7-8, p. 500-516; *Valoarea prieteniei în viața Fericitului Augustin*, în *Ortodoxia*, XII, 1960, nr. 3, p. 374-388. Susține teza de doctorat: *Doctrina hristologică a Sfântului Chiril al Alexandriei în lumina tendințelor actuale de apropiere dintre Biserica ortodoxă și vechile Biserici orientale*, la data de 4 iunie 1973, și publicată în *MB*, XXII, 1972, nr. 7-9, p. 325-462 (și în extras, Timișoara, 1973, 147 p.).

39. *Problema claselor sociale la scriitorii bisericești din secolele II și III; Problema proprietăților la Sfinții Părinți Capadocieni; Probleme dogmatice în opera "Marele Cuvânt Catehetic" a Sfântului Grigorie de Nissa*, în *Ortodoxia*, XIII, 1961, nr. 1, p. 214-229; *Hristologia Părinților Apostolici*, *Ortodoxia*, XIII, 1961, nr. 3, p. 405-418; *Problema "omousios" la Sfântul Atanasie cel Mare*, în *MO*, XIV, 1963, nr. 1-2, p. 3-20; *Maica Domnului în Teologia Sfântului Ioan Damaschin*, *MO*, XIV, 1962, nr. 3-4, p. 165-184. Susține teza de doctorat: *Teologia muncii la Sfântul Ioan Gură de Aur și actualitatea ei*, la data de 11 octombrie 1975. Teza va fi publicată în *MA*, XX, 1975, nr. 3-5, p. 195-326 (și în extras Sibiu, 1975).

40. A redactat și susținut lucrările: *Învățătura lui Boethius despre mângâierea prin filozofie; Învățătura lui Evagrie Ponticul despre păcatele capitale; Hristologia Sfântului Grigorie de Nazianz*, în *Ortodoxia*, XII, 1960, nr. 2, p. 197-211; *Elemente practice (cultice)-dogmatice în lucrările Sfântului Ambrozie: "De Sacramenti" și "De Misteriis"*, în *Ortodoxia*, XII, 1961, nr. 3, p. 339-351; *Explicarea Imnului Dragostei din Scrisoarea I către Corinteni XIII 1-3 în Omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur*, în *ST*, XIII, 1961, nr. 7-8, p. 427-436; *Contribuția Sfântului Atanasie la fixarea dogmei hristologice; Știri privitoare la Biserica Română în opera cronicarului Chesarie Daponte*.

41. A redactat și susținut lucrările: *Eshatologia bărbăților apostolici; Învățătura despre Sfântul Duh în Cuvântul Teologic al Sfântului Grigorie Teologul*, în *GB*, 1968, nr. 9-10, p. 1004-1010; *Sfântul Ioan Hrisostom despre unitatea Bisericii în Comentariul la Epistolele Sfântului Apostol Pavel*, în *Ortodoxia*, XIV, 1968, nr. 1-2, p. 198-205; *Demnitatea muncii la Sfântul Ioan Gură de Aur*, în *ST*, XV, 1963, nr. 3-4, p. 210-219.

42. A redactat și susținut lucrările: *Dogma soteriologică la Sfântul Ioan Gură de Aur; Concepția Fericitului Augustin despre predestinație și libertate; Învățătura despre Sfântul Duh din tratatul « Despre Sfântul Duh » al Sfântului Niceta de Remestana*, în *Ortodoxia*, XVI, 1964, nr. 2, p. 240-248; *Cele mai frumoase rugăciuni din Confesiunile Fericitului Augustin; Aspecte din natură și viață în Comentariul la Psalmii al Sfântului Vasile cel Mare*, în *ST*, XVII, 1965, nr. 5-6, p. 322-333; *Țeluri morale și mijloace pentru atingerea lor în predicile "Despre Pocăință" ale Sfântului Ioan Gură de Aur*, în *ST*, XVIII, 1966, nr. 1-2, p. 91-99; *Personalitatea Sfântului Ioan Damaschin în lumina noilor cercetări*.

43. A redactat și susținut și publicat lucrările: *Idei sociale în «Comentariul Sfântului Ioan Gură de Aur la Epistola către Filimon»*; *Chipul mamei la Sfântul Ioan Gură de Aur*, în *ST*, XXIX, 1977, nr. 9-20, p. 616 și urm.; *Sfântul Grigorie de Nazianz despre familia sa*, în *ST*, XVI, 1964, nr. 5-6, p. 350-366; *Studiu comparativ între "Marele cuvânt catehetic" al Sfântului Grigorie de Nissa și "Manualul către Laurențiu"*, în *Ortodoxia*, XVI, 1964, nr. 1, p. 110-127; *Combaterea iconoclasmului de către Sfântul Ioan Damaschin; Idei dogmatice în "Cuvântările Sfântului Ioan Gură de Aur la Praznicile Împărătești"*, în *ST*, XVII, 1965, nr. 7-8, p. 441-449; *Fericitul Augustin "Despre Sfântul Duh"*, în *ST*, XVII, 1965, nr. 5-6, p. 334-344.

44. A redactat și susținut lucrările: *Ideea de înțelepciune oglindită în operele Sfântului Maxim Mărturisitorul; Aspecte din viața creștină în "Comentariul Sfântului Ioan Gură de Aur la Scrisorile pastorale"*, în *GB*, 1964, nr. 7-8, p., *Învățătura Sfântului Ambrozie "Despre Sfântul Duh"*, în *ST*, XVI, 1964, nr. 7-8, p. 458-468; *Teologia lui Pseudo-Areopagitul și opera "Despre numele divine"*, în

Caraza⁴⁵, Constantin Iana⁴⁶, Marin Sava⁴⁷, Alexandru Andrei⁴⁸, Constantin Stănuț⁴⁹. Dar a și îndrumat lucrări de seminar pentru doctoranzii de la alte discipline: Nicolae V. Angelescu⁵⁰, Gheorghe Lițiu⁵¹, Andrei Eftimie⁵², Ilie Georgescu⁵³, Mircea Păcurariu⁵⁴, Silviu Anuichi⁵⁵, Epifanie

Ortodoxia, XVI, 1964, nr. 2, p. 249-260; *Teologia Sfântului Vasile cel Mare în rugăciunile euharistice*, în *ST*, XIX, 1967, nr. 5-6, p. 290-301; *Doctrina Sfântului Grigorie de Nissa în "Comentariu său la Fericiri"*, în *GB*, 1967, nr. 5-6, p. 498-510.

45. A redactat și susținut lucrările: *Învățătura despre fericire la Fericitul Augustin «De vita beata»*; *Mariologia Sfântului Efreem Sirul în Imnele sale*; *Doctrina hristologică a lui Leonțiu de Bizanț*, în *ST*, XIX, 1967, nr. 5-6, p. 321-323; *Imnele Sfântului Efreem Sirul despre Maica Domnului*, în *ST*, XIX, 1967, nr. 7-8, p. 456-466; *Doctrina Sfântului Chiril al Alexandriei și actualitatea ei în dialogul cu Bisericile necalcedoniene*; *Doctrina despre învierea morților la Atenagora și Tertulian*, în *MMS*, XLIV, 1968, nr. 7-8, p. 361-372. A redactat teza de doctorat cu tema: *Hristologia Sinodului IV ecumenic de la Calcedon în preocupările teologilor romano-catolici și protestanți din vremea noastră și punctul de vedere ortodox*, pe care a susținut-o după trecerea la Domnul a marelui profesor, referent principal fiind Părintele profesor dr. Alexe (Gămălie) C. Ștefan.

46. A redactat și susținut lucrările: *Personalitatea lui Dionisie Alexandrinul; Condițiile necesare studiului teologiei după prima din «Cele cinci cuvântări teologice ale Sfântului Grigorie de Nazianz»*; *Concepția Sfântului Chiril al Ierusalimului despre Sfânta Scriptură ca temel al învățăturii Bisericii în Catehezele sale*, în *ST*, XIX, 1967, nr. 7-8, p. 440-455; *Învățătura despre Întrupare în «Marele Cuvânt catehetic» al Sfântului Grigorie de Nissa*, în *ST*, XIX, 1967, nr. 5-6, p. 309-320; *Dialogul ca mijloc de rezolvare a controverselor în Biserica veche*, în *Ortodoxia*, XX, 1968, nr. 4, p. 551-563; *Foloasele înțelegerii dintre oameni după Ioan Hrisostomul*, în *ST*, XX, 1968, nr. 9-10, p. 722 și urm. .

47. A redactat și susținut lucrările: *Sfințenia Preoției în Tratatetele Sfântului Grigorie Teologul și Sfântului Ioan Gură de Aur dedicate Preoției*; *Mântuitorul Iisus Hristos ca Mare preot în «Comentariul Sfântului Ioan Gură de Aur la Epistola către Evrei»*; *Hristologia lui Sever de Antiohia și importanța ei pentru dialogul cu Bisericile vechi orientale*; *Atitudinea Sfântului Ciprian – episcopul Cartaginei – față de problema unității Bisericii și actualitatea ei*, în *ST*, 1967, nr. 3-4, p. 210 și urm.; *Idei morale și dogmatice în opera episcopului Asterie al Amasiei*, în *ST*, 1967, nr. 9-10, p. 715 și urm..

48. A redactat și susținut lucrările: *Sfântul Grigorie de Nissa despre cultura profană: Chipul Sfântului Apostol Pavel după «Cele șapte omilii ale Sfântului Ioan Gură de Aur»*.

49. A redactat și susținut lucrările: *Viața primilor creștini după Apologia lui Aristide*; *Învățătura despre Înviere la Sfântul Grigorie de Nissa*, în *GB*, 1972, nr. 3-4, p. 317-326; *Concepția despre Biserică în opera Sfântului Ciprian*, în *ST*, XXII, 1970, nr. 7-8, p. 565 și urm.

50. Înscriș la *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, a redactat și prezentat lucrarea: *Polemica Sfântului Ioan Gură de Aur cu oamenii*.

51. Înscriș la *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, a redactat și prezentat lucrarea: *Statul ceresc și statul la Fericitul Augustin*.

52. Înscriș la *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, a redactat și susținut lucrarea: *Sfânta Fecioară Maria în Imnele Sfântului Efreem Sirul*, în *MA*, IV, 1959, nr. 1-2, p. 80-85.

53. Înscriș la *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, a redactat și susținut lucrarea: *Biserica și revoluția din Antiohia (387) după "Predicile la Statui" ale Sfântului Ioan Gură de Aur*.

54. Înscriș la *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, a redactat și susținut lucrarea: *Dumnezeu și omul în «Omiliile la Psalmi» ale Sfântului Vasile cel Mare*.

55. Înscriș la *Istoria Bisericească Universală*, a redactat și susținut lucrarea: *Doctrina Fericitului Teodoret în opera sa referitoare la Providența divină*.

Norocel⁵⁶, Dumitru Dima⁵⁷, Constantin Stănculescu⁵⁸, Nicolae Turcu⁵⁹, Constantin Bradea⁶⁰, Ștefan Gănceanu⁶¹, Aurel Jivi⁶², Dură Ioan⁶³, Viorel Ioniță⁶⁴.

Opera

«Ca om de știință, am realizat câteva lucruri în domeniul culturii greco-latine și al patristiceii, dar sînt încă departe de a-mi fi realizat planul propus la început»

(Testament)

În afara acestei *opere vii* - teologii și doctoranzii formați - distinsul părinte profesor s-a străduit să elaboreze o *altă teologie vie*, aceea a interpretării și punerii în practică a lucrărilor Sfinților Părinți. Așa cum remarca "întâiul său ucenic", mitropolitul Nicolae al Banatului: "preotul profesor Ioan G. Coman a reușit prin opera sa să reintegreze gândirea patristică în cercetarea teologică, creând de asemenea, în teologia și cultura românească: patristica străromână: geto-dacă"⁶⁵. Opera sa tipărită totalizează mai mult de

56. Înscriș la *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, a redactat și susținut lucrările: *Problema distribuirii bunurilor materiale după Sfântul Vasile cel Mare*, în GB, XXXVIII, 1979, nr. 5-6, p. 469-478; *Autori români din secolul al XVIII-lea și al XIX-lea despre viețile și operele Sfinților Părinți în Predosloviile lor*.

57. Înscriș la *Bizantinologie*, a redactat și susținut lucrarea: *Evenimente și personalități creștine din Bizanț în operele istoricilor Socrate și Sozomen*.

58. Înscriș la *Bizantinologie*, a redactat și susținut lucrarea: *Situația Bisericii creștine din Constantinopol în vremea Sfântului Grigorie de Nazianz*.

59. Înscriș la *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, a redactat și susținut lucrarea: *Opere ale Sfinților Părinți tipărite în tipografia din Buzău*.

60. Înscriș la *Bizantinologie*, a redactat și susținut lucrarea: *Profilul Sfântului Ioan Gură de Aur în opera istoricului Socrate*.

61. Înscriș la *Istoria Bisericească Universală*, a redactat și susținut lucrarea: *Sfinții Apostoli Petru și Pavel după operele de istorie literară ale lui Eusebiu de Cezareea și Ieronim*.

62. Înscriș la *Bizantinologie* și transferat la *Istoria Bisericească Universală*, a redactat și susținut lucrarea: *Sfântul Ioan Hrisostom - arhipăstor la Constantinopol*, în MB, XIX, 1969, nr. 4-6, p. 216-235.

63. Înscriș la *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, a redactat și susținut lucrarea: *Studii patristice în domeniul dogmatic și al problemelor sociale publicate în revista Biserica Ortodoxă Română între anii 1948-1968*.

64. Înscriș la *Istoria Bisericească Universală*, a redactat și susținut lucrările: *Coordonatele vieții creștine după «Epistola către Diognet»*, în MA, 1970, nr. 7-8, p. 472-481; *Învățătura Sfântului Grigorie de Nazianz despre Sfânta Treime în «Cele cinci cuvântări teologice»*.

65. † Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Postfață la Și Cuvântul Trup S-a făcut, Hristologie și Mariologie patristică*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1993, p. 427.

200 de titluri, 8000 de pagini tipărite și 2000 de pagini dactilografiate⁶⁶. În *Testamentul său*, redactat la 30 ianuarie 1978, face referiri la activitatea sa de cercetare: "*Ca om de știință, am realizat câteva lucruri în domeniul culturii greco-latine și al patristice, dar sînt încă departe de a-mi fi realizat planul propus la început. În afară de volumul: Patrimoniul spiritual geto-dacic și patristic în spațiul carpato-danubian, cu deosebire la Dunărea de Jos, care va merge curând la tipar, mai am material pentru șase volume: unul în domeniul culturii greco-latine și umaniste în general, intitulat: Prométhée chez Eschyle et Platon și cinci în domeniul teologiei patristice: 1. Teodiceea Sf. Părinți; 2. Antropologie patristică; 3. Hristologie patristică; 4. Ecumenismul patristic și actualitatea lui; 5. Sinteze de istorie și critică literară patristică*"⁶⁷.

În afara lucrărilor de doctorat Părintele Ioan G. Coman a elaborat și publicat în domeniul culturii clasice elene, al istoriei religiilor, în latura teologiei patristice și pastorației, ecumenismului. Peste timp, ca o mărturisire de *Testament* părintele va afirma: "*Mi-a fost dragă ca ochii din cap cultura greacă, îndeosebi poezia, arta și gândirea nemuritorului popor elen. Clasicismul greco-latin e un panteon al frumuseții, cum nu se găsește în nici o cultură a lumii. Frumusețe a rațiunii, a artei și a vieții*"⁶⁸.

Studii de referință au fost publicate în paginile revistei *Gândirea*⁶⁹, în revistele bisericesti, în reviste de prestigiu internațional precum: *Studia Patristica*, *Revue d'histoire des Religions*, *Klironomia*, *Contacts*, *The Patristic and Byzantine Review*, *Helikon*, *Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuse*, etc.

Literatura patristică, sintezele doctrinare din opera Sfinților Părinți și-au găsit locul în paginile acestor reviste și în mod deplin în cele trei volume ale *Patrologiei*⁷⁰, publicate și lăsate testament spre publicare, *conștient fiind de*

66. Scurte comentarii asupra valoroasei opere a «titanului patrologiei românești» au fost realizate de: Pr. Conf. Dr. Ștefan C. Alexe, *Preotul Profesor Ioan G. Coman. La aniversarea a 70 de ani*, p. 100-114; Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Pr. Dr. Ioan G. Coman, ST, XXXIV, 1982, nr. 1-2, p. 79-80*; Pr. Prof. Ioan Bria, *Mari teologi români. Ioan Coman*, p. 157-160; Idem, *Un mare teolog ortodox, intelectual român și gânditor ecumenic: Părintele Ioan Coman (1902-1987)*, p. 144-148 (și în volumul *Destinul Ortodoxiei*, București, 1989, p. 291-301); Arhim. Dr. Iosaf Popa, *Zece ani de la săvârșirea părintelui Profesor Ioan G. Coman*, p. 261-272. La *Congresul omagial de Patrologie* dedicat aniversării a 100 de ani de la nașterea marelui patrolog, desfășurat între 10-14 noiembrie 2002, sub genericul *Autoritatea Sfinților Părinți pentru teologia contemporană*, o serie de comunicări au încercat să evidențieze originalitatea și importanța operei sale.

67. *Ibidem*.

68. *Ibidem*.

69. Între anii 1941-1942, publică 6 articole a câte 65 de pagini despre: *Deceneu, Atenagora Atenianul, Eroismul elitelor patristice, Frumusețea gândirii patristice*.

70. Editura *Institutului Biblic și de Misiune al BOR*, București, vol. I, 1984; vol.II, 1985; vol.III, 1988.

faptul că : «Sfinții Părinți sunt o liră a harului și a lacrimilor după mântuire».

Cum remarca regretatul părinte profesor, Ioan Bria, «autoritatea și competența profesorului Coman în aceste domenii sunt confirmate de participarea intensă la activitatea unor mari instituții de specialitate: Academia de Științe din Berlinul democrat; Biblioteca Patristica din Bonn, Asociația internațională de studii patristice din Roma și Oxford; Institutul de Studii Ecumenice de la Tantus – Ierusalim; Institutul patriarhal de studii patristice de la Tesalonic»⁷¹.

Putem include aici și contribuția sa pe linie ecumenică și teologică internațională, și anume participările sale în diferite delegații: la Moscova-1955; la Belgrad -1957 și la Muntele Athos - 1963; la Congresul al XIV-lea de Bizantinologie din București din anul 1971; la a XII-a Conferință Internațională a comitetului «Eirene» din Cluj – 2-7 octombrie 1972 ; la adunările Generale ale Conferinței Creștine pentru pace, unde a fost și membru în Comitetul Consultativ, între anii 1963-1971; apoi ca profesor onorar la simpozionul organizat cu prilejul deschiderii oficiale a Institutului Ecumenic de Cercetări Teologice de la Ierusalim-Tantur (24-27 septembrie 1972); la simpozionul «Lumea Spirituală a Sfântului Ioan Gură de Aur» (15-17 octombrie 1972)⁷².

LISTA DE LUCRĂRI⁷³

I. Lucrări cu caracter teologic și patristic

1. *Essai sur le «De Errore Profaranarum Religionum» de Firmicus Maternus, Cartea Românească, București, 1934, 48 p.*

71. Pr. Prof. Ioan Bria, *Un mare teolog ortodox, intelectual român și gânditor ecumenic...*, p. 145.

72. Participarea la aceste întruniri a fost semnalată pentru prima oară de Părintele Prof. Dr. Alexe (Gămălie) C. Ștefan, *Preotul profesor Ioan G. Coman. La aniversarea a 70 de ani...*, p. 105.

73. La întocmirea listei bibliografice am folosit și lucrările: Pr. Conf. Dr. Ștefan C. Alexe, *Preotul Profesor Ioan G. Coman. La aniversarea a 70 de ani*, în *ST*, XXV, 1973, nr. 1-2, p. 100-114; Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Pr. Dr. Ioan G. Coman, ST*, XXXIV, 1982, nr. 1-2, p. 79-80; Pr. Prof. Ioan Bria, *Mari teologi români. Ioan Coman*, în *Ortodoxia*, XXXIX, 1987, nr. 2, p. 157-160; Idem, *Un mare teolog ortodox, intelectual român și gânditor ecumenic: Părintele Ioan Coman (1902-1987)*, în *Ortodoxia*, XL, 1988, nr. 1, p. 144-148 (și în volumul *Destinul Ortodoxiei*, București, 1989, p. 291-301); Idem, *Un mare teolog ortodox, intelectualul român și pioner ecumenic: Părintele Ioan Coman (1902-1987)*, în *BOR*, CXV, 1997, nr. 1-6, p. 233-241, unde și publică *Testamentul* marelui profesor; *** *In memoriam. Preotul prof. Dr. Ioan Coman*, în *ST*, XXXIX, 1987, nr. 2, p. 124-128; Pr. prof. dr. Mircea PĂCURARIU, *Ioan Coman, în Dicționarul Teologilor ortodocși*, București, 1996, p. 107-110.

2. *Geniul Sfântului Grigorie din Nazianz*, Editura Institutului Român de Bizantinologie, nr.3, București, 1937, 62 p. (p.54-62: rezumat în limba franceză).
3. *Sfântul Grigorie de Nazianz despre împăratul Iulian. Încercare asupra discursurilor IV și V, vol.I*, Editura Institutului Român de Bizantinologie, nr.5, București, 1938, 164 p. (Teză de doctorat în teologie; recenzie de Condurachi Emil, în *Revista Clasică*, XV (1943).
4. *Cauzele generale ale politicii anticreștine a împăratului Iulian după mărturia patristică*, Editura Institutului Român de Bizantinologie, nr.6, București, 1938, 41 p.
5. *Tristețea poeziei lirice a Sfântului Grigorie de Nazianz*, Editura Institutului Român de Bizantinologie, nr.7, București, 1938, 41p.
6. *Tertulian, sabia lui Hristos* (cu rezumat în limba franceză), Imprimeria Independența, București, 1939, 28 p. Extras din *Revista Misiunea Creștină*, an.I, nr.3,4,5.
7. *Sublimul preoției creștine. Note pe marginea tratatului: «Despre preoție» al Sfântului Ioan Gură de Aur*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1940, 24 p. (Extras din *ST*, seria I, VIII (1940), vol.I, p. 148-168).
8. *Teoria Logosului în Apologiile Sfântului Justin Martirul și Filozoful*, Imprimeria Natională, București, 1942, 68 p.
9. *Probleme de filozofie și literatură patristică*, Casa Școalelor, București, 1944, 276 p. (Recenzie de Constantin C. Pavel, în *BOR*, LXIII (1945), nr.9, p. 447-449).
10. *Două femei de elită din epoca de aur a patristiceii: Gorgonia și Macrina, Sfântului Grigorie de Nazianz și Sfântul Grigorie de Nyssa despre surorile lor*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1941, 40p. (Extras din *ST*, seria I, VIII (1940), vol.II, p. 89-126).
11. *Cazul Hippolyt-Callist. Considerațiuni istorico-patristice*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1944, 30 p.
12. *Rolul social al milei creștine la Părinții Capadocieni*, Tipografia diecezană, Beiuș, 1945, 86 p.
13. *Cenzura invidiei la Plutarch, Sfântul Cyprian și Sfântul Vasile cel Mare*, București, 1946, 20 p. (Extras din *Volumul omagial închinat I.P.S. Nicodim, Patriarhul României, la împlinirea vârstei de 80 de ani*).
14. *Între răbdare și nerăbdare la Tertullian și Sfântul Cyprian*, Curtea de Argeș, 1946, 14 p. (Extras din *Revista «Păstorul Ortodox»*, XXVI 1946, nr.4-6).

15. *Originea și sensul înțelepciunii, București, 1946, 40 p. (extras din BOR, LXIII (1945), nr.11-12, p.639-656 și LXIV (1946), nr.1-3, p.29-47).*
16. *Umanismul ortodoxiei românești, București, 1948, 43 p. (Extras din BOR, LXVI (1948), nr.1-2, p.33-77).*
17. *Învățătura de credință creștină ortodoxă, tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și cu binecuvântarea și purtarea de grijă a Înalt Prea Sfințitului Justinian Patriarhul României, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1952, p.3-68 și 134-163.*
18. *Patrologie, Manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1956, VII + 323 p*
19. *Scriitori bisericești din epoca străromână, Editura IBMBOR, București, 1979, 376 p. Lucrarea a fost recenzată de Ion Coja, Scriitori străromâni, în rev. Luceafărul, an. XXIII, nr. 35, din 30 august și nr. 36 din 6 septembrie 1980.*
20. *Patrologie, vol.I, Editura IBMBOR, București, 1984, 547 p.; vol. II, București, 1985, 570 p.; vol. III, București, 1988, 655 p.*
21. *Frumusețile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1988, 406 p.*
22. *"Și Cuvântul Trup S-a făcut". Hristologie și mariologie patristică, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1993, 432 p.*

II. Studii și articole cu caracter teologic și patristic

23. *Cultura Clerului, în BOR, LVIII (1940), nr. 3-4, p.179-182.*
24. *Biserica, vatră de iubire și lumină, în «Păstorul Ortodox», Tipografia Eparhială Curtea de Argeș, XXVII (1947), nr.1-12, p.31-45.*
25. *«Aria misionară» a Sfântului Niceta de Remesiana, în BOR, LXVI (1948), nr.5-8, p.337-356.*
26. *Creștinismul și bunurile materiale după Sfinții Părinți, în ST, seria II, I (1949), nr.3-4, p.154-175.*
27. *Sensul preoției la Sfinții Părinți, în ST, I (1949), nr.9-10, p.739-762.*
28. *Organizarea sinodală a Bisericii Ortodoxe Române în paralelă cu cezaro-papismul catolic, în ST, II (1950), nr.1-2, p.40-64.*
29. *Idei misionare, pastorale și sociale înnoitoare ale Sfinților Trei Ierarhi, în ST, III (1951), nr.1-2, p.100-107.*
30. *Învățătura creștină despre bunurile economice, în ST, III (1951), nr.3-4, p.223-240.*
31. *Temeiuri pentru apărarea păcii, în ST, IV,1952, nr.1-2, p.57-65.*
32. *Bogăția -piedică în calea mântuirii, în ST, IV,1952, nr.9-10, p.500-515.*

33. *Dumnezeu nu e autor al răului*, în *ST*, V, 1953, nr.1-2, p.38-50.
34. *Lupta Sfinților Părinți împotriva sclaviei*, în *ST*, V, 1953, nr.3-4, p.165-187.
35. *Probleme dogmatice ale Sinodului V ecumenic*, în *ST*, V, 1953, nr.5-6, p.312-346.
36. *Temeiuri biblice și patristice pentru folosirea în comun de către oameni a mijloacelor de trai*, în *ST*, V, 1953, nr.9-10, p.590-604.
37. *Unitatea Bisericii și problema refacerii ei în lumina Sfinților Părinți*, în *Ortodoxia*, VI,1954, nr.2-3, p.430-466.
38. *Frumusețile prieteniei în concepția lumii vechi și a Sfinților Părinți*, în *GB*, XIII, 1954, nr.5-6, p.496-511.
39. *Vocația și pregătirea pentru preoție*, în *ST*, VI, 1954, nr.5-6, p.239-268.
40. *1600 ani de la nașterea Sfântului Ioan Gură de Aur și a Fericitului Augustin*, în *MO*, VI, 1954, nr.9-10, p.533-536.
41. *Nașterea Domnului în colinde*, în *GB*, XIII, 1954, nr.11-12, p.639-643.
42. *Învățătura despre mântuire în vechile religii și în Teologia Patristică*, în *Ortodoxia*, VII, 1955, nr.3, p.323-355.
43. *Iconomia Învierii Domnului în predicile pascale ale Sfântului Grigorie de Nazianz și Sfântul Grigorie de Nyssa*, în *GB*, 1955, nr.3-4, p.177-186.
44. *Importanța și sensul desăvârșit în monahism*, în *ST*, VII, 1955, nr.3-4, p.217-222.
45. *Actualitatea Sfântului Ioan Gură de Aur*, în *ST*, VII, 1955, nr.7-8, p.403-422.
46. *Studiile universitare ale Părinților Capadocieni*, în *ST*, VII, 1955, nr.9-10, p.531-554.
47. *Sfânta Tradiție în lumina Sfinților Părinți*, în *Ortodoxia*, VIII, 1956, nr.2, p.163-190.
48. *Chipul preotului după Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți*, în *ST*, VIII, 1956, nr.3-4, p.155-166.
49. *Atitudinea practică a Sfinților Trei Ierarhi*, în *GB*, XV, 1956, nr.10, p.535-540.
50. *Însemnări asupra lui Teotim de Tomis*, în *GB*, XVI, 1957, nr.1-2, p.46-50.
51. *Operele literare ale Sfântului Niceta de Remesiana*, în *ST*, IX, 1957, nr.3-4, p.200-232.
52. *Personalitatea Sfântului Ioan Gură de Aur*, în *ST*, IX (1957), nr.9-10, p.595-616.
53. *Hirotonia în preot a Sfântului Ioan Gură de Aur*, în *GB*, XVI (1957), nr.12, p.867-883.

54. *Grégoire de Nazianze et Némésius. Rapports du christianisme et du paganisme dans un poème littéraire du IV-e siècle de notre ère*, în *Studia in honorem Acad.D.Decev, Academie Bulgare des Sciences*, Sofia, 1958, p.707-726.
55. *Poezia Sfântului Grigorie de Nazianz*, în *ST*, X, 1958, nr.1-2, p.68-92.
56. *Contactul între anglicani și ortodocși în cadrul mișcării ecumeniste*. în *Ortodoxia*, X, 1958, nr.2, p.195-216.
57. *Prinos Prea Fericitului Patriarh Justinian cu prilejul primului deceniu de Patriarhat*, în *ST*, X, 1958, nr.5-6, p.275-286.
58. *Opera Fericitului Augustin și critica personală teologică din «Retracterările» sale*, în *ST*, XI, 1959, nr.1-2, p.3-21.
59. *Viața Sfântului Ioan Gură de Aur*, în *GB*, XVIII, 1959, nr.1-2, p.20-42.
60. *Personalitatea Sfântului Ciprian*, în *ST*, XI, 1959, nr.5-6, p.267-296.
61. *Eusebiu al Cezareii și Ieronim despre Origen*, în *ST*, XII, 1960, nr.9-10, p.595-626.
62. *Chipul lui Origen după Eusebiu al Cezareei, Pamfil și Ieronim*. în *GB*, XIX, 1960, nr.11-12, p.916-927.
63. *Les deux Cyprien de Saint Grégoire de Nazianze*, în *Studia Patristica*, IV, edited by F.L.Cross (Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, Band 79). Akademie-Verlag, Berlin, 1961, p.363-372 (și extras) (Recenz.de Gh.Alexe, în *Ortodoxia*, XIV (1962), nr.1-2, p.208-209 și de Șt. Alexe, în *MMS*, XXXVIII (1962), nr.9-12, p.733-734.
64. *Chipul Sfântului Ciprian în panegiricile Sfântului Grigorie de Nazianz și Prudențiu*. în *ST*, XIII (1961), nr.3-4, p.123-149.
65. *Mama Fericitului Augustin*, în *ST*, XIII (1961), nr.7-8, p.391-409.
66. *Ecumenicitate și Sinodul Vatican II*, în *Ortodoxia*, XIV (1962), nr.1-2, p.261-269.
67. *Sinoadele ecumenice și importanța lor pentru viața Bisericii*, în *Ortodoxia*, XIV (1962), nr.3, p.291-325.
68. *L'immortalité de l'ame dans la «Phédon» et la résurrection des morts dans la littérature chrétienne des deux premiers siècles*, Estratto da *Helikon*, anno III, nr.1-4, p.17-40.
69. *Rolul Sfinților Părinți în elaborarea ecumenismului creștin*, în *ST*, XV (1963), nr. 9-10, p.511-525. Publicat și în versiunea franceză cu titlul: *Le rôle des Pères dans l'elaboration de l'oecuménisme chrétien. Préliminaires*, în «*Studia Patristica*» IX, edited by F.L.Cross (Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, Band 95). Akademie-Verlag, Berlin, 1966, 151-172 (și extras).

70. *Sensul ecumenic al lucrării Sfântului Duh în teologia Sfinților Părinți*, în *Ortodoxia*, XVI (1964), nr.2, p.220-239.
71. *Elementele demonstrației în tratatul «Despre Sfântul Duh» al Sfântului Vasile cel Mare*, în *ST*, XVI (1964), nr.5-6, p.275-302. Publicat și în versiune franceză cu titlul: *La démonstration dans le traité «Sur le Saint Esprit» de Saint Basile le Grand*, în *Studia Patristica*, IX, edited by F.L.Cross (Texte und Untersuchungen zur Geshichte der altchristlichen Literatur, Band 94), Akademie-Verlag, Berlin, 1966, p.172-209.
72. *Momente și aspecte ale hristologiei precalcedoniene și calcedoniene*, în *Ortodoxia*, XVII (1965), nr.1, p.44-82.
73. *Critica literară pastristică prefotiana*, în *MB*, XV (1965), nr.1-3, p.13-51.
74. *Sensul ecumenic al Sfintei Euharistii la Sfântul Ioan Gură de Aur*, în *Ortodoxia*, XVII (1965), nr.4, p.520-535.
75. *Sfinții Părinți ca îndrumători ai duhovniciei*, în *MB*, XVI, 1966, nr.4-6, p. 191-200.
76. *Raportul dintre justificare și dragoste în omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur la Epistola către Romani*, în *Ortodoxia*, XVIII (1966), nr.2, p.199-221. Publicat și în versiune franceză cu titlul: *Le rapport de la justification et de la charité dans les homélies de Saint Jean Chrysostome à l'Epitre aux Romains*, în *Studia Evangelica*, V, edited by F.L.Cross (Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, Band 103), Akademie-Verlag, Berlin, 1968, p.248-271.
77. *Prezența Mântuitorului Hristos în noua creație, după învățătura Sfinților Părinți*, în *Ortodoxia*, XVIII (1966), nr.4, 495-511. Publicat și în versiune franceză cu titlul: *La présence du Christ dans la nouvelle création*, în *Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses*, Paris, 48 (1968), nr.2, p.125-150.
78. *Sinoadele ecumenice ca expresie a universalității Bisericii*, în *ST*, XIX (1967), nr.1-2, p.3-22.
79. *Biserica Ortodoxă și Biserica vechilor-catolici. Privire asupra raporturilor dintre ele pe o perioadă de circa un secol (1874-1966)*, în *MB*, XVII (1967), nr.4-6, p.237-262.
80. *Sfânta Euharistie în concepția vechilor-catolici și poziția Bisericii Ortodoxe Române în această problemă*, în *Ortodoxia*, XIX (1967), nr.3, p.321-349.
81. *Elementele de antropologie în operele Sfântului Iustin Martirul și Filozoful*, în *Ortodoxia*, XX (1968), nr.3, p.378-394.
82. *Sfintele Taine în concepția vechilor-catolici și poziția Bisericii Ortodoxe în acest domeniu*, în *MO*, XX (1968), nr.5-6, p.382-402.

83. *Preoția creștină în slujba omului după Sfinții Părinți*, în *MO*, XX (1968), nr.11-12, p.929-936.
84. *Aspecte ale artei literare în operele Sfinților Trei Ierarhi*, în *ST*, XXI (1969), nr.3-4, p.164-178.
85. *Prefață la teza de doctorat a Asist.Ștefan C.Alexe, Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolele al IV-lea și al V-lea*, în *ST*, XXI (1969), nr.7-8, p.453-455.
86. *Definiția doctrinară a Sinodului de la Calcedon și receptarea ei în Biserica Ortodoxă Orientală*, în *Ortodoxia*, XXI (1969), nr.4, 491-506. și în *The Ecumenical Review*, vol. XXII, nr.4, october 1970, p.363-382.
87. *Actualitatea gândirii patristice*, în *Calendarul Credința*, Detroit, 1970, p.47-48.
88. *Temeiurile atitudinii Bisericii Ortodoxe Romane față de dialogul ecumenic cu celelalte Biserici creștine*, în *Ortodoxia*, XXII (1970), nr.1, p.20-44.
89. *Spirit umanist și elemente de antropologie în gândirea patristică*, în *ST*, XXII (1970), nr.5-6, p.356-367. Publicat și în versiune franceză, cu titlu: *L'Ethos humaniste des Pères*, în *Contacts*, XXIV (1972), nr.78, p.185-208.
90. *Prosopeea Romei la Simah, Sfântul Ambrozie și Prudențiu. Elemente Istorice literare*, în *ST*, XXII (1970), nr.7-8, p. 493-508.
91. *Elogiul minții conducătoare în Omilia a XII-a a Sfântului Vasile cel Mare*, intitulată: "*La începutul Proverbelor*", în *MO*, XXII (1970), nr.7-8, p.724-729 (în vol. 600 de ani de la întemeierea celei dintâi Mitropolii în părțile oltene - 50 de ani de slujire bisericească a I.P.S. Arhiepiscop și Mitropolit Firmilian, actualul ei întaistător).
92. *Solidarty in Patristic Thought and Life*, în *Calendarul Credința*, Detroit, 1971, p.93-95.
93. *Preocupări patristice în literatura românească*, în *ST*, XXIII (1971), nr.5-6, p.309-339.
94. *Sfânta Euharistie ca jertfă ispășitoare în Biserica veche-catolică și în Biserica Ortodoxă*, în *Ortodoxia*, XXIII (1971), nr.3, p.483-487.
95. *Nicolae Iorga despre scriitori creștini din epoca patristică*, în *ST*, XXIII (1971), nr.9-10, p.605-615.
96. *Valoarea literaturii patristice a primelor patru secole în cadrul culturii antice*, în *ST*, XXIV, 1972, nr.1-2, p.5-11.
97. *Sensul și sarcinile preoției după Sfinții Părinți ai primelor patru secole*, în *MO*, XXIV, 1972, nr.1-2, p.9-15.

98. *Observații asupra prosopopeei sufletului și trupului atribuită lui Mihail Choniatul*, în *ST*, XXIV, 1972, nr.3-4, p.218-229. (Comunicare ținută la al XIV-lea *Congres Internațional de Studii bizantine*, București, 10 septembrie 1971, Publicată și în *Actele Congresului*, în limba franceză).
99. *Persoana Logosului Iisus Hristos în lumina primelor patru secole patristice*, în *ST*, XXIV, 1972, nr.9-10, p.666-673.
100. *Origen despre Logoas, Biserică și suflet în Comentariul la «Cântarea Cântărilor»*, în *ST*, XXV (1973), nr. 3-4, p. 165-172 și versiunea engleză: *Logos Church and Soul in Origen's Commentary on The Song of Songs*, translated from Romanian by George Alexe, în *Calendarul Creștința*, 1973, Detroit, p. 77-83.
101. *Hellénisme et christianisme chez Grégoire de Nazianze*, în *Studia Patristica*, 1971.
102. *Osteneli și realizări ale Părinților armeni în sec. IV și V*, în *ST*, XXV 1973, nr.1-2, p.5-11.
103. *Spirit critic în literatura patristică*, în *MO*, XXIV (1972).
104. *Le probleme de l'appropriation d'elements de culture «barbare» à la lumiere de la critique patristique* (Comunicare la *Congresul «Eirene»*, Cluj, octombrie 1972).
105. *Unele aspecte ale concepției soteriologice ale Sfântului Atanasie cel Mare*. (Comunicare la *Simpozionul ținut cu prilejul deschiderii Institutului Ecumenic de Cercetări teologice de la Ierusalim-Tantur*, 24 septembrie 1972, în limba greacă, în *Klironomia*, V, 1973, nr. 3, p. 330-346 și în *MO*, XXV, 1973, nr. 7-8, p. 559-570.
106. *Dionisie cel Mic - învățat daco-roman - puncte ecumenică între Răsăritul și Apusul creștin în sec. V-VI*. în revista *Învierea*. Ierusalim. 1973, nr. 2.
107. *L'unité du genre humain d'après Saint Jean Chrysostome* (Comunicare la *Simpozionul «Lumea spirituală a Sf. Ioan Gură de Aur»*, ținut la *Tesalonic*, 15-17 octombrie 1972, colecția *«Analecta Vlatatom»*, 18, 1973; și în *MO*, XXV, 1973, nr. 7-8, p. 559-570.
108. *Éléments d'antropologie dans les ōuvres de S. Justin*, în *Contacts*, nr. 84, 1973, p. 317-337.
109. *Préoccupation patristiques dans la littérature théologique roumaine*, în vol. *De la Théologie Orthodoxe roumaine des origines à nos jours*, Bucarest, 1974, p. 158-194.
110. *Aspecte ecumenice în viața și opera Sfântului Atanasie cel Mare și a Sfântului Efreem Sirul*, în *MO*, XXVI, 1974, nr. 9-10, p. 807-814.

111. *Autobiografia în literatura patristică*, în *ST*, XXVI, 1974, nr. 9-10, p. 654-662.
112. *Ideea de creațiune și antropologie în scrierile Sfântului Atanasie*, în *MB*, XXIV, 1974, p. 10-12, p. 610-627.
113. *Sciții Ioan Cassian și Dionisie cel Mic și legăturile lor cu lumea mediteraniană*, în *ST*, XXVII, 1975, nr. 3-5, p. 189-203 și versiunea *Les scythes Jean Cassien et le Denys le Petit et leurs relations avec le monde méditerranéen*, în *Klironomia*, tome 7, vol. 1, 1975, p. 27-48.
114. *Sfântul Vasile cel Mare adresează elogii Sfântului Ambrozie al Milanului. Transferul moaștelor Sfântului Dionisie din Capadocia*, în *ST*, XXVII, 1975, nr. 5-6, p. 359-376.
115. *Profil literar ambrozian. La aniversarea a 16 veacuri de la hirotonia Sfântului Ambrozie ca episcop al Milanului*, în *MB*, XXV, 1975, nr. 4-6, p. 138-158.
116. *Sfinții Părinți și spiritualitatea ortodoxă română*, în *Ortodoxia*, XXVII, 1975, nr. 4, p. 586-598.
117. *Utilizarea "Stromatelor" lui Clement Alexandrinul de către Eusebiu al Cezareii în "Pregătirea Evanghelică"*, în *ST*, XXVII, 1975, nr. 7-8, p. 501-521 și în limba franceză *Utilisation des Stromates de Clement d'Alexandrie par Eusebe de Cesaree dans la «Preparation Evangelique»*, în colecția *Texte und Untersuchungen zur Geschichte des altchristlichen Literatur*, Bd. 125, Akademie-Verlag, Berlin, 1981, p. 115-134.
118. *Actualitatea gândirii patristice*, în *MO*, XXVII, 1975, nr. 9-10, p. 705-708.
119. *Eléments écuméniques dans l'horison historique de saint Ambroise*, în vol. *Ambrosius Episcopus*, Atti del Congresso internazionale di studi ambrosiani nel XVI centenario dell'elevazione di saint Ambrogio alla cattedra episcopale, Milano, 2-7 dicembre 1974, vol. II, Milano, 1976, p. 194-219 și în românește *Elemente ecumenice în orizontul istoric al Sfântului Ambrosie*, în *Ortodoxia*, XXVII, 1975, nr. 2, p. 245-259.
120. *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și cultura teologică în Biserica Ortodoxă Română*, în *ST*, XXVIII, 1976, nr. 1-2, p. 5-18.
121. *Mânia și fenomenologia ei în literatura patristică*, în *ST*, XXVIII, 1976, nr. 7-10, p. 545-563.
122. *Helénisme et christianisme dans le 25-ème discours de saint Grégoire de Nazianze*, în *Studia Patristica*, 14, 43, Berlin, 1976, p. 290-301.
123. *Spiritualitatea patristică în Scythia Minor. Ortodoxia credinței*, în *Ortodoxia*, XXIX, 1977, nr. 2, p. 153-172.

124. *Inscripțiile creștine și contribuția izericești Părinților și Scriitorilor bisericești din Sciția Minor a sec. IV-VI. Mărturii ale unității și continuității spirituale a poporului român pe aceste meleaguri, în MO, XXIX, 1977, nr. 10-12, p. 706-723.*
125. *Hristos și Biserica, taina de mântuire după Sfinții Părinți, în MB, XVII, 1977, nr. 10-12, p. 677-692.*
126. *Misionari creștini în Scythia-Minor și Dacia în secolele III-VI, în MO, XXX, 1978, nr. 3-4, p.*
127. *Teologi și teologie în Scythia-Minor în sec. IV-VI, în BOR, XCVI, 1978, nr. 7-8, p. 784-796.*
128. *Scriitori teologi în Schythia-Minor, în vol. De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente de artă creștină, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, ed. II-a, 1978, p. 63-83.*
129. *Misionari creștini în Scythia-Minor și Dacia în secolele III-IV-V-VI, în MO, XXXI, 1979, nr. 4-6, p. 255-275.*
130. *Personalitatea Sfântului Vasile cel Mare (profil istoric și spiritual), în vol. Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa, colecția Biblioteca Teologică, 3, Editura IBMBOR, București, 1980, p. 24-50.*
131. *Éléments d'anthropologie dans l'œuvre de Saint Basile le Grand, în Klironomia, XIII, 1981, nr. 3, p. 3-10.*
132. *Izvoarele Ortodoxiei românești în creștinismul daco-roman. Aniversarea a 16 secole de la participarea episcopului terențiu-Gherontie de Tomis la Sinodul II Ecumenic (381) de la Constantinopol, în Ortodoxia, XXXIII, 1981, nr. 1, p. 71-96.*
133. *La littérature patristique au Bas-Danube aux IV-VI-e siècles. La contribution de St. Jean Cassien et de Denys le Petit, în Romanian Orthodox Church News, XI, 1981, nr. 3, p. 3-10.*
134. *La vision de H.J. Marrou sur saint Jean Cassien et le Message que ce Daco-Romain a porté au sud de la Gaule, în Klironomia, Tesalonic, 15, 1983, nr. 1, p. 71-96.*
135. *Spiritualitatea patristică daco-romană și paralele occidentale contemporane (sec. III-VII), în BOR, CI, 1983, nr. 7-8, p. 565-589.*
136. *Sfântul Vasile cel Mare și Artabios, sau între calomnie și onestitate, ignoranță și discernământ, izolare și ecumenism, în MB, XXXIII, 1983, nr. 9-10, p. 550-563.*
137. *Elemente de continuitate spirituală geto-daco-romană și creștină în regiunea Mousaios-Buzău după mărturii patristice și arheologice, în*

- vol. *Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților*, sub îngrijirea Dr. Antonie Plămădeală, vol. I, Editura *IBMBOR*, București, 1984, 547 p.
138. *Necesitatea studiului Patrologiei pentru preoți*, în vol. editat de ierom. Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovnicești*, Episcopia Romanului și Hușilor, 1984, p. 291-299.
139. *Grégoire le Grand et les Eglises illyro-thraco-daco-romains*, în *Colloque international du CNSR «Grégoire le Grand»*, Editions du CNSR, Paris, 1986, p. 95-105.
140. *La présence de l'Eglise dans le monde*, în *Procès-Verbaux du deuxième congrès de théologie orthodoxe*, Athènes, 1987, p. 249-261.
141. *Synesius de Curène fut-il un converti véritable?*, în rev. *Augustinianum*, Roma, XXVII, 1987, fasc. 1-2, p. 237-245.

II. Lucrări cu caracter ecumenist

142. «*Aria misionară*» a *Sfântului Niceta de Remesiana*, în *BOR*, LXVI (1948), nr.5-8, p.337-356.
143. *Biserica Ortodoxă și Mișcarea Ecumenistă; Relațiile Bisericii Ortodoxe între ele; Poziția Bisericii Ortodoxe Române în cadrul Ortodoxiei*, în *Ortodoxia*, II (1950), nr.1, p.141-157.
144. *L'Eglise Orthodoxe et le Mouvement Oecumenique*, în «*Actes de la Conference des chefs et des representants des Eglises orthodoxes auto-cephales reunies a Moscou, a l'occasion de la celebration solennelle des fetes du 500-eme anniversaire*», Moscou, 1952, vol.II, p.5-86.
145. *Unitatea Bisericii și problema refacerii ei în lumina Sfinților Părinți*, în *Ortodoxia*, VI (1954), nr.2-3, p.430-466.
146. *Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică*, în *Ortodoxia*, XIV(1962), nr.1-2, p.60-106.
147. *Ecumenicitate și Sinodul Vatican II*, în *Ortodoxia*, XIV (1962), nr.1-2, p.261-269.
148. *Sinoadele ecumenice și importanța lor pentru viața Bisericii*, în *Ortodoxia*, XIV (1962), nr.3, p.291-325.
149. *Folosul contactelor dintre conducătorii și reprezentanții diferitelor Biserici*, în *Ortodoxia*, XIV (1962), nr.4, p.584-592.
150. *Rolul Sfinților Părinți în elaborarea ecumenismului creștin*, în *ST*, XV (1963), nr. 9-10, p.511-525. Publicat și în versiunea franceză cu titlul: *Le rôle des Pères dans l'elaboration de l'oecuménisme chrétien, Préliminaires*, în «*Studia Patristica*», IX, edited by F.L.Cross (Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, Band 95), Akademie-Verlag, Berlin, 1966, 151-172 (și extras).

151. *Sensul ecumenic al lucrării Sfântului Duh în teologia Sfinților Părinți în Ortodoxia*, XVI (1964), nr.2, p.220-239.
152. *Sinoadele ecumenice ca expresie a universalității Bisericii*, în *ST*, XIX, 1967, nr.1-2, p.3-22.
153. *Biserica Ortodoxă și Biserica vechilor-catolici. Privire asupra raporturilor dintre ele pe o perioadă de circa un secol (1874-1966)*, în *MB*, XVII, 1967, nr.4-6, p.237-262.
154. *Contribuția scriitorilor patristici din Scythia-Minor-Dobrogea la patrimoniul ecumenismului creștin, în secolele al IV-lea - al VI-lea*, în *Ortodoxia*, XX (1968), nr.1, p.3-25. Publicată și în versiune franceză cu titlul: *Le patrimoine de l'œcuménisme chrétien du 4-e au 6-e siècle en Scythie mineure-Dobroudja*, în *Contacts*, 1970, nr.69, p.61-85.
155. *Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu organizațiile ecumenice*, în vol. *Douăzeci de ani din viața Bisericii Ortodoxe Române. La a XX-a aniversare a înscăunării Prea Fericitului Patriarh Justinian*, Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1968, p.447-460 (cu rezumat în limba franceză) și în *Ortodoxia*, XX, 1968, nr.2, p.235-250.
156. *Sfintele Taine în concepția vechilor-catolici și poziția Bisericii Ortodoxe în acest domeniu*, în *MO*, XX, 1968, nr.5-6, p.382-402.
157. *Ecumenicity and Ecumenism of the Holy Fathers*, traducere în limba engleză de L.J. Newville, în *Calendarul Credința*, Editat de Episcopia Misionară Ortodoxă Română, Detroit, 1969, p.61-63.
158. *Temeiurile atitudinii Bisericii Ortodoxe Române față de dialogul ecumenic cu celelalte Biserici creștine*, în *Ortodoxia*, XXII, 1970, nr.1, p.20-44.
159. *Aspecte ale ecumenismului Sfântului Ioan Gură de Aur*, în *Telegraful Român*, nr. 33-34, 1986.

III. Lucrări de Istoria Religiiilor, de Filologie și de cultura clasică

160. *Budism și Creștinism*, în *Raze de lumină*, II (1930), nr.2, p.108-117; nr.5, p.375-365 și III (1931), nr.1, p.18-30.
161. *L'idée de la Nemesis chez Eschyle*, Ed. *Etudes d'Histoire et de philosophie religieuses publiées par la Faculte de theologie protestante de l'Universite de Strasbourg* No. 26, Paris, P.Alcan, 1931, 251 p.; recenzii în *RCL*, 1931, p. 89; *Rea*, 1932, p. 301-302; *Reg*, 1942, p. 442; *Philologische Wochenschrift* 1933, p. 739-749.
162. *Le rapport des idées égyptiennes et orphiques sur le sort de l'âme dans l'au-delà*, Imprimerie Graiul Românesc, București, 1934, 27 p. A fost

publicat mai întâi în *Revista Clasică*, XII (1931), vol.III, nr.1-2 (ianuarie-februarie), p.30-48.

163. *Essai sur les rapports de l'Orphisme et du Christianisme d'après Vittorio Machioro*, Bucarest, Tiparul Academic, 1934, 72 p. A fost tipărit parțial sub titlul: *Essai sur l'orphisme et le christianisme d'après Vittoria Machioro*, în *Raze de lumină*, V (1933), nr.5, p.344-351 și VI (1934), nr.1, p.8-19; nr.3, p.251-255.
164. *Problema educației și a moralei în satira lui Horațiu. Considerații asupra Satirelor I,4, I,6 și II, 1*, în *Revista Clasică*, 1934-1935, p. 143-159.
165. *Titanul Prometheu. Cultul și elementele pre-hesiodice și hesiodice ale istoriei sale. Încercare asupra concepției elenilor despre originile civilizației în lumina istoriei lui Prometheu*, vol.I, Cartea Românească, București, 1935, 200 p. (Teza de doctorat în *Litere și Filosofie*).
166. *L'art de Callimaque et de Catulle dans le poeme «La Boucle de Bérénice»*; recenzie a clasicistului Collomp în *Bulletin de la Faculté des Lettres de Strasbourg XV* (1937), p. 237.
167. *A l'occasion de la découverte d'un nouveau papyrus de Callimaque*, Bucarest, 1936, 124 p. ; recenzie de Collart în *RPh*, 1938, p. 182.
168. *Orphee, civilisateur de l'humanité*, Paris, 1939, 54 p. (Tirage à part de *Zalmoxis*, vol.I, Paris, 1938, p.130-176; tradus în limba română în *Zalmoxis. Revistă de studii religioase; vol. I-III, (1938-1942)*, Editura Polirom, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și *addenda* de Eugen Ciurtin, traducere de Mihaela Timuș, p. 165-194.
169. *Zalmoxis. Un grand probleme gete*, în *Zalmoxis*, vol.II, 1, Paris, 1939, p.79-110 (și extras) ; tradus în românește în *Zalmoxis. Revistă de studii religioase; vol. I-III, (1938-1942)*, Editura Polirom, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și *addenda* de Eugen Ciurtin, traducere de Mihaela Timuș, p. 312-332.
170. *Suspiniul zeilor*, în *Gândirea*, XIX, nr. 1, ianuarie 1940, p. 26-30.
171. *Miracolul clasic*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, București, 1940, 288 p. (*Academia Română, Studii și Cercetari XLVIII*).
172. *Zalmoxis*, în *Gândirea*, XX, nr. 1, ianuarie 1941, p. 24-27.
173. *Sfântul Vasile cel Mare-cuvânt către tineri*, în *Gândirea*, XX, nr. 1, ianuarie 1941, p. 54-57.
174. *Deceneu*, în *Gândirea*, XX, nr. 8, octombrie 1941, p. 431-439; XX, nr. 9, noiembrie, 1941, p. 498-499; XX, nr. 10, decembrie 1941, p. 549-559.
175. *Le concept de l'art dans les «Grenouilles» d'Aristophane*, Imprimerie Nationale, Bucarest, 1941, 104 p.
176. *Între Parnas și Tabor*, în *Gândirea*, XXI, nr. 1, ianuarie 1942, p. 34-42.

177. *Frumusețea gândirii patristice*, în *Gândirea*, XXI, nr. 2, februarie 1942, p. 57-69.
178. *Athenagora Athenianul despre învierea morților*, în *Gândirea*, XXI, nr. 4, aprilie 1942, p. 201-208; XXI, nr. 5, mai 1942, p. 225-233.
179. *Eroismul elitelor patristice*, în *Gândirea*, XXI, nr. 7, august-septembrie 1942, p. 383-393.
180. *Erosul platonice*, în *Gândirea*, XXI, nr. 10, decembrie 1942, p. 563-571.
181. *Decenee*, Bucurest. 1943, 61 p. (Tirage r part de *Zalmoxis*, vol.III. Paris. 1940-1942, p.103-160 ; în *Zalmoxis. Revistă de studii religioase; vol. I-III, (1938-1942)*, Editura Polirom, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și *addenda* de Eugen Ciurtin, traducere de Mihaela Timuș, p. 434-465.
182. *L'authenticité du Promethée-enchaîné*, Imprimerie Cartea Românească, Bucurest, 1943, 236 p.
183. *Quelques traits indo-européens des Scythes selon Hérodote*, 1943, 23 p. (Tirage r part de la *Revue des Etudes Indo-européennes*, III (1943), Fasc. I-II, p.95-117.
184. *Giorgia Gemisto Pletone e le differenze filosofiche tra Aristotele e Platone*, în *Revista Rinascita*, vol. I, Bucuresti, 1944, p.35-80 (și extras).
185. *Zalmoxis et Orphee*, în *Ephemeridis Instituti Archaeologici Bulgarici*, vol.XVI, Serdicae MCML, p.177-184 (Recenzie de Diac. Prof. Emilian Vasilescu, în *Ortodoxia*, II, 1950, nr.3, p.479-481.
186. *Homer și alti poeți eleni în literatura patristică greacă a secolului al II-lea*, în *ST*, XX, 1968, nr.9-10, p.636-668.
187. «*Prometeu înlântuit*» al lui *Eschil și influența lui asupra literaturii și teatrului românesc*, în *ST*, XXI (1969), nr.5-6, p.299-326.
188. *Immortalité chez les Thraco-Géto-Daces*, în *RHR*, CXCVIII, 1981, fasc. 2, p. 243-278.

IV. Predici și cuvântari la diferite ocazii

189. *Predică la pomenirea Sfântului Ioan Gură de Aur*, în *GB*, VIII, 1949, nr.11-12, p.63-70.
190. *Jubileul de aur al I.P.S.Patriarh Alexandru III al Antiohiei*, în *MO*, VI, 1954, nr.7-8, p.384-390.
191. *Predică la Anul Nou*, în *GB*, XVII, 1958, nr.12, p.1151-1153.
192. *Realismul Sfinților Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur*, în *BOR*, LXXIII, 1955, nr.1-2, p.96-97 (Rezumat).
193. *Cuvântare la deschiderea cursurilor anului școlar 1955-1956*, în *BOR*, LXXIII, 1955, nr.10, p.939-942.

194. *Cuvânt la sărbătoarea hramului Institutului Teologic, 30 ianuarie 1956, în BOR, LXXIV, 1956, nr.1-2, p.63-64.*
195. *Cuvânt la deschiderea anului școlar 1956-1957, în BOR, LXXIV, 1956, nr.10-11, p.969-972.*
196. *Cuvânt de deschidere a festivității sărbătoririi hramului Institutului Teologic, 30 ianuarie 1957, în BOR, LXXV, 1957, nr.1-2, p.83-85*
197. *Cuvânt la deschiderea anului școlar 1957-1958, în BOR, LXXV, 1957, nr.11-12, p.1303-1304.*
198. *Cuvânt de deschidere a festivității de sărbătorire a hramului Institutului Teologic, 30 ianuarie 1958, în BOR, LXXVI, 1958, nr.1-2, p.119-120.*
199. *Cuvântare festivă la aniversarea a 75 de ani de la înființarea Institutului Teologic din București, în BOR, LXXVI, 1958, nr.7-8, p.700-710.*
200. *Cuvânt la deschiderea anului școlar 1958-1959, în BOR, LXXVI, 1958, nr.10-11, p.930-934.*
201. *Cuvânt de deschidere a festivității de sărbătorire a hramului Institutului Teologic, 30 ianuarie 1959, în BOR, LXXVII, 1959, nr.1, p.65-66.*
202. *Cuvânt la deschiderea anului școlar 1959-1960, în BOR, LXXVII, 1959, nr.11-12, p.1055-1056.*
203. *Cuvânt de deschidere a festivității de sărbătorire a hramului Institutului Teologic, 30 ianuarie 1960, în BOR, LXXVII, 1960, nr.1-2, p.54-55.*
204. *Cuvânt la deschiderea anului școlar 1960-1961, în BOR, LXXVIII, 1960, nr.9-10, p.818-819.*
205. *La Duminica Ortodoxiei, în GB, XX, 1961, nr.1-2, p.53-57.*
206. *La Duminica a XXX-a după Rusalii și la Sf.Ecaterina, în GB, XXI, 1962, nr.11-12, p.1062-1064.*
207. *Părinții apostolici: primii martori ai Tradiției, în GB, XXIII, 1964, nr.9-10, p.757-759.*
208. *Întruparea Mântuitorului și răspunderea comunității creștine. - Referat prezentat la sesiunea Comisiei teologice din cadrul Conferinței Creștine pentru Pace, la Leningrad, 8-10 aprilie 1965, în MB, XV, 1965, nr.7-9, p.513-517.*
209. *Bucuria lui Dumnezeu pentru căința omului, în GB, XXVII, 1968, nr.1-2, p.37-39.*
210. *Deschiderea inimii la cuvântul lui Dumnezeu, în GB, XXIX, 1970, nr.9-10, p.865-866.*
211. *Cuvânt la Duminica tuturor Sfinților, în GB, LIV, 1998, nr. 5-8, p. 19-21.*
212. *Cuvânt la Duminica a XXV-a după Rusalii și la Sfântul Ioan Gură de Aur, în GB, LIII, 1997, nr. 9-12, p. 47-50.*

V. Traduceri și Reportaje

213. *Neofit, Mitropolit al Artei. Traducere din greaca modernă, cu introducere și comentariu al unei cărți de ritual cuprinzând oficiul divin al Sfântului Neofit. Teza de licență în Teologie, 1926 (dactilografiată).*
214. *Ars poetica; Panta rei; Elegie (traducere din Poemele Sfântului Grigorie de Nazianz), în BOR, LXXIII, 1955, nr.1-2, p.99-101.*
215. *Sfântul Grigorie Teologul, Cuvântari Teologice (manuscris).*
216. *Sfântul Grigorie de Nazianz, Psalm și Rugă de seară, în GB, XVII, 1958, nr.1-2, p.62-63.*
217. *Scrisoarea XIV a Sfântului Vasile cel Mare către Sfântul Grigorie de Nazianz, în BOR, LXXVI, 1958, nr.1-2, p.120-121.*
218. *Sfântul Ioan Gură de Aur: Predică rostită la hirotonie, în GB, XVI, 1957, nr.11-12, p.883-889.*
219. *Impresii de la Universitatea din Strasbourg, în Raze de lumina, I, 1929, nr.4, p.261-264.*
220. *Reuniuni de Istoria Religiei la Universitatea din Strasbourg, în Raze de lumină, II, 1930, nr.1, p.43-46.*
221. *Părintele Profesor I.Mihalcescu la Strasbourg, în Raze de lumină, III, 1931, nr.3, p.208-209.*
222. *Idealuri scumpe (conferința), București, 1937, 11 p.*
223. *Călătoria delegației Bisericii Ortodoxe Române în URSS, (16 iulie-4 august 1955), în BOR, LXXIII, 1955, nr.8-9, p.814-852.*
224. *Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române în Jugoslavia (1-12 iunie 1957), în BOR, LXXV (1957), nr.8-9, p.680-687 și 734-768.*
225. *Vizita Dr. Miroslav Novak, Patriarhul Bisericii Naționale Cehoslovace, în Ortodoxia, XV, 1963, nr.1, p.117-127.*
226. *Lucrările Comisiei «Pace și Ecumenism» a Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga, în Ortodoxia, XV, 1963, nr.2, p.291-306.*
227. *Sesiunea Prezidiului și a Comitetului Consultativ ale Conferinței Bisericii Europene (București, 5-10 martie 1967), în BOR, LXXXV, 1967, nr.3-4, p.275-285.*
228. *«Consultația» Conferinței Creștine pentru Pace ținută la București (18-23 septembrie 1967), în BOR, LXXXV, 1967, nr.9-10, p.928-933.*
229. *Adunarea Generală «Nyborg V» (Portschach-Austria, 29 septembrie - 5 octombrie 1967), în BOR, LXXXV, 1967, nr.9-10, p.933-938.*
230. *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la sesiunile Prezidiului și Comitetului Consultativ ale Conferinței Bisericii Europene (Gwatt lângă Thun-Elvetia, 4-8 martie 1968), în BOR, LXXXVI, 1968, nr.3-5, p.327-330.*

231. *Participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la sesiunea de lucru a Prezidiului și a Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericeilor Europene la El Escorial, lângă Madrid (28 aprilie- 4 mai 1969), în BOR, LXXXVII, 1969, nr.5-6, p.503-506.*
232. *Participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Comisiei pregătitoare a documentului "Nyborg VI" ținute la Siofok-Ungaria 13-17 aprilie 1970), în BOR, LXXXVIII, 1970, nr.3-4, p.315-320.*
233. *Participarea delegației Bisericii Ortodoxe Romane la sesiunea de lucru a Prezidiului și a Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericeilor Europene (24-29 mai 1970 - Olanda), în BOR, LXXXVIII, 1970, nr.5-6, p.472-477.*
234. *Conferințele ținute de Pr. Prof.Ioan G.Coman la Universitatea din Utrecht-Olanda, în BOR, LXXXIX , 1971, nr.5-6, p.517-520.*
235. *Conferințele ținute de Pr.Prof.Ioan G.Coman la Seminarul și Academia teologică din Ecimiadzin, în BOR, LXXXIX, 1971, nr.11-12, p.1187-1192.*
236. *Participarea Pr.Prof.Ioan G.Coman la inaugurarea activității Institutului Ecumenic de cercetări teologice de la Ierusalim-Tantur (24-27 septembrie 1972), în BOR, XC, 1972, nr.9-10, p.985-988.*
237. *Participarea Pr.Prof. Ioan G.Coman la inaugurarea Institutului Patriarhal de Studii Patristice de la Tesalonic și la Simpozionul internațional asupra «Spiritualității Sfântului Ioan Gură de Aur», ținut aici între 15-17 octombrie 1972, în BOR, XC, 1972, nr.9-10, p.989-992.*

VI. Recenzii

238. *Jaques Zeiller. L'Empire romain et l'Eglise. Paris (E.de Boccard), 1928, 356 p., în Raze de lumină, I, 1929, nr.5, p.352-356.*
239. *Andre Piganiol, L'empereur Constantin, 246 p. + 8 planse de pe monumente constantiniene, Editions Rieder, Paris, 1932, în Raze de lumină, VI, 1934, nr.1, p.74-79.*
240. *J.R. Watmough, Orphism, Cromer Greek Prize, 1934 (Cambridge University Press, 1934, 80 p.) în Zalmoxis 1938 și tradusă în Zalmoxis Revistă de studii religioase; vol. I-III, (1938-1942), Editura Polirom, 2000, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și addenda, traducere de Eugen Ciurtin p. 242.*
241. *C.R. KING, The Historicity of Orpheus (The Dublin Review, 98-th year, nr. 388, January, 1934, p. 59-71), în Zalmoxis, 1938, și tradusă în Zalmoxis Revistă de studii religioase; vol. I-III, (1938-1942), Editura*

Polirom, 2000, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și addenda, traducere de Eugen Ciurtin p. 242.

242. *William Chase Greene, Fate, good and in early greek poetry (Harvard Studies in Classical Philology, vol. XLVI, Cambridge, 1935, p. 1-36)* în *Zalmoxis*, 1938 și tradusă în *Zalmoxis Revistă de studii religioase*; vol. I-III, (1938-1942), Editura *Polirom*, 2000, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și addenda, traducere de Eugen Ciurtin p. 251.
243. *Cyril Bailey: Fate, Men and Gods (Proceedings of the Classical Association, mai 1935, vol. 32, p. 7-26, London)* în *Zalmoxis*, 1938 și tradusă în *Zalmoxis Revistă de studii religioase*; vol. I-III, (1938-1942), Editura *Polirom*, 2000, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și addenda, traducere de Eugen Ciurtin p. 251-252.
244. *Eduard Schwartz, Kaiser Constantin und die christliche Kirche, zweite Auflage, Leipzig und Berlin, B.G.Teubner, 1936, 160 p.*, în *Zalmoxis*, vol.II, 1, Paris, 1939, p.160-163.
245. *Sfântul Grigorie de Nyssa, Contra destinului*, în *ST*, I, 1949, nr.5-6, p.447-450.
246. *Sfântul Ioan Gură de Aur, Despre destin și providență*, în *ST*, I, 1949, nr.5-6, p.447-450.
247. *Paul Gallay: La vie de Saint Gregoire de Nazianze*, în *Ortodoxia*, IV, 1951, nr.1, p.152-153.
248. *Gregoire de Nysse, La creation de l'homme. Introduction et traduction de Jean Laplace S.J., notes de Jean Danielou, Sources Chretiennes 6, 1943, 256 p.*, în *Ortodoxia*, VIII, 1956, nr.1, p.129-131.
249. *Discours contre les Ariens de Saint Athanase, version slave et traduction en francais par A.Vaillant, Sofia, 1954, 267 p.*, în *Ortodoxia*, VIII, 1956, nr.4, p.601-603.
250. *Nichifor Crainic, Nostalgia paradisiului, Cugetarea, București, 1940, 418 p.* în *Zalmoxis*, vol.III, 1940-1942; reeditată în *Zalmoxis. Revistă de studii religioase*; vol. I-III, (1938-1942), Editura *Polirom*, 2000, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și addenda de Eugen Ciurtin, traducere de Mihaela Timuș, p. 466-467.
251. *Mircea Eliade, Mitul reintregirii, Vremea, București, 1942, 110 p.* în *Zalmoxis*, vol.III, 1940-1942; reeditată în *Zalmoxis. Revistă de studii religioase*; vol. I-III, (1938-1942), Editura *Polirom*, 2000, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și addenda de Eugen Ciurtin, traducere de Andrei Timotin, p. 469-470.
252. *N.A.Constantinescu, Zalmoxe et le courant de renaissance mystique des anciennes religions, Bucarest, 1941, 20 pages*, în *Zalmoxis*, vol.III,

- 1940-1942, p.166; reeditată în *Zalmoxis. Revistă de studii religioase; vol. I-III, (1938-1942)*, Editura Polirom, 2000, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și *addenda* de Eugen Ciurtin, traducere de Andrei Timotin, p. 469-470.
253. A. Nour, *Croyances, rites et superstitions geto-daces*, Bucarest, Tipografia Cărților Bisericești, 1941, 102 pages, în *Zalmoxis*, vol.III, 1940-1942, p.165-166; reeditată: *Credințe, rituri și superstiții geto-dacice*, în *Zalmoxis. Revistă de Studii Religioase; vol. I-III, (1938-1942)*, Editura Polirom, 2000, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și *addenda* de Eugen Ciurtin, traducere de Mihaela Timuș, p. 469.
254. A.Nour, *Le culte de Zalmoxis*, Bucarest, Tipografia Carților Bisericești, 1941, 120 pages, în *Zalmoxis*, vol.III, 1940-1942, p.164-165; în *Zalmoxis*, vol.III, 1940-1942, p.166; reeditată în *Zalmoxis. Revistă de studii religioase ; vol. I-III, (1938-1942)*, Editura Polirom, 2000, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și *addenda* de Eugen Ciurtin, traducere de Mihaela Timuș, p. 468-469.
255. *Facultatea de Teologie din București, Ortodoxia, vol. I, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1942, 208 p.* în *Zalmoxis*, vol.III, 1940-1942; reeditată în *Zalmoxis. Revistă de studii religioase ; vol. I-III, (1938-1942)*. Editura Polirom, 2000, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și *addenda* de Eugen Ciurtin, traducere de Mihaela Timuș, p. 470. Erau menționate opt conferințe ținute în perioada 5 februarie-26 martie de profesorii Facultății de Teologie în Sala Dalles a Academiei Române, sub conducerea Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române: *Spiritul ecumenic* de Nichifor Crainic; *Ce este ortodoxia?* de Ioan G. Savin; *Misiunea Ortodoxă Română dincolo de Nistru* de arhim. Iuliu Scriban; *Sectele religioase, un pericol național și social*, de V.G. Ispir; *Stat și Biserică* de Lazăr Iacob; *Vitalitatea Bisericii Ortodoxe* de Teodor M. Popescu; *Aspectul social al ortodoxiei*, de Șerban Ionescu. Sublinia atunci, Ioan G. Coman - fără să știe că volumul va fi cenzurat iar cei ce au scris vor suferi, nu numai temnițe ca unii, dar și oprobiul public – că "profundzimea punctelor de vedere, acribia și loialitatea științifică, arta magistrală a dezvoltării fiecăreia dintre aceste conferințe fac din ele o lectură mai mult decât agreabilă și utilă" (p. 470).

Pr. lect. dr. Adrian Gabor

EVOCARE:
100 DE ANI DE LA NAȘTEREA
PR. PROF. DR. ATANASIE¹ NEGOIȚĂ (1903-2003)

Anul 2003 prilejuiește aniversarea a 100 de ani de la nașterea a patru personalități reprezentative ale Teologiei românești și ale învățământului teologic de la noi²: *Pr.prof.dr. Dumitru Stăniloae*, membru al Academiei Române (†1994), *Pr.prof.dr. Ilarion Felea* (†1961, în închisoarea de la Aiud)³, *Diac.prof.dr. Nicolae Balcă* (†1983)⁴ și *Pr.prof.dr. Athanasie Negoită* († 1995).

Dacă despre primii doi s-a scris mai mult, îndeosebi despre părintele Stăniloae, considerat, pe bună dreptate, «*Părintele teologiei dogmatice românești*»⁵ - anul 2003 fiindu-i consacrat ca omagiere în Biserica Ortodoxă

1. În actele de stare civilă părintele profesor apare cu prenumele *Tănase*. Fiind născut pe 3 iulie, în apropierea prăznuirii *Cuviosului Atanasie Atonitul* - așa au gândit probabil și părinții! - a adoptat originalul grecesc al numelui, cu forma mai veche *Athanase*, apoi cu cea contemporană, *Athanasie*;

2. Aceștia îl putem adauga și pe Pr.dr. Ioan Mircea († 1999). Născut la 15 septembrie 1903. A absolvit Seminarul Central (1924) și Facultatea de Teologie din București (1928). Specializare în Noul Testament la Facultatea de Teologie din Strasbourg (1931-1933). Doctor în Teologie la București (1978). Din 1944 preot la Biserica Cuțitul de argint. Autor a numeroase articole și studii și al următoarele lucrări: *Epistola întâi a Sfântului Apostol Petru. Introducere și comentariu*, București, 1973; *Epistola a II-a a Sfântului Apostol Petru. Introducere și comentariu*, București, 1975; *Apocalipsa. Introducere, note și comentariu*, Editura *Harisma*, București, 1995 și al utilului Dicționar al Noului Testament A - Z, în cele două ediții ale Institutului Biblic, 1984 și 1995;

3. Profesor de Dogmatică și Apologetică la Academia teologică din Cluj (1937-1938) și apoi la cea de la Arad (1938-1948) unde a fost și rector (1947-1948), autor a sute de predici și articole, cărți;

4. Studii teologice la Academia *Andreiana* din Sibiu (1925-1929), specializare în Pedagogie religioasă, Filozofie și Teologie la Universitatea din Jena (1930-1935) unde obține și doctoratul (1935). Conferențiar de filozofie la Facultatea de Teologie din București (1947-1948), Profesor de Omiletică, și Catehetică cu noțiuni de pedagogie la Institutul teologic universitar din Cluj (1948-1952), și, la aceeași catedră, la București ((1952-1970). Autor a numeroase studii de Filosofie și al importante lucrări *Istoria filozofiei antice*, Editura Institutului Biblic, București, 1982;

5. IPS Antonie, Mitropolitul Ardealului, *Părintele prof.dr. Dumitru Stăniloae*, în *Caietele Universității „Sextil Pușcariu” Brașov*, anul II, nr.2/2002, vol. III, p.4;

Română - personalitatea părintelui Athanasie Negoită rămâne în aceeași smerenie cu care ne-a impresionat în timpul vieții.

Modest în înfățișare, chiar plâpând, firav, îngreuiat de anii tinereții, marcați de multa truda, și ai bătrâneților, cu nelipsite, alte încercări, a ascuns în dansul dar nu a pus sub obroc, o adevărată enciclopedie, destul de puțin apreciată și recunoscută însă, concretizată printr-o atentă și acrivică cunoaștere a Vechiului Testament și a culturii ebraice din această perioadă. Erudiția sa a trecut însă aceste granițe ale culturii obișnuite în studiul Vechiului Testament, îmbrățișând orientalistica cu multele și atât de bogatele culturi ale antichității asiro-babiloniene, hittite, feniciene, și, în acest context, cunoașterea unor limbi mai puțin cunoscute și uzitate, de la scrierea cuneiformă la ebraică, aramaică, asiriană, siriacă, arabă, greacă și latină, îmbunătățind astfel tradiția și explicarea vetero-testamentară, cu o științifică și erudită tâlcuire, cu înțelepciunea izvorâtă din Duhul Sfânt, a Sfinților Părinți. Cunoștea, de asemenea, limbile greacă, germană, franceză și engleză, atestate la Institutul de lingvistică al Academiei Române⁶. A îmbinat mereu activitatea științifică și slujirea de la sfântul Altar, cu o smerenie exemplară și cu multă dăruire, cu o bogată și intens trăită viață de parohie, la care i-am fost prea modest părtaş în anii studiilor mele seminariale și spre apusul vieții sale...

L-am cunoscut așadar ca umil enoriaș, atât ca vârstă, cât și ca și cunoștințe teologice. Eram copil, în vremuri puțin propice formării teologice, dorind fierbinte să mă apropiu de Dumnezeu și să înțeleg taina slujirii preoțești. Mi-a fost mereu alături, în fiecare clipă, cu mândria, prea - mic deșartă la vremea respectivă, de a-i fi unul din puținii ucenici pe care i-a avut, de-a lungul anilor de viață...

S-a născut la 3 iulie 1903 în localitatea Seaca, jud. Teleorman, ca al doilea fiu al lui Stancu și al Voicăi Negoită. Copil sărac, din părinți legați de muncile pline de trude și de ispите ale câmpului, a avut ambiția și dorința binecuvântată de a învăța⁷. După cursul primar, încheiat în 1915 – împărțin-

6. Certificatele nr. 1006/25.05.1958, pentru lb. germană și nr. 746/10.11.1958, pentru limbile franceză și engleză, ale *Comisiilor speciale pentru determinarea calității de traducător* de pe Academia Română. Institutul de lingvistică.

7. Povestea părintele Negoită că, pe când avea șase – șapte ani, pentru a câștiga câțiva bănuți, păștea oile unui fost arendaș ajuns prosper. O furtună cumplită a înconjurat turma și pe micul păstor. Desigur, speriate de fulgere și de ploaie, oile s-au risipit în ceata deasă lăsată. Copilul nu le-a mai putut găsi pe cele rătăcite așa că, drept răsplată, a primit din partea „împroprietarului” o...groaznică bătaie. Atunci și-a jurat să părăsească satul, cu muncile grele, nepotrivite firii lui iscoditoare, și să învețe pentru a ajunge altceva decât îi oferea satul natal. Nici frații săi nu au fost însă mai prejos, într-o perioadă puțin propice studiilor, mai ales pentru cei proveniți de la țară: cel dintâi născut, *Ion*, bun gospodar și administrator, calități pentru care a ajuns primar al localității Seaca în anii 40, pătîmind pentru aceas-ta ani grei de închisoare comunistă, a terminat liceul, *Gheorghe* a absolvit Facultatea de farmacie, *Nicolae*, mezinul, a făcut studii de drept, fiind și el închis. Sora *Paraschiva* a rămas în satul natal;

du-și timpul, ziua pentru lucrările câmpului și noaptea pentru învățat⁸ - nu a putut să-și continue imediat studiile. A fost nevoit să urmeze o școală practică de contabilitate, absolvită în 1918. Deși mai vârstnic decât colegii săi, ambițios și încrezător în dorința și puterea sa de a studia, a frecventat cursul inferior gimnazial la Liceul *Sfântul Haralambie* din Turnu Măgurele (1920 – 1923), unde pe lângă cuvenitele studii, după amiaza, având o frumoasă caligrafie, îndeplinea și slujba de secretar și făcea contabilitatea primară a școlii. Cursul superior l-a urmat la *Seminarul Central* din București, încheindu-l în anul 1926. În luna iunie a aceluiași an a trecut și examenul de absolvire a școlii normale de învățători. În toamna aceluiași an s-a înscris la Facultatea de Teologie din București pe care a terminat-o în iunie 1930, susținându-și examenul de licență cu calificativul «magna cum laudae». În 1927, în urma unui examen de diferență de la seminar la liceu, a obținut bacalaureatul, înscriindu-se apoi și la *Facultatea de litere*, secția limbii casice, pe care a absolvit-o în 1930. A aprofundat cunoștințele dobândite, mai întâi la *Atena*, în timpul vacanțelor de vară din anii 1928-1929, apoi cu o bursă la *Ierusalim*, la vestita *Ecole biblique et archeologique française* a dominicanilor unde a urmat cursurile de doctorat, iar după obținerea aic a doctoratului în Studiul Vechiului Testament, la *Roma* și apoi la *Berlin*, între 1932-1934, la Facultatea de Teologie a Universității *Humboldt*. În iunie 1932 și-a susținut teza de doctorat cu titlul «*Proorocul Nahum*» la Facultatea de Teologie din București, obținând calificatiul «Magna cum laudae». În anii studiilor la Ierusalim și după aceea s-a implicat activ în construirea Așezămintelor românești de la Ierusalim și Iordan.

Recunoscându-i-se bogata pregătire de specialitate, în octombrie 1932, Consiliul profesoral al Facultății de Teologie și apoi Senatul Universității din București l-au recomandat să suplinească *Conferința de Studii biblice*, nebugetară însă până în 1936, iar Ministerul Instrucțiunii a aprobat numirea. A supliniit până la sfârșitul anului 1938. Din 1939, transformându-se această conferință în Conferință de patristică, a funcționat pe postul de asistent la catedra de Exegeza Vechiului Testament de la Facultatea de Teologie din București, iar din 1940, prin decret regal, a fost numit asistent titular.

În octombrie 1933 s-a căsătorit cu Ileana Popescu († 2002), fiica preotului Ion Popescu, Protopop de Ilfov, exemplul de preoteasă, care i-a fost alături, cu multă înțelegere, atât în slujirea preotească, cât și în activitatea științifică. Au avut doi copii: pe Constantin-Virgil, profesor universitar la

8. Povestea iarăși, amuzat, că adeseori, în acea vreme, pe când învăța în toila nopții, la lumina lămpii cu gaz, mama îi spunea, „*stinge lumina și lasă învățatul că doar n-o să te faci... popă*”;

Hunter College (SUA) și pe Ileana, medic, căsătorită Ionescu, prin care au dobândit doi nepoți, Monica și Mihail – Vincențiu.

La 4 noiembrie 1933, ca să-și poată câștiga existența, în urma solicitării, a fost hirotonit diacon pe seama *Mănăstirii Zamfira*, jud. Prahova. Așa cum însuși mărturisește, datorită numeroaselor obligații universitare, studiilor de la Berlin, poate și greutății transportului, ajungea destul de rar la mănăstire⁹. Slujea însă regulat la biserica *Zlătari*, alături de părintele Toma Chiricuță (1887 – † 1971), foarte bun predicator și pedagog creștin, conștient de necesitatea unei noi pastorații în bisericile capitalei, preot care i-a fost model în slujire.

La 12 februarie 1936 a fost numit preot la biserica Sfinții Ioachim și Ana - *Oborul Vechi*, de lângă Foișorul de foc, unde va păstori până în 1993, aproape de sfârșitul vieții. Moștenirea de la *Oborul vechi* – lăcaș înălțat în jurul impozantei cruci de piatră a serdarului Mogoș la sfârșitul sec. al XVIII - lea, cel mai probabil după 1781, în vremea mitropolitului Grigore al II-lea (1760–1787) - nu era prea bogată: biserica păraginită, afectată de trecerea timpului, de neefectuarea la vreme a unor lucrări, numărul mic de enoriași, modestia lor (cei mai mulți mici negustori, meseriași, mici funcționari), adeseori indiferentismul, apatia religioasă... A «eliberat» mai întâi parohia, de câțiva ani filie a parohiei *Olari*, apoi a început lucrările de consolidare, de reparare a acoperișului, de spălare a picturii, toate finalizate prin resfințirea bisericii la 19 noiembrie 1939. A fost hirotesit atunci „iconom”¹⁰. Au urmat însă zile mai puțin fericite, ca urmare a cutremurului din 1940, a războiului cu numeroasele bombe căzute în zona Foișorului de foc, care au zguduit sfântul locaș și casa parohială: alte lucrări de consolidare, de reparații... Nu s-a lăsat: în vremuri grele, cu puținii bani ai enoriașilor, a deschis, între 1937–1941, o cantină socială cu care a reușit să hrănească, de două ori pe săptămână, circa 50 de persoane. A tipărit, pe banii săi, cărți de rugăciuni (o ediție, pentru buzunarul fiecăruia, de 50.000 de exemplare) și broșuri de popularizare a învățăturii de credință, toate acestea, desigur, până la instalarea regimului comunist ateu în România¹¹. Începând cu anul 1941, în plin război, a început să săvârșească zilnic slujba *Vecerniei* cu *Acatistul* vreunui Sfânt, potrivit perioadei liturgice, și *Sfânta Liturghie*, vineri, sâmbata și duminica, «pravilă» pe care am apucat-o și eu la sfârșitul anilor ‘70. Făcea

9. Athanase Negoiaș, *Monumentul istoric Oborul vechi*, editura *Litera*, București, 1991, p. 88, precum și nota 128, p. 85. Părintele profesor scria la apariția cărții, dăruindu-mi un exemplar;

10. A mai primit distincția *Crucea Patriarhală* în vremea Patriarhului Justin;

11. *Ibidem*, paginile 87 – 94;

catehizări în fiecare vineri seara. Între 1944 și 1945 a deschis o Școală de duminică.

Anii grei ai începutului comunismului în România l-au afectat, ca pe mulți alți preoți și profesori de Teologie, și pe părintele Athanasie Negoită. În 1946, pensionându-se Părintele Gala Galaction, catedra de Exegeza Vechiului Testament a rămas vacantă. Până la îndeplinirea formalităților de ocupare a ei, Consiliul profesoral l-a însărcinat cu suplinirea. În toamna anului 1947 era numit profesor suplinitor de Exegeza Vechiului Testament la Facultatea de Teologie din București. Odată cu reforma învățământului și desființarea academiilor și seminariilor teologice, a școlilor de cântăreți (1948), a fost încadrat ca lector de limbă ebraică la aceeași facultate scoasă însă din Universitate și devenită Institut teologic de grad universitar. Însă în septembrie 1952 reducându-se numărul Institutelor teologice precum și cel al cadrelor didactice, a fost îndepărtat din învățământul universitar, rămânând numai preot la biserica *Oborul Vechi*.

Plecarea de la catedră nu a însemnat și apusul cercetărilor științifice. Este un adevăr mărturisit de numeroasele studii tipărite în revistele teologice din țară și străinate, de traducerea și publicarea - în colecția «Bibliotheca Orientalis» - a literaturilor asiro-babiloniene, feniciene și hittite, de invitarea sa la numeroase congrese internaționale de specialitate¹², de colaborarea la editarea celebrului *Theologisches Worterbuch zum Alten Testament*, apărut în prodigioasa editură *Kohlhammer* din München, Germania... În 1956 se află între membrii fondatori ai revistei *Societății de Studii orientalistice din România*, fiind recunoscut ca unul dintre orientaliștii noștri de seamă, alături de Constantin Daniel.

Ca preot a reușit să-și adune păstoriții alături datorită tactului său pastoral, cunoașterii lor, predicilor vii, poate și datorită programului liturgic început, așa cum arătam în 1941, și de la care nu a făcut niciodată abatere, fiind în acest fel un exemplu de dăruire chiar dacă mulți au considerat că în felul acesta, «cu atâtea slujbe», urmărea alte scopuri... Îmi aduc aminte prin anii '80 - din ce în ce grei pentru mărturisirea credinței - când dimineața, în timpul Utreniei, sau în liniștea unor zile fără slujba de dimineață, primea elevi ai liceelor din apropiere sau studenți, aflați în fața unor importante

12. A fost invitat la numeroase conferințe, simpozioane, etc.. În țară, de exemplu, comunicările *Limba aramaică, limbă internațională în Orientul antic*, la Societatea de Științe istorice și filologice din RPR. Secția de Studii Orientale, 18 iunie 1959; *Medicina în manuscrisele de la Marea Moartă*, în cadrul Sesiunii de comunicări științifice a Uniunii Societăților de Științe Medicale - Filiala București, Secția de Istoria medicinei, la 5 februarie 1958. În străinătate: a susținut conferințe la Edinburgh (1974), Chicago (1975 și 1976), Göttingen (1977), Viena (1980), Ierusalim (1981 și 1986), în Belgia (1989);

examene, îi sfătuia, le citea rugăciuni trebuitoare și-i binecuvânta, mai întotdeauna fără să primească ceva pentru aceasta. La vremea respectivă puțini erau preoții care, asemeni părintelui, să fie prezenți în biserică de dimineața până la apusul soarelui, mereu alături de cei aflați în nevoie... Tot din activitatea pastorală, se cuvine să amintim că a trecut la Biserică 15 mozaici.

Ca preot nu a prezentat „garanții” față de autoritățile comuniste. Este motivul pentru care lucrările mari - *Gândirea asiro-babiloniană în texte*, *Gândirea feniciană în texte*, și *Gândirea hittită în texte* - au trebuit, fără a fi nevoie, așa cum se vede din lecturarea lor, să poarte girul eruditului Prof.dr. Constantin Daniel, un erudit orientalist, dar și un bun creștin.

Urmând textului sculptat în piatra Crucii serdarului Mogos, nu a cochetat în nici un fel cu regimul comunist, chiar dacă, adeseori, având invitații pentru congrese importante sau de la colegi și prieteni în studiile orientalistice, nu a obținut viza necesară ieșirii din țară. Îmi aduc aminte că nicio dată nu a folosit formula consacrată, ci s-a rugat „pentru conducătorii țării noastre, ca să le îndrepte Domnul pașii numai pe căile cele bune”...

Bătrânețile i-au fost marcate la un moment dat de neputința de a mai citi. Era cea mai mare părere de rău pe care o avea, căci altfel era încă în putere, arătând fiecăruia dintre cei ce treceau pragul casei - în camera de lucru, ca o smerită chilie, plină până spre tavan de o adevărată comoară: rafturi ticsite de cărți, enciclopedii, studii... - numeroasele lupe care, nici măcar ele, nu-i mai puteau fi de folos. În biserică îi era mult mai ușor: știa pe dinafară rugăciunile liturgice, de la Sfintele Taine și ierurgii, numeroase Acatiste - îndeosebi al Sfinților Părinți Ioachim și Ana și al Sfântului Fanurie. Biruia ceata tot mai grea a privirii recunoscându-i pe cei veniți la dânsul după voce și adresându-li-se direct: *sora cutare*, *frate cutare*... Își jertfise «lumina ochilor» cercetării cu mult zel și acrivie atâtor și atâtor texte...

Înțelegând această neputință, poate simțindu-și aproape apusul vieții pământeste, s-a pensionat în anul 1992.

În ultimii ani ai vieții, departe de biserică la care slujise aproape șase decenii, a dorit fierbinte să scrie. Nu a mai putut. Familia i-a fost alături în revizuirea unor cărți și articole mai vechi spre publicare sau republicare, lăsând în testamentul său („Ultimele mele dorințe”) rugămintea fierbinte ca să încerce publicarea cărților și studiilor pe care, datorită vitregiei vremurilor nu a putut să le tipărească¹³. După o scurtă suferință, a trecut la cele veșnice

13. „Din sumele de pe carnetele CEC, fiica mea și nepoții mei vor face toate eforturile cu putință, spre a vedea lumina tiparului cele cinci lucrări: *Istoria biblică a Vechiului Testament*, *Teologia biblică a Vechiului Testament*, *Manuscrisele descoperite la Marea Moartă*, *Manuscrisele de la Qumran*, *Problema calendarului civil și ecclesiastic*. Dacă nici pe timpul succesorilor mei nu va fi posibil a publica lucrările de mai sus la o editură de stat sau bisericească, atunci ele să fie legate în volum și depuse la Biblioteca Academiei Române și la Facultatea de Teologie din București”, în manuscris, p. 1;

pe 27 august 1995 - în ziua Sfântului Fanurie, pe care l-a iubit în chip deosebit - lăsând posterității un nume de cinste al teologiei și orientalisticii românești.

*

Încercăm să redăm mai jos **bibliografia completă** a lucrărilor părintelui profesor Athanasie Negoiță, deoarece ea a apărut fragmentar, până la un anumit timp, fie cu anumite lipsuri și titluri greșite. Nădăjduim că ea va fi de mult folos celor care vor să se adâncească mai ales în cunoașterea Vechiului Testament, dar și a orientalisticii. Ne permitem să facem, acolo unde este cazul, câteva aprecieri ce întregesc erudita personalitate a teologului și orientalistului care a fost părintele Athanasie Negoiță. De asemenea, adăugăm lucrărilor publicare cărțile și studiile aflate în manuscris, atent dactilografiate de însuși autorul lor.

- Cărți:

- *Proorocul Nahum*, teză de doctorat, București, 1932, 133 p.;
- *Adevărata critică și metodă*, București, 1932;
- *Limba aramaică în Noul Testament*, București, 1932, 36 p. ;
- *La râul Babilonului (Psalmul 137)*, București, 1935, 27 p.;
- *Sabbathul Vechiului Testament*, București, 1935;
- *Codul lui Hammurapi*, București, 1935;
- *Metoda misionară a profeților Vechiului Testament*, București, 1936, 96 p.;
- *Câteva denumiri de geografie și topografie biblică*, București, 1937;
- *Psalmul XXXIII (ps. 33)*, București, 1938;
- *Psaltirea în cultul Bisericii Ortodoxe*, București, 1940;
- *Să nu fierbi iedul în laptele mamei sale*, București, 1940;
- *Observațiuni filologice asupra textului proorociei lui Nahum*, București, 1940;
- *Habiru sunt ebreii?*, București, 1940;
- *Regele după Vechiul Testament*, București, 1940;
- *Plantele amintite în Biblie*, București, 1941;
- *Psalmi biblici și psalmi babilonieni*, București, 1944 ;
- *Cunoști tu Țara Sfântă?*, București, 1944 ;
- *Elemente de gramatică ebraică*, București, 1946. 144 p. ;
- *Arheologia biblică a Vechiului Testament*, București, 1951;
- *Gândirea asiro-babiloniană în texte*, studiu introductiv: Constantin Daniel, traducere, notițe introductive și note: Athanasie Negoiță, col. «Bibliotheca Orientalis», Editura Științifică, București, 1975. Lucrarea cuprinde mituri și texte cosmogonice (*Epopeea creației lumii, Cosmogonia lui Berossos, Mitul Adapa, Mitul lui Zu, Mitul lui Etana, Coborârea lui Istar la iad, Nergal și Ereskigal, Atrahasis, Epopeea lui Ghilgameș*),

imne, invocări și incantații, texte sapiențiale și *Codul lui Hammurabi*, cu bogate note și notițe introductive, la care se adaugă anexele: *Tabela cronologică a istoriei Mesopotamiei, Scrierea cuneiformă, Tablou sinoptic și alfabetice al zeităților amintite mai des în textele asiro-babiloniene* și o bogată bibliografie;

- *Gândirea feniciană în texte*, București, 1975. După bogatul Cuvânt înainte al Prof.dr. Const. Daniel (p. 5 – 92), traducătorul își structurează lucrarea în 3 părți distincte: I. *Texte descoperite la Ras-Shamra-Ugarit*, cu caracter mitic, datând din sec. II î.d.Hr., respectiv *Textele de la Ugarit, Poeme și Mituri*, între acestea din urmă și cele consacrate lui Baal; II. *Textele lui Filon din Byblos* (sec. II–IV dHr) și III. *Inscripții în limba feniciană de pe monumentele votive și funerare*; În Anexe: *Limba feniciană, Tablou alfabetic al zeităților amintite în textele ugaritice, Tablou sinoptic al istoriei orașelor – state feniciene, Mesopotamiei și Egiptului și Bibliografia generală selectată*, alături de permanențele note și notițe ale traducătorului;
- *Gândirea hittită în texte*, studiu introductiv: Constantin Daniel; traducere, notițe introductive și note: Athanase Negoită, col. «Bibliotheca Orientalis, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986. Lucrarea – ce beneficiaza de un amplu și erudit *Studiu introductiv* al lui Constantin Daniel – este atent structurată pe capitole: Mythica; Hymnae; Invocationes. Sollicitationes; Historica; Juridica; acta; Instructiones; Ritus. Inacantationes. Festivitates. Oracula. În anexe sunt prezentate: tablou al regilor hittiti, Schiță de cronologie (anii 2000–700 îen) a Orientului Apropiat și Mijlociu antic și Bibliografia selectivă, fiind însoțită de aceleași erudite notițe introductive și note ale părintelui profesor. De remarcat că cele trei lucrări au fost traduse după ediții reprezentative din engleză, franceză și germană cu compararea textelor originale, traducătorul urmând, de pildă, cursuri speciale de ugarită (dialect canaanean) cu prof.dr. Paul (Edouard) Dhorme la *Ecole biblique de Jerusalem*;
- *Monumentul istoric Oborul vechi. Monografia bisericii Sf. Ioachim și Ana din București*, Editura Litera, București, 1991, lucrare realizată încă din 1937, revizuită în 1956 și 1990;
- *Teologia biblică a Vechiului Testament*, București, 1992, 219 p.;
- *Noul Testament și manuscrisele de la Qumran*, Editura Stephanus, București, 1993. Lucrarea a fost scrisă în 1963, dar nu a putut fi publicată la vremea respectivă;

- **Broșuri** de popularizare a credinței ortodoxe și a Locurilor Sfinte:

- *De la București la Ierusalim*, București, 1932;
- *De la Ierusalim la Bethleem*, București, 1938;

- *De la Bethleem la Iordan*, București, 1935;
- *De la Bethania la Golgota*, București, 1935;
- *Cunoștințe folositoare pentru suflet*, București, 193 ;
- *Drumul Crucii*, București, 1938;
- *Spre Golgota*, București, 1938;

- **Articole (eseuri, note, etc.) în reviste românești:**
- A colaborat cu diverse articole la revistele: «*Raze de lumină*», «*Fântâna darurilor*», «*Amvonul*», «*Păstorul ortodox*», «*Natura*» «*Vremea*», «*Revista teologică*», etc. și în foile bisericești: «*Duminica ortodoxă*», «*Glasul monahilor*», «*Cuvânt bun*», «*Bucium ortodox*», etc.

- **Articole în reviste de specialitate din țară:**
- *Cetatea Gaza*, în «*Raze de lumină*», anul III (1931), nr.2;
- *Terapeuții*, în *BOR*, anul XLIX (1931), p. 797-803;
- *Săpăturile arheologice din Palestina*, *ibidem*, anul IV(1932), nr. 2;
- *Vechiul Testament și Bierica Ortodoxă*, în *Amvonul*, anul XX (1941), nr.3;
- *Cărți necanonice și apocrife în cultul Bisericii Ortodoxe*, *ibidem*, anul XX (1941), nr. 6;
- *Vechiul Testament în serviciul Sfintei Liturghii*, *ibidem*, anul XX (1941), nr. 7;
- *Nașterea lui Iisus văzută de Coran*, în *Universul*, 25 decembrie 1941;
- *Biblia și critica modernă în Fântâna darurilor*, anul XIV (1945), nr. 1-2;
- *Texte din Vechiul Testament interpretate fals de către sectanți*, în *ST*, anul II (1950), nr. 3-6, p. 262-279;
- *Instituții sociale în Vechiul Testament*, în *ST*, anul II (1950), nr. 9-10, p. 569-589;
- *Ideile umanitare ale creștinismului*, în *ST*, anul III (1951), nr. 5-6, p. 336-355;
- *Despre sabbat. Originea sâmbetei și a Duminicii*, în *ST*, anul III (1951), nr. 9-10, p. 514-541;
- *Les sens des mots Cabod et Ghadola*, în *Studia et Acta Orientalia*, vol. I (1958), nr. 1;
- *Religia canaanită*, în *ST*, anul XI (1959), nr. 9-10, p.525-555;
- *Papirusurile din Elefantina și Vechiul Testament*, în *MB*, anul X (1960), nr. 1-2, p. 31-59;
- *Manuscrisele de la Marea Moartă și studiile mai noi*, în *MA*, anul V (1960), nr. 5-6, p. 333-343;
- *Descoperirea scrierilor gnostice. Manuscrisele copte de la Nag Hamadi*, în *ST*, anul XII (1960), nr. 7-8, p. 532-551;

- *Eleniștii din Faptele Apostolilor sunt oare esenienii?, în GB, anul XIX (1960), nr. 7-8, p. 618-634;*
- *Mediul în care a apărut Noul Așezământ. Cultura nabateenilor în lumina ultimelor săpături arheologice, în MO, anul XII (1960), nr. 9-12, p. 561-575;*
- *Cum se interpreta Scriptura acum 2000 de ani, în GB, anul XX (1961), nr. 3-4, p. 308-320;*
- *Istoria poporului Bibliei după cercetări mai noi, în MB, anul XI (1961), nr. 7-12, p. 22-37;*
- *Descoperiri de la Marea Moartă. Manuscrisele de Qumran, în MB, anul XII (1962), nr. 1-4, p. 51-76;*
- *Problema învierii din morții în manuscrisele de la Qumran și în literatura rabinică timpurie, în GB, anul XXI (1962), nr. 3-4, p. 267-279;*
- *Organizația esenienilor și doctrina lor, în ST, anul XIV (1962), nr. 3-4, p. 202-220;*
- *Dascălul dreptății în manuscrisele de la Qumran, în GB, anul XXI (1962), nr.5-6, p. 473-485;*
- *Manuscrisele de la Qumran și originea creștinismului, în GB, anul XXI (1962), nr. 7-8, p. 678-688;*
- *Preotul necredincios din manuscrisele de la Qumran, în MB, anul XII (1962), nr. 9-10, p. 485-495;*
- *Țara Sfântă și cele trei Patriarhii creștine, în MO, anul XIV (1962), nr. 3-4 și anul XXIV (1972), nr. 5-6;*
- *Dascălul dreptății și cei doi mesia din manuscrisele de la Marea Moartă, în MB, anul XII (1962), nr. 11-12, p. 650-667;*
- *Calendarul, în MB, anul XIV (1964), nr. 1-3, p. 9-26;*
- *Biblia în cadrul istoriei Orientului apropiat, în MB, anul XIII (1963), nr. 1-2, p. 11-29 și anul XIV (1964), nr. 4-6, p. 145-158;*
- *Despre limbile semite, în MB, anul XIV (1964), nr. 9-10, p. 562-580;*
- *Săpăturile arheologice din Palestina, în GB, anul XXIII (1964), nr. 11-12, p. 1073-1098;*
- *Calendarul Bisericii creștine, în MB, anul XV (1965), nr. 1-3, p. 52-90;*
- *Tehnica calendarului ecleciastic, în MB, anul XV (1965), nr. 4-6, p. 299-337;*
- *Recentele săpături arheologice din Țara Sfântă. Fortăreața Masada, în MA, anul XI (1966), nr. 7-8, p. 475-485;*
- *Manuscrisele de la Qumran și influențele lor, în MB, anul XVI (1966), nr. 10-12, p. 596-613;*
- *Paralele între Biblie și manuscrisele de la Marea Moartă, Fericirile, în MB, anul XVIII (1968), nr. 7-9, p. 387-401;*
- *Les esseniens apres la destruction deuxieme Temple, în Studia..., anul VI (1968), p. 25-33;*

- *La therapeutique monastique dans les passe des pays roumaines, în Le XX eme Congres Internationale d'histoire et medicine, Bucharest – Constantza, 1970, p. 441 – 457;*
- *Descoperiri noi despre esenieni, în MB, anul XXI (1971), nr. 7-9, p. 388-401;*
- *Esseniens et Voyants, în Studia.., vol . VIII (1971), p. 45 – 48;*
- *Calendarul mozaic și Paștile creștine, în GB, anul XXXI (1972), nr. 11-12, p. 1199-1214;*
- *Manuscrisele de la Marea Moartă și Noul Testament, în GB, anul XXXIII (1974), nr. 7-8, p. 680-689;*
- *S-a descoperit manuscrisul Evangheliei lui Marcu?, în ST, anul XXVI (1974), nr. 3-4;*
- *Sfântul Ioan Botezătorul a fost qumranit sau esenian?, în ST, anul XXVII (1975), nr. 5-6, p. 377-387;*
- *Paștile la dată fixă. Noi inițiative, în BOR, anul XCV (1977), nr. 5-6, p. 350-356;*
- *L'hostilite des elotes envers les essenienis et ses causes, în Studia..., vol. IX (1977), p. 91- 108;*
- *Interpretarea Scripturii în manuscrisele de la Marea Moartă, în ME, anul XXVII (1977), nr. 4-6, p. 330-341 ;*
- *Un Iov babilonian? Ceva din teodiceea akkadiană, în ST, anul XXIX (1977), nr. 5-8, p. 436-449;*
- *Creștinismul și esenianismul în lumina manuscriselor de la Marea Moartă, în MO, anul XXX (1978), nr. 1-3, p. 41-51;*
- *Les classes sociales dans le Code du Hammourabi, în Studia..., vol.X (1980), p. 114-127;*
- **Articole în reviste de specialitate din străinătate:**
- *La vie des prophetes selon le synaxaire de l'Eglise Orthodoxe. în Studia Semitica...Ioanni Bakos dicata, Bratislava, 1965, p. 173-193;*
- *The Psalte in the Orthodox Church, în Svensk Exegetisk Arsbok (Suedia), anul XXXII (1967), p. 55-68;*
- *L'Ancien Testament dans l'Eglise Orthodoxe, în Revue d'histoire et philosophie, Strasbourg, 1967;*
- *Did the Essene survive the 66-73 War?, în Revue de Qumran, Paris, 1969, tome 6/24, p. 517-530;*
- *L'Agneau du Dieu et le Verbe de Dieu, în rev. Novum Testamentum, Leiden, vol. XIII (1971), fasc. 1, p. 24-37;*

- Coautor:

- Numeroase subiecte în *Theologisches Worterbuch zum Alten Testament*, Kohlhammer, Munchen?

- A prefațat cartea *Minuni și false minuni* a lui Mihail Urzica, Editura Anastasia, 1993.

- Nepublicate, datorită vremurilor sau unor rețineri:

- *Problema calendarului civil și ecclesiastic*, lucrare realizată în 1955-1956, referată la 23 mai 1957 de Prof.dr. Constantin Dramba, o impresionantă analiză a calendarului din punct de vedere astronomic, matematic, istoric (la popoarele antichității și în perioada creștină) și teologic, cu numeroase exemple și calcule. Părintele Negoită exprima o opinie personală fiind pentru folosirea în Ortodoxie a calendarului îndreptat și a Pascaliei noi, arătând situațiile la care se ajunge în unii ani datorită folosirii Pascaliei vechi: «*acceptând îndreptarea calendarului, Biserica răsăritului trebuia numaidecât să încadreze Pascalia ortodoxă în rama noului calendar. Făcând astfel, normele de veacuri pentru sărbătorirea Paștilor nu erau călcate întru nimic. Cu totul altfel stă cazul, dacă se acceptă calendarul îndreptat și se păstrează Pascalia veche. Atunci se ajunge la o grea contradicție cu tradiția creștină, căci se calcă următoarele rânduieli ortodoxe: 1. Se desființează postul Sfinților Apostoli, care, când era mai scurt, era de 8 zile. Conservând vechea Pascalie, în rama calendarului îndreptat, în anii în care Paștile cad între 3-8 mai, postul acesta este complet desființat. Ceva mai mult, începerea postului cade la câteva zile după 29 iunie, când, după rânduială, el ar trebui să înceteze; 2. Termenul prăznirii Paștilor între 22 martie și 25 aprilie, stabilit de practica creștină, aproape de două ori milenară, este călcat. Păstrând Pascalia veche, termenul de 25 aprilie este împins până la 8 mai; 3. Conservând Pascalia veche în calendarul îndreptat, foarte deseori se serbează Paștile după a doua lună plină ce urmează echinocțiului de primăvară. Or, tocmai acesta a fost motivul principal pentru care Sinodul I ecumenic a decis să fie părăsită practica iudaică, care n-avea nevoie să țină cont de echinocțiul de primăvară; 4. Din pricina păstrării Pascaliei vechi, în calendarul îndreptat, în anii cu Paștile între 25 aprilie și 8 mai, intervin două duminici noi, între Bobotează și începerea Triodului. Despre ele nu se află nici o urmă în Pascalia ortodoxă. Boboteaza este sărbătoare fixă. Triodul depinde de Sfintele Paști. Boboteaza merge cu calendarul îndreptat. Triodul cu calendarul vechi. Cele 13 zile, cât este diferența între calendarul vechi și nou, fac să apară, între Botez și începerea Triodului, două duminici pe care Pascalia ortodoxă nu le cunoaște. Nevoia a silit pe cei ce alcătuiesc calendare să le fixeze Evangheliile și Apostole. Aceste patru puncte suficiente pentru a arăta că nu se poate merge cu două calendare. De aceea, numaidecât, Biserica Ortodoxă trebuie să pună capăt acestei încălcări a tradiției.*

Intrarea pe fâgașul Ortodoxiei se face foarte simplu, introducând în noul calendar Pascalia de veacuri», manuscris, p. 186 – 187;

- *Istoria biblică a Vechiului Testament, aflată din ...noiembrie 1990 la Editura „Roza vânturilor” pentru publicare*
- **Articole rămase în manuscris:**
- *Moise în cadrul istoriei biblice;*
- *O bucurie spirituală: cea mai nouă traducere românească a Sfintei Scripturi;*
- *Originea manuscriselor descoperite la Marea Moartă;*
- *Biblia în cadrul istoriei Orientului apropiat;*
- *Comment s'appelaient les sept freres macchabées?*
- *Le prophétisme des ésseniens de Qumran;*
- *Arheologia și Vechiul Testament;*
- *Influențe elenistice asupra mozaismului precreștin;*
- *Paștele la dată fixă;*
- *S-a descoperit scrierea maya cu mașina electronică de calculat?*
- *Moartea unui suflet chinuit: fostul rabin creștinat, Mihail Wieder;*
- *Cel de-al doilea profesor de Vechiul Testament la București: 50 de ani de la decesul lui Gherasim Timuș;*
- *Medicina lumii biblice cunoștea trepanația;*
- *Codul lui Hammurabi și legislația mozaică;*
- *Studiul profetilor Vechiului Testament în ultimii cincizeci de ani;*
- *Regula Comunității sau Manualul de disciplină;*
- *Eshatologia sadokită și eshatologia creștină;*
- *In memoriam: Dr. M.A. Halevy;*
- *Vechea medicină asiro-babiloniană, medicina avansată. Ea cunoștea operația trepanuției,*
- **Despre Pr.prof.dr. Athanase Negoită:**
- *ROC, anul IV (1975), nr. 5-6, p. 350-356;*
- *Pr.prof.dr. Dumitru Radu, Lector Pr.dr. Athanasie Negoită, în ST, anul XXXIV (1982), nr. 1-2, p. 59-60;*
- *Boris Buzila, Părintele Negoită: eruditul de la Oborul Vechi, în România liberă, no. 1062/ 25 septembrie 1993, p. 2 și în Lumea creștină, 111-12 septembrie 1993;*
- *Date autobiografice în Curriculum vitae din teza de doctorat și în cartea sa Teologia biblică a Vechiului Testament, p. 198-201;*

Pr. Nicolae Vladu

ISSN 1013-6789

Arhiepiscopia Bucureștilor

Str. Intrarea Patriarhiei, nr. 21, sector 4, București

Telefon: 021-3372102

